A 156423

Adolf Eichmann

Tárgyalástól ítéletig

Feljegyzések a börtönből

trifer KIADÓ

A kézirat eredeti címe:
GÖTZEN

Fordította:
NÉMETH BALÁZS
WITTMANN LÁSZLÓ

A fordítást szakmailag ellenőrizte, az életrajzi tanulmányt
és a jegyzeteket írta, a szereplő személyek adattárát
és az időrendi táblázatot összeállította:
SIPOS PÉTER

Borítóterv:
JAMES B. KRAUS

SZTE Egyetemi Könyvtár
SZEGED
3.
156423

JATE Egyetemi Könyvtár
J000172252

Kiadta a Trifer Kiadó
Felelős kiadó: a kiadó vezetője

ISBN 963 8200 01 4

Nyomdai előkészítés: Szücs Bt. Dunakeszi
Nyomás és kötés: SÉD Nyomda Kft. Szekszárd
Felelős vezető: Dránovics István

Kiadói előszó

Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer a hitleri Németország legsajátosabb hatalmi szervezetének, közkeletű rövidítéssel az SS-nek (a német Schutzstaffelnek, magyarul védőosztagnak) egyik vezető munkatársa volt. Eichmann különleges szerepet töltött be, ahogyan ezt pályafutása ábrázolásában bemutatjuk, az európai zsidóság túlnyomó többségének pusztulásához vezető ún. „végső megoldás" irányításában és lebonyolításában.

Tevékenységéért Jeruzsálemben 1961-ben izraeli bíróság vonta őt felelősségre világra szóló perben. Ugyanennek az évnek késő nyarán és őszén a főtárgyalás befejeződése és az ítélethirdetés között eltelt hónapokat Eichmann arra használta fel, hogy emlékirat jellegű önvallomásban tekintsen vissza életére és működésére. A fogságban német nyelven kézírással vetette papírra mondanivalóját, amelynek anyaga öt nagy borítékot töltött meg. Munkáját egyrészt a bíróság számára, másrészt publikáció céljából készítette. Az izraeli állami levéltár munkatársai a kézírást gépiratba tették át.

A szerző művének a „Bálványok" címet adta, amit részletesen megindokolt. Tekintettel azonban arra, hogy a mai olvasó számára ez a cím önmagában értelmezhetetlen, indokoltnak tartottuk, hogy a könyvnek a fedőlapon olvasható kiadói címet adjuk.

Eichmann kéziratát az Izraeli Állami Levéltárban több évtizeden át szigorúan titkos dokumentumként kezelték és őrizték. Ezt a minősítést annak a pernek kapcsán oldották fel ez év elején, amely napjainkban zajlott egy londoni bíróságon David Irving angol történész mint felperes és Deborah Lipstadt amerikai történésznő mint alperes között. Irving, aki a legismertebb ún. holokauszt-tagadók közé tartozik, sajtó útján elkövetett rágalmazás címén indított pert Lipstadt ellen. Az amerikai történésznő a holokauszt-tagadók ellen írott könyvében kétségbe vonta Irving szakmai tisztességét, és történelemhamisítással vádolta. A bíróság ez év áprilisában hozta meg ítéletét, amely-

ben Lipstadtot felmentette, és ily módon neki adott igazat Irvinggel szemben.

Az Eichmann-kézirat tudomásunk szerint az elsők között jelenik meg magyar nyelven. Közkinccsé tétele nálunk különösen aktuális, mivel Európában legnagyobb számban hazánkban maradt fel a zsidó közösség, annak ellenére, hogy a holokausztban - arányát tekintve - tán a legnagyobb veszteséget elszenvedett közösségek volt.

A jelen kötet közel 700 oldalnyi német nyelvű gépelt szöveg fordítása alapján készült. A nyelvi átültetés megőrizte az eredeti textus stílusbeli jellegzetességeit, így azt a mesterségesen bonyolult mondatszerkezet-rendszert, amelyet a szerző valószínűleg a nagyobb bizonyítóerő érdekében alkalmazott.

A kézirat eredeti törzsszövegét teljes terjedelmében közreadjuk. Meghagytuk a szerző által római számmal jelzett fő- és arab számmal jelölt alfejezeti beosztást. Az I–III. főrészeket címmel láttuk el. A IV. főrésznek maga Eichmann adta a „Függelék" címet.

Azokat a technikai megjegyzéseket, amelyek a kézzel írott szöveg legépelése során kerültek az anyagba, elhagytuk. Ezek vagy valamilyen utólag keletkezett szövegrész, többnyire néhány sor beiktatására vonatkoznak, vagy pedig azt jelzik, hogy maga Eichmann törléssel bizonyos szöveghelyeket olvashatatlanná tett. Ez utóbbi esetben a törlés helyét (...)-lel jelöltük.

Eichmann állításait a peranyagból kiemelt dokumentumokkal támasztotta alá. Ezek nem állnak rendelkezésünkre, közlésüktől így el kellett tekintenünk. A szövegben szereplő dokumentumszámokat és a dokumentumok listáját, amelyek csak a számokat tartalmazzák az iratok címe nélkül, kihagytuk.

A betűhibákat, elírásokat külön jelölés nélkül javítottuk. Eichmann kifejezetten tárgyi tévedéseit magyarázó jegyzetben igazítjuk helyre, véleményével, nézeteivel nem polemizálunk. Jegyzetben adjuk közre a szöveg megértéséhez szükségesnek ítélt információkat is. Ugyancsak az olvasó tájékoztatására szolgál a már említett Eichmann-pályakép, a szereplő személyek adattára, a szerző életéhez és tevékenységéhez kapcsolódó fontosabb események időrendi táblázata, valamint az SS-ben használt és lefordíthatatlan rangok magyar nyelvű összevetése a német hadsereg rendfokozataival.

Eichmann útmutatásai a kiadáshoz

Miután beleolvastam ebbe a kéziratba és átfutottam azt, meg kell állapítsam, hogy számomra az anyag túl üresnek és felületesnek tűnik. Nekem is szándékomban áll, hogy mélyebben foglalkozzam az antiszemitizmussal, ehhez azonban át kell még tanulmányoznom a forrásokat. Éppen ezért nem tudom, és nincs is bátorságom eldönteni, hogy a kézirat maradhat-e ebben a formájában, és a számomra ebből hiányzó dolgok egy második kéziratban – ami bizonyos tekintetben ennek a folytatása lenne – jelennének meg, vagy alkalomadtán ezt az anyagot kellene-e kiegészíteni.

(...)

Ui.: Fogolyként egyáltalán nem könnyű egy kézirat elkészítése, amit aztán még cenzúráznak is. Ilyen körülmények között nincs meg a megfelelő írói szabadság, és ezt az olvasók mindenképpen figyelembe kell vegyék. Bárcsak lenne lektori cenzúra, vagy pedig megadatna a visszatérés lehetősége, akkor nekem, az egyszerű firkásznak is könnyebb lenne a dolgom.

Számomra az lenne a legkellemesebb, ha az egészet újraírhatnám, bővebben kifejtve és más körülmények között. (...)

Megjegyzések a lektor számára

Fogalmazásom leginkább a keletnémet-bajuvár dialektust követi. Éppen ezért valószínűleg előnyös lenne, ha az anyag lektora erről a vidékről származna. (Ez csupán egy tanács, személyes véleményem itt egyáltalán nem döntő.)

1. Ezeket a történéseket nem tudom másként visszaadni, mint egy tárgyilagos és higgadt hivatalos stílusban, bár kezdetben törekedtem arra, hogy stilisztikailag másként fogalmazzak. Jobban szeretek vidámabb dolgokról írni, de itt a dolog természetéből adódóan hibás módszer lenne az, ha könnyedebb, szárnyaló stílusban fogalmaznék. Egyetértek azzal, ha valaki lazább, szellősebb mondatszerkezeteket akarna alkalmazni, így ugyanis talán olvashatóbbá válik a kézirat. A legjobban azonban annak örülnék, ha mindez változatlan formában maradhatna.

2. Egyszerűen csak írtam, ahogy a ceruza vezette a kezemet; nem fordítottam nagy figyelmet az írásjelekre és a bekezdésekre. Beleegyezek a szöveg átformálásába, ha azzal nem változik meg a tartalom. Lehetségesnek tartom azt is, hogy bizonyos részek kikerüljenek az anyagból, a kiegészítésekhez azonban nem járulok hozzá. Az előszót például ki lehetne húzni.

3. Az I. rész az akkori fontosabb történéseket tárgyalja, melyek a Birodalomban, Ausztriában, Csehországban, Morvaországban és a főkormányzóság területén[1] lezajlottak. Itt taglalom a parancsok egyszerű végrehajtójának belső vívódását is.

A II. rész a 12 európai országban lezajlott jóvátételi ügyekkel foglalkozik. A „kristály-éjszaka"[2] történései dokumentumokkal bizonyítottak, és súlypontról súlypontra vezetnek.

A III. rész az akkori történések és a saját, belső érzelmeim viszonyát taglalja, és végeredményben, miután már minden összeomlott, ami még számít, úgy érzem, hogy lassan és fokozatosan kialakítottam magamban egy engem kielégítő világképet.

4. A munkának a Bálványok címet adnám legszívesebben, azonban gondoltam már a „Gnothi seauton"[3] címre is. Mindenesetre nem szeretném, ha a könyvnek más címet adnának anélkül, hogy engem megkérdeztek volna. Éppen ezért azt mondom, válasszák ki a kettő közül a jobbat. Amennyiben nem alakulna ki egységes vélemény a címet illetően, azzal is egyetértek, ha az én beleegyezésem helyett védőm, dr. Servatius úr[4] engedélyét kérik.

5. A könyv kötésénél és borítójánál mindenképpen az egyszínű formát javaslom, például a gyöngyszürkét vagy a galambszürkét, határozott, vonalas felirattal. Nem kívánom, hogy nevem helyett álnév jelenjen meg, a dolog lényegéből következően ennek nem lenne értelme.

6. (...)

7. Dr. Servatius döntésére bízom, hogy a doktor úr által az öt vázlathoz rendelkezésre bocsátott kronologikus táblázatot berakja-e a függelékbe vagy nem.

8. Arra kérem dr. Servatius urat, bízza meg a kiadót azzal, hogy a könyvből küldjenek egy példányt barátomnak, a premontrei kolostor (Fr. Bernardus) priorjának, valamint a kanadai diáklánynak, üdvözletemet átadva mindkettőjüknek. Fivéreim pedig gondoskodjanak arról, hogy feleségem tíz példányt

kapjon a könyvből, melyeket ő aztán nevemben barátaimnak – határozza meg ő, hogy kiknek –, valamint fiaimnak adjon, a következő megjegyzéssel:

I. Férjem megbízásából küldöm baráti üdvözlettel és a következő megjegyzéssel: „Így történt" (feleségem neve).

II. Édesapád megbízásából, kedves (fiam neve), szívből jövő üdvözlettel ajánlom.

9. Egy példányt pedig nekem.

Megjegyzések a cenzúrázáshoz

Ez az irodalmi munka semmi esetre sem mérhető a jogi paragrafusok súlyához. Ez a kézirat (főleg az I–III. részek) mindaddig nem tekinthető lezártnak, amíg azt végső olvasatban nem néztem át. Ez egy általam beépített biztosíték azért, hogy bizonyos szavakat vagy szóösszefüggéseket hátrányomra nehogy hibásan értelmezzenek. (...) A végső olvasat csak a dr. Servatiussal folytatott megbeszélésem után tekinthető megtörténtnek és lezártnak.

Adolf Eichmann
Haifa, 1961. 09. 10.

JATE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

Eichmann előszava

Izraelben vagyok, börtönben. A bizonyításfelvétel szakasza lezárult, és nyolc nap múlva következnek a főügyész és a védőügyvédem perbeszédei. Azután ismét eltelik majd körülbelül két-három hónap, amíg a bíróság ítéletet hoz. Azt követően az ügy talán továbbmegy másodfokon, talán nem. Akárhogy is legyen, a per folyamán a vád kihallgatásán egy kérdésre azt mondtam, hogy erre akkor fogok választ adni, ha egy napon majd nekifogok, és a mostani és jövendő fiatalságnak írok néhány fejezetet intelemként. Mindezt persze akkor, ha megkapom rá az engedélyt. Akkor fogom majd a gyereket nevén nevezni.

A bíróság elnöke viszont már az eljárás közben követelte tőlem a gyerek megnevezését. Engedelmeskedtem, és a következőket válaszoltam: Az, amit az akkori német birodalmi kormány a legutóbbi nagy háború éveiben a zsidósággal művelt, az emberiség történetének legnagyobb bűntette volt.

Elhatároztam tehát, hogy az ítélethozatalig hátralévő időt felhasználom, jobban mondva kihasználom arra, hogy a gyakorlatba ültessem át, amit megígértem. Ez aligha árthat nekem; sokkal inkább gondolatokat ébreszthet az, hogy miként folyhat így egy ember élete. Rengeteg eszménykép hatotta át lelkemet, de másokét is, és lehetetlen volt megtalálni az ebből kivezető utat. Ma már mintegy 16–29 év távlata választ el az akkori eseményektől, és sok olyan dolog érvényét vesztette, ami akkor még szent volt. A hajdani világnézeti értékek mára ócska vacakokká váltak, lassanként a szemétdombra kerültek. (...)

Láttam ördögöt és poklot, végig kellett néznem a megsemmisítés tébolyát, én is a sok befogott igásló egyike voltam, és a kocsis parancsa szerint sem balra, sem jobbra nem törhettem ki. Éppen ezért hivatottnak érzem magam, és él bennem a vágy, hogy elmondjam és hírül vigyem, mi történt akkoriban. Bizonyára szomorú összefoglalásnak hat, amikor meg kell állapítsam, helyzetem megengedi, hogy áttekintsem ezt a hatalmas szervezeti feltételhalmazt, ami lehetővé tette az események ilyetén alakulását. Ismertem a legtöbb akkori főszereplőt, akik a jö-

vőben így vagy úgy bevonulnak majd a történelembe, néhányukkal beszéltem is, és körülbelül meg tudom ítélni őket...

Felvázolom annak az időszaknak a körülményeit, úgy, amilyenek azok voltak, ahogyan azokat láttam és átéltem. Semmit sem fogok megszépíteni. Senkinek a dicsőségét nem fogom zengeni – micsoda hazug és öntömjénező kifejezés! Amiben tegnap még hittem, az mára már romokban hever. Vázolom a zsidóságon elkövetett népirtást, ahogyan az valójában megtörtént, és hozzáfűzöm a saját akkori és mai gondolataimat. Nem csak a halált láttam ugyanis a saját szememmel, nem csak a csatamezőket, ahol minden élet holttá lett, hanem ennél sokkal borzasztóbbat is. Láttam, hogy annak az embernek a szavaira, annak az egyetlen, rövid parancsára, akinek az állam vezetése megadta ehhez a hatalmat, hogyan nőttek ki a földből az élet kioltásának termékei. És láttam a halálgépezet félelmetes működését; fogaskerekek kapaszkodtak egymásba, mint egy óraszerkezet részei. És láttam azokat, akik felügyelték a gépezet működését; fejlődését. Láttam azokat, akik újból és újból felhúzták az óra szerkezetét, aztán figyelték a másodpercmutatót, amint az éppen tovasiet, mint ahogyan az emberi életek mentek a halálba.

Láttam minden idők legnagyobb és leghatalmasabb haláltáncát.

Ezt láttam hát.

És ezt készülök leírni, intésül.

Adolf Eichmann
1961. 09. 06.

(...)

I. rész

Eichmann visszatekintése életútjára

1

1906. március 19-én láttam meg a napvilágot. Solingenben születtem, a Rajna-vidéken, a Wolf és Maria Eichmann házaspár elsőszülött fiaként. Röviddel születésem után a keresztségben az Adolf Otto nevet kaptam, az evangélikus vallás helvét ágának szertartása szerint. Szüleimmel még kisgyermekként a Duna mellett fekvő Linzbe költöztünk, Felső-Ausztriába, ahol apám a linzi székhelyű Villamosközlekedési és Elektromos Művek kereskedelmi igazgatójaként dolgozott, majd a húszas években nyugdíjaztatta magát csak azért, hogy egy villamos készülékeket gyártó vállalatot alapítson.

A népiskola, valamint a négyéves reál iskola után elvégeztem két évfolyamot egy magasabb fokú műszaki tanintézetben. 1925 és 1927 között Linzben, az Oberösterreichische Elektrobau AG, majd 1933 júniusáig az Österreichische Vacuum Oil Company AG linzi és salzburgi fiókigazgatóságán értékesítési munkatársaként dolgoztam.

Az akkori Linz egy kicsi, álmatag, bájos és tiszta tartományi főváros volt a túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű Ausztria szívében. Ez volt az Inn környéke, az ország búzatermelő vidéke, a barnaszénben gazdag Hansruckviertel, a Traunviertel vidéke, ami már akkor is kedvelt idegenforgalmi célpont volt a maga gyöngyszemeivel, a Traunsee partján fekvő Gmunden városával, valamint a felső-ausztriai Hausberg hegyével, az Alpok világának őrével.

Különösen szerettem a bájos Mühlviertel vidékét, a legendás, mondáktól övezett romok és várak hangulatát. És itt van még a felső Mühlviertel, amit különösen a szívembe zártam.

Szerettem a hatalmas Böhmerwald-vidéket, Adalbert Stifter hazáját, a maga, mélyen a felső Mühlviertel vidékébe markoló nyúlványaival, romantikus, barna vizű, sötét kis folyócskáival. Szerettem a fürgén csörgedező, pisztrángokkal teli patakokat is,

melyek a Duna mentén húzódó cseh–morva gránitplatóból vájják ki a nagy vízgyűjtőhöz, a Dunához vezető útjukat.

A földnek ezt a csodálatos darabját második hazámnak tekinthettem, és itt, ebben a felső-ausztriai ékszerdobozban töltöttem ifjúságomat, szüleim gondoskodásának köszönhetően gondtalanul és szabadon.

És fiatal férfiként – ahogyan azt mondani szokták – is a szerelem, a kikelet és az igazi élet napjait tölthettem itt. Napjaimat kitöltötték a motorsport, hegymászás, munka, a kávéházak, a barátok és – miért is ne – a barátnők.

A meghitt borozók csábítottak a betérésre, jó volt elüldögélni ódon falaik között. Ismertem egy olyan borozót, aminek létezése egészen a 13. századig visszanyúlik. A Gumpoldskirchner[4] pedig mind jobban ízlett az este előrehaladtával, sramli- és cigányzene nélkül is. De hát a phaiákok[5] országában éltünk, vagy mi! Felső-Ausztriában! És ha megmásztuk a Postlingberg hegyet, Linz jelképét, akkor az imádott lánnyal az első utunk mindig Bugele mesterhez vezetett, a hegy pompázatosan szép, ezer vagy még annál is több rózsatövet számláló kertjének főkertészéhez. A virágok, bokrok és fák mesterének mindig nagy örömet jelentett, ha egy csokor rózsát kértem tőle az imádott lány számára. Már kiskölyök koromban is ismert, amikor vasárnaponként apám kezét fogva megcsodáltuk a kertet. Apám akkoriban sokat tett ennek a gyönyörűséges látványnak a megőrzéséért, ami akkor a linzi Villamosközlekedési és Elektromos Művek tulajdonában állt, és ő tette meg Bugele urat, az én barátomat, ennek a paradicsomnak a főkertészévé.

Ezt a gondtalan, szabad és vidám életet semmi sem zavarhatta volna meg, ha azok az istenek nem jutnak el egészen Felső-Ausztriáig. Nálam már 1931-ben kopogtattak, hébe-hóba már korábban is, és pontosan 1932. április 1-jén vettek be csapatukba.

Hát igen, barátaim, ma visszatekintve a majd 30 évvel ezelőtti eseményekre, azt kell mondanom, hogy „ha a szamárnak jól megy sora, akkor kimegy a jégre, hogy ott táncoljon".

2

Na igen! Annak idején a fiatalok nézetei igen különfélék voltak, mint ahogyan az már korábban is mindig megszokott volt, és a jövőben is így lesz. Az iskola és a társaság, amiben mozogtam és éltem, röviden tehát a környezetem, ami természetesen hatott rám – melyik fiatalt ne befolyásolná saját környezete –, nacionalista irányba sodort.

És melyik nacionalistát ne tüzelte volna (...) az a szó, hogy Versailles[6]? Eleinte természetesen az egészből semmit sem értettünk. Fantáziánkat azonban megmozgatta a dolog, gondoskodtak erről az újságok, beszélgetések és a könyvek. A fiataloknak sokat magyaráztak nemzeti gyalázatról, árulásról, a német hadsereggel szembeni alattomos támadásról, nemzeti ínségről és nyomorúságról. Hát Istenem! Mindez azonnal magával ragadja az embert, felpezsdül a vére. És aztán azt halljuk és látjuk a propagandaanyagokban, hogy van itt egy olyan párt, ami a gyalázat lesöprését tűzte zászlajára. Ez a párt a nemzeti ínség felszámolását ígérte, azt hangoztatta, hogy kihúzza a tőrt a sebből, hogy kiharcolja az egyenjogúságot a védelmi szektoron belül, és a munkanélküliséget a mélységes barlangok sötétjére száműzi. Az ember hirtelen egy ilyen borozóban találja magát vagy egy sörpincében a korsója mellett, egy kávézóban a feketéjével, amint a Völkischer Beobachtert[7] olvassa. Hallja az SA és az SS[8] tagjainak halálhírét, hősi szavakat olvas hősi halálról, férfihoz méltó igyekezetről és meddő hűségről. És még egyszer szeretném hangsúlyozni, melyik fiatalt nem ragadta volna magával ez a nacionalista felfogás?

Akkor és ott szó sem esett zsidókról vagy zsidóságról. És ha még valaki hasonlót olvasott is néha valamely újságcikkben, ki vette volna azt komolyan? Ki esett volna gondolkodóba emiatt? Talán az idősebb korosztályok. Minket, fiatal fiúkat csakis és kizárólag a dolog hősies oldala izgatott, az, hogy segítsünk a gyalázat elsöprésében, kiirtásában.

Vérszemet kaptunk a Versailles szó láttán. Készek voltunk mindenre, csakhogy ezt a szót, mint a gyalázat szimbólumát, megsemmisítsük, eltiporjuk, és készek voltunk ezért szenvedni is, ha kellett. A szót azonban mindenképpen ki kellett irtani.

Azokra pedig, akik erre buzdítottak minket, úgy tekintettünk, mint az istenekre.

Ha a hősi mondáknak hinni lehet, így volt ez korábban, a régi időkben is.

De miért ne hihetnénk nekik?

A >hercegek<, a >hívek<, a hercegi hűség és a hívek hűsége. Mindenestül elköteleztem magam az isteneknek. Igen. Részben ezen istenek hatására hagytam el a Landel ob der Enns vidékét, az én szeretett Felső-Ausztriámat. A búcsú persze nehéz volt, búcsú az országtól, búcsú a szülőktől és a testvérektől, búcsú jegyesemtől. A múlté lettek a rendszeresen kettesben eltöltött hétvégék, lett légyen is azok Dél-Csehországban vagy Felső-Ausztriában. Nem lehettem többé ura a saját időmnek. Előttem a nagy ismeretlen terült el. Ugyanolyan fontosnak tűnt azonban számomra az istenek szolgálata a hazám érdekében, máskülönben maradtam volna.

Ezer kötelék tartott vissza, de ugyanennyi húzott az istenekhez is.

És én az isteneket választottam, és szolgáltam őket.

Teljes hitemmel szolgáltam nekik, minden áldozatra képes voltam.

Ez minden fáradtságot megért.

Hiszen minél nagyobb volt az áldozat, minél több a vesződség és a nélkülözés, annál nagyobbnak tűntek szememben a tettek, melyeket az istenek által beígért mű megvalósításáért cselekedtem.

Aludtam csupasz földön, szalmában, szalmazsákokon, a csapatnál a legnehezebb gyakorlatokat is végigcsináltam, a kúszástól sebes lett könyököm és térdem, vasfegyelem uralkodott, korlátozva voltunk szabad mozgásunkban. Mindezekért elcseréltem a jómódú, polgári stílusban berendezett, kényelmes szülői házat, a kávéházakat és borozókat, a motorsportot, a hegymászást, és az együttlétet ifjú jegyesemmel. Valóban szabad akaratomból szolgáltam az isteneket, tényleg sokat feláldoztam értük.

De semmi sem számított, ha felszabadíthattuk hazánkat, ha véget vethettünk a német nép szükségének és nélkülözésének.

1934-ben, egy napsütéses őszi reggelen érkeztem Berlinbe, az Anhalter pályaudvarra. Az SS 1. ezredének 1. zászlóaljától a

Biztonsági Szolgálat Főhivatalához[9] helyeztek. Az átutazott éjszaka után jólesett egy kis frissítő. Bementem a pályaudvarral szembeni fodrászüzletbe, megborotválkoztam, majd forró borogatást rendeltem az arcomra, ami elűzi az átvirrasztott éjszaka nyomait. Ezt követően átmentem egy Aschinger-kocsmába[10], rögtön a fodrászüzlet mellett. Néhány pohár világos sör és pálinka, közben pedig egy jó nagy adag pörkölt, friss, ropogós kenyérrel; ez volt a méltó reggeli egy altiszt számára, aki az SS-Verfügungstruppe-nál (készenléti csoportnál), a későbbi Waffen SS elődjénél szolgált. És mint ilyen, szabad akaratomból jelentkeztem a Reichsführer SS Biztonsági Szolgálatához[11]. Ez volt az istenek biztonsági kísérőszemélyzete. De miért is ne? Mindezt nagyon érdekesnek találtam, és csak később jöttem rá, hogy saját tévedésem áldozata lettem. Az istenek kísérőszemélyzete a Birodalmi Biztonsági Szolgálat nevet kapta. A Reichsführer SS Biztonsági Szolgálata valami egészen más volt.

Egyelőre azonban még mit sem sejtettem az egészből, most csak egy kávézót kerestem. A kávé mindenre jó. Jó az ábrándozáshoz, jó arra, hogy Aschinger söröspoharának illatát elnyomja, a csapatnál pedig naponta használjuk arra, hogy a fekete egyenruhánkon éktelenkedő foltokat eltüntessük. A gyakorlatozáshoz természetesen szürke egyenruhát használtunk, vagy ami a legrosszabb volt, szinte a fehérbe hajló világosszürkét, ami igen könnyen koszolódott.

Gyomromban egy altiszt fölényes nyugalmával indultam a kijelölt szolgálati helyemre, a Wilhelmstrasse 102. alá, egy palotába, hogy ott aztán szolgálatra jelentkezzem. Nős vagyok-e vagy sem? Ez volt az első kérdés, amit a szolgálatos tiszt nekem szegezett. Nőtlen. Jegyesem természetesen Dél-Csehországban maradt, és az átmeneti nehézségek miatt pillanatnyilag nem gondolhattunk házasságra.

A nőtleneknek a laktanyában a helye, ha megnősül, lakhat odakinn is – hangzott a válasz.

Na szép, gondoltam. Valahova mindenképpen tartozni kell. A szülőkhöz, a laktanyához vagy a feleséghez.

Tehát a hálókörlet-parancsnokhoz indultam. Nekünk mint altiszteknek kijárt eddig egy csendes és türelmes küldönc, akit személyes szolgálatunkra rendeltek, négy altisztnek egyet. Ez szabadon ihatott és dohányozhatott a mi költségünkre, és a négy al-

tisztre mint barátaira tekinthetett, akik megvédik őt a haláltól és az ördögtől is, ha vétett a szolgálati szabályzat ellen. Ezenfelül csak a lehető legkönnyebb gyakorlatozásokon kellett részt vegyen, de többnyire ügyesen kibújt ezek alól is.

Itt azonban ezzel szemben a hálókörlet-parancsnok hozzám vágta a kék-fehér kockás, szakadt hálóruhát, majd a takarót és a lepedőt, és aztán irány a körlet.

A többi kacat csak a szokásos laktanyai holmi volt, mindannyiunk előtt jól ismert, semmi újdonság. Délután feleskettek. Bár a birodalmi elnök, von Hindenburg Generalfeldmarschall halálakor a Führerre, a birodalmi kancellárra és a szülőföldre felesküdtem, most azonban ezt meg kellett ismételni, más formában, a titoktartásra vonatkozó kötelezettségvállalás beiktatásával.[12]

Önmagában már az is zavart, mikor az eskütétel tiszteletére egyenruhában, rohamsisakkal a fejemen egy SS-tiszthez vezettek. Eközben átmentünk néhány muzeális stílusú termen. Az egyik ilyen teremben láttam egy koporsót is, üveglappal a tetején. A koporsóban egy emberi csontváz feküdt. Nem igazán tudtam mindezt megfigyelni, mert nagyon ügyelnem kellett a járásomra. Nehéz csizmáim ugyanis nem igazán illettek a fényesre pucolt, csillogó padlózathoz, és a kanyarokban vigyáznom kellett, nehogy elcsússzak.

Figyelemre méltó – gondoltam magamban. Nagyon figyelemreméltó. Átfutott az agyamon, lehet, hogy a parancsnokságot egy múzeumban helyezték el. Abban az időben ugyanis mindenütt hatóságokba botlott az ember, ott is, ahol még csak nem is sejtette volna. Azonkívül a csapattól jöttem, és nem kellett foglalkozzak ilyen dolgokkal. Amúgy is úgy kezeltek, mintha újonc lennék, aki éppen most állt be a seregbe. Meglepő, hogy milyen szenvedések elviselésére válik képessé az ember a belésulykolt vakfegyelem és egy kellő adag idealizmus keverékének eredményeként. Természetesen minden jóravaló altisztnek nehezére, nagyon nehezére esik, ha 11 másik szobatársával együtt, akikkel egy hálóban lakik, és akik között csak két kiszolgált altiszt van, a többiek pedig a laktanyát csak mendemondákból ismerik – netán egy nyolchetes gyorstalpaló kurzus alapján –, szombatról szombatra a padlót kell sikálnia, az ülőkéket és az asztalokat súrolnia, ruháit pedig új, tőle szokatlan rendben a szekrényben

tartania. Mindeközben még az Allgemeine SS[13] – tehát az Általános SS – egy őrmestere parancsokat osztogat neki. Az az őrmester, aki mint a nemzet harcosa még el sem kezdte szolgálati idejét, hanem a Biztonsági Szolgálatnál birtokolt rangját az Allgemeine SS-ből hozta magával. Emellett az őrmester arcáról kilométerekről lerítt, igazi elégtételt jelent számára, hogy a csapat altiszt urainak végre adhat egyet.

Az sem volt nagy öröm, amikor korán reggel a palota kertjében gyakorlatoztunk. És nem maga a gyakorlatozás ténye volt kellemetlen, az egészben még ez volt talán az egyedüli kellemes dolog. Nem. Az bosszantott, és azért voltam haragos, hogy ezek pojácák, az Allgemeine SS vasárnapi gyakorlatvezetői vezényelték nekünk a lehető legunalmasabb és legbutább feladatokat, ezek, akik még egy géppisztolyt sem tudtak kezelni. Emiatt mi, a 12. sz. szoba három kiszolgált katonája, már szinte türelmünk végső határára jutottunk. De azért mégis szót fogadtunk és engedelmeskedtünk.

Néhány nap elmúltával már rájöttem, hogy nem a megfelelő helyre kerültem, de nem engedélyezték beosztásomat a Birodalmi Biztonsági Szolgálathoz.

Most aztán igazi gályarab lettem. Úgy éreztem, hogy láthatatlan láncokkal vagyok az iratokhoz bilincselve, és az volt a feladatom, hogy a fél tucat társammal együtt a szabadkőművesek több ezer szekrénnyi nyilvántartóját vezessem és rendszerezzem.

Ezekben a napokban a legnagyobb harcot az álmosság ellen vívtam.

Igen, Istenem, az ember tiltakozik ellene, ha szabad ember létére és akarata ellenére olyan munkával bízzák meg, ami nincs ínyére. Ilyenkor vagy abbahagyja azt a munkát, vagy egy pipogya fráter, aki nem is érdemel jobbat.

Laktanya – na igen, ez mind jó és szép. Itt engedelmeskedni kell, ezt mindenki tudja. Egy iroda azonban más. Az ember ott egyszerűen az asztalra csap, megmondja a véleményét, és lelép. Főleg, ha közben 28 éves lett.

Pontosan ugyanezek a gondolatok fordultak meg akkoriban a fejemben és velem együtt sok más hálótársam fejében is. Itt voltak azonban az istenek, akiket szolgálni akartam.

A világnézeti oktatás pedig, amit az elején kaptunk, még közelebb vitt minket hozzájuk. A nagy porosz király, Nagy Frigyes életét annak legjobb ismerői mutatták be nekünk a legelevenebb formákban.

A népi kötődést és a vérségi köteléket a legragyogóbb színekben vázolták fel előttünk. A nép és a Führer szolgálatáról úgy prédikáltak, mint egy szent kiváltságról. Mindent odaadni a szülőhaza szabadságáért – ezt verték belénk mint a legszentebb kötelességet és mindenkori, örömteli feladatot.

És én elhittem mindezt. Egész bensőmmel ezt hittem.

Így végeztem hát szolgálatomat. Az irodai szolgálat sem fizikailag, sem szellemileg nem tetszett nekem, kínt jelentett számomra, amit mindennap újból és újból le kellett győzzek, mielőtt szolgálati helyemre indulok.

3

Kényszerűségből az ember képes mindenhez hozzászokni. És miután a szokás hatalma a nem tetsző tevékenységgel szemben megmutatkozó ellenérzés nagy részét elnyelte bennem, a világnézeti tanításokat pedig még inkább az asztal alá seperte, a felszínen csupán az ellenérzés csekély üledékei maradtak vissza. Hamarosan aztán ezeket is eltüntették a birodalom vezetésének letagadhatatlan sikerei, melyeket a német nép érdekében értek el. A magunkfajtát ugyanis nem vette figyelembe a nagypolitika vonala. A külföldi hírek és visszhangok a sajtón és a rádión keresztül hozzánk még nem jutottak el, túlontúl is jelentéktelen szolgái voltunk mi a népnek és az államnak. A politikai színtér nemzetközi összefonódásai akkoriban még nekem is csupán kínaiul hangzottak.

Én is észrevettem azonban a munka nélküli szegény rétegek eltűnését, a Rajna-vidék militarizálódását, a védelmi fennhatóság visszaállítását[14] és természetesen a milliók frenetikus üdvrivalgását, ha az istenek megjelentek a színen. És az én kapcsolatom ezekhez az istenekhez mind állandóbb és kézzelfoghatóbb lett.

Ők azonban végül is csupán földi istenek voltak. Többé-kevésbé tudatosan óvtam magam attól, hogy teljes bensőmmel és

lelkemmel odaadjam magam nekik. A szülőföld és a szabadság – az igen! Feltételek nélkül!

A lelkemet azonban, azt, hogy mi történik akkor, ha eljő az óra, és mindezen földi értékek megszűnnek a remény, a hit és a munkálkodás tárgyaivá lenni; mindezt tehát megtartottam magamnak. Erről csakis és kizárólag én dönthettem, és én is akartam ezt a döntést meghozni. Ebbe a szobába már nem engedtem be az isteneket, bármennyire is rabul ejtették hitemet.

Lelkemben még túl erősnek bizonyultak a szülői nevelés és a generációról generációra öröklődő értékekhez való kötődés, semhogy engedjek holmi betörési kísérletnek. Ebben a tekintetben igen makacs és merev voltam.

Merev, mint azok az új nehézpáncélosok, melyek a szívek legnagyobb örömére és a szabadság kézzelfogható bizonyítékaiként és biztosítékaiként léptek színre.

Merev és szabályos voltam, mint azok a körök, melyeket az új bombázók rajzoltak Berlin egére, amikor tévedhetetlenül tovadübörögtek.

És az egyházhoz való kötődésem?! Katonatársaim majd mindegyike már réges-régen kilépett mindenféle vallási közösségből, és szájukat koptatva trágárságokat és rágalmakat szórtak az egyházra és a klérusra. Ha aztán még alkohol is volt bennük, akkor butaságukban egymással versenyezve akartak túltenni a másikon. Ilyenkor én természetesen állandó és kedvelt célpontja voltam nekik, na persze ők ezt nem komolyan gondolták, csak amolyan bajtársi csúfolódás és ugratás volt ez személyem irányában. Mindez már itt, a laktanyában elkezdődött. Az lett az új divat, hogy mindenki hozta a maga igazolását arról, hogy kilépett az egyházból. Nem is azért, mert erre a felettesek hatóságilag kötelezték volna őket; igazságtalan lenne ezt állítani. Lehet, hogy a párton belül ez volt a szokás, az SS karhatalmi osztagainál és magánál a Biztonsági Szolgálat Főhivatalánál azonban ez nem volt divat. A bajtársak persze jóindulatú, de durva és fenemód goromba, a szurkálódásoktól egyáltalán nem mentes csúfolódása is elég volt arra, hogy lehetőleg mindenki minél hamarabb beszerezze ezeket a kilépési igazolásokat, és emellett éltette ezt a döntést a gyors előmenetelbe vetett hit és remény is.

A csapatnál azonban hamarosan lecsillapodtak az ellenem irányuló csipkelődések. Mint ahogyan ugyanis fiatalemberek

között az lenni szokott, semmi más nem volt közel sem olyan fontos, mint az, ha valaki jó sportoló.

Abban az időben a legfélelmetesebb eszköznek az akadályfal bizonyult. Ez egy két méternél is magasabb, erős deszkafal volt, és efölött kellett többé-kevésbé elegánsan átlibbenni. Mindeközben keményen megdolgoztatva a feneket, a térdeket és a lábfejeket, a kézizomzattal is elkeseredett küzdelmet folytatva, és mindezt azzal a céllal, hogy a kerek 70 kilóval reánk nehezedő földi gravitációt legyőzve áttornázzuk magunkat a fal túlsó oldalára.

A naplopók bekerültek az őrmester jegyzetfüzetébe, konyhai szolgálat, a gyűlölt krumplipucolás, a vécéülőkék szemgödreinek takarítása. Tanult látszerészek persze nemigen akadtak, így ezt a munkát azok végezték, akik semmi máshoz nem értettek, és főleg akkor, ha a többiek kimenőt kaptak, és kedvesükkel múlatták az időt.

Megvolt az a jó tulajdonságom – akkoriban ugyanis még sportos tornászvér csörgedezett ereimben –, hogy gond nélkül, sőt elegánsan küzdöttem le ezt a falat. Mivel a feladatot ilyen könnyen, gond nélkül megoldottam, és a fal mellett álló segítők alig kellett beavatkozzanak, jutalomként a parancsnok felmentett a további gyakorlat alól, ami persze nagy megkönnyebbülést jelentett számomra.

A segítők persze igen nagy örömüket lelték abban, amikor valaki csak nagy nehézségek árán tudott átvergődni a falon. Később az ilyen esetek is jó alapot nyújtottak az ugratásra és tréfálkozásra, örömüket lelték mások kárára. Hát igen. A laktanyai élet durva, de bensőséges volt. Őszintén szólva akkoriban nagy segítséget jelentettem a többiek számára. Elég volt egy egy kis lökés a levegőben lógó fickó fenekére, és az máris átlendült a falon. Bizonyos értelemben én voltam a mérleg nyelve. És mivel éppen szombat délelőtt volt, a Stabsfeldwebel[15] pedig semmi kivetnivalót nem talált a gyakorlatokban, a század tagjai mehettek szeretett kedvesükhöz, ahol aztán kellemesen eltölthették hétvégéjüket.

Habár a két dolog természetéből adódóan nemigen függött össze egymással, ettől kezdve mégsem zaklattak többet vallási dolgokkal.

Amikor aztán 1935-ben megnősültem, az esküvőt a passaui evangélikus templomban tartottuk, én pedig egyenruhában voltam. Akkori elöljáróim persze megpróbáltak közbeszólni, és felhívták figyelmemet a két dolog összeférhetetlenségére. De hát a páncélosok is merevek voltak, pont én lettem volna más?

1937 őszén jártunk, és már elég régóta Hauptfeldwebelként[16] szolgáltam. Szabad akaratomból, mindenféle külső kényszer nélkül, a dolgot jól átgondolva kiléptem az evangélikus vallásközösségből, és ettől kezdve istenfélőként jellemeztem magamat anélkül, hogy valamilyen vallási közösséghez tartoztam volna. Ez egyébként mind a mai napig változatlan maradt. Nem lettem sem az egyház ellensége, sem antiklerikális nem voltam soha. Etikai és nevelési téren szükségesnek tartottam a vallási közösségeket, én azonban szabadon, és egyházi kötöttségek nélkül akartam közlekedni az én istenem és saját magam között. Ezenkívül annyira ellenszenves volt számomra az abban az időben, az evangélikus egyházon belül dúló harc, hogy minél inkább távol akartam magam tartani tőle. Az egyik oldalon hatalmas lelkesedés az új istenek és cselekedeteik nyomán, a másik oldalon pedig az ellenük folyó, életre-halálra szóló harc.

Nem az egyháznak az akkori állam ellen folytatott harca volt az, ami engem egy bizonyos fokú távolságtartásra ösztönzött, hanem sokkal inkább az a megérzés, hogy semmiképpen sem lehet isteni akarat az, ha az Isten kirendelt szolgái a többieket lehetőleg minél jobban szidalmazva és rágalmazva mind jobb pozíciók elérésére törekednek, egymást ezáltal kölcsönösen haragra gerjesztve. Ehhez járultak még a hitben gyökerező kételyeim, melyekről később még említést teszek.

Akkoriban kimondottan tetszett ellenben a római katolikus egyház ténykedése, képviselői még csak nem is gondoltak arra, hogy értékrendjüket megváltoztassák. A katolikusok hozzászoktak ahhoz, hogy évszázadokban gondolkodjanak és mérjenek. Ha akkoriban katolikus lettem volna, és nem protestáns, akkor makacsul ragaszkodtam volna a katolikus egyházi tagságomhoz. A többiek ugyanis már három hosszú éve hozzászokhattak ahhoz, hogy egyike voltam azon keveseknek, ha nem az egyetlen, aki ilyen hosszú ideig kitartott a hitben. Persze hozzá kell tennem mindehhez, hogy a másik oldalon viszont soha nem voltam egy misszionárius alkat, soha nem prédikáltam és hir-

dettem a vallást. Ilyet soha nem tettem volna. Kizárólag a saját, személyes álláspontomat, a belém nevelt értékeket képviseltem, mindaddig a napig, amikoris felismertem, hogy a dolgok más megvilágítást kaptak bensőmben.

Hát igen. És mi volt akkor a zsidókérdéssel, és hogyan is viszonyultam én ehhez a kérdéshez? Amikor 1934 őszén a Biztonsági Szolgálat Főhivatalához helyeztek, akkor ott még semmiféle ügyosztály és egyetlen ügyintéző sem volt, ami vagy aki a zsidókkal foglalkozott volna. Ennek a gépezetnek a kiépítése csak 1936-ban történt meg.[17]

A per folyamán, közelebbről a kihallgatás 10 napja alatt egyszer megkérdezte tőlem a három bíró egyike – az is lehet, hogy a főügyész volt –, akkoriban hogy viszonyultam a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt programjához. Ismert volt számomra – és ezt minden kétséget kizáróan tudnom kellett –, hogy ez a párt a zsidóság elleni harcot programjának egyik fontos elemeként tűzte zászlajára. Tehát így én is antiszemita kellett legyek. Ezt a kérdést igen gyorsan és a valóságnak megfelelően meg tudtam válaszolni, azt mondtam ugyanis, hogy bár ismertem a párt zsidósággal kapcsolatos programpontját, sohasem vallottam azonban antiszemita nézeteket. Csak az izraeli rendőrség azon tagjai ismerték közelebbről a körülményeket, melyek feljogosítottak arra, hogy ilyen választ adjak, akikkel a vizsgálat folyamán rendszeresen érintkeztem. Egy pszichiáterrel is beszélgettem erről a kérdésről. Szokás ugyanis, hogy fontosabb és nagyobb perek vádlottjai a vizsgálati szakaszban ilyen szakemberekkel is találkoznak, akik aztán a beszélgetés alatt elvégzik a saját tesztjeiket. Ehhez a beszélgetéshez természetesen szükség van a vádlott beleegyezésére, hiszen különben értelmezhetetlen lenne az elvégzett vizsgálat.

Nos tehát, ezzel a kérdéssel most itt is szeretnék foglalkozni, ehhez azonban egy kis időre vissza kell kanyarodjak a szülői házhoz.

Első anyám nagyon korán elhunyt, apám másodjára is megnősült. Meg kellett nősüljön, hiszen öt kicsi gyermek volt a háznál, a házvezetőnőkkel, a szakácsnőkkel és a szobalányokkal, akik abban a kétéves, anyátlan időszakban a házat ellátták, sok gond volt. Ahogyan ez már csak lenni szokott. Második anyámmal azonban, aki maga nem zsidó családból származott, zsidó rokonság is bekerült a családunkba. Nagynénik, nagybácsik, majd később unokatestvérek is. Amikor valaki még kicsi, akkor automatikusan belefejlődik az őt körülvevő környezetbe. A mi családunk – és itt nemcsak a szűkebb családot értem, hanem az egész pereputtyot – azon ritka családok egyike volt, amelyikről el lehetett mondani, hogy senki sem akart rosszat a másiknak. Családunk vidám és bensőséges volt, távol minden álnokságtól, csalástól és ámítástól. Teljesen mindegy volt, hogy valaki zsidó, zsidóval áll rokonságban vagy éppen semmi köze sincs a zsidókhoz.

Szüleim – és így családom – nem voltak sem zsidópártiak, sem zsidóellenesek. Maga a zsidóság kérdése teljesen távol állt családunktól, soha nem képezte a családon belül vita tárgyát.

Apámnak is voltak zsidó barátai.

Ha nem lettek volna zsidók, akkor is barátok lettek volna. Apám ezekkel a dolgokkal éppen úgy nem törődött, mint azzal, hogy mi lesz este vacsorára.

Még emlékszem Taussigra, a zsidó komlókereskedőre, aki a Lipcse melletti Urfahrban lakott. Azt hiszem, ő volt a szomszédunk a Pöstlingsberg tövénél fekvő akkori kertünknél. Mi, gyerekek, földieperszüret idején átmásztunk Taussig kertjébe, és ott dézsmáltuk a termést. Mindezt az ő beleegyezésével és meghívására tettük, és lassanként leszüreteltük a földieperágyást, miután a miénk otthon már teljesen üres volt.

Kis kölyök voltam még, de pontosam emlékszem apám egy másik barátjára, aki, ha vendégségbe jött hozzánk, tüzes ritmusban mindig eljátszotta a Marseillaise-t és énekelte: Allons enfants de la patrie (A haza gyermekei jönnek). Ő született francia volt, de régóta Ausztriában élt. Az iskolában egy zsidó gyerek mellé ültettek, akivel aztán jól összebarátkoztunk. Én hozzájuk jártam, és – ahogyan az már lenni szokott – ő pedig hozzánk. Ez a barátság sokáig fennmaradt. Pontosabban szólva mindaddig, amíg a sors el nem szakított minket egymástól, amikor én 1933-ban Linzbe mentem. Néhányszor, utazások alkalmával még találkoztunk, legutoljára Grünau im Almtalban, egy borbélynál. Láthatólag nem foglalkoztatta, hogy az NSDAP[18] jelvényét hordtam, és engem sem zavart, hogy ő meg zsidó volt.

A fogadóban együtt ittuk meg italunkat, és a fene sem törődött azzal, hogy zsidó vagy nem zsidó. A hittantanárom, Tiebel, a linzi evangélikus lelkész, aki egy Kelet-Poroszországból származó agglegény volt, a hittanórákon gyakran mesélt nekünk egy lelkésztársáról – ahogyan ő nevezte –, egy rabbinusról. Már SS-Obersturmbannführer voltam, de kedvesen megcsókoltam a félig zsidó származású unokahúgomat, aki apjával együtt meglátogatott Berlinben, a szolgálati helyemen. Este pedig egy meghitt kis berlini borozóban a nyakára hágtunk néhány üveg jó bornak.

És miért ne csókolnám meg a húszéves, gyönyörű, félig zsidó származású unokahúgomat? – mondogattam állandó helyettesemnek, Günther SS-Sturmbannführernek. Ez még semmiképpen sem jelenti a birodalom elárulását. Ő ebben a tekintetben szigorú nézeteket vallott.

Budapesten is voltak távoli rokonaim. Az ottani unokanővérem, aki pszichiáter volt, egy zsidó cipőgyároshoz ment feleségül, akitől aztán el is vált. Abban az időben, amikor engem 1944-ben Budapestre helyeztek, egy zsidó docensnek a jegyese volt, aki a budapesti egyetemen tanított. Egyik este együtt vacsoráztunk. Nagynéném, unokanővérem, zsidó jegyese és én, SS-Obersturmbannführer-egyenruhában.

Ami a zsidó rokonokat illeti, második anyám családjához hasonló volt a helyzetem feleségem cseh rokonaival is. Egyébként néhány nap múlva itt, az izraeli börtönben ünneplem eljegyzésünk 30. évfordulóját, és 26 éve vagyok házas.

Feleségem rokonsága csehekből és egykori osztrákokból áll, tehát csehekből, akiknek német az anyanyelvük. Az ő családja már 1648 óta Dél-Csehországban él. Az udvarukban pedig van egy fagerenda, amin egy még korábbi évszám látható.

Amikor 1939-ben Prágába helyeztek, ugyanolyan békésen és örömmel érintkeztem ëecheni sógoraimmal – feleségem testvéreinek férjeivel –, mint az második anyám családjánál is történt. Egyikőjük a Csehszlovák Köztársaság[19] időszakában tüzérségi tiszt, a másik pedig az ellenállás aktív tagja és kommunista volt, amíg mi az országot megszállva tartottuk. A lánya, tehát az én unokahúgom, valamikor 1945 után világkereskedelmet tanult Moszkvában.

Tudom, hogy mindkét sógorom lelkes cseh hazafi volt, és értékeltem is nacionalizmusukat. Inkább leharaptam volna a nyelvemet, semmint hogy feljelentsem vagy hogy letartóztassam őket, amihez egyébként meglett volna a jogom. A rokoni szálak szorosabbak voltak, mint azok, melyek az istenekhez fűztek, habár ezek sem voltak kimondottan gyengék.

Sem a cseheket, sem a zsidókat nem gyűlöltem, sem senki mást.

Személyesen nekem soha senki nem is okozott fájdalmat.

Neveltetésem is megkímélt a hasonló érzésektől, egyszerűen nem ismertem ezeket. Egy olyan világban éltem, ami ellentétes volt azzal, amiben például a fiatal egyetemisták élték a maguk párbajozó életét. Itt ez találta meg a maga táplálékát, Ritter von Schönerer szelleme a maga antiszemita dallamaival és szónoklataival. Itt az árja szót hangoztatták, azt a szót, amely csak később, sokára rá került be az én szótáramba.

Ha nem egy ilyen bensőséges és boldog családi kötelékben éltem volna, és amibe később feleségem családja is bekapcsolódott, lehet, hogy engem is megfertőztek volna az ilyen és ehhez hasonló gondolatok. De nem tették, és ez a döntő. (...)

Linzbe egyszer, valamilyen gyűlésről hazatérőben, cserkészvezetők érkeztek, és néhány napot eltöltöttek a mi szép kis tartományi fővárosunkban. A külföldről érkező cserkészeket polgári családoknál szállásolták el, és így apám is hazahozott egy francia cserkészvezetőt, aki így néhány napot vendégségben töltött nálunk. Abban az időben igen jól beszéltem franciául – másodszülött testvéremhez, Emilhez hasonlóan. Anyánk ugyanis jól beszélte a francia és angol nyelvet, és nekünk is meg akarta tanítani ezeket. Ez a fiatal francia pompás fickó volt, és én mint serdülő fiúcska, boldognak éreztem magam, hogy ilyen barátom lehetett. Boldog és gondtalan napokat töltöttünk együtt, dúskáltunk a vadregényes világban, a gyermeki barátságban és a Pöstlingberg rózsakertjeiben. Elénekeltük egymásnak dalainkat, a Wandervogel Zupfgeigenhansel című gyűjteményétől kezdve másokig. És később pedig, amikor a franciák már számomra is Versailles megtestesülését jelentették, még ekkor sem sikerült semmiféle hatalomnak az, hogy a legcsekélyebb gyűlöletet is elültessék bennem a franciákkal szemben.

Tulajdonképpen már igen korán megtanultam, hogy az egyén semmiképpen sem azonosítható a nemzettel, a hittel vagy egyáltalán a politikával.

A faj, népiesség és hasonló szavak éppúgy csak később kerültek be a szótáramba, mint ahogy az a korábban említett árja szóval is történt.

És még ekkor sem osztályoztam az egyén és a számomra új fogalmak közötti különbségeket másként, mint ahogy azt addig is tettem az egyén és a nemzet fogalmakkal kapcsolatban.

Természetesen én sem vagyok szent. Amikor a háború alatt a bombák pillanatok alatt egész városrészeket tettek a föld színével egyenlővé, és németek ezrei hullottak és tűntek el, és ezreket szaggattak szét a bombák, akkor indulatomtól vezérelve én is durva szitkokat árasztottam a bombázókra.

Én sem vagyok szent, és amikor az izraeliek a franciákkal és angolokkal együtt megtámadták Egyiptomot[20], a sajtó által felkorbácsolt indulatomban durvábbnál durvább szavakkal szidalmaztam a támadókat. Nem vagyok másmilyen, mint a többiek. De ez olyan reakció, ami az ember temperamentumából fakad, és aztán ezekben a szavakban ki is merül. Nem irányul sem az egyes angol, francia, zsidó vagy az orosz, lengyel vagy jugoszláv ellen, sem semmiféle más ember ellen.

Ez a reakció – legalábbis érzésem szerint – valahogy olyan természetes. Mert csak a beteg vagy részvétlen emberek vagy a bölcsek vannak védve ezektől az emberi gyengeségektől, mások nem, különösen akkor, ha azokat – ahogyan az általam megemlített példákból is látható – a pusztítás, vagy művi úton a sajtó gerjeszti.

Így mondhattam tehát azt, hogy soha nem voltam antiszemita, mivel ez igaz is. És az NSDAP úgynevezett harcos időszaka[21] alatt sem én, sem a velem lelki rokonságban állók nem vették a legkevésbé sem komolyan a párt programjának a zsidóság elleni küzdelemmel foglalkozó pontját. Igen, még csak figyelemre sem méltatta senki. Végül is szinte semmilyen formában nem éreztük magunkat összekapcsolva a párttal. Az egész dolog számomra is vonzó pontjai – mint ahogyan azt már említettem is – egészen mások voltak. Vagy legalábbis így volt ez az osztrák hegyvidéken. Én azonban ezt is éppoly kevésbé értékeltem és éppen úgy jelentéktelen volt számomra, mint az egyház és a klérus leküzdése.

Ez voltam tehát én abban az időben, amikor szolgálatom első időszakát Berlinben, a Biztonsági Szolgálat Főhivatalánál töltöttem. Romlatlan és egyszerű, sem nem lusta, sem nem szorgalmas; a saját benső életemet pedig egy laktanyai, kemény külső burok védte. Bár az általam végzett munka nem igazán felelt meg az ízlésemnek, de az esküre és a kötelességre irányuló állandó világnézeti utalások nem engedték meg más gondolatok feltörését bennem.

Engedelmeskedtem és továbbra is kötődtem isteneimhez, teljesítettem a parancsot, és nem berzenkedtem ellene.

4

Berlinbe helyezésem után fél évvel megnősültem. 1931. augusztus 15. óta voltam vőlegény, az esküvőt pedig 1935. március 21-én tartottuk Passauban.

Amíg a feleségem bútorait szállító autó Csehszlovákiából meg nem érkezett Berlinbe, valamint el nem intéződtek a vám- és egyéb ügyek – körülbelül három hétig –, egy penzióban laktunk. Ezt követően egy csinos kis földszintes családi házba költöztünk, aminek kertje is volt. Itt nyugodtan és kellemesen élhettünk.

Napközben szolgálatomat teljesítettem, egy óramű egyenletességével és pontosságával, esténként és hétvégén pedig a kertben dolgoztam, vagy pedig feleségemmel felderítettük és megtekintettük Berlint és környékét.

Az egyik bajtársammal, aki azon a környéken lakott, hozattam magamnak időnként egy-egy hordócska jó pfalzi bort. Ebből aztán lecsorgattam néha kevéskét a torkomon, az időjárástól és az évszaktól függően vagy a japán vérbükk árnyéka alatt ülve, vagy benn, az ízlésesen berendezett házban, feleségem bútorai között. Abban a pillanatban, amikor szolgálatom lejárt, hagytam az isteneket, ahol voltak, és egyedül a családi együttlétnek szenteltem figyelmemet. Szolgálati feladataimtól – ahogyan azt már említettem is – már-már felfordult a gyomrom. Szabadkőműves pecsétek és érmék ezreit kellett katalogizálnom és elrendeznem. Tudásom nyomorúságos, utolsó foszlányai abban az időben boldog feltámadásukat élték meg. Főnököm, akinek

rendfokozata az enyémmel megegyezett, egy elzüllött egyetemi hallgató volt a berlini egyetemen, ő maga is berlini. Még soha nem szolgált, és nem volt csapatnál, a Zivil, azaz az Allgemeine SS-től jött.

A Wilhelmstrasse 102. alatt múzeumigazgatóként, mint a szabadkőműves múzeum referense dolgozott, engem pedig ügyintézőként osztottak be hozzá. Az igazgató szívesen dicsekedett érdemeivel, és megtartotta a hárommétéres távolságot, mi pedig, a laktanya gyermekei, mindig kinevettük ezért. Különösen akkor, amikor állati komolysággal alakítgatta modellgyurmából a maga szürrealista, félig elrothadt hulláit, majd túlméretezett férgekkel és bogarakkal garnírozta azokat. Ha pedig elkészült egy ilyen remekbe szabott példánnyal, azonnal belefektette azt egy koporsóba és kiállította; például az András-teremben.

Schwarz-Bostaunitzel professzor pedig, a cári idők Kijevének egykori, mára már megsüketült védelmezője, és a Biztonsági Szolgálat Főhivatala szabadkőműves ügyosztályának mostani vezetője, öblös basszushangjával és német-orosz kiejtésével idegenvezetései alkalmával mindig felhívta a múzeum hivatalos látogatóinak figyelmét a szabadkőművesek szellemi torzulásának ízléstelenségére és kusza dekadenciájára. És nem minden éles megjegyzés nélkül, miközben hirtelen fejmozdulatai következtében hegyes kecskeszakálla szinte a mennyezetet és a padlót súrolta, és egy kis ék módjára állt el arcától. „És még ezek voltak azok a tanárok és iskolaigazgatók, akik felelősséget vállaltak gyermekeink neveléséért" – mondta gúnyos végszóként, és arckifejezése erősen emlékeztetett egy buzgó babilón–asszír lelkipásztoréhoz. Láttam, mi minden ment itt, csakhogy a szabadkőművesség értelmetlen voltát bebizonyítsák. Ha azonban nem találnak mást, csak férgeket és holttesteket preparálnak, akkor úgy vélem, az egésznek nem volt sok értelme. A „szabadkőművesség" kifejezést legelőször pontosan 1932. április 1-jén hallottam; mármint tudatosan. Ez a következőképpen történt:

Valamikor 1932 elején a kollégák a linzi Schlaraffia[22] vendégeként elvittek a linzi székhelyű helyi szervezet, az Allmutter-Praga székházába. A szervezet tagjai többek között üzletemberek, orvosok, ügyvédek, művészek voltak. Vicces szokásoknak hódoltak, a tagok pedig jámbor, humoros népek voltak. A tagok

fején bohócsapkához hasonlatos fejfödők, rajtuk sok érdemrend és kitüntetés. Egy, a sarokban, kitüntetett helyen álló, kitömött madarat, egy baglyot kellett belépéskor üdvözölni a mellkas előtt keresztbe font kezekkel, mélyen meghajolva. A találkozó hivatalos részét egy főmarsall vezényelte, a zongorát pedig klavicimbalnak nevezték. Na de, ahogyan azt már említettem, jámbor, humoros népek voltak ezek. Zsidók és keresztények ültek együtt, sörük és boruk társaságában. Állítólag senki nem tudta, hogy ki volt a zsidó és ki a keresztény, de egy ilyen kis városban szinte mindenki ismert mindenkit.

1932. április 1-jén léptem be az SS-be. Dr. Ernst Kaltenbrunner, az akkori SS-Oberscharführer, aki az apja irodájában tevékenykedett ügyvédként, igen jelentős személyiségnek számított az osztrák NSDAP soraiban. Ő tudni akarta, hogy benne vagyok-e valamilyen egyesületben vagy szervezetben, és ha igen, melyikben és miért.

És én elmondtam neki, hogy vendégként időnként megfordulok a Schlaraffia összejövetelein. Gyorsan szüntesse be a kapcsolatát ezzel a halom szabadkőművessel, ez egy igen veszélyes banda! – mondta nekem. Mármost ő akkor még sem a Biztonsági Rendőrség, sem a Biztonsági Szolgálat főnöke nem volt, sem rendőrtábornok vagy a Waffen SS tisztje, és a Birodalmi Gyűlés képviselője sem. Ezért nyugodtan elmondhattam neki, hogy a szabadkőművességről semmit sem tudok, mert eddig még semmit sem hallottam felőlük. Annyit azonban tudok, hogy semmi esetre sem egy veszélyes bandáról van szó. Kaltenbrunner és én már évek óta ismertük egymást futólag, néha összefutottunk az utcán. Ilyenkor üdvözöltük egymást, és váltottunk néhány szót időjárásról meg hasonló dolgokról. Apáinknak gyakran voltak egymással üzleti ügyeik.

De ez az egész dolog röviden letudható, el kell mondjam ugyanis, ezekben az időkben lemondtam arról, hogy vendégként továbbra is látogassam a Schlaraffia rendezvényeit. Egy késői órában, és már igen előrehaladott hangulatban, találkoztam ugyanis az akkor szintén igen előrehaladott hangulatban lévő, felsőausztriai humorisztikus íróval, Franz Resllel, és a linzi Rosenstüberl fogadóban meghívtam egy üveg borra. Ő az Erzschlaraffe[23] tagja volt, én csak egy koszos vendég. Én akkoriban 26

éves voltam, ő valahol a negyven és ötven között. Én egy kis senki, ő egy nagy író; habár az ország határain kívül nem is volt annyira ismert. De ennek ellenére is, szemtelenségem átlépte a megszokott kereteket. Ez volt tehát az én szabadkőművességgel kapcsolatos első élményem.

5

Habár az antiszemitizmus a párt programjának fontos pontja volt, mégis érzéketlen maradtam iránta. És még csak nem is egyszerűen tudatosan és szándékosan, hanem azért, mert ez nem tartozott hozzá az én saját, elképzelt világomba, és így nem tudtam mit kezdeni vele. Azokban az években igen ritkán jutottam könyvek közelébe, apám nagy bánatára. Közömbösségből nem foglalkoztam holmi izmusokkal, és személy szerint egyetlen ellenségem sem volt, sem zsidók, sem mások.

Günther fajelméletét a mai napig sem olvastam, ahogy nem vettem kezembe Rosenberg „Mythus des 20. Jahrhunderts" című munkáját vagy Mathilde Ludendorff írásait sem. A miszticizmus soha nem ejtett rabul. Mindeddig sem a fajelmélet tisztaszemű északi képviselői, sem a fekete szemű szemiták nem foglalkoztattak túlságosan, számomra sem az árnyoldalt, sem a nagy megvilágosodást nem jelentették. Ezeket a dolgokat mindig igazi badarságnak tartottam és tartom a mai napig is. Persze ebben az elképzelésben túlteng Himmler és mások szelleme. Még az olyan jelentéktelen szolgák is, mint a már említett Schwarz-Bostaunitzel professzor, dőzsöltek a maguk mitikus, képzeletbeli világában, és egyre-másra váltogatták különböző mértani alakzataikat, hogy ezt az egészet a régi alkimisták mintájára emészthetővé tegyék a többiek számára. A professzor legkülönbözőbb formákban és jelentésekben megelevenedő diagramjai, pentagrammái és hexagrammái nem kaptak helyet saját, a bort és sört kedvelő katonalényemben.

Amikor abban az időben a Biztonsági Szolgálat Főhivatalánál szolgáltam, Himmler berendezett egy kis laboratóriumot az egyik modern alkimistának abban a parkban, ahol mi a kötelező reggeli gyakorlatainkat végeztük. Ennek az volt a feladata, hogy

ott aranyat készítsen, állítólag ugyanis képes volt rá. Ezt az aranykészítőt különösképpen éppen Tausendnek[24] hívták.

Himmler azon volt, hogy az SS-ből egy olyan, sajátos és különleges szokásvilágú rendet alakítson ki, amiben keveredik a régi germánok gondolatvilága a német lovagrendek, a materializmus, a romantika, az istenhit és más nézetek eszméivel. Ennek az egyvelegnek a vegyészei az SS Faji és Áttelepítési Főhivatalában[25] tevékenykedtek, és innen pumpálták a Rendbe ezt a szellemi rakományt.

6

1936-ban megkeresett von Mildenstein SS-Untersturmführer, aki egy ideje szintén a Biztonsági Szolgálat Főhivatalánál szolgált. Felállított egy zsidó ügyosztályt, és ide keresett megfelelő személyzetet. Elmesélte, hogy korábban mérnökként tevékenykedett, Palesztinában volt, és most szüksége van még egy ügyintézőre. Megkérdezte, lenne-e kedvem ehhez a munkához? Hát volt. Azokban az időkben mindent elvállaltam volna, csakhogy megszabadulhassak azoktól az átkozott érméktől és pecsétektől, melyekkel már torkig voltam, és így ez sikerült is.

Az ügyosztály a II. 112 nevet kapta. A főosztály vezetője ugyanaz maradt, aki volt, ami azt eredményezte, hogy nem kellett kikérni a Biztonsági Szolgálat Főhivatala személyzeti osztályának részletes véleményét, hanem az csupán egy rövid beszámoló jelentést kellett adjon, már csak a rend kedvéért is.

Von Mildenstein úr fenntartotta magának a cionisták feltérképezését, az én feladatom pedig a zsidó ortodoxia és egy harmadik csoport, az asszimilánsok adatainak rendszerezése volt. Kellett még három segédmunkatárs, akik írnokként és aktakukacként dolgoztak. Ezt az egészet pedig von Mildenstein úr irányította.

Az első tényked esem ebben az új feladatkörben az volt, hogy elolvastam Adolf Böhm egy művét, melyben a szerző kimerítően taglalja a cionista világszervezet működését és szándékait. Egy rövid tartalmi összefoglalót kellett készítsek a műről, és tulajdonképpen ez tekinthető a zsidósággal való első, tudatos kapcsolatomnak. Mildenstein liberális és toleráns elme volt, távol állt

tőle minden fanatizmus, miszticizmus és radikalizmus. Znaim környékéről, Morvaországból származott, mindig barátságos és nyugodt volt, szelíd, elnéző természettel megáldva. A zsidókérdést nem rasszista vagy vallási oldalról közelítette meg, hanem csakis és kizárólag politikai szemszögből. Ő volt az első, és egyben legnagyobb mesterem és tanárom ezen a területen. Magamévá tettem a dolgokról vallott nézeteit, mert azok nagy hatást gyakoroltak rám és ezáltal meggyőztek igazukról. E nézet mellett mindvégig kitartottam.

Von Mildenstein azonban néhány hónap múltán sajnos kivált a csapatból, és ő volt azon kevesek egyike, akiknek ez sikerült. Persze ebben segített eredeti szakmája is, különben nem sikerülhetett volna neki. Útépítő szakember volt, és ebben a minőségében azt a parancsot kapta, hogy Észak-Amerikában tanulmányozza az autópályákat. Mikor aztán visszatért tanulmányútjáról, lecsapott rá valamilyen másik minisztérium, mivel abban az időben a birodalom autópálya-építési programját minden lehetséges eszközzel teljesíteni kellett. (...) Az ő megüresedett osztályvezetői székét egy fiatalember foglalta el, akit azonban hamarosan behívtak a seregbe. Ezután egy stabilabb időszak következett az ügyosztály életében, a Biztonsági Szolgálat Főhivatalában ugyanis a zsidó ügyosztály irányítását Wisliceny, majd később Six vette át. (...) Az ezt követő időkben aztán egymást váltogatták az osztályvezetők. Alighogy kialakították és bevezették a saját rendszerüket, már le is váltották őket, és másvalaki lépett a helyükre. Végül aztán prof. dr. Six vette át a központi ügyosztály irányítását, és egyik bizalmasát ültette a zsidósággal foglalkozó ügyosztály vezetői székébe.

Ezekben az időkben kezdődött az ügyiratok összeállítása, kialakítottunk egy adatbázist és egy központi irattárat. Emellett a feletteseknek készített folyamatos jelentések tették ki az elvégzendő munka zömét, a jelentések elkészítésének volt minden munka alárendelve.

Abban az időszakban Himmler és Heydrich tényleg nagyon büszkék lehettek hírszerző gépezetükre, a Biztonsági Szolgálat Főhivatalára. Egy azokból az időkből származó, tulajdonomban lévő dokumentum tanúsítja a lefolytatott vizsgálatokat, és az is kivehető belőle, hogy néhány nap leforgása alatt a Hadiakadémia 150 tisztje kereste fel ezt a szolgálati helyet, hogy Heydrich

bemutatta von Ribbentrop birodalmi külügyminiszternek a Biztonsági Szolgálat Főhivatalát, továbbá a birodalmi hadügyminisztérium 150 tisztje járt a központban, és meglátogatta azt a jugoszláv titkosrendőrség vezetője is.

Akkoriban a szakfolyóiratok és újságok olvasása, valamint az idevonatkozó könyvek megemésztése jelentette fő feladatomat. Nagy, barátságtalan halmokban vettek körül az ilyen újságok, és minden alkalommal bosszankodtam, ha héber betűkkel nyomtatott jiddis újság került a kezembe. Nem volt emberfia ugyanis, aki ezeket olvasni tudta volna. Egy nap aztán odáig jutottam, hogy fogtam magam, és elmentem egy könyvkereskedésbe, és vettem magamnak egy héber nyelvkönyvet. Héber nyelv mindenkinek (Hebräisch für Jedermann), ez volt a könyv címe, és egy bizonyos Samuel Kaleko a szerzője. Egy év héber nyelvtanulás után meg kellett állapítsam, hogy nem haladok megfelelően. Az egyedül biflázás túl unalmas volt, így a szolgálati utat betartva engedélyt kértem rá, hogy a további tanuláshoz egy rabbi segítségét vegyem igénybe, az akkori szokásos, óránként 3 birodalmi márka fizetség ellenében.

Ezt az engedélyt nem kaptam meg, nyilván politikai okokból. A válasz bizonyára kedvezőbb lett volna, ha azt mondom, hogy így megspórolunk magunknak egy rabbit mindaddig, amíg az nekem a nyelvet oktatja. Akkoriban ugyanis a Gestapo[26] folyamatosan, futószalag módjára zárta be a hasonló népeket. De bennem fel sem merült az ötlet, hogy ezt mondjam, még akkor sem, ha élvezetet jelentett volna számomra, hogy a hiányzó tudásomat ilyen módon szerzem meg.

7

Évente egyszer, ősszel szemlét tartottak az istenek seregük fölött. Ilyenkor alászálltak az Olymposzról, és nagy kegyesen megmutatták magukat népük tagjainak, akik választották őket. Parádézott a hadsereg, az SA és az SS, és felvonultak a különféle pártszervezetek. Konferenciákat, kongresszusokat tartottak, határozatokat hoztak, szónokoltak és kiadták a jelszót. A vezetők elmesélték híveiknek, mit tettek addig, és mit terveznek a jövőben tenni. Igazságtalan lenne azt állítani, hogy semmit sem

tettek; bizony, nem lustálkodtak. Igen rövid idő alatt annyit tettek a német népért, különösen gazdasági téren, hogy a tömegek ovációja és éljenzése teljesen őszinte volt. Ilyen zúgó és impulzív lelkesedést még maga Goebbels sem tudott mesterségesen gerjeszteni.

Életemben először vettem részt egy ilyen pártkongresszuson, amit mindig Nürnbergben tartottak. Hivatalos minőségemben küldtek oda, de nem azért, hogy a parádékon és felvonulásokon részt vegyek, hogy szónoklatokat hallgassak és összejövetelekre járjak, hanem hírszolgálati minőségemben kellett ott dolgozzak. Akkoriban ugyanis a Biztonsági Szolgálat Főhivatala nem volt más, mint egy nagy, erős vezetésű és jól szervezett kémszervezet. Nem másnak volt alárendelve, mint magának Himmlernek, és Heydrich, a szolgálat alapítója az ő parancsait követve vezette a szervezet.

Észak-amerikai központtal egy hatalmas mozgalom harcolt a nemzetiszocialista Német Birodalom ellen[27]. És nem alaptalanul; ahogyan az akkoriban már számomra is világossá vált. Ha a kiképzésünk időszaka alatt valamilyen okból kifolyólag olyannyira jól neveltek minket, hogy már a seggünkből is izzadtság folyt – ahogyan azt bakazsargonnal mondtuk –, akkor a pillanatnyi szenvedéseink hatására félelmetes bosszú fogalmazódott meg bennünk, bakákban, a minket nyúzó kiképzők ellen, amit majd a szolgálat letelte után hajtunk végre. Ezen félelmetes bosszúelképzeléseink aztán a napi szolgálat letöltése után persze megszelídültek, a „múlt fájdalmai elhalványulnak" mottója szerint, hogy aztán a kantinban teljesen lecsillapodjanak néhány korsó sör után.

Amikor tehát láttam, jobban mondva olvastam azt, hogy a Birodalmi Külügyminisztérium I. sz. osztálya milyen zsidótörvényeket hozott 1935 óta[28], akkor nagyon is elfogadtam és megértettem a bojkottmozgalom létjogosultságát. Teljesen természetes reakció volt ez. Ha meggondolom, hogy abban az időben egy Prinz nevezetű berlini rabbi azzal búcsúzott el gyülekezetétől, hogy kivándorol Észak-Amerikába, és ott egy olyan, hatalmas háttérmozgalom kiépítésén fog fáradozni, amiből a zsidóság erőt és segítséget meríthet, akkor én, aki parancsra ültem a hallgatóság soraiban, már tudtam, hogy mire gondol ezzel Prinz. És semmiképpen sem gondoltam azt, hogy nincs igaza. A titkos-

rendőrség berlini központjának jelen lévő körzeti megbízottja, aki az összejövetel felügyeletéért volt felelős, megbízott bennem, én pedig megbíztam benne, már ami a beszéd bármikor szükségessé váló felfüggesztését vagy a szónok letartóztatását illeti. Ilyesmit azonban nem foganatosítottam, mivel lelkiismeretem tiltotta, hogy ilyen felvetéssel forduljak hozzá. Ugyanis – ahogyan azt már említettem – a szónok szemszögéből nézve igazat kellett adjak neki, és egyébként is, ezer más, Prinzhez hasonló ember volt még, így egyetlen személy letartóztatása semmit sem oldott volna meg. A nekem kiadott parancsnak engedelmeskedve később megírtam jelentésemet a rendezvényről. Ebben mindent a valóságnak megfelelően felvázoltam, és gondolataimnak is tág teret engedtem benne. Soha többé nem hallottam a dologról, Prinz pedig kivándorolt Észak-Amerikába.

Hiszen a nürnbergi törvényeket nem én alkottam, még közre sem működtem kimunkálásukban, és végrehajtó szervként sem volt közöm hozzájuk. Én ugyanis egy hírszerző szervezethez tartoztam, és nem a végrehajtó rendőri erőkhöz. Világosan látszott, hogy az istenek itt egy végzetes tévedés áldozatai lettek. De hát minden forradalomnak vannak és voltak fonáksági, és ilyenkor mindig azt mondogatta magának az ember, hogy azért nem eszik olyan forrón a kását! Még a zsidóság sok képviselője is így gondolkodott. És ekkor még az volt a célja az intézkedéseknek, hogy ezáltal meggyorsítsák a zsidók kivándorlását a birodalom területéről. Persze, ezek az intézkedések nem voltak alkalmasak arra, hogy ezt a célt elérjék. A tervszerű és irányított kivándorlás, mint lehetséges megoldás, az én gondolataimba is egyre inkább beköltözött. Közben ugyanis olvastam már arról, hogy a zsidókat a történelem folyamán több európai országban bűnbaknak kiáltották ki, hogy ezáltal, az ő kárukra a tömegek figyelmét el tudják fordítani a nehézségek és a bajok valódi okától.

Tehát a tervszerű és irányított kivándorlás még a legkisebb volt a sok rossz közül. A kivándorolt zsidóknak pedig többé nem árthatnak a német törvények. Sokkal rosszabb volt azonban az a meghurcoltatás és megpróbáltatás, amit kivándorlásukig el kellett szenvedniük. Én azonban nem tudtam ebben megakadályozni sem a nagy, sem a kis isteneket, nem volt meg a lehetőségem rá. Az volt a feladatom, hogy a hírszerzésben dolgozzam, és a ka-

pott híreket és közleményeket egy jelentés formájában, a szolgálati út betartásával továbbküldjem. Feletteseim aztán feldolgozták ezeket a jelentésekből és ügyfoszlányokból álló mozaiklapocskákat, egy egységes képpé rakták össze őket, és szíves tudomásulvétel végett továbbították azokat a kisisteneknek. Ilyenformán aztán maguk az istenek is megnézhették ezeket a képeket.

Nos tehát, Nürnbergben voltam.

Az 1937-es esztendőt írtuk. Mindenütt a pártkongresszus ünnepi hangulata, a hatalmas sportpályák, stadionok, százezrek hangos tolongása a régi kis hangulatos utcákban, a középkori Nürnberg falain belül. A pompás, kora őszi napsütésben zászlók ezrei festették vörösre a környéket.

Egy hírszerző, aki ügynököket, munkatársakat, bizalmi embereket vagy besúgókat – csakhogy megemlítsük a létező szakkifejezéseket – akar toborozni, mindenütt ott kell legyen, mindent látnia kell. Akkoriban a magunkfajtának kiváltképp az aranyos, cigarettafüstös, sörrel átitatott kis kocsmák feleltek meg erre a célra, ahol külföldiek egész csoportjait vendégelték meg kísérőik. Ilyen helyeken aztán több-kevesebb szerencsével vagy összeköttetések és kapcsolatok által kapcsolatba tudtunk lépni idegen országokból jött látogatókkal.

Egy rendelkezésemre álló dokumentumból kölcsönöztem a következő szavakat, melyeket akkoriban egy szolgálati jelentésemben írtam le:

„A jelenlévők nagy része többé-kevésbé kétes alak benyomását keltette bennem, akiknek részben az volt a fixa ideájuk, hogy egyszer majd saját országaikban pártjaik és szervezeteik vezetői lesznek."

Csupán egyikőjük „nyerte el kegyeimet", mégpedig egy északamerikai résztvevő. Ezt kitűnő kapcsolatok fűzték az „Anti-Nazi-Liga", a Németország elleni bojkottszervezet[29] parancsnokságának vezetőjéhez.

Mivel azonban ez az eset nem volt teljesen tiszta, már ami a Biztonsági Szolgálat Főhivatalának illetékességi területét illeti, feljegyeztem végül, hogy útmutatást kértem abban a tekintetben, hogy a Biztonsági Szolgálat maga kell eljárjon az ügyben, vagy át kell azt adni a propagandaminisztériumnak[30].

Soha többé nem hallottam az ügyről, így feltételezem, hogy feletteseim az ügyet lepasszolták.

8

Néhány nappal később elöljárómmal, az ügyosztály vezetőjével együtt, szolgálati útra mentünk Palesztinába és Egyiptomba. A vonat Lengyelországon és Románián keresztül Konstancáig vitt minket, ahol a Romania nevű hajóval folytattuk utunkat Konstantinápolyba, Pireuszba, Haifába és Alexandriába. Meglátogattuk a mecseteket, az Akropoliszt, Carmel hegyét, az alexandriai görög-római múzeumot, valamint a kairói egyiptológiai múzeumot is. Láttuk a gizehi és sakarati piramisokat, és az egykoron szent bikasírokat. Kitérőt tettünk az egyiptomi sivatagba, máskor pedig a líbiai sivatagot néztük meg. Szemeimnek és tudásvágyamnak nagy örömet jelentett a három és fél évezreddel ezelőtt elhunyt Tutenkámon fáraó a maga kincseivel együtt, melyeket az ügyes archeológusok, mély álmát kihasználva, már elszállítottak mellőle, és kiállították az utókor számára. Csak ámultam és bámultam. Csodáltam a régi idők régen volt embereinek fejlett kultúráját, és gondolataim messze elkalandoztak az államot és jelenkort éltető emberektől, azokra a vidékekre és azokba a korokba, ahol a változékonyság, az élet örökös fejlődése és elmúlása, tehát végül is a lét játszotta a legfontosabb szerepet. Minden üres remény és törekvés az emberi lét elmúlásához lesz hasonlatos, ha az elmúlt évezredekre visszatekintünk. És én ebben a pillanatban irigykedve néztem minden archeológusra és geológusra, akiknek vélekedésem szerint megadatott az, hogy zavartalanul adhassák át magukat az ilyen és ehhez hasonló gondolatok élvezetének, miközben a magunkfajtának mindezek csupán néhány boldog pillanatig adatnak meg a mindennapok forgatagában. Főnökeink azonban nem ilyen dolgok miatt küldtek minket erre a szolgálati útra, hanem – ahogyan az már lenni szokott – ennek is megvolt a maga oka, mégpedig az, hogy információkban gazdagodjunk, információkat gyűjtsünk össze. Dr. Reichertnek, a hivatalos Német Hírügynökség[31] jeruzsálemi képviselőjének közvetítése segítségével utazásunk előtt hónapokkal meglátogatott Berlinben egy zsidó tisztviselő Palesztinából. Elöljáróim utasítása szerint ez a tisztviselő mint a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vendége volt jelen, és én kaptam a parancsot arra, hogy kísérője legyek. Együtt ettünk az állatkertnél lévő Taube-étteremben, beszélgettünk,

mindegyikünk tudni akarta ugyanis a másikról, hogy mi az, amit ő a másik tudásából a jelen helyzetben felhasználhat. Én a palesztin cionista életről érdeklődtem. Végül a vendég meghívott, látogassam meg őt Palesztinában.

Azt a parancsot kaptam, hogy fogadjam el a meghívást. Így került sor az utazásra, melyre elkísért akkori közvetlen főnököm, az ügyosztály vezetője. Én mint a Berliner Tagesblatt című újság szerkesztője utaztam, ő pedig a Berlini Egyetem Külügyi Tudományok Karának hallgatójaként jött velem. A kar dékánja abban az időben a mi közös, közvetlen elöljárónk volt. Akkoriban végül is a Biztonsági Főhivatal munkatársaiként is utazhattunk volna, hiszen az engem meghívó tisztviselő is tudta, ki vagyok, és az angol titkosszolgálat úgyis kitalálta már, milyen fészekből repült ki ez a két madárka. Éppúgy, mint ahogyan általában mi is hamar rájöttünk, ha a Secret-Service vagy a 2-eme Bureau[32] egy tagja Németországba tette a lábát. Kölcsönösen nem tettünk semmit egymás ellen, és nagyon udvariasak voltunk egymáshoz. A másik oldalon álló kollégáknak azért nem könnyítettük meg a munkáját, vagy ha mégis, akkor annak kölcsönösen megvolt az oka. De hát végül is béke volt!

Körülbelül hat órát töltöttünk Haifában, aztán a programnak megfelelően Alexandriába utaztunk a román gőzössel, és úgy terveztük, hogy a következő 2-3 hétben megkezdjük palesztinai utunkat is. Az angolok azonban sajnálták, de nem tudták elfogadni, hogy nem szereztük be az ehhez szükséges vízumot. Na sebaj, akkor jöjjön maga a hegy Mohamedhez! Meghívtuk tehát Egyiptomba dr. Reichertet és a zsidó tisztviselőt. Csatlakozott még hozzánk a DNB[33] kairói képviselője, így öten egy egész jó kis hírszerzőcsapatot alkottunk.

A gizehi piramisok lábánál lévő Mena Hotelben étkeztünk, és már régen elfeledtük a nürnbergi törvényeket.

Számomra szolgálati célját tekintve nem igazán volt sikeres ez a közel-keleti utazás, Palesztinában ugyanis nem tanulmányozhattam a zsidók életét, mivel az angolok megtiltották a beutazást. Az út magán jellegét tekintve ezzel szemben igen sok kellemes élményt szereztem, ami nagyban hozzájárult énem gazdagodásához.

Utazótársam, aki egyben közvetlen elöljáróm volt, és eredetileg az újságírás területéről érkezett, több szolgálati sikert gyűjtött be magának az út folyamán. Őt ugyanis teljes mértékben kielégítették azok a gazdasági és politikai jelentések, melyeket így első kézből – már ami a Közel-Keletet illeti – kaphatott meg.

Ezekben a napsütötte országokban eltöltött néhány hét után aztán visszatértünk a mi késő őszi, már-már télies várunkba, Németországba. Ha valaki visszatér egy utazásról, akkor általában sokat szokott mesélni, azonkívül mindenféle összehasonlításokat is tehet. Olaszországon és Svájcon keresztül utaztunk haza Berlinbe. Sok toleranciát és liberalizmust tapasztaltam, és ez volt az, ami a leginkább feltűnt nekem. Valami hasonlót tapasztaltam már korábbi, ausztriai életem során is, a szülői házban, az iskolában, röviden tehát az egész ausztriai életvitelben, ami maga volt a tolerancia mintapéldája. Úgy, ahogyan azt II. József császár magának elképzelte, úgy mentek a dolgok egészen 1932-ig. Mindezeket azonban szinte teljesen elfedte már előlem a közben átélt, több mint ötévnyi totalitarizmus. Nem oltotta azonban teljesen ki, az utazásom alkalmával szerzett élmények visszaidézték emlékezetembe ezen idők majd minden élményét. Ismét láttam a Stürmert[34], egyszerre csak sokkal világosabban – noha a Biztonsági Szolgálat Főhivatalánál nem tartották valami sokra, így nem is olvasták, láttam pornográf aknamunkáját, a rosszabbik fajta, kusza, középkori miszticizmusban. Ismét láttam a Birodalmi Belügyminisztériumot, amint szorgalmasan fabrikálja törvényeit és rendeleteit, a Gestapót a maga letartóztatási parancsaival, a Propagandaminisztériumot, amint kiadja a zsidókra vonatkozó tilalmat a parkbéli padok használatára, a Birodalmi Gazdasági Minisztériumot, amint igyekszik a zsidókat kirekeszteni a gazdasági életből, és a Külügyminisztériumot, amint próbálja megakadályozni a zsidók önmagában kívánatosnak ítélt kivándorlását. A birodalom és annak vezetése ugyanis ezt tartotta kívánatosnak – legalábbis mindig ezt hittem –, és a zsidók is ezt szerették volna, mert látták, hogy miként válik életük napról napra nehezebbé.

A Biztonsági Főhivatal pedig gondoskodott a hírek beszerzéséről, és ezekből jelentéseket fabrikált. Ez az egész úgy jelent meg előttem, mint az a macska, amelyik a saját farkába harap.

Evianban például 1938-ban egy nemzetközi konferenciát rendeztek[35], ahol az angol nagykövet azt a kérdést intézte von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszterhez, hogy a birodalmi

kormány mutat-e hajlandóságot arra, hogy – amennyiben az emigránsok kérdése tisztázódik, ideértve a német állampolgárságú zsidók kivándorlásának problémáját is – együttműködjön az érdekelt államokkal. Egyik állam sem mutatott ugyanis készséget arra, hogy német zsidókat engedjen letelepedni területén, ha azok nincstelenek. Tehát, kész-e a birodalmi kormány arra, hogy a zsidó kézben lévő tőke átutalásában közreműködjön? Miután a birodalmi kormányzat alapvetően nem ellenezte a zsidók kivándorlásának ösztönzését, a hivatalos angol közvélemény joggal azt feltételezte, hogy a tőkeátutalás ötlete pártolókra talál majd a német oldalon.

Nem így Ribbentropnál.

Ő közölte az angol nagykövettel, hogy el kell utasítsa a többi állammal való együttműködés ötletét, mivel ez az egész a németek belügye. Ribbentrop a zsidó tőke átutalására vonatkozó kérdésére is elutasító választ adott.

Így szó sem lehetett arról, hogy az Evianban tanácskozó hatalmak Németország érdekében összefogjanak. Weizsäcker államtitkár ezt az állásfoglalást 1938. július 8-án elküldte tíz szóba jöhető német követségre, tudomásulvétel végett.

A kivándorlás megkönnyítése helyett jött tehát a handicap, a kivándorlás megnehezítése. Ehelyett Németország minden külföldi diplomáciai és konzuli képviselete azt az utasítást kapta a Külügyminisztériumtól, hogy minden zsidó, zsidó rokonságú vagy szabadkőműves kormánytagról, parlamenti képviselőről, gazdasági vezetőről, tudósról, magas rangú tisztről, valamint újságíróról készítsen jelentést, amiből aztán majd egy kartotékot állítanak össze.

Kennedy egy, a washingtoni Külügyminisztériumnak küldött, 1938. decemberi táviratában Ribbentropról igen rossz véleményt hangoztatott, ami Ribbentrop zsidóság ellen tett, diplomatikusnak egyáltalán nem nevezhető, sértő megjegyzéseinek következménye volt.

Mi, akik a Biztonsági Szolgálat referenseiként dolgoztunk, 1938 elején ügyosztályunk vezetőjétől azt az utasítást kaptuk, hogy állítsunk össze anyagokat egy memorandumhoz, amiben fel kell vázolni, hogy a zsidókérdést pillanatnyilag pénzügyi stb. nehézségek miatt lehetetlen megoldani, és arra kell törekedni, hogy valamilyen külpolitikai megoldást találjunk, mint ahogyan

az Lengyelország és Franciaország között történt. Akkoriban a következőket írtam:

„I. Megvárni a népszámlálás eredményét.

II. Ha folytatódik ez a tendencia, akkor 10 év múlva Németországban már csak kb. 60 000 zsidó fog élni." A folytatódó tendencia alatt a Külügyminisztérium stagnáló magatartását értettem, amit a zsidók kivándorlásával, és ezzel összefüggésben a központi hatóságok törvényalkotó tevékenységével elérni kívánt elproletarizálásával kapcsolatban képviselt. „Miután a vagyontalan zsidók már kivándoroltak, akkor jönnek majd a kapitalisták, akik különféle gazdasági intézkedésekkel addigra szintén vagyontalanná tehetők, mindenféle Stapo-intézkedésekkel." Ezalatt a Gestapo akkoriban foganatosított letartóztatási akcióit, valamint a vagyonok elkobzását kell érteni.

Ez volt tehát az akkori állapot, ez volt az a macska, amelyik állandóan körbe-körbe járva a saját farkába harap.

Tovább írva, a következő javaslatot fogalmaztam meg. „Ez azután csak úgy oldható meg, ha a Biztonsági Szolgálat Főhivatala elé semmiféle akadályt sem gördítenek." És példának egy, éppen ezekben a napokban felmerült problémát hoztam fel, az ifjúság nevelésének klíringjét[36]. Akkoriban a zsidókkal szembeni gazdasági megszorító intézkedések korszakát éltük, és ezekhez tartoztak a kivándorlást gátló deviza-előírások. Én azt az álláspontot képviseltem, hogy a szegény zsidó éppoly szívesen és gyorsan vándorolna ki, mint a gazdag zsidó. Minél gyorsabban, annál jobb, már ami a külföld megnyerését illeti. És tulajdonképpen a birodalmi kormány is ezt szerette volna. Irigységből, vagy fösvénységből, butaságból vagy értetlenségből vagy a vak gyűlöletből, de a legtöbb helyen nem segítették a kivándorlást, hanem inkább hátráltatták – tudatosan vagy sem. Mire volt jó, ha az ifjúsági nevelés klíringje elé devizatechnikai akadályokat görgettek, melyek ráadásul csupán tisztán formai alapon és a paragrafusok értelmezésén alapultak? Nem használt ez sem a németeknek, sem a zsidóknak.

És miért kellett az államnak elvennie a pénzt a gazdag zsidóktól, és az államkincstárba tömni ahelyett, hogy ennek a pénznek egy részéből a kivándorlást finanszírozták volna. Természetesen – gondoltam én – a gazdag zsidó többet kell kapjon, hiszen ez az ő saját pénze. Pénzének egy részét azonban át kell

adja a zsidó hitközségek, valamint a szegényebb zsidók kivándorlásának finanszírozására. A kivándorlás ugyanis sokba került. Utazási költségek, a vízum megszerzésének költségei stb. Egy tíz évig tartó, hosszú és szenvedésekkel teli kivándorlási folyamat helyett az én elképzelésem szerint a kivándorlást gyorsan és flottul meg lehetett volna oldani, és a zsidók ilyenformán egészségük és pszichikai erejük teljében juthattak volna új hazájukba. Azt, aki az évekig tartó, felőrlő várakozásban megbetegszik, úgysem szívesen fogadják be a célországok.

Nem. Ahogyan ez akkoriban lezajlott, nem vezetett semmi jóra. És ebben Ribbentrop hatalmasat tévedett, annak ellenére, hogy birodalmi külügyminiszter volt, és neki ezt tudnia kellett volna. Ezért inkább az utazási irodáknál kellett volna puhatolódznia ahelyett, hogy követségi tanácsosainak és helyettes államtitkárainak a véleményét kéri ki.

Ezenfelül megoldási javaslatom utolsó pontjaként azt tanácsoltam, hogy az ügyben érintett minden fél részvételével havonta egyeztessenek, hogy elkerülhetőek legyenek a hatóságok közötti ellentétek és nézetkülönbségek. Végül pedig azt írtam, hogy javaslom, juttassunk földterületeket a zsidóknak; és hozzáfűztem zárójelben a Madagaszkár szót.[37]

De a német bürokrácia önfejűségét látva mindez reménytelennek tűnt. Nem is azt mondanám, hogy a német bürokrácia, hiszen minden bürokrácia egyformán merev, teljesen mindegy, melyikről beszélünk. Csak az egyes országok hírszerző szolgálatai mutattak bizonyos rugalmasságot, de ez feladatuk természetéből adódik.

Akkoriban még a Biztonsági Szolgálat Főhivatala sem volt annyira bürokratikus, mint amilyenné aztán később lett. Természetesen minden hatósági munka megkövetel bizonyos fokú sematizmust, ez teljesen érthető. Ennek azonban nem szabadna öncélúsággá fajulnia.

9

Röviddel Ausztriának a Német Birodalommal történő újraegyesítése után Bécsbe helyeztek, hogy ott a Biztonsági Szolgálat Duna-részlegénél a zsidók kivándorlását irányítsam. 1938

tavaszát írtuk akkor. És mit láttam, amikor megérkeztem Bécsbe? Egy szétzúzott, zsidó szervezeti képződményt, amit a Gestapo hermetikusan elzárt és lepecsételt. A zsidó funkcionáriusok mind börtönben ültek. A zsidók ki akartak vándorolni, de senki sem törődött velük, az egyik hivataltól a másikhoz küldözgették őket. Fél napokig álltak a sorban, hogy aztán azt mondják nekik, tegnap óta már nem ez a hivatal illetékes az ügyükben.

Rendszertelenség és rendezetlenség, az eredmény pedig csak a bosszúság, harag és lehangoltság mindkét oldalon, vagy még annál is rosszabb.

Első tényked̄ésem az volt, hogy a bécsi államrendőrség gyakornokainak és kormánytanácsosainak előadásokat tartottam arról, hogyan akadályozhatják és gátolhatják leghatékonyabban a kivándorlást. Erről nem tudtam igazán sok újat mondani nekik, csak azt, hogy „a tendencia maradjon ugyanaz, mint most". Aztán pedig felvázoltam nekik tervemet, amit elöljáróm is jóváhagyott. Bocsássák szabadon a zsidó funkcionáriusokat, és ismét engedélyezzék mindazon zsidó szervezeteket, amelyek hasznos közreműködői lehetnek a kivándorlás előkészítésének. Továbbá javasoltam, hogy engedélyezzék egy zsidó újság megjelenését, ami aztán minden olyan, a kivándorlással kapcsolatos témáról tájékoztatja a zsidóságot, amit azoknak tudniuk érdemes. Ezenfelül olyan pénzek felhajtását tanácsoltam, melyekből kezdetben finanszírozhatóak a zsidó szervezetek, valamint segédmunkaerő beállítását és zsidó jóléti intézmények felállítását, melyek a betegek és idősek ellátásával foglalkoznak.

Az elmúlt tizenöt év felém irányuló igazságtalan vádaskodásait hallva az olvasó bizonyára nehezen tudja elképzelni, hogy én ilyesmiket tettem. Éppen ezért a bekezdés végére egy számot biggyesztek, ami a forrásokra utal. Ezek pedig olyan dokumentumok, amelyekben mindez, amit én itt néhány szóval leírtam, sokkal részletesebben benne foglaltatik.

Miután a zsidó szervezeti életet ilyenformán beindítottam, és a bécsi Gestapónál az új vonalat illetően megértő fogadtatásra találtam, megpályáztam egy szabaddá vált ügyosztály-vezetői állást a Biztonsági Szolgálat alegységénél, Linzben. Ebben a városban éltek a szüleim, én is itt nőttem fel. És ide akartam visszajutni.

Persze meg kell jegyezni, hogy ez volt a Biztonsági Szolgálat legalsó lépcsőfoka, de ezzel szemben ismét otthon lehetnék, és a szülői üzlet átvételének indokával talán engedélyt kaphatnék rá, hogy egy napon nyugalomba vonuljak. De hát a sors! Mindig azt mondtam, hogy senki sem léphet át a saját árnyékán.

Berlini főnököm ugyanis, prof. dr. Six, amikor tudomást szerzett elképzelésemről, 1938. május 16-án levelet írt Bécsbe az akkori elöljárómnak, Nauman SS-Oberführernek, hogy az semmi esetre sem engedhet el Bécsből. Ha én mégsem akarnék Bécsben maradni, akkor szükség esetén a Biztonsági Szolgálat Főhivatalának főnöke által ismét visszahelyeztet Berlinbe.

Hát igen! Ilyenek történtek már 1938-ban is, amikor még béke volt! Nem voltam többé saját magam szabad költözködésének ura. Engedelmeskednem kellett, és azt tenni, amit parancsba kaptam. Később nagyon sokszor mondogattam fiaimnak, hogy ne legyetek soha katonatisztek, mert attól kezdve nem lesztek már soha szabadok. Közben ugyanis már régen tiszt lettem, és kapcsolatom az istenekhez még szorosabb volt, mint annak előtte.

Parancsomnak engedelmeskedve tehát Bécsben kellett maradnom. Azok a megszorítások, melyek a zsidók ellen irányultak, mindinkább érezhetőbbek és láthatóbbak lettek. Ausztriában a Német Birodalommal való újraegyesítésre létrehozott Birodalmi Kormánybiztosi Hivatal[38] nagyon szorgalmasan végezte munkáját, és a zsidó témában is egyre másra adta ki rendeleteit. A hatóságok a zsidókkal enyhén szólva gorombán és helytelenül bántak, mégpedig felsőbb utasításra. Így az, aki a kivándorláshoz szükséges iratokat szerette volna beszerezni, sohasem tudott a dologgal zöld ágra vergődni. A dokumentumok egy részének – mint például az adóhatósági feddhetetlenségi bizonyítvány – érvényességi ideje ugyanis hat hét volt, és ennek az időnek a lejártával érvényét vesztette. Ezután következett elölről az újabb sorban állás az újabb igazolás megszerzéséhez. Közben azonban újabb papírok váltak érvénytelenné, így az egész hasonlított a tengeri kígyóhoz, aminek sosincs vége.

A zsidó politikai funkcionáriusok elpanaszolták nekem bajaikat. Dr. Löwenherz, dr. Rottenberg és Storfer tanácsos szinte mindennap újabb és újabb kérvényekkel jöttek hozzám.

A vád azt hangoztatta ellenem, hogy dokumentumokkal bizonyíthatóan én voltam Bécsben mindenért – a szó legszorosabb

értelmében – felelős és mindenben illetékes, ami csak a zsidókérdéssel összefüggésben állt.

Habár ez – ahogyan azt mindjárt be is fogom bizonyítani – nem felelt meg a valóságnak, tisztán látszólag nem mondok ellent a vádnak.

Mert elég csak azokat a feljegyzéseket előszedni, melyeket a bécsi izraelita hitközség vezetője, dr. Löwenherz készített az akkoriban velem folytatott megbeszélésekről – persze azokat, melyek akkoriban, és nem csak 1945 után készültek. Ő szó szerint mindennel és minden témában hozzám fordult.

De hát távol áll tőlem, hogy másként, jobbnak mutassam be magamat annál, amilyen voltam. De miért jöttek Löwenherz, Rottenberg, Storfer és mások, magas rangú zsidó politikai funkcionáriusok, csakis és kizárólag hozzám? Én azokban az időkben ugyanis csak egy egyszerű hadnagy voltam, később főhadnagy, majd százados. Hiszen voltak nálam magasabb rangú emberek is! Szolgálati beosztásom szerint csupán a Biztonsági Szolgálat egyik részlegének referense voltam, tehát még csak nem is a végrehajtó, hanem a hírszerző vonalon szolgáltam.

Akkoriban igen keményen és szigorúan fogalmaztam – mondták a tanúk 1960–1961-ben. Be kell valljam, hogy viselkedésem és hangom tényleg laktanyához szokott, katonás volt. És mégis, azt kell mondjam, hogy nem volt semmi sértő vagy pimasz mellékzönge benne, nem ordibáltam senkivel, röviden tehát nem volt semmi olyan benne, amit a született civilek laktanyai hangvételnek titulálnak.

Másként hogyan lenne lehetséges az, hogy egy ilyen, Löwenherz-féle feljegyzésben még ma is az olvasható, hogy panaszosként felkeresett engem, és elpanaszolta, hogy a zsidókkal a bécsi lakáshivatalnál gorombán bánnak.

Ez talán mégiscsak azt feltételezi, hogy akkoriban sem én, sem a hozzám beosztott tisztek, altisztek és közlegények, nem kezeltük durván a zsidókat. És mindazokban az esetekben, ahol a dolog irányultságából kifolyólag nem éreztem magam illetékesnek, sőt még maga a rendőrség sem volt illetékes, felemeltem a telefonkagylót, és közbenjártam az érintett hivataloknál annak érdekében, hogy ott is az én laktanyai hangvételemmel próbálják megoldani azt, ami Löwenherz szívét nyomta. Nem mindig sikerült, de mindig megpróbáltam.

Végeredményben a zsidó funkcionáriusok csak megtalálták ezzel a „laktanyavirággal" a megfelelő hangot, és kertelés nélkül beszélhettek velem anélkül, hogy százszor átgondolták volna minden szavukat, mielőtt az elhagyja szájukat. És akkoriban ezt nem mindenütt tehették meg mindenféle következmények nélkül, amivel ők is tisztában voltak.

A birodalom igyekezett szorgalmazni a kivándorlást, a zsidók pedig ki akartak vándorolni.

És én mindent megtettem, ami ezt a célt szolgálta. Azokban az esetekben, melyekben én voltam az illetékes, ez természetes volt, ott pedig, ami nem hozzám tartozott, ott fogtam magam, és megpróbáltam elintézni a dolgot.

Így aztán mindenki az én fülemet rágta, a gyenge kis bürokrata jelzővel illettek, aki állandóan a paragrafusokon lovagol, és teljesen elvéti az egyenes irányt. Zsidó oldalról pedig azt javasolták, hogy bizonyos fokig központosítani kellene a hatóságok munkáját.

Na, ez pedig pontosan az a pont volt, amivel földgolyónk minden egyes országának hatóságát állandóan bosszantották.

És az, amit az én kis laktanyai agyammal elgondoltam, még soha nem valósult meg a porosz–német államigazgatás történetében. Azt gondoltam ki ugyanis, hogy mindaz, ami a hatóságok részéről a kivándorolni kívánó zsidók papírjainak elkészítésével összefügg, egyetlen fedél alá fusson be, majd aztán kerüljön a Biztonsági Szolgálat vezetése elé. Így pedig egy útlevél, a 10-12 hetes vagy még hosszabb várakozással ellentétben, mindennel együtt 48 óra alatt elkészülhet.

Amit elgondoltam, azt azonnal tettekre váltottam át. Mindezt jelentettem főnökömnek, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat felügyelőjének, aki egyúttal a Biztonsági Szolgálat Duna-elöljáróságát is vezette.

Ő aztán tovább intézkedett, tárgyalt Bürckel birodalmi biztossal, és rendeleti úton létrehozták a Bécsi Zsidó Központi Kivándorlásügyi Hivatalt. Ide minden szóba jöhető hatóságnak delegálnia kellett a maga ügyintézőit.

A hivatal irányítását a Biztonsági Szolgálat Duna-részlegének vezetője látta el. Ő engem bízott meg a feladat kivitelezésével, ahogyan azt az akkori terminológia megfogalmazta.

Mostantól az útlevelek 2-3 nap alatt ténylegesen is elkészültek. Egy év alatt körülbelül 130-140 ezer ilyen útlevelet adtunk ki.

Ha tehát a vád képviselői a per folyamán azt állítják, hogy ez kényszerkivándorlás volt, a maga minden kellemetlen következményével együtt, akkor tulajdonképpen igazuk van. Én sem tudnám ezt másként jellemezni.

Azonban megfontolandónak tartanám a következőket: nem én rendeltem el ezt az erőltetett kivándorlást, jóllehet, az adott körülmények figyelembevételével még mindig a legjobb alternatívának és a probléma legjobb megoldásának tartottam, mérlegelve a birodalmi kormányzatnak a zsidókkal szemben képviselt akkori álláspontját.

Azok a zsidó politikai funkcionáriusok, akikkel ezekben a problémákban folyamatosan egyeztettem, a zsidókkal való bánásmód tendenciáját látva ugyanerre az álláspontra helyezkedtek.

Ez az egész tehát nem az én szemétdombomon termett. Valahonnan csak kellett valamiféle javaslatokat kapjak! A birodalmi hivataloktól azonban ilyet nem várhattam; gondoljunk csak Ribbentrop hivatalos állásfoglalásaira. Továbbá, ha azt állítják, hogy akkoriban még szóba sem került a zsidók megsemmisítése, de ez az Eichmann mégis felgyorsította a kivándorlás tempóját, hogy neki csak malaca volt, akkor erre azt kell válaszoljam, hogy egyedül az eredmény számít. És nincs semmi „mi lett volna", „ha" vagy „de".

Vegyük azt a variációt, hogy mi lett volna, ha a zsidók kivándorlását akadályoztam volna; mint ahogyan ez Ribbentrop hozzáállásából automatikusan adta volna magát. Akkor ma ezért akasztanák nyakamba a kötelet.

Tehát, bárhogy is nézzük, bárhogy is cselekedtem, mindenesetre elkapjuk a fickót. – Hay que tener paciencia! (Türelmesnek kell lennünk! – spanyol közmondás Argentínából, amit mindenféle zavaros dolog jelölésére használnak. Tehát megvan a maga sajátos értelme, ami a puszta fordítással nem adható vissza.)

Bueno![39] Nézzük tovább, mit végeztem azokban az időkben.

Az útlevelek kiállítása és az ezzel kapcsolatos összes papírmunka mostantól egyetlen egyszerű gépezeten belül történt.

Egyetemi Könyvtár SZEGED

Az ügymenet bonyolult részeit a magam laktanyai módján lefaragtam.

A kivándorlás azonban sokba kerül, nagyon sokba. És honnan vegyük ezt a sok pénzt a zsidók tömegeinek elszegényedését látva? Őket ugyanis már teljesen kirekesztették a gazdasági és ipari élet, röviden és egyszerűen az élet minden területéről.

A vízumokhoz pedig pénzre volt szükség, mégpedig valutában. Az utazási költségeket is fizetni kellett. A legszükségesebb támogatásokhoz pénzeket kellett szerezni a bécsi zsidó hitközség jóléti hivatalától. Ennek a zsidó hitközségnek a körülbelül 500 főből álló hivatalnoki és alkalmazotti testületét is fizetni kellett, sok egyéb mellett.

Egyik birodalmi hivatal sem volt hajlandó segíteni, fütyültek az egészre, teljesen mindegy volt nekik, mi lesz. Csak azt tudták mondogatni, hogy kifelé a zsidókkal.

Löwenherz eljött hozzám. Ekkor én is mondhattam volna, hogy mi közöm nekem ehhez az egészhez! Sőt, már sokkal korábban is mondhattam volna! Talán akkor most nem állnék itt, mert a szülői házból vajmi keveset hoztam magammal ezekből a dolgokból.

Kedveltem Löwenherzet, Rottenberget és Storfert, és bizonyára ők is kedveltek engem. A találkozásoknak köszönhetően mind jobban megismertük egymást. Így aztán minden gondjukat és félelmüket elmondták nekem. Mindent! A szó szoros értelmében mindent!

Olyan emberre bukkantak személyemben, aki meghallgatta őket, órák hosszat és mindig türelmesen. Nem úgy, ahogy ezt más hatóságoknál és hivatalnokoknál megszokták. Mindehhez járult még, hogy mindaz, amit megbeszéltünk, valamilyen úton-módon mindig meg is valósult.

Tehát most jött a pénzvadászat időszaka. Nekem személy szerint nem volt pénzem, soha nem voltam vagyonos, akkor sem. Nincs bennem könyvelői véna, a folyószámlakönyvektől és ehhez hasonló dolgoktól mindig is irtóztam. És mindegy volt számomra, hogy most éppen száz vagy ötszáz márka van a zsebemben.

Nem fűzött a pénzhez semmilyen bensőséges viszony. Az otthoni háztartást a feleségem vezette, aminek igazán örültem, mivel így nem nekem kellett törődnöm ezekkel a dolgokkal.

És most egyszerre mégis ilyen dolgokkal kellett foglalkozzak. De azt kell mondanom, hogy a szükség mindenre ráviszi az embert, még arra is, hogy olyan dolgokkal foglalkozzon, amikhez nem ért. Pénzügytechnikai tudatlanságomban – mert csak az ilyen fokú tudatlanság birtokában lehettem képes arra, hogy ilyesmiket csináljak – pedig nem is tűnt olyan nehéznek a dolog. A zsidó funkcionáriusoknak nem volt más dolguk, minthogy külföldre utazzanak – amihez én megszereztem nekik a szükséges engedélyeket –, a zsidó segélyszervezetektől dollárokat kérjenek, majd térjenek vissza Bécsbe. Ezeket a dollárokat aztán a zsidó hitközség eladja olyan zsidóknak, akiknek még elég pénzük van ahhoz, hogy a hivatalos árfolyam többszöröséért vásárolják meg azokat. Az így birodalmi márkában rendelkezésre álló pénzből fizeti aztán a hitközség alkalmazottai bérét, valamint a vagyontalan zsidóknak a segélyeket és az utazási költségeket. Ezenfelül kölcsönként egy bizonyos, dollárban rendelkezésre álló összeget ad, ami a vízumhoz szükséges.

Néhány befogadó ország jó üzletet szimatolt a dologban, és folyamatosan emelte a vízumhoz szükséges összegek nagyságát.

Így aztán minden szép és jó volt, csakhogy nem gondoltam arra, hogy a legszigorúbb devizagazdálkodás alatt álltunk.

Na, végre nagy nehezen ezt is meg tudtam oldani, mégpedig azzal, hogy Berlinből meghívtam Bécsbe a Wolfot, a Birodalmi Bank tanácsosát, aki a Birodalmi Gazdasági Minisztériumban a devizagazdálkodási osztályon tevékenykedett. Mi ketten már korábbról, még a berlini időkből ismertük egymást. Elmagyaráztam neki a tervemet, majd ő ezt megbeszélte az illetékes államtitkárral, aki megadta az engedélyt. Jó is volt ez így, mert már azzal is vádoltak, hogy praktikáim a birodalmi márka leértékeléséhez vezetnek, mivel a dollárt többé-kevésbé hivatalosan feketepiaci árakon adom el. Ahogyan az Löwenherz feljegyzéseiből más pénzügyi dolgok mellett kiolvasható, az ügy pénzügyi része ezzel elintéződött.

A birodalom politikai vezetése rendes évi, müncheni találkozóján, 1938. november 9-én úgy döntött, hogy megtorló akciót hirdet az egész birodalom területén válaszul arra, hogy Párizsban egy zsidó lelőtt egy német követségi tanácsost[40].

A Biztonsági Szolgálat Duna-részlegének abban az időben kelt hivatalos jelentése hitelesen igazolja, hogy egy látszólagos

hírtovábbítási hiba folytán a Gestapo és a Biztonsági Szolgálat parancsnokságait néhány kivételtől eltekintve csak azután értesítették, amikor a zsinagógák és a zsidó hitközségek épületei már lángokban álltak. Zsidó üzleteket vertek szét. és zsidók ezreit zárták be.

Az istenek szemmel láthatóan állatokká változtak. Ezek a parancsok nemcsak értelmetlenek voltak, hanem már bűncselekmények is.

A törvények gyártásáról nem tudott semmit az, aki nem vett részt benne. A törvényileg szabályozott intézkedések gyakorlati megvalósítása pedig nem érintett engem mint a Biztonsági Szolgálat munkatársát, mivel nem volt meg hozzá a végrehajtó hatalmam.

A birodalmi kristályéjszaka parancsainak következményei a maguk esztelenségével ezúttal azonban az én munkámra is kihatással voltak. Azt ugyanis, amit én Ausztriában fáradságos munkával ismét felépítettem, tehát a működőképes, szervezett zsidó életet – már ami a kivándorlás problémáját illeti –, egyetlen éjszaka alatt teljesen tönkretették.

Az irodai eszközök, a nyilvántartó akták, a külföldi levelezés, röviden tehát minden a tűz martalékává lett. Ehhez jött még a zsidó szervezetek funkcionáriusainak letartóztatása. Én megtettem mindent, hogy mentsem, ami még menthető, sokat azonban már nem tudtam tenni. Annyit azonban mégis, hogy a funkcionáriusokat lassacskán ismét szabadon engedték.

Megspórolom magamnak a részletek ismertetését, mivel az talán öntömjénezésként hatna. Ismét fel kellett tehát építsek valamit. A rombolásra kiadott parancsok ráadásul a zsidók elleni lehető legkeményebb intézkedéseket is magukkal hozták, pénzügyi téren is. A bécsi devizanyomozási osztály egyik rendelkezése kimondta, hogy a zsidók számlájukról havonta ezentúl csak 400 birodalmi márkát vehetnek ki.

A zsidó hitközség működését tekintve ez megsemmisítő csapás lett volna, ha ennek a rendelkezésnek a hatályát a hitközségre is kiterjesztik.

Ez azonban nem történt meg, így ők számláikról annyi pénzt emelhettek le, amennyire csak szükségük volt. Nagyobb összegek lehívásához a Zsidó Kivándorlásügyi Központi Hivatal hozzájárulására volt szükség.

A fiatal zsidók esetében gyakran a tanult gyakorlati foglalkozás igazolása volt az előfeltétele annak, hogy megkapják a bevándorlási engedélyt. Tehát ilyen hivatalokat is létre kellett hozni, és itt, a helyi állami és párthivataloknál kellett a kérvényt benyújtani. A különböző közhivatalnokok egységesnek egyáltalán nem nevezhető viselkedése következtében aztán végül ez a feladat is rám hárult. Dr. Löwenherz egyik feljegyzésében például, amit 1939. március 9-én, egy velem folytatott megbeszélésről készített, a következők állnak: „A Palesztina-hivatal azt a feladatot kapta, hogy készítsen jelentést egy mezőgazdasági Hahsara (átképzőintézet)[41] lehetséges létesítéséről a Markhof földbirtokon, és arra is adjon választ, hogy mely állami és párthivatalok ellenzik, és melyek támogatják a hachscharach létesítését."

Dr. Löwenherznek és dr. Rottenbergnek ugyanazon feljegyzése a következőképpen folytatódik: „Eichmann SS-Hauptsturmführer úr késznek mutatkozott arra, hogy Herzl földi maradványait kiadják a Palesztinába való szállítás céljából azzal a feltétellel, hogy cserébe a mértékadó zsidó szervezetek megteremtik a lehetőségét annak, hogy az Ostmark területéről 8000 személy vándorolhasson be. Ezzel egyetemben megbízta alulírottakat, hogy erre vonatkozóan külföldi tartózkodásuk alkalmával lefolytassák a szükséges tárgyalásokat."

Természetesen az egész engedélyezés nem csak rajtam múlott. Mindenki tudja, hogy az exhumálási engedélyek beszerzéséhez sok hatósági hercehurca szükségeltetik. És azokban az időkben, a birodalmi kristályéjszakát követően nekem is nagy nehézségeim adódtak a különböző hatóságoknál, ha zsidókról volt szó.

Utólag mindig nagyon könnyű valakit – és itt magamról beszélek – diktatórikus hatalommal felruházni, és aztán úgy konstruálni az eseményeket, hogy ezt az embert tegyük mindenestül és mindenért felelőssé. Így ez érdekesebb, könnyebben emészthető és adott esetben egyáltalán nem időszerűtlen.

De hát már megint saját személyemnél vagyok – ez nem helyes, és éppen ezért nem illő.

Ha ma, 22 évvel az események után az akkori idők dokumentumait tanulmányozom, azt kérdezem magamtól, hogy ki lehet az az értelmes ember, aki nekem tulajdonítja ezt a gyűlöletet és

a megsemmisítési vágyat. Pont ellenkezőleg. Úgy gondolom, hogy a zsidó politikai funkcionáriusokkal szemben jóindulatúan jártam el, mindenféle személyes gyűlölet nélkül. Már-már kölcsönös, szolgálati viszonyunkon alapuló bizalomról beszélhetünk, ami könnyen kiolvasható a dokumentumok soraiból.

Egyszer csak egy délelőtt felkeresett egy jogász, dr. Valaki, a nevét elfelejtettem. Ezt a jogászt a bécsi izraelita hitközség helyezte más zsidó hivatalnokokkal együtt a Zsidó Központi Kivándorlásügyi Hivatalhoz.

Előző éjszaka az államrendőrség sok embert letartóztatott. Megbeszéltük a történteket, és jogász látogatóm végül a következőket mondta: „a vakmerő zsidó legények majd megtámadják az ártalmatlan német oroszlánt". Akkor és ott úgy gondolta, hogy tudja, kinek mondhat ilyeneket.

Erre azt válaszoltam neki, hogy bár igaza lehet, de ilyeneket ne nagyon hangoztasson máshol, mert aztán esetleg egy rendőrségi cellában fogja átkozni magát: „ha nem szóltál volna, bölcs maradtál volna". Ez egyébként az egyik latintanáromnak a „Si tacuisses philosophus manisses" közmondásra adott fordítása. Ezzel szemben egyszer a géptan professzorom a következőket mondta nekem egy statikavizsga alkalmával: „Ha az agyadat kikapcsolod, akkor a szád is üres dolgokat fecseg." És azt hangoztattam ennek a jogásznak, hogy nem örülnék neki, ha egy napon neki kellene ilyen szemrehányásokat tennie magának, mert ez egyikünknek sem használna. Őt ugyanis lecsuknák, nekem pedig közben kéne járnom a szabadon bocsátásáért.

De nem az én feladatom, hogy az ilyen megnyilvánulásaimra felhívjam mások figyelmét. Ha ezt az erre hivatottak egy napon megteszik, akkor tegyék, nekem mindegy. Formálisan ugyanakkor olyan voltam, mint egy panasziroda, ahova mindenféle kérdéssel fordulni lehetett, mert bizonyára – mindenféle célzatosság nélkül – korrekten viselkedtem zsidóval és nem zsidóval egyaránt. És biztos vagyok benne, hogy nem félelemmel eltelve jöttek hozzám ezek az emberek.

Persze nem tagadhatom le, hogy később aztán, mikor már a háborús események is egyre nagyobb méreteket öltöttek, az én elöljáróim utasításai és parancsai is keményebbek és radikálisabbak lettek, és nekem ezeket továbbítanom kellett az illetékes hatóságokhoz. Bécsben azonban ekkor még nem volt ilyen komoly a helyzet, habár az osztrák állami és pártvezetés egyre erősebben és érezhetőbben sürgette a zsidótlanítás folyamatának meggyorsítását.

Ha én egy gyűlölködő, egy véreb, egy közönséges paraszt lettem volna – ahogyan engem néhány kortársam 1945 után előszeretettel beállított –, akkor mindenképpen valami hasonló lenne kiolvasható Löwenherz soraiból is. Nekem azonban valóban úgy tűnik, hogy ennek éppen az ellenkezője van ott leírva. Természetesen most azokról a dokumentumokról beszélek, amelyek a háború befejezése előtt íródtak. És például dr. Löwenherz stílusa mindenképpen száraznak és tárgyilagosnak nevezhető.

Az akkori hivatalos Németország, élén a Külügyminisztériummal, egy vég nélküli tengeri kígyót teremtett, egy, a saját farkába harapó macskát, és végül már nem is tudott más parancsokat osztogatni, mint olyanokat, amelyek a kristályéjszakához is vezettek. Más hatalmak, melyeknek szószólójaként a brit nagykövet is fellépett, kinyilvánították szándékukat: „nem akarunk egyetlen szegény zsidót sem". Na jó, üsse kő! De akkor milyen más lehetőségek közül válasszunk? Gyakran már-már sírtam amiatt, hogy akkoriban gondolataimat és véleményemet nem tartottam meg magamnak, és nem tettem magamévá mások álláspontját. Ha ezt tettem volna, akkor ma bizonyára jobb lenne a helyzetem.

Bueno, azonban – ahogyan látható is – egyszer valóban nem tartottam meg magamnak a véleményemet. (...)

És akkor a zsidók többsége vajon kivándorolhatott volna Ausztriából? Ezt döntsék el mások.

Akkoriban Bécsben az arany középutat választottam a két véglet között. Vagyis az egyik oldalon a kivándorlás akadályozása, összekapcsolva a hivatalos német hatóságok fokozott törvényhozói nyomásával, a másik oldalon pedig a külföld nyilatkozata arról, hogy nem fogadnak be vagyontalan zsidókat.

10

Az ellenem folytatott per alatt néhányszor felemlítették Hitler 1939. január 30-án, a Birodalmi Gyűlés előtt mondott beszédének egy kijelentését.

„Én ma ismét próféta akarok lenni. Ha a nemzetközi pénzvilágot Európában és azon kívül uraló zsidó pénzügyi arisztokráciának még egyszer sikerülne a világot egy világháborúba sodornia, akkor ennek eredménye nem a föld bolsevizálódása és ezzel együtt a zsidóság győzelme lesz, hanem az európai zsidó faj teljes megsemmisítése."[42]

Ez a kijelentés egybecseng a „Cion bölcseinek jegyzőkönyvei"[43] (Protokolle der Weisen von Zion) meséivel és a Rituális gyilkosság meséjével (Ritualmordmärchen). A nemzetközi privát nagytőke természetesen nagyrészt, sőt alapjában véve felelős a népek szenvedéseiért, azokért a gondokért és fájdalmakért, melyek az általa kierőszakolt háborúk következményei voltak. Balga dolog azonban, ha itt egy nemzetközi zsidó pénzügyi blokkot említünk. Amennyiben itt zsidókról beszélünk, akik az óriási nemzetközi pénzügyi kartelleknek is tagjai, akkor kétségtelenül olyan zsidókról van szó, akiknek önmaguk zsidó volta csak olyan keveset vagy csak olyan sokat jelentett, amennyire a katolikus vagy protestáns pénzmágnások is foglalkoztak a katolicizmussal vagy a protestantizmussal. Az ilyen zsidók legjellemzőbb tulajdonsága éppen asszimiláló beállítottságuk volt, és nem mindig a valóban meggyőződéses zsidók legnagyobb örömére.

Nem. A nemzetközi pénzarisztokrácia minden baj legnagyobbika volt, és ma is az, nincs ebben semmi vitatnivaló. De ha ebben a dologban a zsidó szóra helyezzük a hangsúlyt, az nem jelent mást, minthogy félreismertük a helyzetet.

És Hitler itt is félreismerte a helyzetet, mint azt oly sokszor, oly végzetesen sokszor megtette. Pontosabban el szeretném magyarázni azt, amit az imént leírtam. Valamikor az 1936–1937-es években történt. Az akkori Biztonsági Szolgálat Főhivatalának egyik ügyosztálya figyelemmel kísérte a nemzetközi zsidó pénzügyi arisztokráciát, a zsidó pénzmágnásokat. Nekem személy szerint a dologhoz nem volt sok közöm, mivel a megfigyelések súlypontja a gazdasági kutatásokon volt. Néhány aktát azonban átolvastam, amelyek ezekkel a megfigyelésekkel voltak kapcsolatosak. Arra is alkalmam nyílt, hogy abban az időben néha-néha beszélgethessek a kérdésről egyik-másik, a témával foglalkozó referenssel. Emlékszem még arra, hogy éppen akkor készült el a jelentés az Unilever konszern kapcsán végzett megfigyelésekről. Az Unilever egy óriási margarin- és szappangyártó kartell volt, amihez még további nagy vállalkozások kapcsolódtak. A konszern gazdasági téren nagy nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett. Értékpapírcsomagjainak tulajdonosai – ha nem tévedek, az igazgatótanács elnökei közül is néhányan – részben zsidók voltak, szintén nemzetközi kapcsolatokkal. Az Unilever konszern egyes részei családi képződmények voltak.

Az is világos volt, hogy ennek a hatalmas gazdasági képződménynek egyes tulajdonosai élénk kapcsolatokat ápoltak olyan szervezetekkel, mint például az Anti-Difamations-Liga (Rágalmazásellenes Liga – S. P.), az Anti-Nazi-Liga, valamint Samuel Untermyr, a Németország elleni bojkottmozgalom vezetője. Továbbá sok más, politikai és gazdasági központtal voltak kapcsolataik, és ezek szinte maguktól alakultak ki a pénzügyi arisztokrácia multimilliomosainak forgatagában.

Ennyit a bojkottmozgalomról alkotott véleményemről.

A szorgalmas kutatómunka ellenére – a kutatómunka akkoriban Hollandiában indult, és innen terjedt el egy sor más országban, beleértve az Egyesült Államokat is – nem találtak mást, és csupáncsak annyit tudtak leszűrni, amit akár egy egyszerű fakereskedőről is megállapíthattak volna, ha az csatlakozik a bojkottmozgalomhoz.

A mozgalom pénzügyi támogatottsága persze minden bizonnyal nagyobb volt, mint másoké. Ezért cserébe azonban az üzemmenet összehasonlíthatatlanul nagyobb odafigyelést és óvatosságot igényelt, mint az a kisebbeknél szükséges volt. Más szavakkal: nem volt olyan teher és nyomás, ami nem érte volna meg a fáradságot, hogy a világba szét ne kürtöljék az egészet. A Biztonsági Szolgálat Főhivatala pedig akkoriban – ahogyan azt a szakzsargon mondja – elég mélyen beépült az Unilever konszernbe.

Ha valamit sikerült volna megállapítani, akkor az később, Hollandia megszállásakor, Goebbels közvetítésével minden bizonnyal a nemzetközi sajtó és a berlini politikai testület tudomására jutott volna, annak minden részletével együtt, ahogyan

az már szokás volt. Az pedig, hogy ez 1945-ig nem történt meg, az általam elmondottakat igazolja.

A zsidó pénzügyi arisztokrácia elnevezés persze csak egy szállóige volt. De vegyük csak elő egyszer a multimilliomosokat, a maguk dollárjaival együtt, és nézzük meg, milyen magas a zsidó, és milyen magas a nem zsidó multimilliomosok száma, természetesen az általuk képviselt dollármennyiség figyelembevételével.

Hasonló módon jártak el azon vállalatok, konszernek és kartellek felügyelőbizottságainak elnökeivel is, melyek nemzetközi vonatkozásban nagy jelentőssséggel és erővel bírtak. És nem elsősorban és feltétlenül a felügyelőbizottságok és végrehajtó bizottságok tagjai, illetve az ilyen testületek elnökei voltak a multimilliomosok, gazdasági befolyásuk ellenben óriási volt.

És mit látunk most? Semmi mást, mint azt, amit mi is tapasztaltunk annak idején a Biztonsági Szolgálatnál. A zsidók száma, összevetve a nem zsidó származásúak számával, nagyon alacsony volt.

Az egyes konszern maga, az egyes zsidó pénzmágnás, az egyes nem zsidó felügyelőbizottsági elnök vagy dollár-multimilliomos semmi komolyabbat nem tudott tenni a birodalom ellen, mint egy gombostű szúrása egy elefánt bőrébe.

Hatalmuk csak akkor válik vészjóslóvá és veszélyessé, ha a nemzetközi nagytőke jelentős része egységbe tömörülve összefog céljai elérése érdekében. Ettől a pillanattól kezdve azonban a zsidóknak mint olyannak ehhez már semmi közük. Ők csak az egésznek kis töredékét képviselik, ami toronymagasan elmarad a többségtől.

Így működött mindez, legalábbis azokban az években, amelyekről most beszélünk.

És ha nekem mint kicsiny kis referensnek ilyen információk a tudomásomra jutottak, hogyne tudta volna mindezeket a csúcsvezetés!? Ezek a hírszerzőakciók ugyanis nekik szállították a híreket, hozzájuk futottak be a jelentések. És ha én azt mondom, hogy mi, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal referensei, Hitler egy ilyen beszéde alkalmával csak ezért hittünk a propagandahatás elérésében, akkor ez mindenképpen megfelel a valóságnak. 1939. január 30-án Németországban véleményem szerint senki nem gondolt komolyan a zsidóság fizikai megsemmisítésére. És

én ezt ki merem jelenteni mindazon valóban nagyon kemény intézkedések ellenére, melyeket addig a napig a zsidók ellen foganatosítottak.

Az ugyanis, hogy a politika minden államban nem más, mint egy nagy hazugság és megtévesztés, mindenütt és minden ember számára teljesen világos volt, aki csak újságot olvasott.

A zsidókat – mint ahogyan a történelem folyamán már sokszor – a birodalom legfőbb vezetése katalizátorként használta, akiken a vezetés minden sikertelensége, valamint esetlegesen jelentkező nehézsége és zavara levezethető.

Ez az alapfelállás semmit sem változott. Így keletkezett aztán abban az időben a Cion bölcseinek jegyzőkönyve (Protokolle der Weisen von Zion) propagandaképe, és így keletkezett a Rituális gyilkosság meséje (Ritualmordmärchen). Korántsem csak azóta képviselem ezt az álláspontot, amióta itt ülök fogolyként egy izraeli börtönben. Ezt az ismeretet lényegében tanárom, báró von Mildenstein tudásából merítettem, aki ezen a területen okított engem. Ő a dolgokat szenvtelenül és higgadtan szemlélte, amilyenek azok a valóságban is voltak, szabadon minden miszticizmustól, támadó felfogástól, és szabadon mindenféle propagandisztikus ábrándtól.

Felfogásának helyességéről a hosszú évek alatt, a hivatalos dokumentumok segítségével teljes mértékben meggyőződtem.

Annak, hogy az egyes zsidó pénzmágnás éppolyan rossz vagy éppolyan jó, mint az egyes nem zsidó pénzmágnás – és csoportjaikra még inkább igaz mindez –, semmi köze a zsidókhoz.

Most éppen egy másik történetre gondolok, amit egyszer nekem meséltek, és aminek hitelességéről nagyon könnyen meggyőződhetünk. (Kiegészítés a lektornak: amennyiben a történet mégsem felel meg a valóságnak, akkor kérem, húzza ki ezt a szakaszt. Az az informátor, aki ezt nekem elmesélte, egy megbízható közgazdász volt, hivatalosan azonban saját szemeimmel nem győződtem meg erről. Csak ezért az óvatosság.)

Amikor az angol megszálló hatóság engedélyezte a Volkswagen műveknek, hogy ismét elkezdje a termelést, mindez azzal a meghagyással történt, hogy minden eladott Volkswagen után ezer német márkát kellett Angliának fizetni. Ez például a nagytőke egyik rablóhadjárata. Ebben a középkori tizedhez hasonló példában a konkurenciaféltés és a gazdasági félelem játszotta a

szerepet. Ezek az összegek teljes egészében az abban érdekelt angol kapitalista körök zsebébe vándoroltak. Teljesen bizonyos, hogy az angol nép, az angol munkás ebből egy pfenniget sem látott. Ez a hadisarc, amit egy Volkswagen-vásárlónak azért kellett fizetnie, mert ezáltal az angol kisautóipar bizonyos százalékkal kevesebb autót tudott így elsózni. Amennyire tudom, ehhez az esethez például a zsidóknak semmi közük nem volt.

De majd szememre vetik mások, hogy az mégiscsak letagadhatatlan, hogy Németország összlakosságához viszonyítva a zsidóknak nagyobb rész jutott a bankokból és a tőzsdékből, a művészetből és az irodalomból, a filmből és a színházból, továbbá az egész kereskedelemből, bizonyos foglalkozásfajtákból – például orvosok stb. –, a jogérvényesítés és a nevelés területéből, és számtalan más téren is. Igenis, be kell vallanom, hogy ez tényleg így van. És ez volt az a pont, amibe a nemzetiszocialista propaganda mindig belekapaszkodott.

Bizonyos kortörténeti eltérésekkel ez évszázadok, sőt évezredek óta hasonlóképpen folyik. Ez a tény vezetett aztán mindig a zsidókkal szembeni pogromokhoz és gazdasági nyomáshoz.

Ezt a tényt pedig sokan saját hasznukra aknázták ki: a fejedelmek például magánpénztáruk gyarapítására, a politikusok pedig szavazatok megszerzésére azért, hogy a döntéshozókhoz csatlakozhassanak. Ezt, a személyes ambícióknak mindig kedves alkalmat mindenki felhasználta arra, hogy a felébresztett emberi irigység nyerészkedő kihasználása által saját célját könnyebben elérje, amit saját szellemi adottságainak hiánya miatt különben nem, vagy csak sokkal keservesebben érhetett volna el. (...)

A zsidók végzete két okra vezethető vissza. Egyrészről az évszázadokig tartó száműzetésekre, melyekkel a zsidóknak már ősidők óta szembe kellett nézniük. A száműzetések Babilóniába, Egyiptomba. Itt bizonyos foglalkozáságakat engedélyeztek nekik, másokat pedig betiltottak. Így volt ez még sokszor a középkorban is. És ha megvizsgáljuk, hogy milyen foglalkozásokat engedélyeztek nekik akkoriban, akkor ezek többségében olyanok voltak, melyekben az újkor zsidói nagyobb szerepet játszottak, mint ami az összlakosság számához viszonyított arányuknak megfelelően kijárt volna nekik. Világos volt, hogy a zsidók kényszerűségből specializálódtak ezekre a foglalkozásokra. Másrészről pedig arra a tényre, hogy megtiltották a zsidóknak a saját állam alapítását.

És mivel mindenfajta nacionalizmus egyrészt potenciális egoizmus is, így Németországban a problémát eleinte a kivándorlás kellett volna megoldja. Ebben nem volt semmi új, a történelem folyamán számos példa volt már rá, hogy csak a Katolikus Izabellát és a zsidók akkori kiűzetését említsem. Az indítékok kifelé történő ideologizálása az idők folyamán változott, maga az indíték azonban mindvégig ugyanaz maradt.

Én személy szerint állandóan és határozottan azt hangoztattam, hogy csak a saját állam oldhatja meg a problémát. Ezzel a véleményemmel azonban alulmaradtam a hazugságokkal és az ellenpropagandával szemben folytatott harcban.)

Ma pedig azt vallom, hogy az egész emberi együttélés, legalábbis a kétezer éves újkort tekintve – de bizonyára azelőtt is – nem más, mint egyetlen hatalmas csalás- és hazugságszimfónia. Bernard Shaw, a nagy emberismerő és csipkelődő, egy aranyos kis történetet mesél el nekünk: „Mihelyt egy hazugság népszerű lesz, mint ahogyan a mesék, attól kezdve már lehetetlen helyreigazítani, mivel már nagy előnyre tett szert. Lord Melbourneről, Victoria királynő nevelőjéről mesélik, hogy amikor a királynő a trónra került, a lord egy miniszteri találkozó alkalmával elállta a tanácsterem ajtaját, és odakiáltott kollégáinak, a többi miniszternek: »Teljesen mindegy nekem, hogy milyen átkozott hazugságot kell elhitetnünk, de senki nem fogja elhagyni ezt a szobát addig, amíg meg nem egyezünk egyetlen átkozott hazugságban.«"

Ennyit ehhez a fejezethez.

11

A német páncélosok végigcsörtettek Prágán, a Moldva folyó partján fekvő aranylóan csillogó városon. Slata Praha, Közép-Európa vagy talán egész Európa legszebb fővárosa – ahogyan az ëecheniek nevezik saját fővárosukat. Minden érző ember elmereng az évszázadok varázslatos alkotásain, amint a Moldva folyó partján állva, a Károly-híd kőszentjeire veti pillantását, majd fel, a Hradzsinra és a Sz. Vitus székesegyházra.

Prágát még régről, a békeidőkből ismertem. Még abból az időből ismertem, amikor az a császári és királyi Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott. Az 1931–1933 közötti években emelkedetten és szeretettel ismerkedtem a Moldva eme vonzó erősségével.

Az óváros álmos kis utcácskáiból és a Hradzsin felől a középkor szele csapta meg az arra járót, és hirdette az iparosok szorgalmát és a csodás építőművészetet. Ezer és ezer régi monda zúgott el hallgatózó füleim mellett, a lemenő nap sugaraiban pedig a tornyok és kupolák aranya csillant meg.

Ó, mennyire is szerettem Prágát! Kétszeresen is otthonosan éreztem magam ebben a városban. Otthon, mint egy városépítészeti ékszerdobozban, és otthon, mint jegyesem, későbbi feleségem otthonában, aki Csehen-szlovák Köztársaságban született.

Néhány nap múlva harminc éve annak, hogy megszerettem Prágát.

Az 1939-es esztendő közepén azt a parancsot kaptam, hogy utazzam Prágába, és jelentkezzem az ottani Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokánál. Itt az a feladat várt, hogy a Bécsi Zsidó Központi Kivándorlásügyi Hivatal mintájára egy hasonlót építsünk ki.

1939. június 28-án kezdte meg munkáját a prágai központi hivatal. Prágában addig még nem volt semmiféle, egységesen szabályozott kivándorlás. Aki a zsidók közül a kivándorlást választotta, annak magának kellett beszerezni a szükséges hatósági dokumentumokat. Majd ezekkel együtt elment a Gestapóhoz, ahol döntöttek arról, hogy kiadják-e a kivándorlási engedélyt, avagy nem.

A Prágai Zsidó Központi Kivándorlásügyi Hivatal felállítását követően a zsidó hitközségeket bíztuk meg azzal a feladattal, gondoskodjanak arról, hogy a kivándorolni szándékozó zsidók megfeleljenek a törvényi előírásoknak. Ettől kezdve ez a központi hivatal adta ki a kivándorlási engedélyt, ami feljogosított arra, hogy a zsidók elhagyják a protektorátus területét.

Akkoriban rengeteg dokumentumra volt szüksége annak, aki külföldre szeretett volna kivándorolni. Aligha tévedek, ha azt mondom, hogy a zsidóknak és nem zsidóknak ugyanannyi ilyen dokumentumra volt szükségük, melyek a következők voltak:

1. a rendőrkapitányság lakhelyigazoló lapja,
2. rendőrségi erkölcsi bizonyítvány,
3. vízum a prágai közigazgatási elöljárótól,
4. kérvény az útlevél kiállításához a prágai rendőrkapitánysághoz és a prágai közigazgatási elöljárósági hivatalhoz,
5. űrlap a kivándorlási útlevélhez a prágai rendőrkapitányságtól,
6. Prága Város Elöljáróságának igazolása arról, hogy az illető megfizette a helyi adókat,
7. kérvény a birodalmi protektorátus VII. sz. csoportjához (gazdaság),
8. kérvény és kérdőív az adóhivatalhoz az „adóhatósági feddhetetlenségi bizonyítvány" kiállításához,
9. az állami illetékhivatal kitöltött kérdőíve,
10. kérvény a javak kiviteléhez a Pénzügyminisztérium és a Nemzeti Bank vizsgálati osztályához,
11. a kivinni szándékozott javak jegyzéke a Pénzügyminisztérium vizsgálati osztályához,
12. vagyonnyilatkozat a vámőrség devizavédelmi egységéhez,
13. a kivándorlási adó, a kivinni szándékozott javak utáni illeték stb. megfizetésének igazolása a 287/1939. sz. kormányrendelet előírásainak megfelelően,

és még sok más.

Ahogyan az látható, már az is nagy nehézségekbe ütközött – és nem csak Prágában –, hogy a kivándorolni szándékozók eleget tegyenek ennek a sok rendelkezésnek. Sokszor kész gyötrelmet okozott ez az embereknek. Sok minden szólt tehát amellett, hogy hozzunk létre egy központi hivatalt; persze megvoltak ennek a hátrányai is.

És ítélkezzenek csak ezekről az előnyökről és hátrányokról azok, akiknek létszükséglet volt, hogy ezeket a papírokat beszerezzék. Ők minden bizonnyal tudják a választ erre a kérdésre.

Itt persze azokról beszélek, akiknek tényleg kellettek ezek az iratok! És ilyenkor átvillan az agyamon a következő gondolat: azért léptem be a Nemzetiszocialista Német Munkáspártba, mert Versailles igazságtalansága ellen akartam harcolni, a diktatórikus hatalom ellen, a megszállás ellen, a nemzeti gyalázat ellen, az ország kirablása ellen.

És mit hoztunk magunkkal? Igazságtalanságot, diktatórikus hatalmat, megszállást, nemzeti gyalázatot, országrablást.

Ez így igaz, ahogy mondom, valóban ezt hoztuk magunkkal!

Pontosan az csörtetett páncélosaink nyomában, ami ellen korábban felemeltük a szavunkat. Mindezeket és még sok mást adtunk a többi népnek.

Igaz a mondás: ebből a világból az egyik igazságtalanság nem irtja ki a másikat.

És a mi akkori vezetőinknek fel kellett volna ismerni mindezeket. Ők voltak ugyanis a felelős politikusok.

(...) Nem mintha ezt az ideológiát hirdettem volna prédikációk vagy írások formájában országról országra, mint egy birodalmi szónok. Nem, ezt nem tettem.

(...)

És ez a hozzáállás volt az, ami engem mint szolgát továbbra is az istenek mellett marasztalt. Persze akkoriban már nehéz volt kitörni a sorból, nagyon nehéz, még akkor is, ha tényleg ezt akarta az ember. De be kell vallanom, hogy abban az időben már nem, és még nem gondoltam arra, hogy kilépek a szolgálatból.

(...)

1941. szeptember 27-én Heydrichet kinevezik Cseh- és Morvaország helyettes birodalmi protektorává. Ezzel teljesült a becsvágyó és hataloméhes Heydrich kívánsága, a magasabb politikai színtérre jutás.

Egy alkalommal hallottam, amint azt mondja, nagy elégtétel számára, hogy a rendőri tevékenység negatívumából egy pozitív építőmunka részese lehet. Úgy tűnik azonban, hogy nem kell nagy jelentőséget tulajdonítsunk ennek a kijelentésének, mivel továbbra is megtartotta beosztását a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökeként.

Emellett SS-Obergruppenführer, rendőrtábornok, a Német Birodalmi Gyűlés képviselője, és átmenetileg a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság (Interpol – S. P.) elnöke is volt, csak hogy néhány fontosabb beosztását és címét megemlítsem.

Titkos célja azonban Ribbentrop kiszorítása és a birodalmi külügyminiszter székének megszerzése volt. Ehhez a nagypolitikába emelkedéshez szolgált ugródeszkaként a cseh és morva birodalmi protektori kinevezés.

Mintegy építészként megalkotott magának egy Birodalmi Biztonsági Főhivatalt[44], amit aztán szívós és kitartó munkával a nyomorúságos kezdetekből hatalmas intézménnyé épített ki, aminek főnökeként és uraként személye teljességgel támadhatatlan lett.

Semmiképpen sem vitatható el tőle a merészség és a határozottság, ami párosult egy bizonyos rámenősséggel, különösen, ha ez jót tett becsvágyának és önteltségének. Bátorsági érdemérmeket akart szerezni magának. Ennek elérése érdekében kapcsolatai révén elintézte, hogy kevés szabadidejében a Luftwaffe[45] őrnagyi egyenruhájába bújhasson, és kiképeztesse magát egy Messerschmitt[46] fedélzetén. Ezután már ő is ténylegesen részt vett a csatorna feletti harcokban, lelőtt néhány ellenséges repülőgépet, és megkapta a Frontvonali repülésért és a Vaskereszt érdemérmeket. Himmler pedig erre megtiltott neki minden további repkedést. Tehát ez a kívánsága is teljesült.

Egy prágai sajtókonferencián Heydrich a maga impulzív módján arra ragadtatta magát, hogy egy lehetetlenül rövid határidőt szabjon meg Cseh- és Morvaország zsidótlanítására.

Hogy a Heydrich által megnevezett határidőt legalább megközelítőleg tartani tudják, az ezt követő időkben a városban állomásozó német csapatok kiürítették a Theresienstadtot[47], a protektorátus kormányának illetékes minisztériuma pedig áttelepíttette a cseh civil lakosságot.

Egy rendelkezésemre álló dokumentum pontosan leírja a Heydrichhel folytatott megbeszélést, melyen én is részt vettem. A dokumentum eredeti példányát nem láttam, a birtokomban lévő példány csak egy másolat, amin sem fejléc, sem naplószám, sem kézjegy vagy aláírás nincs. Így aztán nem tudom, hogy ki és milyen hatóság készítette ezeket a jegyzeteket. Röviden tehát, ezt az iratot nem fogadhatom el hivatalos okmánynak mindaddig, amíg nem láttam annak eredetijét. Ezenkívül pedig én másként emlékszem az eseményekre, ámbár nem állítom, hogy annyi év után – közben már 20 év telt el azóta, a maga sok viharával együtt – emlékezetem csalhatatlan lenne.

Heydrich akkoriban az én véleményemet is kikérte arról, hogy miként képzelem el – akkoriban ő már (helyettes – S. P.) birodalmi protektor volt – a helyzet megoldását. Sokakat megkérdezett erről, egyes személyeket és hivatalokat egyaránt. Én azt

javasoltam neki, hogy először is kell egy város, amihez jelentős földterületek kapcsolódnak, mintegy hátországként. Ebben a városban lehetne aztán a cseh és morva zsidókat letelepíteni, a hátország pedig biztosítaná a megélhetéshez szükséges alapanyagok megtermelését.

A folyamatos kivándorlás következtében így a probléma idővel magától megoldódik. És így is történt, kivéve a környező hátország megteremtését.

(...)

A néhány száz hektáros földterület túl kevésnek bizonyult, és közben a kivándorlást is megtiltották. Ehhez járult még, hogy az ezt követő időszakban a birodalom mindenféle párt- és állami hivatala Himmler fülét rágta azért, hogy a Theresienstadtba küldhesse zsidóit, és így megszabadulhasson tőlük. Továbbá Himmler (...) egy napon azt a parancsot adta ki, hogy Theresienstadtból egy mintagettót kell csinálni, amivel majd példálózni lehet a külföld előtt, hogy miként oldja meg a Német Birodalom a zsidókérdést. Ez volt az egyike azoknak az álcázó műveleteknek, melyeket Himmler megparancsolt.

(...)

Theresienstadt a prágai Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokának irányítása alá tartozott. (...) Ez a parancsnok egyfelől a protektorátusi ügyekben a cseh- és morvaországi magasabb SS- és rendőrvezetőnek mint Himmler Reichsführer-SS és a német rendőrség főnöke teljhatalmú képviselőjének volt alárendelve. Másfelől mint Cseh- és Morvaország biztonságügyi államtitkára szintén ugyanannak tartozott felelősséggel. Ez a személy pedig az SS-Gruppenführer és a rendőrség, valamint a Waffen SS altábornagya, K. H. Frank volt.

A Biztonsági Rendőrség prágai parancsnoka pedig harmadszor engedelmességgel tartozott a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak is, amennyiben az adott ügy birodalmi szinten is fontos volt, és Frank nem emelt vétót.

Heydrich is, mint a Biztonsági Rendőrség és a birodalmi protektorátus vezetője, közvetlen parancsnoka volt a prágai Biztonsági Rendőrség főnökének mindaddig a napig, amíg nem dobtak bombát rá, aminek repeszei aztán az 1942. június 5-én bekövetkezett halálát okozták.

(...)

Igen bonyolult beosztás volt ez, ha csak a szolgálati utak betartására és az ezek által nyújtott ellenőrzési lehetőségekre gondolunk is.

A Biztonsági Rendőrség a helyi elöljárók vagy pártszervezetek nyomására időről időre a Birodalmi Biztonsági Főhivatalhoz fordult azzal a céllal, hogy Theresienstadt népsűrűségének csökkentésére engedélyezzék egy bizonyos, általuk javasolt számban a zsidók keletre deportálását. Himmler ugyanis 1941. október 10-i hatállyal megtiltotta a zsidók kivándorlását Európa, valamint más kontinensek országaiba.

Erről csak Himmler maga dönthetett, ezért a kérvényt vagy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatala főnökének – aki közben az én közvetlen elöljáróm lett –, Müller SS-Gruppenführernek és rendőr altábornagynak, vagy pedig Heydrich utódjának, dr. Kaltenbrunner SS-obergruppenführernek, rendőr- és Waffen SS tábornoknak mint a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének aláírásával továbbküldték Himmlernek. Ő aztán vagy engedélyt adott rá, vagy szemétbe dobta a kérvényt.

Korábban azt írtam, hogy a theresienstadti gettó felállítását és üzembe helyezését Himmler álcázásként rendelte el. Így aztán minden olyan kérvény, amit a Vöröskereszt az illetékes birodalmi hivataloknál, mint például a külügyminisztériumnál – amennyiben a Nemzetközi Vöröskeresztről volt szó, akkor a Führer kancelláriájánál, a Német Vöröskereszt esetében pedig a Birodalmi Kancelláriánál – beadott, Himmlerhez került, aki mint legfelső fok engedélyezte vagy megtiltotta azt. Theresienstadtot így 1943 júniusában meglátogatta Artmann, a Német Vöröskereszt vezetője és von Koburg hercegének képviselője (...), 1944. április 5-én pedig a Nemzetközi Vöröskereszt egy bizottsága.

Ezeken a látogatásokon én is részt vettem. Ma persze könnyű azt mondani, hogy miért nem szóltam akkor a bizottságok tagjainak arról, hogy mindez csak szélhámosság, Himmler álcája, aki ezzel csak a világ közvéleményét akarja félrevezetni.

Eltekintve attól, hogy eskü alatt álltam, eltekintve attól, hogy a zsidómészárlások ténye 1943 júniusában a külföld előtt is visszavonhatatlanul ismert volt és 1944 áprilisában már minden madár ezt csiripelte, eltekintve továbbá attól a ténytől, hogy így

rögtön a falhoz állítottak volna, hogy lelőjenek, eltekintve mindezektől, mit értem volna el ezzel? Hiszen nem volt hozzá hatalmam, hogy valamit is leállítsak, mint ahogy ahhoz sem, hogy valamit elindítsak.

Ebben az egész zsidó témában túl sok volt a parancsolgató ember. Kezdve egészen Hitleren és Himmleren át Heydrichig és Kaltenbrunnerig, Krüger, a főkormányzóság magasabb SS- és rendőrvezetője, a keleti bevetési csoportok[48] vezetői, Nabe, Rasch, Ohlendorf, Statbecker, Jaeckeln és más SS-tábornokok, Globocnik, Katzmann és más SS-tábornokok a főkormányzóságon belül, Brack, a Führer kancelláriájának főszolgálatvezetője, Pohl SS-tábornok, a birodalom területén és az elfoglalt területeken szolgáló magasabb SS- és rendőrvezetők, a gauleiterek és birodalmi helytartók, a birodalmi vezetők, a birodalmi külügyminiszter, a birodalmi propaganda- és igazságügyminiszter, a Wehrmacht főparancsnokságának főnöke és sokan mások.

Mit tudott volna ezek között tenni valaki, aki csak egy egyszerű alezredes? Semmit!

Az elöljárók jogosítványa a dupla vagy háromszoros ellenőrzésre, melynek a végrehajtók állandóan és kivétel nélkül ki voltak téve, szintén a vezetés által előírtak szó szerinti betartását volt hivatott szolgálni.

Ez az automatikusan dolgozó ellenőrző rendszer – a munkához csatolt vázlatok mindezt nagyon jól szemléltetik –, ami nem csak a Biztonsági Rendőrségen belül működött, lehetővé tette az istenek számára azt, hogy bálványokká váljanak.

12

A könnyebb áttekintés okán vizsgálódásaimmal egy kissé előreszaladtam az időben, már ami Csehországot és Morvaországot illeti. Ezért most muszáj alacsonyabb fokozatba kapcsoljak, hogy beérjem magam a protektorátus területén kívüli események felvázolásában.

1939. szeptember 1-jét írunk. Hajnali öt órakor a német hadosztályok elindultak Lengyelország irányába, a lengyel készenléti állásokat német zuhanóbombázó ezredek támadták.

Németországnak, Angliának és Franciaországnak a lengyel kérdésben tanúsított oktalansága vezetett Lengyelország lerohanásához. A sors tragédiája, hogy Pilsudski, a lengyel tábornagy, korán meghalt. Ha az ő vezetése alatt állt volna továbbra is az ország, akkor soha nem került volna sor Lengyelország lerohanására.

A háború dühe keresztülsöpört Lengyelországon, és néhány hét elteltével a szovjetorosz belügyminisztériumi hivatalnokok ott álltak a demarkációs vonalon a német Gestapo embereivel szemben, a szibériai gyalogezredek és a német gránátvető egységek szinte már békésen biztosították a határt egymással farkasszemet nézve.

(...)

Szeptember 21-én Heydrich egy berlini megbeszélésre hívta össze hivatalvezetőit és a Lengyelországban működő bevetési csoportok parancsnokait. A jegyzőkönyv jelenléti íve engem is résztvevőként említ meg, ebben az időpontban azonban én még egyáltalán nem voltam Berlinben, ezenfelül pedig bevetési csoportparancsnok sem voltam. (Ez a dokumentum egyébként sem kézjegyet, sem aláírást nem tartalmaz, persze nem az eredetije volt nálam, csak egy másolat.) Csakis tévedésről lehet szó, én ezen a megbeszélésen nem vettem részt. Egykori elöljáromat, prof. dr. Sixet, aki ezen a megbeszélésen jelen volt, éppen ezért 1961-ben tanúként hallgatták meg Németországban. Ő kijelentette, hogy én semmiféle hivatalvezetői megbeszélésen nem vettem részt. Berlini elődöm, egy Lischka nevezetű kormánytanácsos még abban az évben, október 16-án aláírásával látta el az egyik általa készített, a zsidó kivándorlás jogi központját érintő jelentést. Dr. Löwenherz először egy 1939. december 17-én kelt feljegyzésében szól arról, hogy közöltem vele, mostantól az én feladatom a jogi központi hivatallal kapcsolatos ügyek intézése.

Ezt megelőzően tehát semmiféle szolgálati feladatom nem volt Berlinben. Bécsben és Prágában dolgoztam, az ottani központi kivándorlásügyi hivatalokban. Heydrich az említett megbeszélésen megparancsolta a főkormányzóság területén élő zsidók gettókba költöztetését.

Október 6-án Hitler meghirdeti a birodalomhoz került keleti tartományok beolvasztását, és ennek végrehajtásával Himmlert bízza meg, akit egyúttal kinevez a német népiség megerősítésének birodalmi kormánybiztosává. Mint a Német Rendőrség fő-

nökének és Reichsführer SS-nek, Himmlernek szervezeti szempontból nem volt szüksége semmiféle intézményre – kivéve egy vagyonkezelő intézményt – ahhoz, hogy a Hitler által ráruházott pótlólagos feladatokat megoldja. Már kiépítés alatt álltak ugyanis a főkormányzóság – ahogyan ettől kezdve a német megszállás alatt álló lengyel területet nevezték – kormányzati hivatalai. A beolvasztás kapcsán deportálandó emberek összvagyona – ingó és ingatlan – feletti vagyonkezelő szerepét az akkoriban felállított Keleti Központi Vagyonkezelő Hivatal vette át.

A deportálások a főkormányzóság utasításai szerint folytak.

Október 30-án Himmler az alábbi parancsot adta ki:

„1939 novemberében és decemberében, valamint 1940 januárjában és februárjában a következő áttelepítéseket kell elvégezni.

1. Az egykori lengyel, most birodalmi tartományokból és területekről minden zsidót.
2. A Danzig–Nyugat-Poroszország tartományból minden orosz–lengyel származású lakost.
3. A Posen, Dél- és Kelet-Poroszország és Kelet-Felsőszilézia tartományokból főleg az ellenséges érzelmű lengyel lakosságot, egy még később meghatározandó számban.
4. A magasabb SS- és rendőrvezető (főkormányzóság) megadja a kormányzóság befogadóképességének adatait, járási főnökségekre és nagyobb városokra lebontva.
5. Weichsel, Warthe, Északkelet, Délkelet és Kelet területek magasabb SS- és rendőrvezetői, valamint a Biztonsági Rendőrség felügyelői és parancsnokai közösen állítják össze az áttelepítési tervet.
6. Az áttelepülők indulásáért és szállításáért az adott területen illetékes magasabb SS- és rendőrvezető, az új lakhelyen való elszállásolásért pedig a lengyel igazgatási szervek vagy önkormányzatok felelősek."

Ez volt az első deportálási parancs, amit hasonló parancsok tucatjai követtek. A parancs kiadása után az érintett magasabb SS- és rendőrvezetők 1939. november 8-án a főkormányzó krakkói irodájában gyűltek össze első megbeszélésükre. A megbeszélés tárgya a balti államokból és Wolhynienből a birodalomba szállítandó németek Himmler által parancsba adott elszállásolása és letelepítése, valamint a zsidók és lengyelek deportálása volt. A tárgyalás folyamán Krüger rendőrtábornok, a magasabb SS- és rendőrvezető elnökölt. Stechenhard SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagy, a főkormányzóság Biztonsági Rendőrségének parancsnoka kapta a feladatot, hogy készítse el a keleti területek központi telepítési és deportálási tervét. Az ő feladata volt az is, hogy a kapott útmutatások alapján tárgyalásokat folytasson a Birodalmi Vasút illetékeseivel a szállítószerelvények biztosításáról. Ennek a megbeszélésnek az értelmében 1940 februárjának végéig kereken egymillió zsidó és lengyel származású embert kellett ugyanis az új keleti tartományokból a főkormányzóság területére áttelepíteni. Ez egy olyan magas szám volt, ami a fellépő nehézségek és az idő rövidsége miatt még megközelítőleg sem volt tartható.

Heydrich, mint a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke, ezért személyesen kapcsolódott be a folyamatba, és az összesített tervet több kisebb darabra szedte szét, részleteiben megszabta a deportálásban és a célállomásokon történő fogadásban részt vevő hatóságok és személyek illetékességi területeit. A magasabb SS- és rendőrvezető megbízása alapján a Biztonsági Rendőrség illetékes felügyelőjének hatáskörébe tartozott annak megállapítása, hogy mely településekről történik az elszállítás; a járási elöljárók javaslatára ugyancsak ő dönti el, hogy az egyes kerületekből mikor mennyi személyt kell elszállítani. A magasabb SS- és rendőrvezető megbízása alapján a krakkói Biztonsági Rendőrség parancsnokának feladata lett a szállítmányok célállomásainak meghatározása.

Ezekben a hetekben és hónapokban a becsvágy, az érvényesülési törekvések és a hatalomvágy diadalukat ünnepelhették. A helyi hatalmasságok mindegyike nagyon elszánt volt, hogy messzemenően bizonyítsa hatáskörének fontosságát, és ezáltal diktatórikus jogokat szerezzen magának. Egyik helyi parancs követte a másikat. És most aztán valóban beindult a dolog! Mindenki rávetette magát a munkára. Egyvalakinek azonban ez is túl lassú volt.

Az illetékességi területek gyakran átfedésben voltak egymással, az ebből adódó nehézségeket pedig senki sem vette komolyan. Minden helyi hatalmasságot eltöltött ugyanis a maga egoizmusa. A következmény pedig nem volt más, mint a reménytelen össze-

visszaság. Rossz célállomások, a vonatok túlzsúfoltsága, akadozó híráramlás a feladó és a szállítmány fogadója között.

Mindenütt csak a fejetlenség. Az egész menetrend felborult. És mindennek szenvedő alanyai nem voltak mások, mint maguk a szerencsétlen deportáltak.

1939 decemberében azt a parancsot kaptam, hogy szolgálatra jelentkezzem Berlinben Müllernél, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatala vezetőjénél. Elutasító választ kaptam arra a kérésemre, hogy tekintsenek el Berlinbe helyezésemtől, mivel a családom Bécsben él, és éppen a Prágába való áttelepülésre készülünk, minek következtében kedvezőtlen számomra a berlini szolgálat.

Ha valakit csapatszolgálatra hívnak be, akkor szemrebbenés nélkül engedelmeskedni kell minden parancsnak. Mivel azonban itt hatósági szolgálatról volt szó, úgy gondoltam, megkockáztatom ezt a kérvényt. A háborús állapotokra való utalás azonban elég volt arra, hogy elálljak a további kérvények megírásától.

Papíron Berlinben már hónapok óta létezett a Birodalmi Központi Zsidó Kivándorlásügyi Hivatal[49]. A hivatal vezetője Göring birodalmi tábornagynak (ez időben még csak vezértábornagy – S. P.) mint a négyéves terv megbízottjának a rendelkezése alapján Heydrich lett.

Ügyvezetőnek Heydrich Müllert, a IV. sz. főhivatal vezetőjét tette meg. Göring utasítására az említettek mellett még a belügyminisztérium, a külügyminisztérium és a négyéves terv megvalósítására felállított hatóság[50] egy-egy magasabb rangú tisztviselője kapott helyet ebben a birodalmi központban.

Én azt a feladatot kaptam, hogy most már a gyakorlatban is építsem ki ezt a hivatalt, hogy az megkezdhesse az ügyfélforgalom bonyolítását, valamint a hivatali ügyek vezetése is az én feladatom lett.

A továbbiakban megbíztak a deportációs szállítmányok koordinálásával. Az erre vonatkozó rendelkezést a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke adta ki 1939. december 21-én.

Hivatali megjelölésem „IV. R különleges referens" volt, pontosabban a kitelepítésért felelős különleges referens a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalában. A különleges referens

elnevezés azzal magyarázható, hogy ez egy új ügyosztály volt a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalán, azaz a Titkos Államrendőrségen (Gestapo – S. P.) belül, a következő feladatelosztási terv pedig csak 1940 februárjában volt esedékes.

Ettől az időponttól aztán már mint állományban lévő IV. D 4 referens dolgoztam a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalában. Tehát már a kezdetektől fogva nem voltak más jogosítványaim, mint a Birodalmi Biztonsági Főhivatal másik 100-150 referensének. Egy kb. másfél éves megszakítás után tehát ismét Berlinben voltam. Kár, mert inkább vidéken maradtam volna, a legszívesebben egy kis vidéki városban. Az én véleményemet azonban nem kérték ki, nekem csak az volt a feladatom, hogy engedelmeskedjek.

De ki gondolt volna 1939 karácsonyán arra, hogy a háború folytatódni fog? Mindenki azzal számolt, hogy Németország, Franciaország és Anglia tárgyalásos úton megegyeznek.

(...)

Abban az időben Kant A gyakorlati ész kritikája (Die Kritik der praktischen Vernunft) című munkáját olvastam. Az engem körülvevő dolgokat a magam számára haszontalannak tartottam, az észből pedig nem sok volt érezhető. A karácsonyt családi körben töltöttem. Feleségem nagyon mérges volt Berlinbe helyezésem miatt, és azt hangoztatta, hogy semmi esetre sem költözik oda (...), szavait gyakorlatra váltotta, és tényleg nem költözött a birodalmi fővárosba, annak ellenére, hogy sem nekem, sem a feleségemnek semmi bajunk nem volt sem Berlinnel, sem a berliniekkel. Éppen ellenkezőleg, 1935 és 1938 között három boldog évet töltöttünk el a birodalmi főváros falai között, megtanultuk szeretni Berlint és lakóit. A nagyvárosokkal szembeni ellenszenvünk azonban bizonyára abból eredt, hogy mindkettőnkben megvolt a hajlam a vidéki élethez, abban nőttünk ugyanis fel. Sőt, feleségem mint egy parasztember leánya talán még jobban vonzódott ehhez az életformához, habár engem is ezer kötél rángatott ki a városok kőrengetegéből, ahol szemünk nem foghatta át szabadon a horizontot, csak az utcasarkok sokaságát láthattuk, ahol nem érezhettük a napfelkelte harmatos illatát, ahol soha nem csiripeltek a madarak, ahol csak küldöncök útján értesülhettünk arról, hogy 15 perc múlva lenyugszik a nap, majd autóba ültünk, hogy 10 perces kocsikázás után megérkez-

zünk arra a helyre, ahol aztán még öt percig élvezhettük minden élet forrásának parázslóan vörös alábukását. Csak öt perc, nyugalom, és a csendes élvezet. Vagy milyen volt mindez Bécsben? Mindegy, hogy tél volt vagy nyár, hogy szép volt az idő vagy ömlött az eső, nem tudtam úgy az íróasztalomhoz ülni, hogy előtte korán reggel ne mentem volna fel a Kahlenberg hegyre, hogy élvezhessem a felkelő nap szépségét. Tudom, hogy az akkori bajtársaim hóbortos csodabogárnak tartottak emiatt, de később már hozzászoktak.

Amikor még csak őrmester voltam, és nem volt saját szolgálati autóm, mikor minden reggel pontosan fél nyolckor felszálltam a 21-es villamosra, hogy az fél óra alatt a Berlin-Britz megállótól elvigyen az Anhalter pályaudvarhoz, akkor mindig olyan korán indultam el otthonról, hogy néhány kilométert gyalog tehessek meg. Nem a gyaloglás kedvéért, hanem egy lucfenyő vonzott, ami egy fűrésztelep mellett, a házrengeteg kellős közepén nőtt ki a földből. Benne megláttam a böhmerwaldi hegyvidéket és a Mühlviertel vidékének hallgatag, sötét, suttogó és zúgó erdeit. És miközben ezzel a lucfenyővel minden reggel elbeszélgettem, mint egy féleszű, én boldog voltam, bensőm pedig derűs és szabad. Ezért mindig szívesen feláldoztam reggeleimet.

Három hosszú évig beszélgettem ezzel a fenyővel. Ő ismerte minden bánatomat, örömömet és szenvedésemet, a legtöbb azonban az öröm volt. Bajtársaim itt is hozzászoktak ahhoz, hogy csak útközben szállok fel a villamosra, és ilyen magamnak való szokásom van.

A kihallgatások folyamán az egyik bíró megkérdezte tőlem, hogy Kant imperatívusza szerint éltem-e? Nyíltan elmondhattam, hogy igen, vagy legalábbis azon fáradoztam, hogy Kant kívánalmai szerint rendezzem be, illetve éljem életemet. Azon fáradoztam, hogy saját akaratom irányelvei mindig egyúttal az általános törvényalkotás elveinek is megfeleljenek (...) Egy bizonyos időponttól azonban felismertem, hogy már nem tudok a bennem lakozó erkölcsi törvények szerint cselekedni, mivel nem voltam már ura a magam cselekvési szabadságának. Pedig eszerint kellett volna cselekedjek; ez valóban így van! De elméletben mindez nagyon szépen hangzik, és nagyon egyszerű. A való életben azonban olyan körülmények merülhetnek fel, amelyek ezt megakadályozzák. A parancs végrehajtójának háborús időkben

a legritkább esetben adatik meg, hogy a maga akarata szerint cselekedjék. És csak a legritkább esetben egyeznek a háborúban kiadott parancsok az általános törvényalkotás elveivel; illetve a bennem lakozó erkölcsi törvényekkel. És így merjen aztán valaki a háborúban ebben az összefüggésben az etikáról beszélni egy SS-tábornokkal! Az majd jól fenéken fogja billenteni! De ez nem csupán az SS-ben van így. Ez a mindennapos gyakorlat. Leírnak, mint egy nem evilági bolondot, hadbíróság elé vonszolnak, hiszen az ellenség sem zsoltárokat kántálva és hozsannát énekelve lépdel. A legjobb esetben is az esküdre és a rendkívüli háborús állapotra hivatkoznak, és rendre fognak utasítani. Így tehát már szóba sem jöhet, hogy a parancs végrehajtója a maga akarata szerint cselekedjék, mivel a parancsosztogatásra nincs meg a hatalma. Ami másként viselkedik, az a maga belső hozzáállása a történésekhez, és az illető felismeri, hogy ez ellentétes Kant kívánalmaival. Ezt azonban nem mutatja kifelé.

13

Az alatt a másfél év alatt, amit Berlintől távol töltöttem, tehát 1938 tavaszától 1939 késő őszéig, jelentősen megváltozott a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat szervezeti felépítése. A Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat mindkét Főhivatalát összevonták.[51] (...)

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal ettől kezdve hét hivatalból állt, ezek pedig a következők voltak:

Személyzeti Hivatal,
Igazgatási Hivatal,
Ellenség megfigyelése az élettérben,
Ellenség leküzdése az élettérben, amit röviden a Gestapo elnevezéssel illettek,
Bűnözők Elleni Harc, vagyis a Birodalmi Bűnügyi Rendőrség Hivatala,
Kémkedés és Kémelhárítás, vagyis az elhárítás és a Tudományos Ellenségkutatás.

A főhivatal vezetője Heydrich, az én közvetlen elöljáróm, a Gestapo, vagyis a IV. sz. Hivatal vezetője, és Müller SS-Gruppen-

führer és rendőr altábornagy volt. A Birodalmi Biztonsági Főhivatal alárendelt hatóságainak szerepét a birodalom területén az államrendőrség szervei és a Biztonsági Szolgálat részlegei, a megszállt területeken pedig a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokai töltötték be.

Nekem tehát két nagy feladatköröm volt, a kivándorlási és koordinálási ügyek, tekintettel az új német keleti tartományok elrendelt kiürítésének szállítmányaira. Ezt a munkát 1940. január 2-án kezdtem meg.

Számomra ezzel akaratom ellenére a családomtól való elszakadás időszaka kezdődött, ami csak 1952-ben, Argentínában ért véget. 1945-ig természetesen gyakran együtt voltam családommal főleg hétvégeken, de ez nem jelent sokat.

Az 1939-es esztendő szilveszterének napján elindultam Bécsből, Linzben üdvözöltem szüleimet, és felkerestem anyósomat annak dél-csehországi birtokán, és úgy terveztem, hogy gyors tempóban elszáguldok 3,4-es Mercedes-Benzemmel a drezdai autópályáig, és onnan 140 kilométerre, már csak egy ugrásra van Berlin. Valamilyen okból kifolyólag azonban, amire ma már nem emlékszem pontosan, úgy hiszem, a hóláncok miatt csak az Aussig hegytarajának lábánál fekvő egyik településig jutottam el. Nincs nálam térkép, de azt hiszem, hogy a terület az Érchegységhez tartozott. Kinn kemény tél, a hasamban pedig a mardosó éhség. Ehelyett már régen feleségemmel és gyermekemmel ünnepelhettem volna a szilveszterestét, az együtt töltött idő úgyis nagyon ki volt számolva.

Arra gondoltam, hogy remélhetőleg hamarosan vége lesz ennek az átkozott háborúnak, és elátkoztam azt a parancsot, ami engem Berlinhez kötött. Kerestem egy tisztességes vendéglőt, gondoskodtam az autómról, majd siettem be, hogy gyomromat csillapítva lehajtsak egy törökvért (Türkenblut), kedvenc italomat. Ez volt a kedvenc specialitásom, néha-néha szívesen megkóstoltam. Ez az ital fele-fele arányban pezsgőből és vörösborból áll, ami aztán nagyon könnyen lecsúszik az ember torkán. Ezekben a szilveszteri órákban nagy volt a forgalom a vendéglőben, megfordultak itt a téli sportok szerelmesei, az itt lakók és egy SS-Hauptmann is. Akkoriban még mindenfélét lehetett enni, amit csak szeretett volna az ember, és a konyhán el is tudták készíteni. Révedezve filozofálgattam magamban, az orromat lógatva. A szelíd szilveszteri kavarodásról nem vettem sok tudomást, annak hangulata visszaverődött rólam, alhatnékom az ágyba döntött.

Aligha lehet szebb téli kép egy fagyos, zúzmarás reggelnél a hegyek között. A bokrok és fák, a házak és a falvak fehérben pompáznak, a reggeli nap lapos sugaraiban pedig soha nem látott ibolyakék és piros színekben pompáznak a briliánsok milliárdjai, egészen a legvilágosabb sárgába fordulva. És akkor az a kívánságod, hogy bárcsak örökre ezt nézhesd, és nem tudsz betelni a látvánnyal. A természet végtelen tisztasága pedig minden fényes kristályával azt hangoztatja, hogy milyen rosszá lett cselekedeteiben teremtménye, az ember. Nem gondolok itt semmiféle speciális emberi tulajdonságra, és magamat sem akarom kiemelni a tömegből, én sem voltam és vagyok sem jobb, sem rosszabb, mint a nagy átlag. Ha azonban az emberiség – magamat is beleértve – általánosságban vett tetteit és szándékait veszem, és egyúttal látom a természet érintetlen tisztaságát, akkor gyakran erős vágyakozás tölt el az életek után, melyek végtelen sokféleségükben még előttem állnak. Az ezer és ezer halál, amit nekünk, mint organikus létformáknak el kell szenvednünk, mindez semmivel sem rosszabb, mint az ezer és ezer születés, amit mindegyikünk várva vár.

(...)

Az istenekbe vetett hitem azokban az időkben igencsak megrendült. Teljesen meghökkentettek azok a lángok, amelyeket 1939. november 10-re rendeltek. Bár a tényleges kivitelezésben nem vettem részt, most azonban nyakig benne vagyok, 1939. december 21. óta.

Ha az embert utólag valami kellemetlenül érinti, akkor mérges lesz. És a hirtelen kiszakítás enyéim köréből akaratom ellenére történt. Azokban az időkben persze százezreknek volt hasonló a sorsuk, hiszen háború volt, és senkit nem kérdeztek meg, hogy ez megfelel-e neki vagy sem. Nekem is csak engedelmeskednem kellett, a Gestapónál töltött szolgálatom azonban nagyon is terhes volt számomra. Mennyire gőgösen néztünk le mindaddig a Biztonsági Rendőrség embereire mi, a Biztonsági Szolgálat tagjai! Jobbnak tartottuk magunkat, mint azokat. Most pedig én is egy voltam közülük. Persze a többi százezreket, majd később milliókat sem kérdezte senki, hogy hol és kinek

szeretnének szolgálni. Parancsot adtak, és nekik meg engedelmesen szolgálni kellett. Müller egyik első szolgálati témájú kérdése az én hivatalnoki jogviszonyba történő átvételemnek az ügye volt. (...)

Nekem pedig semmi kivetnivalóm nem volt a hivatalnoki státus vagy általában a hivatalnokok ellen. De hogy is fejezzem ki magam anélkül, hogy „ne lépjek senkinek sem a farkára"? Tudni kell, hogy elöljáróm egy úgynevezett Nur-Beamter (csak-hivatalnok – S. P.) volt, a Birodalmi Bűnügyi Rendőrség igazgatója. Ennek nem mondhatja az ember, hogy tudja, semmi érdekem nem fűződik ahhoz, hogy hivatalnoki státusba helyezzenek. Akkor ugyanis úgy érezném magam, mintha egy poros molyládába tennének, és ezután a könyökvédők jelentenék számomra a legszebb karácsonyi ajándékot. És ez az állapot mindaddig tartana, amíg el nem érem hatvanötödik születésnapomat, és éretté nem válok a végleges nyugdíjazásra. Nem szívesen lennék egy ilyen élethosszig hivatalnok. A tigrist inkább nem kéne ingerelni, mert az óvatosság a legfőbb erény. És tudja isten, nekem egyébként is sokszor nagy hiányom volt ebből az erényből. Ezért mondtam azt, hogy nem szeretném feladni a csapatnál meglévő szolgálati viszonyomat, főként most nem, amikor dúl a háború. Ez mindenesetre jól hangzott, és megadta számomra azt a reményt, hogy egy napon jó szerencsével ismét eltűnhetek az íróasztalhoz kötött hivatali környezetből. A Berlinbe helyezésem igen kellemetlenül érintett. Így aztán bosszúsan teltek napjaim. Akkoriban nem szolgált örömömre, hogy megszabadulok a katonai környezettől és a hivatalnokok sorába lépek. Az okok bizonyára abban voltak keresendők, hogy a Biztonsági Szolgálat személyzeti osztálya nem engedett el. Így többek között az is érthető, hogy végrehajtási jogomat (...) mint hatósági referens, nem gyakoroltam, hanem mindig útmutatásokat kértem be magamnak. Ez egy olyan jogosítvány volt, ami rendelkezésemre állt, és én ezentúl ki is használtam. Így aztán soha nem tévedtem, nem volt rajtam felelősség, és nem keltettem irigységet magam ellen azon, már régen szolgáló hivatalnokok körében, akik korábban is referensek szerettek volna lenni.

Nos tehát, a kivándorlás ment a maga előre várható útján, tehát a háborús események következtében állandóan csökkent a kivándorlók száma.

Ennek ellenére mindent megpróbáltam, csakhogy a meglévő rendelkezések és utasítások által biztosított határokon belül meggyorsítsam azt.

A deportálással összefüggő feladatok egyetlen nagy káoszba torkollottak, amit már senki sem látott át. Minden lehetséges helyről csak a panaszok özönlöttek. (...) Egyszóval a lehető legnyomorúságosabb állapotok fogadtak. Mindenkinek megvolt a maga saját bejáratú deportálási terve, és mindenki azt hitte, hogy a saját terve révén az ő tartományából érkezhet a Führerhez az első jelentés a feladat végrehajtásáról.

Az új keleti német tartományok vezetői az ördögöt törődtek azzal, hogy az ilyen magatartás nehézségekhez és fennakadásokhoz vezet a főkormányzóság területén, a német Birodalmi Vasút pedig már régen nem tudta magát a menetrendhez tartani ebben az összevisszaságban. És a leginkább azok panaszkodtak – joggal – emiatt, akiket felsőbb utasításra deportáltak.

Én kaptam tehát azt a feladatot, hogy most pedig megszüntessem ezt a visszás állapotot a szállítmányok koordinálásával. Ez hamarosan meg is szűnt, már amennyire az egyáltalán lehetséges volt. A szállítmányok lebonyolítása nem volt összehasonlítható a deportálás lebonyolításával. Ezekért Himmler és Heydrich utasításai alapján más hatóságok voltak felelősek. A tervezés sem az én osztályom hatásköre volt, mint ahogy a deportálás irányítása, a deportálandó személyek kiválasztása, összegyűjtése és a velük való foglalkozás sem. Az a tény, hogy engem bíztak meg a deportálandó szállítmányok koordinálásával, nem bizonyítéka abszolút hatalmamnak, hanem csupán azt jelenti, hogy Heydrich kifejezett parancsaira tevékenykedtem, és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalának főnöke alá lettem beosztva. Ahhoz, hogy valaki valamit koordinálni tudjon, először általában az abban résztvevő összes érintettet egy kalap alá kell gyűjtsön, hogy aztán kiadhassa nekik a munka által megkövetelt feladatokat. Ezt tettem én is, és 1940. január 8-án minden, a szállításokban érintett hatóság képviselőjét Berlinbe rendeltem, egy megbeszélésre. Az eredeti és érvényes parancson semmit sem lehetett változtatni. Az új utasításoknak megfelelően, melyeket a szállítási feladatok lebonyolításához adtam ki, a jövőben az osztályom előzetes engedélye nélkül egyetlen vonatot sem volt szabad elindítani. Berlin persze természetesen messze

volt, és ha én azt mondtam, hogy engedély nélkül senki nem indíthat többé egyetlen szállítmányt sem, akkor az ott a szabály volt, amit aztán folyamatosan erősítettek a kivételek. A helyi Gauleiterekre[52] és birodalmi helytartókra, vagy a tartományok vezetőire ugyanis nem vonatkoztak a Birodalmi Biztonsági Főhivatal parancsai. Pont ellenkezőleg, ezek a szervek a rendelkezések értelmében jogosultak voltak arra, hogy utasításokat adjanak az illetékességi területükön működő államrendőrségi szerveknek vagy a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat hivatalainak, melyeket azoknak teljesíteni kellett. Ez a furcsa rendelkezés igen gyakran bosszúság és számos helytelen intézkedés forrása lett. De ez is hozzátartozott a dupla vagy háromszoros ellenőrzési rendszerhez. Ezen meggondolásból Heydrich 1940. január 30-ára egy konferenciát hívott össze, amelyre a helyi hatóságok vezetőit és egységparancsnokait hívta meg. Ezen a konferencián aztán felvázolta nekik az újkor leghatalmasabb népvándorlási programját, és átadta Himmler parancsait, amelyeket ő a német népiség megerősítésének birodalmi kormánybiztosa minőségében adott ki. Heydrich megismételte a már parancsba adott számokat és népcsoportokat, és kiegészítette ezeket 30 000 cigánnyal, és most először parancsba adta körülbelül 1000 zsidó deportálását a régi birodalom területéről, Stettinből a főkormányzóság területére.

Mindezekre pontosan 14 napot adott, ezalatt be kellett fejezni a deportálást. Ennek az oka az volt, hogy a helyi szervek, amelyekről korábban már beszéltem, le akarták zárni a deportálást, mivel úgy gondolták, hogy ezáltal megoldják a helyi lakáshiányt. Így aztán Himmler egyetértésével szervezték meg mindezt.

Ezeknek a feladatoknak az irányítását az én osztályom felettes szervei végezték. Az én feladatom pusztán az volt, hogy – miután mind a deportálást végző hatóságoktól, mind a főkormányzóság befogadó hivatalaitól megkértük az ehhez szükséges dokumentációt – a birodalmi közlekedési minisztériummal közösen kidolgozzuk a menetrendet és az ezzel összefüggő feladatokat. Mindennek a leírásához elegendő egyetlen mondat, amely azonban nem tudja érzékeltetni mindazokat a nehézségeket, a sok munkát és a rábeszélés művészetét, a sok vigasztalást és türelemre intést, az értelemre hivatkozást, valamint, ha kellett, a

kemény beavatkozást, amit ez a feladat jelentett. Mindegyik helyi vezető elsőnek szerette volna lezárni a deportálást, anélkül, hogy valaki másra tekintettel lett volna.

Az akkori egy igen kemény tél volt, de a deportálást ennek ellenére folytatni kellett. Egyik elöljáró sem akarta elhalasztani a feladatokat tavaszig, pedig akkor már a jobb időjárási körülmények is megoldhatták volna a nehézségek nagy részét.

Ma könnyű azt mondani, hogy „ez az Eichmann vezette a deportálást, ő a felelős." Utólag mindig nagyon könnyű okosnak lenni és mindenféle állításokat kürtölni a nagyvilágba. Ez már mindig is így volt a történelem folyamán. Ha pedig győztünk volna, akkor ma éppen azok kürtölnék a világba nagy hangon a Führer parancsainak végrehajtásában szerzett érdemeiket – mint ahogyan azt akkoriban is tették –, akik ma nem is igen akarnak már tudni az akkori tetteikről. Így azonban egy új trükköt kellett találni, amit Eichmannak hívtak, teljes másfél éven át. Bizonyítékot szolgáltatnak erre a történések, az írások, a kihallgatásom kezdetéig íródott publicisztikák. Csak akkor és ott volt először lehetőségem arra, hogy a hazug uraságoknak az ülepébe rúgjak, ahogyan azt megérdemelték. Csoda lenne azonban, ha jogos védekezésem sikerhez vezetne. Ennek ellenére nagy vigaszt jelent ez nekem, mivel minden balhét az utolsónak kell elvinnie. Ezeknek a tudatlanoknak csak azt tudnám javasolni, hogy egyszer próbálják csak meg, az én akkori rangommal a tábornokok tucatjaival és a tartományok mindenható uraival szembeszegülni. Akkor aztán megkapnák! Méghozzá pont abban az időszakban, amikor a nagyok mindannyian a villámháború üteméhez voltak szokva, méghozzá az én referensi beosztásommal, minden különleges hatalom nélkül, mint egy egyszerű referens. És mindezt akkor, amikor Himmler tudatosan decentralizálta a parancsok kiadásának folyamatát. Ha akkoriban Himmler referense lettem volna, akkor persze más hatalom lett volna a kezemben. Így azonban még a himmleri főhivatalok főnökeinek sem voltam a referense, csak az egyik hivatalvezetőé, aki a főhivatal főnökének volt alárendelve. A dokumentumokból mindez teljesen világosan kiolvasható. De maguk az akkori feladatelosztási tervek is világosan mutatják állításom valódiságát.

(...)

1945 után persze éppen azok a helyi és központi szervek feledkeztek meg ezekről a dolgokról, amelyek akkoriban tíz körömmel védték hatalmukat, és a megbeszéléseken oroszlánok módjára ragaszkodtak ahhoz. Most 1961-et írunk, és nekem az említett okok miatt csak gyenge vigasz, hogy minden balhét az utolsónak kell elvinnie.

A végrehajtó tevékenység decentralizáltságának fokáról ékes tanúbizonyságot tesz az a távirat, amit 1940. március 30-án a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat felügyelőjének kellett küldenem Posenbe:

„Tárgy: a wolhynieni németek kitelepítésének technikai lebonyolítása. Körülbelül 120 000 lengyel elszállítása.

Esemény: nincs.

Jelentés formájában kérem részletesen közölni a wolhynieni németek Warthegauban történő letelepítésének előrelátható menetét és technikai lebonyolítását."

Ennek a kitelepítésnek az előfeltételét a lengyelek Himmler által elrendelt kitelepítése jelentette. És én, aki a birodalmi közlekedési minisztériummal egyeztetve a menetrendet kellett volna elkészítsem, egyetlen részletet sem ismertem; és mindez 1940 márciusában volt. Ennek alapján aztán úgy döntött a birodalmi közlekedési minisztérium, miután erre vonatkozó jelzést kapott, hogy a Birodalmi Vasút poseni igazgatósága rendelkezésre bocsátja a szükséges vonatokat, és azok 48 órán belül indíthatóak lesznek.

1940 márciusában újabb tárgyi és személyi átszervezést hajtottak végre a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnál. Ettől kezdve át kellett vegyem a Gestapo zsidó kérdésekkel foglalkozó ügyosztályát is, ami azt jelentette, hogy ezt az ügyosztályt beleolvasztották az én osztályomba. Nem azért, mintha így ettől kezdve én lettem volna illetékes mindenféle, a zsidósággal összefüggő kérdésben, mindez csupán a IV. sz. hivatal kedvéért történt. Hasonló ügyekkel foglalkoztak még a Birodalmi Biztonsági Főhivatal II., III. és VII. sz. hivatalában is. Sőt az V. és VI. sz. hivatalok is foglalkoztak ilyen ügyekkel, ha a saját feladataik érintették ezt a területet.

A fő problémát én egy önálló zsidó állam hiányában láttam. Nem vagyok olyan elbizakodott, hogy azt állítsam, ezzel a zseniális felismerésemmel megleltem minden rossz forrását, és mozgásba hoztam a bölcsek kövét. Nem. Mindez már időszámításunk nyolcadik évtizede óta ismert, és folyamatosan problémát jelentett az elmúlt évszázadokban.

A zsidó funkcionáriusokkal folytatott ezer és ezer tárgyalás alkalmával azonban mindig visszatért a saját ország utáni vágyakozás. Számomra teljesen mindegy, hogy ezt valaki elhiszi-e nekem vagy sem. Boldog és tettre kész voltam azonban akkor, amikor a lengyel hadjáratot követően elöljáróim pozitív hozzáállását véltem felfedezni abban a kérdésben, hogy javaslatomra jelöljünk ki a főkormányzóság területén a négy jövőbeli körzetből egyet, ahol zsidó övezetet alakíthatunk ki. Én egy, a Szlovákiához hasonló protektorátusi státust javasoltam volna, és nem azt, ami Cseh- és Morvaországnál megvalósult[53].

Világos volt számomra, hogy ez nem megy egyik napról a másikra, ennek ki kell forrnia magát, amihez pedig idő kell. Azonkívül Lengyelország területén romokban hevert mindenfajta, békeidőben megszokott szervezeti rend. Ehhez járult még a Himmler elképzelése szerinti kaotikus népvándorlás keletről nyugatra, nyugatról pedig keletre, amit csak súlyosbított a helyi hatalmasságok becsvágya.

A Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat prágai parancsnokát, az én felettesemet bízta meg Heydrich azzal, hogy megvalósítsa az általam a zsidó funkcionáriusokkal, mint például dr. Löwenherzcel, Storferrel és Edelsteinnal közösen felvázolt tervet. Az ideiglenes ugródeszkát Niskr am San település jelentette. Az úttörőkhöz hasonlóan itt kellett megoldani az első kétezer betelepülőnek az elhelyezését, az előzetesen elkészített terveknek megfelelően.

Aztán amikor az első vonatokat kipakolták, az embereket és eszközöket, a kézműveseket, orvosokat, építőmunkásokat és közigazgatási dolgozókat, akkor a közben főkormányzóvá kinevezett Polenfrank belépett a képbe, és egyetlen paranccsal mindent tönkretett. Ellentétes irányú javaslatával elrohant Hitlerhez, aki így mostantól neki adott igazat.

Ezzel egy csapásra eltűnt a remény, Frank politikai célja ugyanis az ő parancsnoksága alá tartozó területek teljes zsidótlanítása volt. A Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat akkori krakkói parancsnoka, akinek az illetékességi területéhez

tartozott a főkormányzóság, közölte velem, Frank azt a parancsot adta ki, hogy engem azonnal tartóztassanak le, amint belépek a főkormányzóság területére. Eltekintve az ilyen utasítások értelmetlenségétől – a Biztonsági Rendőrség egyik helyi parancsnokának sem volt joga ugyanis ahhoz, hogy letartóztassa a Birodalmi Biztonsági Főhivatal referensét, kivéve akkor, ha az erre irányuló parancsot Müllertől, a IV. sz. hivatal vezetőjétől, Heydrichtől, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökétől, Himmlertől, a Reichsführer SS és a Német Rendőrség főnökétől, az illetékes katonai parancsnoktól vagy magától Hitlertől, az államfőtől és birodalmi kancellártól kapta. Meg kell állapítsam, hogy Frank a saját főkormányzóságának „egyedüli diktátora" volt.

(...)

Alighogy Compiegnében megszáradt a tinta a Németország és Franciaország közötti fegyverszünetről szóló szerződésen[54], a Niskr am Sanban elszenvedett fiaskót követően előástam a régi Madagaszkár-tervet. A megvalósítás lehetősége már adott volt, a tervet azonban mindenesetre kidolgoztam. Heydrich becsvágya érezhető volt, lehet, hogy magát már a sziget kormányzójaként látta. Mellékesen persze megtartotta volna eddigi pozícióját és rangját is. Én magam persze mégsem vázolhattam fel ezt a tervet Himmlernek vagy Hitlernek (...) Heydrichnek az a vágya pedig, hogy külpolitikai dolgokba is beleszóljon, mindenki előtt ismert volt. Lelki szemeimmel itt is egy protektorátust véltem felfedezni. A kezdeti státus teljesen jelentéktelen volt számomra, erre nézve sem volt semmiféle befolyásom. Úgyis az idő a legjobb tanácsadó, majd eldől, mit hoz a jövő. És most, hogy Hitler engedélyt adott a Madagaszkár-tervre, megkezdődött a birodalom más szerveinek versenyfutása. Minden hivatal illetékességet és elsőbbséget követelt magának ebben a számára teljesen újszerű tervben. És mielőtt még az egésznek nekikezdhettem volna, máris húsznál is több referens vett körül, és mindenkinek megvolt a maga véleménye és kifogása, ahogyan azt elöljárói meghagyták neki.

Egy olyan, közös munka vette kezdetét, ami nem szerepelt a kezdeti elképzelésekben. De ahogy mondtam, az idő a legjobb tanácsadó, és ő majd meghozza a végleges megoldást. Abbéli aggodalmam nem volt túl nagy, mert személy szerint úgy képzeltem, hogy a sziget dolgait a helyszínen kell majd irányítani, amihez már előzőleg beszereztem feletteseim engedélyét. Ez biztosan nem lett volna koncentrációs tábor. Az a hétmillió marha pedig egy megnyugtató kincs lett volna ott a szigeten mezőgazdasági kiinduló alapnak, már egyedül ezzel sokat lehetett volna kezdeni. Egészen 1941-ig dolgoztam ennek a tervnek a megvalósításán.

A háború további menete és a politikai radikalizálódás folyamata láttán azonban Hitler leállította a terv megvalósítását. (...) Még ma is féktelen harag fog el – ahogyan akkor is bosszankodtam ezen –, ha vezetőink átkozott fejetlenségére, önfejűségére és esztelenségére gondolok. De nem csak ők voltak ilyenek.

Akkori ténykedésem természetesen nem volt a lengyelek és franciák ínyére. De képzeljünk el egy gőzkazánt, amit a hozzá nem értés következtében a megengedett nyomás fölé fűtenek fel. Mind tovább fűtik, és a kazán egyszer csak szétrobban, ha senki sem figyel a szelepekre.

A fűtéshez semmi közöm sem volt, és a gőzkazánt sem én tartottam ellenőrzésem alatt. Minden minisztériumnak megvolt itt a maga kazánfelügyelője, és senki sem akadt, aki azt mondta volna, hogy ez nem mehet így tovább. Nekem pedig nem volt lehetőségem erre, mivel nem tartoztam a felügyelők csapatához. Megpróbáltam a szeleppel foglalkozni, hogy megtaláljam a lehetőséget a felesleges gőz kiengedésére. Hogy mindez jó volt vagy rossz, ennek a megítélésére nem volt lehetőségem. Nekem csak az volt a fontos, hogy megelőzzem a robbanást. Lehet, hogy később nálam hivatottabbak foglalkoztak a végső normalizálással. A maximum, amit kigondolni és javasolni tudtam, egy átmeneti állapot volt. És eltekintve attól a néhány akkori zsidó funkcionáriustól, nem volt senki, aki a mai okvetetlenkedők és szófacsarók közül segítségemre lett volna ebben.

De mit is mondok? Segíteni? Csakis nehézségeket és zavarokat okoztak mindannyian. Igen! Nem szégyellem nevén nevezni a gyereket, mert ez volt a tény!

A birodalmi belügyminisztérium e osztálya már rögtön 1941 elején fontos megbeszélést tartott, amelyre meghívták a birodalom minden érdekelt hatóságát. Lényegében itt arról volt szó, hogy miként lehetne az újonnan a birodalomhoz csatolt területek lakóit a birodalom törvényi rendjéhez szoktatni. A belügy-

minisztérium egy első, erre vonatkozó javaslatát Hitler elvetette, de az osztály kidolgozott egy új, keményebb tervet. Ez a rendelettervezet aztán október 25-én lépett hatályba mint a Birodalmi Polgári Törvény 11. rendelete.

A tervezet kimondta a zsidók állampolgárságtól való megfosztását és vagyonának elkobzását a birodalom javára, amint azok átlépik a birodalom határát.

Még abban az évben egy további, döntő lépés következett, vagyis a zsidók megjelölése. Ez a jel egy sárga színű anyagból készült csillag volt, melyet kötelesek voltak ruházatuk jól látható részén viselni. A javaslatot Frank, a Csehország és Morvaország biztonságpolitikájáért felelős államtitkár tette, a kidolgozással a birodalmi kancelláriát és a belügyminisztériumot bízták meg, és Goebbels, mint birodalmi propagandaminiszter kérvényezte a felhatalmazást Hitlertől a zsidók megjelölésére a birodalom, valamint Csehország és Morvaország területén. A rendelet 1941. szeptember 15-én lépett életbe. Frank azonban ezt már két évvel korábban, november 23-án bevezette a főkormányzóság területén.

14

Ribbentrop 1939. augusztus 21-én Hitler parancsára Moszkvába utazott, hogy ott aláírja a Szovjetunióval kötendő megnemtámadási szerződést[55]. 1941. június 22-én azonban a német hadosztályok felvonulási területükön mozgásba lendültek, és támadást indítottak a szovjetek ellen. Hitler most maga is pontosan azt tette, amit a birodalom politikai vezetésének az I. világháborúban elkövetett hibájául könyvében felrótt. És ezzel tönkretette magát és a birodalmat is. Ebben a vonatkozásban még Bismarck tanulságait sem vette figyelembe.

Még ma is emlékszem rá, hogyan ünnepeltük akkoriban bajtársaimmal az Oroszországgal kötött szerződést: ahogyan az szokás volt, sörrel és borral. És még ma is bennem vannak azok az érzések, melyek akkor ragadtak magukkal, amikor tudomást szereztem a szovjetek elleni támadás előkészületeiről. Az SS berkein belül is két, a külső szemlélőnek soha meg nem jelenő, érzelmi irányzat alakult ki. Az egyik politikailag baloldali érzelmű, a másik pedig szélsőségesen jobboldali beállítottságú volt. Az én saját politikai érzelmeim balra húztak, legalább annyira hangsúlyozva a szocialista, mint a nacionalista beállítottságot. És akkoriban az volt a véleményünk, hogy a nemzetiszocializmus és a szocialista szovjet köztársaságok kommunizmusa mintha egymás unokatestvérei lennének. Lehetséges az is, hogy ez az álláspont különösen az osztrák SS-tagoknál volt fellelhető. Nekik ugyanis akkoriban nem a szociáldemokrácia és a kommunizmus jelentették az ellenséget; azokat legyőzte már az osztrák arisztokrácia, mint ahogy őket is. Ez az arisztokrácia birtokolta akkoriban a Heimwehr[56] szerveinek vezető beosztásait, hadüzenetük pedig egyaránt szólt a nemzetiszocialistáknak, a szociáldemokratáknak és a kommunistáknak. Hát igen. Voltak olyan idők, amikor ennek a két irányzatnak a követői a pártközi megállapodásoknak, valamint az ellenséggel vívott harcban nyújtott kölcsönös segítségnek köszönhetően egységesek voltak. Vagy legalábbis semmi esetre sem árulták el egymást kölcsönösen, és a legrosszabb esetben is csak lábhoz tett fegyverrel álltak egymással szemben, ahogyan azt mondani szokták.

Lehetséges, hogy a baloldali irányultságnak ez a magatartása azokban az időkben kezdődött, de akárhogyan is, minden bizonnyal jelen volt.

Az 1941-es esztendő június havának 22. napja pedig kedvetlenül és elégedetlenül talált minket. De engedelmeskedtünk, ahogyan azt eskünk megparancsolta.

(...)

1941 őszén közölte velem hivatali elöljáróm, hogy parancsra kell jelentkeznem Heydrichnél. Ha valakit Heydrichhez hívattak, akkor százat az egy ellen, hogy órák hosszat tartó előszobai várakozás következett. A nagyon elfoglalt emberek mindennapjaihoz tartozott ugyanis az, hogy mindig késésben voltak határidőnaplóik bejegyzéseihez képest. Hasonló volt a helyzet nálam is, hivatali elöljáróm közbenjárása ellenére is, jóllehet a várakozási idő közel sem volt olyan hosszú, mint magánál a Biztonsági Rendőrség főnökénél. Teljesen világos volt, hogy a magasabb rangúak kerültek mindig előre, mindegy, milyen későn jöttek, és nem érdekelte őket, hogy az alacsonyabb szolgálati beosztású várakozó mióta ül már ott. Ugyanez volt a helyzet akkor is, ha hirtelen valamilyen messziről jött látogatók jelentek meg. De

hát ez teljesen érthető volt. Ilyenkor az ember egykedvűen beletörődik a sorsába a következő mottó szerint: „A katona élete felét hiábavaló várakozással tölti."

Mivel mindig bajtársi barátsággal viszonyultam az adjutánsokhoz, mindig volt egy pohárka bor vagy armagnac, amely segített legyőzni a várószobák unalmát, miközben jót trécseltem az adjutánsokkal, így múlatva a várakozási időt. De egyszer minden véget ér. A parancsnak megfelelően a legalázatosabban szolgálatra jelentkeztem.

„A Führer megparancsolta a zsidók fizikai megsemmisítését. Globocnik megkapta az erre vonatkozó utasításokat, ehhez a művelethez a páncélelhárító árkokat kell felhasználni. Szeretném tudni, hogy mit csinál, és meddig jutott. Utazzon oda, és jelentse nekem, hogy mit látott és hallott." Ezzel minden el volt intézve.

Először is alaposan át kellett gondoljam magamban, mit is jelent az a fogalom, hogy fizikai megsemmisítés, annak érdekében, hogy fel tudjam fogni ennek az egésznek a jelentőségét. (...) Valami ismeretlen, valami új és szokatlan. Olyasmit kellett megemésszek, amelyről eddig még sohasem hallottam. Az adjutánssal folytatott korábbi kellemes beszélgetés után most itt ez a parancs, mint egy hirtelen villámcsapás, annak ellenére, hogy Heydrich teljesen nyugodtan beszélt, nem volt érezhető hangjában az az ideges hanghordozás, ami egyébként jellemző volt rá. Mennydörgős mennykő, mondtam magamban, ezt már nevezem! És ezekkel a gondolatokkal a fejemben mentem egy emelettel feljebb, hogy jelentkezzem Müllernél. Közöltem vele az éppen most kapott parancsot. De úgy tűnt, hogy ő már tudott róla, mivel figyelmét éppen menetparancsom aláírásának szentelte, amit adjutánsa már kiállított számomra. Elutaztam. Kellemetlen elképzelések kavarogtak bennem arról, amit majd látni fogok. Az egyedüli vigaszt kulacsom jelentette, amit egy liter vörösborral töltöttem meg. A kulacs barna filccel volt borítva, ahogyan az a kulacsoknál már lenni szokott, és csak a súlyából következtettem arra, hogy valahol, ahol sofőrömmel majd áthaladunk, újból fel kell tölteni.

Így érkeztem meg Lublinba. A következő napon aztán Globocnik egyik adjutánsával elmentem arra a helyre, amelyről majd jelentést kell készítsek.

Globocnik abban az időben SS-Brigadeführer és a rendőrség vezérőrnagya, szolgálati beosztása szerint a főkormányzóság lublini körzetének magasabb SS- és rendőrvezetője volt. Elöljárója Krüger, a főkormányzóság magasabb SS- és rendőrvezetője, a Krakkóban székelő főkormányzó kormányának biztonságpolitikai államtitkára, SS-Gruppenführer és rendőrtábornok volt. Ő pedig, és vele együtt a másik négy magasabb SS- és rendőrvezető közvetlenül Himmler alá voltak rendelve. Ennyit a személyi helyzetről.

Körülbelül kétórás út után, de az is lehet, hogy csak másfél óra volt, megérkeztünk egy erdei tisztáshoz, ahol az út jobb szélén egy paraszthazikó állt. Itt megállt az autó.

Egy rendőr fogadott minket, feltűrt ingujjban, láthatóan ő is kivette részét a munkából. Csizmája és lovaglónadrágjának szabása azt mutatta, hogy tiszttel van dolgunk. A bemutatkozásnál aztán megtudtam, hogy ő a közrendészet százados. Nevét a háború utáni évek forgatagában elfelejtettem, csak az irodalom áttanulmányozása közben jutott ismét eszembe, Wirthnek hívták.

Az általam elképzelt képek valószerűtlenül borzalmasak voltak, és hatásuk bensőmben, és bizonyára külsőmön is látható volt. Azokban a napokban olyan érzések kerítettek hatalmukba, amelyeket még iskoláskoromból ismertem, amikor rossz jegyet kellett hazavinnem. Minél hosszabb volt a hazafelé vezető út, annál jobb. Tehát lassan cammogva mentem hazafelé, mintha lassított felvételt bámulna valaki. Időhúzás gyanánt minden kirakatot jól megnéztem, hogy ezzel is lehetőleg minél jobban eltoljam azt az időpontot, amikor meg kell majd mutatnom iskolai értesítőmet. Az iskoláskoromban alkalmazott módszert azonban most nem vethettem be. Nem mondhattam sofőrömnek, hogy olyan lassan hajtson, mintha traktort vezetne. Ha az út jó volt, akkor hajtotta a maga 80 kilométeres tempóját, néha még gyorsabban is, ahol pedig rossz volt az út, ott ahhoz mérten lassabban ment. Ma és akkoriban ezt a problémát vörösborral és elterelő beszélgetésekkel próbáltam orvosolni.

Tehát Wirth, az említett százados egy keskeny erdei ösvényen az út bal oldalán elvezetett minket két kis paraszthazhoz, melyek a fák lombjai alatt álltak. Nem emlékszem pontosan, hogy látogatásunk alkalmával végeztek-e ott valamiféle munkát, Wirth azonban elmagyarázta megbízatásuk lényegét.

A parancsnak megfelelően minden ablakot és ajtót hermetikusan le kellett zárniuk. Ennek végeztével aztán zsidókat terelnek az épületbe, majd egy orosz tengeralattjáró motorjának kipufogógázával, amit bevezetnek a házakba, megölik őket. Ez volt minden, amit elmondhatott.

Beásott páncélos állások még a közelben sem voltak. Zsidókat vagy hullákat nem láttam. És azt kell mondanom, hogy nagyon megkönnyebbültem. Hallani és beszélni valamiről ugyanis teljesen más, mint csinálni és látni ugyanazt, ezt bárki megerősítheti. És az a régi katonai közmondás, vagyis hogy nem eszik olyan forrón a kását, nagyon megnyugtatott, és még ma is emlékszem rá, hogy az úton hazafelé mennyire jólesett idegeim ellazítására a vörösbor és a cigaretta. Mert ha azokra az időkre visszatekintve meggondolom, hogy mi mindent adtak az évek folyamán parancsba – és mennyit visszavontak ezek közül! A megtagadást egyszerűen nem vettem komolyan fontolóra.

Berlinbe visszatérve megírtam jelentésemet Müllernek és Heydrichnek, amit ők mindenféle kommentár nélkül tudomásul vettek.

Heydrich ideges természete, a beosztottakkal szembeni katonás hangvétele, magas rangja és rengeteg feladata egyszerűen nem engedte meg azt, hogy személyes kérdésekkel menjen hozzá az ember.

Müller azonban más volt. A maga bajuvár[57] és fesztelen módján megengedte, hogy személyes kérésekkel, kérdésekkel és kívánságokkal keressék fel, amelyeket aztán türelmesen meghallgatott, elejétől a végéig, és sohasem szakított félbe. Választ azonban ritkán kapott a kérelmező. Ilyenkor általában mindjárt valami szolgálati feladatra terelte a beszélgetést, mintha a kívánságok és személyes dolgok el sem hangzottak volna korábban. Sohasem tudtuk, hányadán állunk vele. Az egyedüli, amit várhattunk, egy „Igen, igen!" volt, összekapcsolva egy vékonyka apai mosollyal. Éppen úgy, mintha azt mondta volna: igen, drágaságom, mindezt megértem, de sajnos semmit sem tehetek. Maga Müller egyébként, azokban az években, amikor beosztottjaként dolgoztam, csak nagy ritkán mozdult ki íróasztala mögül. Nem ment tehát szabadságra, szinte sohasem volt beteg, és csak nagy ritkán ment szolgálati utakra. Késő estig dolgozott, és sofőrje még akkor is vastag aktakötegeket pakolt az autóba, amelyeket még otthon, saját lakásában át akart nézni.

Az izraeli vád dokumentumai között található többek között két távirat, amelyeket maga Müller írt alá szenteste éjszakáján. Vasárnapokon és szabadnapokon is szüntelenül dolgozott.

Nemcsak én, hanem más tanúk is meg tudják erősíteni, hogy minden folyamatban személyesen vett részt, ha az a legkisebb jelentőséggel is bírt, még akkor is, ha azok csak egyedi esetek voltak, de az ő hivatalának illetékességi területéhez tartoztak. Én személyesen hetente legalább kétszer voltam nála megbeszélésen.

Így aztán az idők folyamán a napok rutinszerűvé váltak, és anélkül, hogy túlozni akarnék, szinte meghatározott és megszabott napokról és órákról beszélhetünk. És ha csak minden alkalommal 25 aktát vittem magammal, hogy abban a főnök utasítását kérjem – de többnyire ez a szám magasabb volt –, akkor is egy év alatt körülbelül 10 000–15 000 olyan esemény volt, amelyhez vagy személyesen ő adott utasítást, vagy ő parancsolta meg, hogy mit tegyünk, vagy pedig a maradékot továbbította főnökének az utasítás megadása céljából.

Müller ugyanis nem nagyon szeretett döntéseket hozni, ő inkább az óvatos és félénk bürokrata típus volt. Éppen ezért aztán a referenseitől is megkövetelte a bürokratikus előírások merev betartását. Ezt egyébként megerősíti az a férfi is, akinek őt jobban kellett ismernie, mint sokan másoknak, az az SS-Standartenführer és kormányzati igazgató, aki a háború vége felé papíron egy ideig Müller hivatalos helyettese volt, és erre vonatkozó megállapításait tanúvallomásában elmondta.

Egy biztos: Müller egyike volt azoknak, akik minden eseményről állandóan a legtájékozottabbak voltak. Ő nemcsak a Gestapo főnöke volt, hanem határőrizeti főfelügyelő is.

Valamikor 1942 januárjában történhetett, hogy Müller megparancsolta, utazzam el a Posen melletti Kulmba, és készítsek jelentést neki a zsidók ottani legyilkolásáról.

Meg kell mondanom, hogy abbéli aggodalmam, mit fogok majd ott látni, most nem volt olyan nagy, mint az elmúlt ősszel. Jóllehet, azokban a jelentésekben, amelyek a Birodalmi Biztonsági Főhivatal berkein belül titkos anyagként mozogtak, állandóan és sokat olvastam a keleten lezajló gyilkosságokról. De

mindezt nem én rendeltem el, nem nekem kellett megvalósítani, és befolyásolni vagy leállítani sem tudtam. Még el sem tudtam képzelni magamban, hogyan is folyhatnak ezek az események, mivel még sohasem láttam ilyet. Sohasem beszéltem olyanokkal, akik szemtanúi voltak az eseményeknek. Amikor tehát megérkeztem az akkori Warthegauba[58], az ottani Államrendőrségi Hivatal egyik munkatársa elkalauzolt Kulmba.

Amit aztán ott láttam, az egyszerűen maga volt az iszonyat. És amit elképzeltem, hogy majd hasonlóan könnyen megúszom a dolgot, mint az elmúlt ősszel Lublinban, a borzalmas valóság láttán teljesen hibás feltevésnek bizonyult. Láttam, amint meztelen zsidó férfiak és nők beszállnak egy zárt mikrobuszba, amelynek nem voltak ablakai. Az ajtókat bezárták, és beindították a motort.

A kipufogógáz azonban nem a szabadba áramlott, hanem az autó belsejébe. Egy fehér köpenyes orvos felhívta a figyelmemet a vezetőoldali ülésnél található lyukra, melyen át be lehetett látni a kocsi belsejébe, és felszólított, hogy nézzem meg, mi zajlik odabenn.

Erre már nem voltam képes. Nem találtam a szavakat, melyek visszaadhatták volna mindazt, amit ezek a dolgok kiváltottak belőlem, mert olyan hihetetlennek tűnt az egész. Azt hiszem, abban a pillanatban már egyáltalán nem is voltam teljesen tudatomnál. Nem voltam képes arra sem, hogy végrehajtsam Müller parancsát, és lemérjem a gyilkolás időtartamát. Egészen megfeledkeztem róla, és fizikailag sem lettem volna képes rá. Aztán elindult a busz. Engem egy erdei tisztásszerű helyre vittek, és amikor megérkeztem, már kanyarodott is be a busz. Egy kiásott gödörhöz hajtott, az ajtók felcsapódtak, és tömegével zuhantak ki a tetemek egyenesen a gödörbe. Egyik a másikra. Borzalom és a pokol. Nem, ez maga volt a poklok pokla. Az imént még élve láttam őket. Most meg egytől egyig halottak. Aztán egy civil ugrott a gödörbe, ellenőrizte a szájakat, és egy fogóval kitörte az aranyfogakat.

Amikor az ember hirtelen egy olyan dologgal találja magát szembe, melyet a maga borzalmában eddig még csak körülbelül sem tudott elképzelni, néhány szóban mégis szörnyű történésekre készítik fel, és önmagát már képzelgésének gyötrelmes képeivel kínozza, nos ekkor egy olyan állapotba kerül, melyet egy,

a pszichológiához nem értő laikus csak igen nehezen tud visszaadni.

Emlékszem még, a kézfejembe kellett csípnem, hogy rájöjjek, ébren vagyok, és amit látok, az a valóság, és nem csak álmodom.

Előttem van az a májusi este, amikor Buenos Airesben harminc méterre a lakásomtól elfogtak, összekötözték a kezemet és a lábamat, személyautóval egy quintára[59] vittek, pizsamába dugtak, és miután a szememet bekötötték, lábaimnál fogva egy ágyhoz kötöztek. Akkor ugyanígy a kézfejembe csíptem, hogy mi történik egyáltalán, álmodom, vagy amit beképzelek itt magamnak, az valóban megtörtént velem.

Hasonlóan történt ez akkoriban is. Nekem semmi közöm sem volt azokhoz a dolgokhoz. Az én feladatom csupán annyi volt, hogy figyeljek, és tudósítsak az eseményről.

Nem tudom, hogy akkor is létrejönnek-e hasonló bénulási jelenségek és képzelgések, ha az ember parancsadóként vagy végrehajtóként vesz részt ilyen dolgokban, de az én valóságérzékelésem valahogy teljesen megváltozott. Egy folytonos ide-oda ugrálásnak tűnt ez a valóság és a valószerűtlen között: egy elcsúszott világ, melyben csak hullámokat láttam, amelyeken minden mozgásban volt.

Aztán hirtelen eszembe jut, hogy még egyszer ellenőriznem kell, hogy mindez valóság-e – a csípés okozta fájdalom erősít meg ebben. Érdekes és elképesztő, hogy az ember milyen szituációkba kerülhet, szörnyű képzelgések sora uralja értelmemet, és nem hagy aludni. Az ellenem folytatott eljárás során kérdezte meg tőlem egy bíró, hogy a civil kurázsi hiánya is az okok között volt-e, amiért mindezekben a dolgokban részt vettem. Igaza van, találó lenne a kifejezés, mondtam is neki, hogy a civil kurázsi ismeretlen volt a német tisztikar számára. Ez igaz, és formálisan benne is van a szóban.

Kötelességtudat, parancsvégrehajtás, engedelmesség és hűség! De a civil kurázsi sehol sem szerepelt a szolgálati szabályzatban.

Ez tulajdonképpen nagyon elkeserítő, azt kell hogy mondjam.

Berlinbe utaztam.

Jelentenem kellett Müllernek. A jelentés után azt mondtam neki, hogy engem más szolgálati területen kellene hasznosítani, erre nem én vagyok a megfelelő ember. Pusztán idegi alapon

nem bírom ki az ilyet, ez nem politikai megoldás! Erre a következőt válaszolta: a fronton tartózkodó katona nem választhatja meg, hogy hol szeretne szívesebben harcolni. Ott kell a kötelességét teljesítenie, ahová rendelik.

Ha eddig már gyakrabban merültek volna fel bennem olyasféle gondolatok, hogy vajon ezen istenek cselekedeteit a legelnézőbbek is istenként való cselekvésekként foghatnák-e még fel, akkor mondhattam volna magamnak az utolsó bölcsesség jogán, hogy az 1938. november 10-i lángok kivételével szinte még semmit sem láttál a borzalmakból. Ezek csak tudósítások. Részben mendemondák, részben persze hivatalos tudósítások. De az írás és a valóság között valójában óriási különbség volt. Különösen akkor, ha – mint az én esetemben is – ezzel nem kellett a szolgálatteljesítés során foglalkoznom. És Müller sem adta ezt parancsba; neki sem sikerült volna leállítania a dolgot.

(...)

Most azonban a bálványoknak szolgáltam – ez világossá vált számomra. Minden, amiért igazából lelkesedni tudtam, keresni és megtalálni a probléma megoldásának politikai útját, ezen dolgozni mindkét fél javára, darabokra tört szét bennem. A borzadályról nem akarok tovább beszélni, mert egyébiránt érzékeny természetem lázadozik a hullák és a vér láttán.

Mindemellett könnyű, sőt igazából gyerekjáték lett volna legalább egy ideiglenes politikai megoldást kidolgozni. Nem kellett volna semmi végleges. A háború idején mindenki megelégszik a problémák részmegoldásaival is, ha éppen nem megy másképp. A béke úgyis automatikusan és végérvényesen tisztázna mindent. Pedig mennyire törtem a fejem a saját kis őrhelyemen kiutakat keresve! Egy ilyen erőszakos megoldásban én magam szavamra nem működtem közre, és vétlenül moshattam kezeimet, mint hajdan Poncius Pilátus. De kinek használt ez valójában?

Aki tigris hátán lovagol, az nem szállhat le róla soha többé. Emellett a hazám szükséget szenvedett. Teljes erővel dúlt az Oroszország és Anglia elleni háború. Aztán 1941. december 11-én Németország az USA-nak is hadat üzent[60]. Minden olyan elképzelhetetlen. Müller parancsa: ott kell a kötelességemet teljesítenem, ahova rendelnek. A katona számára nincsenek kívánságok.

Nem voltak kiutak számomra, már régóta az egész háború idejére hadiszolgálatra voltam kötelezve. Ott nem kérdezték az embert. Felülről jött a rendelkezés!

Talán mondhattam volna, ha olyan parancsot kapok, hogy öljek, vagy adjak parancsba gyilkolást: nem, nekem senki sem parancsolhatja, hogy civileket öljek, hacsak azok nem vétettek tevékenyen a haditörvények ellen. Ilyen parancsokat azonban sohasem kaptam. Azoknak, akik bevetés során gyilkolásra kaptak parancsot, lett volna erre lehetőségük. De hogy sikerült volna-e vagy sem, sohasem derül ki.

Néhány kivételes esetről beszélhetünk, melyek kapcsán az érintett kérelmezőnek sikerült magát a parancsvégrehajtás alól felmentetnie. Nem tudom, hogy milyen körülmények között, mert én is csak Izraelben hallottam róla először. Lehet, hogy volt ilyen. Berlinben ültem az íróasztalnál, és semmi hasonlót nem kellett parancsba adnom.

Hiányoztak a megfelelő alapok ahhoz, hogy bármiféle remény legyen az áthelyezési kérelmem pozitív elbírálására. Hiszen éppen akkor éltem át ezt újra. Éppen úgy, mint 1939 késő őszén.

A Gestapóhoz való áthelyezésemtől kezdve álltam csak igazán kényszer alatt. Külsőleg persze nem ragadtathattam el magam fegyelmezetlenség formájában. Belülről azonban ellene voltam a kényszernek és a nyomásnak, és szóban is állást foglaltam ellene, persze csak a parancsba adott függelem keretei között. Világos, hogy eredmény nélkül, hiszen a közvetlen felettesem, akinek beszéltem ezekről a dolgokról, maga is kényszer és nyomás alatt állt. Igen, valószínűleg még sokkal inkább, mint én. Mert az ő tudása a titkos eljárásokról összehasonlíthatatlanul nagyobb volt az enyémnél. Olyan mértékben, ahogy felismertem a nyomás elleni személyes ellenzékbe vonulás hiábavalóságát, nos ugyanannyira engedelmeskedtem a kényszernek a gumilabda elvét követve, és elismertem, hogy ez egyfajta törvényszerűség, amely alól nem tudom kivonni magam. Olyan állapotban éltem, melyben nem igazán találtam a közös nevezőt az új dolgokkal, mivel harcoltak bennem neveltetésem eredményei és az újonnan és szabadon választott Führer teljességre törekvése.

Persze a választás pillanatában nem sejtettem még, hogy átfogó követelményei lesznek teljes személyemet, fizikai és pszichikai személyiségemet illetően.

Így végül még örülhettem is, hogy sikerült fenntartanom magamnak egy, mindent egybevetve, mérsékelt polgári formát és módot, mely foltokban megjelent tevékenységemben.

Mert olyan környezetben éltem, melyben a tolerancia esztétikája úgy eltűnt, mint a hó a márciusi napsütésben.

Belsőleg úgy intéztem a dolgokat, hogy a mindennapos irodai dolgaimat illetően még az akták feldolgozásakor sem kellett döntéseket hoznom. Bármilyen eset részleteit illetően bármikor nyitva állt előttem hivatali főnököm ajtaja. Személyes belső terheimtől így sikerült megszabadulnom. Azóta jártam ezt az utat, mióta akaratom ellenére áthelyeztek. Ezen szokásom ismert volt az egész ügyosztályon és még azon túl is... Ha úgy döntött a főnököm, akkor természetesen megtettem az elrendelt gestapós intézkedéseket. Ez végül is a kötelességem volt.

Amilyen szívesen voltam a hírszerzésnél, annyira terhes volt nekem a rendőri szolgálat végrehajtói részlege.

Amilyen mértékben a birodalomért való aggodalmam okán pesszimista nézőpontból tekintettem a Német Birodalmi Kormány parancsaira, mindegy volt, hogy a számomra szükségtelennek tűnő sorozatos hadüzenetekről vagy a zsidókérdést érintő parancsokról volt-e szó, tekintettel a rendfokozatomra az SS-ben, alezredesként és a szolgálati beosztásomra referensként, tehát a parancs végrehajtójaként, nem maradt más lehetőségem, mint engedelmeskedni. A felelősséget a politikai vezető szerveknek, valamint ezen birodalmi vezető hatalmak helyi parancsnokainak kellett viselniük.

Be voltam fogva, törvényes keretek között nem tudtam másképp menetelni, mint ahogy ezer más alezredes sem. A többiek tehették, amit akartak, nem tudtam őket megakadályozni benne, nem is kellett ezekért felelősséget vállalnom.

Az volt a feladatom, hogy hű maradjak az eskümhöz, és mint ahogy azt ismét hallhattam, ott teljesítsem kötelességemet, ahová a parancs rendelt.

Azonban egy dolog most teljesen világossá vált számomra, mégpedig az, hogy az emberben lakozó „cselekedni kell" erkölcsi törvényt követni nehezemre esett, ha éppen nem vált teljesen lehetetlenné a háború törvényei miatt, melyeknek alá voltam rendelve, és melyek akaratomat belső nézeteim ellenére gúzsba kötötték, és megfosztottak szabadságomtól.

Persze ezt már a Gestapo hivatalába való áthelyezésem idején felismertem, 1939 késő őszén, habár nem mostani ijesztő valójában. Mert 1941 őszéig a politikai megoldás lehetőségének őrületében éltem. Végtére is fel kellett ismernem, hogy részemről ez egy őrült rögeszme volt.

Szintén felismertem, hogy a birodalom akkori vezetői az erkölcsi követelményekkel nem törődtek, a dolgok kanti felfogásával pedig még annyira sem. Az ördögöt bajlódtak ők ezzel. Beállítottságuk csak az adott pillanatnak szólt, és még ezzel is csődöt mondtak terv és ötlet híján, az értelmetlen huzavonában lemaradtak a cselekvés mindennemű kezdeményezéséről a hadviselés területén.

Azonban a másik oldalon a különböző akkori ellenséges erők vezetőségi tagjai sem tehetik meg, hogy például az erkölcsös szándékot maguknak sajátítsák ki. A politika mindig is ugyanaz a közönséges szajha volt, és az is marad.

Ez nem azt jelenti, hogy én itt az elvesztett háborún sajnálkozom. Már régen túlhaladtam az ezzel kapcsolatos háború utáni álláspontomat. Egyetlen szándékom lenne csupán, hogy lehetetlenné tegyek mindenfajta háborút annak elmaradhatatlan következményeivel együtt. De ha az egykori dolgokról írok, vissza kell mennem az időben, hogy felidézhessem őket. Ugyanúgy meg és át kell élnem őket ismét, hogy e sorokban visszaadhassak mindent.

Még ma is azt az álláspontot képviselem, hogy a német népre eredetileg rákényszerítették a háborút. Gazdasági és versengésből fakadó irigység bábáskodott kirobbanásakor. Abban azonban nem vagyok biztos, hogy elkerülhetetlen lett volna, amennyiben saját vezetésünk máshogy viselkedik. Ezzel szemben biztos vagyok abban, hogy a háború kiszélesedésében főszerepet játszott az ostobaság és a valóság teljes félreismerése a mi saját vezetésünk részéről, és ez még hozzátartozik a történethez. – Így oszlott a német nép lassanként több csoportra a már amúgy is meglévők mellé.

Egyfelől voltak azok, akik számára meglehetősen egyszerű volt a kérdés, akiknek beállítottságát csak ösztönök vezérelték. Aztán pedig azok, akik kívülről nézve ugyan részt vettek a dologban, és az esküjükhöz hűen engedelmeskedtek a parancsoknak, belülről azonban tartották a távolságot, olyan okokra hi-

vatkozva, melyeket az imént már említettem. És végül azok, akik mind külsőségekben, mind belülről elhatárolták magukat, tehát szabotálták azt. (...)

Az egységesség eme hiánya a parancsokat teljesítők körében végül az alacsony tűrőképességben mutatkozott meg. Ezen nem változtat sem a civil lakosság magatartása a bombatámadások csatatereinek közepén, sem egyes hadosztályok és hadseregek áldozatkészsége, nem változtatott ezen a tengerészgyalogság és a repülőrajok eskühöz való makacs ragaszkodása sem. Mindenütt támadott, fokozatosan, dekoncentráció, széthullás, a birodalom vezetésének magatartását tükröző hajszálpontos kép. A vezetés hitt elbizakodottságában, abban, hogy a háború idején intézkedéseket vezethet be, melyek normál körülmények között lehetetlenek lettek volna, és – eltekintve ezúttal minden egyébtől – nem vette számításba annak elmaradhatatlan pszichológiai következményeit.

Nem tartoztam ahhoz a csoporthoz, amely végül elvezetett ahhoz a bizonyos 1944. július 20-hoz[61]. Nem tartoztam ahhoz a legvadabb csoporthoz, melynek belső és külső beállítottsága mindvégig ugyanolyan maradt. Azokhoz tartoztam, akik kívülről szemlélve engedelmeskedtek, nem tettek semmi olyat, ami fogadott esküjüknek ne felelt volna meg, becsületesen és őszintén szolgáltak, és eleget tettek a nekik parancsba adott kötelességeknek. A belső beállítottság azonban egyfajta személyiségzavarhoz vezetett – egy olyan állapothoz, amely akadályozta az embert. Egy olyan állapothoz, amely minden lendületet és elánt kiölt. Olyan állapot volt ez, melytől az ember többet szenvedett, mint amennyit valaha is elismert, vagy el akart volna ismerni. És saját magát kábította a kötelességgel, az esküvel, a hűséggel és a becsülettel.

(...)

Az embernek mint fajnak a puszta létezését tekintve, ilyen pillanatokban abban is kételkedtem, hogy a természet valaha is életre akart volna kelteni valami hasonlót. Akkor aztán az ilyen gondolatokat ismét el kellett vetnem, mivel a természet törvényszerűsége nem ismeri sem a véletlen fogalmát, sem pedig a szándékos pusztítást. Csakis mi, emberek vagyunk azok, akik a természet dolgába bele akarunk kontárkodni.

De végérvényesen eltekintve most attól, hogy milyen államról van szó: az árulók és a parancsmegtagadók, a szabotőrök és az öncsonkítók az államvezetés részéről megtapasztalhatták az esküszegésért járó bánásmódot.

Számomra az sem volt ismert, hogy 1945 után történtek-e ezen a területen változtatások, és hogy az 1945 után az emberiség ellen elkövetett bűnök, a háborús bűnök és más borzalmak valóban megtörténtek-e.[62] Mindez a Magna Carta, az UNO[63] és más egyéb biztonsági határozatok ellenére. Emberi fogyatékosság, tegnap és ma, attól függ, honnan nézzük. Semmi sem változott. De nem az egykori hatalmasok tetteit akarom ezzel szépíteni. Senkit sem szolgálok ezzel a munkámmal, és nem szépítek semmit, ahogy tapasztalataim következtében minden tiszteletemet elvesztettem bármiféle felsőbb hatalommal szemben. (...)

Valóban, senkit sem dicsérek, és számomra mindegy, hogy a munkámat elolvassák-e, mindegy, hogy dicsérik vagy átkozzák-e majd. (...) Csak figyelmeztetni akarok. És a figyelmeztető szavak nem tejjel-mézzel csábítanak. Inkább meddők és szárazak, akár a pampák tövisbokrai vagy a fakuló csontok a sivatagban.

Azok az emberek, akiket a gyilkosságok helyszínein vagy ezek előkészítésénél megfigyelhettem, a Führer kancelláriájának bekapcsolódásával álltak rendelkezésre[64].

Erről a kancelláriáról Brack főszolgálatvezető, kinek neve néhány, az ellenem folyó eljárás során előkerült iratban is felbukkant, intézte ezt az ügyet személyesen Himmlerrel. Feladata a szellemi fogyatékosok meggyilkolása volt, melynek végrehajtása után Himmlernek ajánlotta fel a rendelkezésére álló személyzetet, mire Brack ezt Globocnik parancsnoksági területén rendelkezésére bocsátotta. Wirth eredetileg közepesen magas tisztséget töltött be a bűnügyi rendőrség[65] tisztviselőjeként a birodalom délnyugati részén. Láttam őt egyszer a közrendészet[66] egyenruhájában, és az eljárás során a védőügyvédem is mutatott nekem egy fényképet, amelyen SS-Sturmbannführerként volt látható. Wirth irányította a gázkamrás kivégzéseket Globocnik parancsnoksági területén.

Kulmban másfelől Greiner Gauleiter és birodalmi helytartó irányította ezeket a dolgokat. Ezért aztán Himmlerrel állt levelezésben.

Bothmann, a kulmi gázkamrás kivégzések irányítója szintén Brack eutanáziacsoportjából való volt, a Führer kancelláriájából, éppúgy, mint Wirth. Azonban a Birodalmi Biztonsági Főhivatal is közvetlenül részese volt a kipufogógázos kivégzéseknek, mint ahogy ezt az eljárás során bemutatott dokumentumok is egyértelműen bizonyították. De nem a IV. sz. hivatal keze volt a dologban, hanem a II. sz. hivatalé. Egy egész csokor áll rendelkezésre az ezzel kapcsolatos levelezésből. A kivégzések során használt buszokat a II. sz. hivatal építtette át e célnak megfelelően, majd küldte keletre a feladatban részt vevő alegységeknek. Ezt minden kétséget kizáróan alátámasztják a dokumentumok.

Sohasem fogom megérteni, hogy miért küldött engem Müller makacs egyformasággal egyik kivégzés helyszínéről a másikra, holott a tudósításom megérkezése után már ismeretes volt számára a lelkiállapotom. Azt is tudta, hogy ugyanazzal a makacssággal kértem folyamatosan áthelyezésemet, bár tudtam, hogy ugyanolyan automatizmussal utasítják azt rendre vissza. Müllernek személyesen biztosan nem volt semmi köze a gázautókhoz. Egy, a szolgálati ranglétrán Müller és köztem levő ideiglenes formális felettes, akit Hartelnek hívtak, mondta nekem 1945 után, hogy Müller keletre küldte őt, hogy legyen kemény. Aztán amikor személyes okokra és idegállapotára hivatkozva nem teljesítette a sortüzes kivégzések végrehajtásáról szóló parancsot, azt mondta neki, hogy tulajdonképpen nem Hartelnek, hanem Weichelnek[67] kellene őt hívni.

Nos, így már kissé nehezebben hiszem el ezt.

Ezzel a kijelentéssel kapcsolatosan kérdezte tőlem a kihallgatás során a főügyész, hogy nem hívott-e Müller engem is Eichmann helyett Weichmannnak[68]? Nemmel kellett válaszolnom. A kivégzési parancsokat sem Müller adta ezeknek az egységeknek, a parancsosztogatás Heydrich feladata volt, mint ahogy ez az egység főnökének vallomásából is világosan látszik. Müller sohasem adott semmilyen parancsot azoknak az egységeknek, melyeket a parancsom szerint fel kellett keresnem. Az ő személyes tájékoztatásán túl semmi másért nem voltam csatasorba állítva. Mint mondtam, számomra mindig rejtély marad, miért engem nézett ki magának erre a feladatra, hiszen tucatszám álltak rendelkezésre nálam keményebb felépítésű személyiségek.

Nem akarom egykori feletteseimet sem felmenteni, sem olyan dolgokkal megvádolni, melyekről nem rendelkezem pontos adatokkal. Amúgy sem lehetséges a felmentése az ő akkori, ismert illetékességeit figyelembe véve, megvádolását pedig inkább a dokumentumokra hagyom, hiszen azokban minden pontosabban szerepel, olyan pontosan, ahogyan én így 20 év távlatából nem tudnék emlékezni rájuk.

De amúgy sincs értelme ilyen dolgokról manapság elmélkedni; a történteket nem lehet meg nem történtté tenni. Parancsot kaptam, és jelentéstételi utakra kellett mennem.

Ezért a következő küldetésem leírásához felidézem a Minszkben történteket. Ugyanabban az időben történt, körülbelül 1942 januárjában, hogy megkaptam az utasítást, mely szerint a nevezett városban történtekről kellett tudósítanom.

Átkozottul hideg volt, egy hosszú, bélelt bőrkabát volt rajtam, és magammal vittem a megfelelő alkoholkészletet is, mert e nélkül csak folytonos töprengés és tűnődés mellett tudtam volna eleget tenni a parancsnak.

Az alkohol azonban megfelelő bódultságot adott. Világos, hogy berúgnom azért sohasem volt szabad, hiszen sofőr vitt, egyenruha volt rajtam, és egy rendészeti autóban utaztam. Elképesztő mindamellett, hogy mekkora mennyiségű alkoholra van szüksége egy felborzolt idegrendszerű embernek ahhoz, hogy idegeit úgy-ahogy kordában tudja tartani. Persze a pálinka jobb lett volna, mint a vörösbor, de azt csak akkor ittam, ha borhoz nem lehetett hozzájutni.

Az esti órákban érkeztem meg. A következő napon pedig elkéstem. Az előre meghatározott időpont már rég elmúlt, így csak akkor érkeztem a helyszínre, amikor az utolsó csoportot lőtték épp agyon.

Amikor behajtottam a kivégzés helyszínére, szünet nélkül ropogtak a fegyverek, a sortüzet egy több nagyszobányi méretű gödörbe adták le. Géppisztolyokkal lőttek. Megérkezésemkor egy zsidó asszonyt pillantottam meg a gödörben, karjában egy kisgyermekkel. Ki akartam rántani a gyereket, de abban a pillanatban egy golyó zúzta szét a fejét. A sofőröm kis agyvelődarabkákat törölt le a bőrkabátomról. Beszálltam a kocsimba. Berlinbe, mondtam a sofőrömnek.

Úgy ittam a pálinkát, mint a vizet. Muszáj volt innom. El kellett kábítanom magam. És a saját gyermekeimre gondoltam, abban az időben ketten voltak.

És eltöprengtem az élet értelmetlenségén. És nem találtam többé rendet a hatalom céljaiban és szándékaiban. Kimondhatatlanul nehéz volt ebben a káoszban egyáltalán bármiben is hinni.

És elképzeltem, hogy ez pontosan az, amit a keresztény felekezetek pokolnak neveznek, nem valami jövőbeli, amivel az embereket büntetik, hanem az volt a helyzet, hogy már mindannyian ebben a pokolban voltunk. Ez volt az egyetlen magyarázat.

Hitet és szeretetet, erkölcsöt, ízlést, az egész nevelést, minden törődést és reményt beleplántáltak a szülők ebbe a gyerekbe. A gondolkodó elme aztán maga próbálta kialakítani saját elképzeléseit a megfelelő lehetőségek keretei között. Ehhez a hidat és a segítséget többek között Kant filozófiájában találta meg. (...) Hogyan tudtam volna mindezt beilleszteni abba, és összhangba hozni azzal, amit láttam? Kétséges volt. De tovább fűztem a gondolataimat.

A pártba való belépésem belső mozgatórugója az igazságtalanság volt. Mégpedig a versailles-i szerződés igazságtalansága. És most mi követtünk el igazságtalanságot, méghozzá hatványozottan.

Az állam feje személyesen adta ezt parancsba. Saját főbíróim, az SS és a rendőrség igazságszolgáltatásának legfelsőbb főbírája parancsolták mindezt, és ők parancsoltak nekem is.

(...)

És most próbáljon meg az ember itt rendet teremteni, és mindezeket az eltérő komponenseket egy belsőleg megnyugtató állapotba hozni. Ez lehetetlen. Ilyen kusza belső lelkiállapotot okozott az embernek az akkori birodalmi vezetés. Utólag persze a kívülállóknak könnyű erről beszélni. De mit tettek volna ők maguk egy ilyen helyzetben?

Ha a motor jár, és a tengelyek össze vannak kapcsolva, akkor forogniuk kell a kerekeknek, mindegy, hogy a tömlő, az abroncs lelke kidurrant, mindegy, hogy maga az abroncs is darabokra szakad. Forogniuk kell akkor is, ha ez már csak a szétzúzott felniken lehetséges, addig, amíg a vezető másként nem határoz, vagy a kocsi tönkre nem megy.

Egy ilyen kerékhez hasonló vagyok én is, és sokan mások. Saját erőből nem képes az ilyen kerék elszakadni akkor sem, ha észreveszi, hogy a vezetővel valószínűleg nincs rendben valami.

Ez a parancsok végrehajtóinak sorsa. Miután nem tudtam változtatni a dolgon, azt tettem, amit megtehettem. Engedelmesen eleget tettem a nekem kiosztott parancsoknak. Békében könnyebb lett volna változtatnom a helyzetemen ahhoz képest, amit a totalitás igényével fellépő állam vár el a személytől, akit háborús korba emel, mindegy, mit parancsol.

15

Ismét vissza kell ugornom egy kicsit az időben, és még egyszer megvilágítani az 1941-es évet. A Himmler által parancsba adott deportálások, eltekintve néhány időleges megszakítástól, egyre jobban kiterjedtek ebben az évben is. Kelet-Poroszországból, mégpedig a tartományhoz újonnan hozzácsatolt területekről, Warthegauból, és igen, még Bécsből is.

Előttem van egy távirat, mely 1941. február 13-án Bécsen kívül minden Gestapo-állomásra eljutott, rajta az én aláírásommal. Többek között a következők álltak benne:

„Tárgy: A zsidók evakuálása Bécsből a főkormányzóságba. A Führer elrendeli a bécsi lakhelyű zsidók evakuálását, tekintettel a Bécsben uralkodó különleges helyzetre. A bécsi államrendőrségi iroda (már) 1941. február 1-jén kiadta azt a rendelkezést, miszerint azok a zsidók, akiknek állandó lakhelye Bécsben van, a bécsi körzet területét nem hagyhatják el."

Hitler e rendelete Baldur von Schirachnak, Bécs akkori Gauleiterének egy kijelentésén alapult, melyet egy megbeszélés előzött meg Hitlernél. Ezért is adhatott ki a bécsi államrendőrség – a Gauleiterek, a birodalmi helytartók és a tartományi vezetők utasíthatták a helyi szerveket – záró rendelkezéseket illetékességi területén, mielőtt a Birodalmi Biztonsági Főhivatal foglalkozott volna a kérdéssel.

Azonban március 15-én már számos kitelepítési szállítmányt le kellett állítani, melyek a bekebelezett keletnémet területekről, illetve Bécsből a főkormányzóságba tartottak volna. A német vezérkar operatív alosztályai szabad kezet akartak az

Oroszország elleni felvonulási tervükhöz, nem akarták, hogy bárminemű szállítási hadmozdulatok akadályozzák őket ebben. Müller aláírta a megfelelő rendeletet a szállítmányok leállításáról.

1941 júliusában Göring birodalmi marsall, a Négyéves Terv megbízottja és a birodalmi védelmi minisztertanács elnöke kinevezési okiratot küldött Heydrichnak, mely felhatalmazta őt minden szervezési, tárgyi és anyagi természetű előkészület végrehajtására a zsidókérdés végleges és maradéktalan megoldására azokon az európai területeken, ahol a németeknek érdekeltségeik voltak. Ennek fejében a lehető legrövidebb időn belül egy részletes tervezetet kért cserébe.

Heydrich arra irányuló erőfeszítésének, hogy megkapja az európai megbízást, megvoltak a maga nehézségei, mihelyt a dologban vetélytársa, a német birodalmi külügyminiszter bizonyítani tudta ezen a területen egyébként semmiképpen nem elvitatható illetékességét. Heydrich és Ribbentrop között már e nélkül is volt éppen elég bizalmatlanság, mióta a Madagaszkár-terv ismét időszerűvé vált.

Habár saját tapasztalatomból tudom, mennyire törték magukat a központi hivatalok, hogy saját területükön számos illetékességet megtartsanak a Madagaszkár-terv megvalósulása esetén, mégsem hallottam soha arról, hogy a Führer kancelláriájának főnökét, Philip Bouhlert javasolták volna a sziget kormányzójának, sőt még csak olyat sem hallottam, hogy bárkinek a Führer kancelláriájából közvetlen ilyen irányú kívánságai vagy reményei lettek volna. Ez az egyetlen csatározás Heydrich és Ribbentrop között volt.

Brack főszolgálatvezető némileg másképp hangzó leírása a Führer kancelláriájáról, melyet 1947-ben Nürnbergben adott le, minden bizonnyal csak védelmi okokból került közlésre.

Ezzel szemben azt bizonyosan tudom, hogy kiváltképp a Führer kancelláriája volt az, amely folyamatosan megszorító pontokat akart beépíttetni, és szintén ők voltak azok, akik az én Madagaszkár-koncepciómat is átszabták.

Bouhler 1945 májusában Zell am Seeben, a salzburgiban (Ausztria) öngyilkosságot követett el, Brackot pedig 1948-ban Landsbergben végezték ki.

Heydrich mindenesetre elérte, hogy a Madagaszkár-megoldással kapcsolatos illetékességi jogait Göring, az ezért felelős birodalmi vezető írásba fektesse, és megkapta e jogokat.

Hónapok teltek el Heydrich ezzel kapcsolatos ötletétől az aláírás megszületéséig. Hiba lenne azt hinni, hogy az efféle felhatalmazások valamiféle gyorsított eljárásban, kutyafuttában kerültek volna kiosztásra. Heydrichnek elsőként elő kellett készítenie a talajt.

Csak hetekkel később temették el véglegesen a Madagaszkár-tervet, amikor a párizsi német nagykövet, Abetz újabb javaslatokat tett. De erről később lesz majd szó, amikor rátérek Franciaországra. Ez a Göringtől származó megfogalmazás azonban illett a párizsi javaslatra is, ezért aztán nem is kellett rajta változtatni. Hivatalosan csak 1942 elején került irattárba a Madagaszkár-projekt.

1941 őszén, pontosabban októberben felülről ismét beindították a deportálási programot, melyet az Oroszország elleni katonai hadműveletre való előkészületek miatt kellett megszakítani, és parancsba adták a program újbóli megkezdését.

Az első hullám összesen 20 000 berlini, bécsi, prágai, kölni, hamburgi, frankfurti, düsseldorfi és luxemburgi zsidóból állt.

A jelentésemben megjelentek a deportálási helyszínek, az e területekről deportálandó zsidók száma és az időpontok. Parancsba adták, hogy kit kell deportálni, és melyek azok a személyek, akiket nem volt szabad evakuálni. Himmler még azt is parancsba adta, hogy mekkora lehet a megengedhető legnagyobb csomagméret. Felvevőhelyként megszállt orosz területeket, avagy Litzmannstadtot[69] adták meg – ez engedményt jelentett az útvonaltervekért felelős hivatalnak, tehát a birodalmi közlekedési minisztériumnak. Ez volt az első és egyben utolsó alkalom, hogy egy ilyen lehetőséget engedélyeztek. A jövőben aztán már állandóan egyetlen célállomást határoztak meg. Mert a következő történt:

Röviddel azelőtt jöttem vissza Lublinból, a Globocnik parancsnoki körzetből, hogy kiadták a parancsot ennek az első nagy zsidódeportálásnak az előkészítésére, amennyiben az 1940 elején lezajlott, Stettinből történt deportálástól eltekintünk.

Ott láttam a zsidók kivégzésének előkészületeit. Olvastam a megszállt orosz területeken végrehajtott sortüzes kivégzésekről

is. Habár azt csak feltételeztem, hogy a birodalomból származó zsidókra nem ugyanaz a sors vár – ezt a parancsba adott irányelvek tartalmából olvastam ki –, de azt azért pontosan tudtam, hogy a litzmannstadti nagygettóban hasonló dolgokról eddig egyáltalán nem esett szó. Tehát jóváhagyták az útvonalterveket a litzmannstadti célállomásig, a birodalmi közlekedési minisztérium pedig összeállította azokat.

Ennek előtte azonban szükség volt még egy beleegyezési nyilatkozatra attól az illetékestől, aki Litzmannstadt felett gyakorolta a felségjogokat. Tárgyaltam a kormányelnök illetékes emberével, Übelhörrel. Hogy milyen apró trükkökkel sikerült elérnem a fél vagy háromnegyed beleegyezését, arra ma már nem emlékszem. Az igaz, hogy nem kerestem fel az efelett egyedül rendelkező kormányelnököt, mert ismeretes volt számomra elutasító hozzáállása a zsidók felvételével kapcsolatosan.

Készen volt az útvonalterv, talán már egy vonat is megérkezett a gettóba, ma már erre sem emlékszem. Akkor Übelhör egy éles hangvételű táviratot juttatott el a birodalmi belügyminisztériumba és más központi szervekhez, panaszkodott rólam, hogy lókupec módjára, cigánykodva lerohantam, és követelte a szállítmányok leállítását, valamint azt, hogy engem büntessenek meg.

A dolog Himmlerig jutott, miután a hadsereg főparancsnoksága is bekapcsolódott az ügybe a kormányelnök oldalán, mert aggódtak a hadiiparért, melyet a gettóba telepítettek. Azt követelték, hogy a zsidókat vigyék Varsóba. Himmler írt a főparancsnokságnak, hogy a dolgon nem változtat, Heydrich pedig közölte a kormányelnökkel, hogy a zsidókat Litzmannstadtba viszik, és személyem ellen nem foganatosítanak szankciókat, mert parancsot teljesítettem.

De mint mondtam, a jövőben már nem volt választási lehetőségem az egyes célállomások között, hanem azokat is a fentihez hasonló szűkszavú katonai formulával adták parancsba.

Október végén azonban már jött is a következő parancs, miszerint 50 000 zsidót kellett a Nagynémet Birodalom területéről, beleértve a Cseh–Morva Protektorátus területét is, Minszk és Riga környékére szállítani. Az akciónak november végéig be kellett fejeződnie. De aztán késve indult a dolog és 30 000 lett a végleges szám. A lehető legpontosabban parancsba adták tehát

a létszámot, a deportálási területeket, az időpontokat, melyeken belül végre kellett hajtani a deportálást, valamint a felvevőterületeket. Ez volt a második nagy evakuálási hullám a tulajdonképpeni birodalmi területről.

A források között megadtam egy dokumentumot, melyet a vád bizonyítékaként tártak a bíróság elé, és amely többek között ezzel a deportálással is foglalkozik. De meg kell mondjam, hogy tartalmán megütköztem, mint ahogy már említettem, amikor a theresienstadti gettó létrehozásával foglalkoztam. Elsőként ugyanis a dokumentumon nincs sem fejrész, sem iktatószám, sem kézjegy, sem aláírás vagy szolgálati pecsét. Hogy ki írhatta tehát, az rejtély marad.

Ez alkalomból szeretnék egy másik dokumentumról is említést tenni. Az úgynevezett Wetzel-iratról. Dr. Wetzel járási bíró volt. 1941-ben és 1942-ben a rosenbergi Keleti Minisztériumban[70] teljesített szolgálatot, egy jogi részlegen. Létezik egy olyan dokumentumsorozat, mely a következőképpen néz ki:

1. egy kézírású vázlat,
2. egy gépírású letisztázott szöveg,
3. egy gépírású vázlat,
4. egy gépírású irat, melynek címzettje a Keleti Minisztérium Hivatala.

Egyik említett dokumentumon sem található aláírás vagy kézjegy. A levélvázlat, a vázlat és a letisztázott szöveg is támaszkodik a kézzel írott vázlatra. Ennélfogva Dr. Wetzelnek beszélnie kellett a Führer kancelláriájából Brack Oberdienstleiterrel a zsidók elgázosításának ügyében. Ez nem áll benne szó szerint a szövegben, de ez a félreérthetetlen értelme az egésznek.

Egy-két szónak szabadon hagyták a helyét, más szótöredékekre csak utalások vannak. Nem tudom, hogy néz ki a vázlat eredetije, csak egy nem mindenhol tisztán olvasható fénymásolat volt előttem. De a nagyítóüveg alatt nem nehéz észrevenni, hogy sehol sem szerepel a nevem vagy a rendfokozatom, sem pedig a parancsnokság, ahol szolgáltam, ezzel szemben ez a letisztázott szövegben egyszer csak feltűnik. A bíróság előtt én ezt egy egyszerű hamisítványnak neveztem, legalábbis azt a részét, amely engem érint, és azt a javaslatot tettem, hogy az eredetit vagy a fénymásolatot vizsgáltassák meg egy szakemberrel. Ettől

eltekintve pedig sohasem tárgyaltam ilyen dolgokról. Ebben a változatban vált részévé az irodalomnak ez a dolog az elmúlt másfél évtizedben, és olyanokról olvashat az ember, mint: „Eichmann javaslata a zsidók elgázosítása, és sok egyéb hasonló..." Így keletkeznek a mesék is...

Az izraeli rendőrség fair módon bemutatta nekem ezt a kézzel írott vázlatot is, enélkül ma nem állna módomban a még csak alá sem írt, kézjeggyel el sem látott, le sem pecsételt iratokat, melyek persze csak géppel írott vázlatokat jelentenek, megcáfolni, amennyiben azok a személyemet érintik.

Nem történhetett mindez másként, mint hogy valaki egy ilyen figyelemre méltó lépésre szánta el magát még jóval azelőtt, hogy az izraeli hivatalok birtokába jutottak volna ezek a dokumentumok, véleményem szerint a háborút követő első években.

(...)

Heydrich azt a megbízást kapta Göringtől, hogy tegye meg az előkészületi lépéseket a zsidókérdés végleges rendezésére Európa azon területein, melyek a németek érdekeltségébe tartoztak. Kezdetnek megbeszéléseket tervezett a szóba jöhető központi hivatalok összes államtitkárával.

Himmler azonban, Hitler parancsának engedelmeskedve, már hónapokkal előtte megindította a zsidók fizikai megsemmisítését a megszállt orosz területeken, ahogy azt Heydrich szavaiból kikövetkeztettem. És egy speciális egység Warthegauban meg is kezdte azt. Globocnik is előkészítette már a főkormányzóságban a zsidók megsemmisítését Hitler, illetve Himmler parancsa szerint.

A Madagaszkár-terv dugába dőlt. 1942. január 20-án aztán Heydrich elnökletével, a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság épületében, a Berlin melletti Am Grossen Wannseenél létrejött a többször elhalasztott megbeszélés[71].

Az volt a feladatom, hogy már hetekkel előbb szerezzem be Heydrich számára a beszéde megtartásához szükséges számos dokumentációs anyagot, majd egy gépírónővel együtt megírjam a jegyzőkönyvet.

A Birodalmi Belügyminisztérium államtitkára, Dr. Stuckart, az amúgy oly előrelátó és megfontolt hivatalnok azon a napon meglehetősen sietősen látott munkához. Közben tömören és egyszerűen kijelentette, hogy a kényszersterilizálás és a még hatályba nem helyezett rendelet: a vegyes házasságok érvénytelenítése lenne az egyetlen lehetőség a vegyes házasságok és a keverék gyermekek problémájának megoldására.

A külügyminisztériumban dolgozó Luther, Ribbentrop különösen aktív helyettes államtitkára is benyújtotta – Heydrich meglepetésére – kívánságlistáját, melyből világosan kitűnt a külügyminisztérium megfontolatlansága. Eszerint a megszállt országokból is végre kell hajtani a deportálásokat.

Bühler államtitkár aggodalmát fejezte ki, hogy eme dolog kapcsán a főkormányzóságot, melynek a vezetőségében ő is ott ült, mostoha módon kezelnék, és azt kérte, hogy a főkormányzósággal kezdjenek, mivel egyrészt az ő területén lévő zsidók járványhordozóknak tekinthetők, másfelől sem a munkára vezényléssel, sem pedig a szállítással kapcsolatosan nem áll semmi gátló tényező az áttelepítés útjába.

Részt vett még a megbeszélésen továbbá Hoffmann SS-Gruppenführer, a Faji és Áttelepítési Főhivatal főnöke, Dr. Meyer Gauleiter, a Népbíróság elnöke, akkoriban a birodalmi igazságügyi minisztérium államtitkára, dr. Freisler, a pártkancellária meghatalmazott képviselője és még mások is.

A rendőrség oldaláról Heydrich és Müller mint a Birodalmi Biztonsági Hivatal IV. sz. hivatalának főnöke, valamint a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokai, dr. Schöngarth és dr. Lange képviseltették magukat.

Ha azt gondolta Heydrich, hogy egy jól eltalált beszéddel kell meggyőzően hatnia, és mint azt az eddigi gyakorlat mutatta, a mindenkori aggályokkal és fenntartásokkal szemben kell állást foglalnia, nos akkor ezen a konferencián épp az ellenkezőjét tapasztalhatta. Ezek az államtitkárok ritka egyetértésben és örömteli beleegyezéssel követelték a gyorsított ütemű rendteremtést. És itt az ügyintéző, tollforgató prominencia sereglett össze határozathozatalra. A döntéseik pedig véglegesek voltak, hiszen minisztereik és főnökeik felhatalmazták őket, hogy ne csak kötelező egyetértést tanúsítsanak, hanem részben akár a Heydrich által elvártakat is szárnyalják túl. Nyíltan és kertelés nélkül beszéltek.

Amikor én mint az akkori államtitkári megbeszélés jegyzőkönyvvezetője itt Izraelben először tanulmányoztam a konferencián részt vett nagyságok azon vallomásait, melyeket 1945

után ez üggyel kapcsolatban tettek, és ha emellett a főnökeiknek akkoriban tett kijelentéseit is melléolvasom, azt kell hogy mondjam, hogy nem sok bátorság szorult az egykori parancsosztogatókba. És ilyen emberekre esküdtünk mi fel halálig tartó hűséggel!

A valóságban csupán olcsó kis nyomorúságos, jellem nélküli kísértetek voltak ezek. Olyan kísértetek, akiknek csak a magas rendfokozatot tükröző rendjel és a szolgálati beosztás folytán nyert, a fénykorszakuk idején megvalósuló áttörési lehetőség kölcsönözte a szükséges fellépést és tartást. Ám hiába ismertem volna fel mindezt már 1939 őszén, aligha segíthetett volna rajtam, akárcsak másokon. A hivatalokban ülő civileknek persze könnyebb volt a helyzetük. Az egyenruhát viselőknek csak engedelmeskedni kellett.

A konferencia jegyzőkönyve hosszú volt, pedig a lényegtelen dolgokat nem is gépeltettem bele.

Heydrich a kék ceruzájával dolgozott, és végül csak egy kivonatot hagyott érvényben. Ezt kellett nekem feldolgoznom, aztán néhány további, Heydrich által eszközölt különféle változtatás után eljuttatták azt a konferencia azon résztvevőihez, akik nem tartoztak a Biztonsági Rendőrséghez, hogy végül „titkos birodalmi ügy"-ként kerüljön elküldésre.

A Stuckart által leadott nyilatkozatok új tényállásokat tartalmaztak – a kényszerválásért és -sterilizálásért szállt síkra –, mégpedig olyan szigorral, amely még Heydrich számára is meglepő volt. A bürokratikus feldolgozás módja a részletek szabályozásának tekintetében még nem volt teljesen világos. Ezért aztán a konferencia résztvevői úgy beszélték meg, hogy rövid időn belül tartani kell egy megbeszélést az én ügyosztályom helységeiben, a Kurfürstenstrasse 116. szám alatt, melyen az illetékes központi szervek előadói vesznek majd részt. Éppolyan mértékben megfelelt volna e célnak a Birodalmi Biztonsági Főhivatal II. sz. hivatala is, mivel a Biztonsági Rendőrség jogi ügyekért felelős osztálya, mint ez különböző dokumentumokból is kiderült, olyan zsidóügyekkel is foglalkozott, melyeknek a joghoz kevés vagy egyáltalán semmi köze nem volt, habár ők a Prinz-Albrecht utcában fölöttébb kevés hellyel rendelkeztek. Éppen ez okból kifolyólag nem rendezték a Wannsee-konferenciát sem az Albrecht utcai Heydrich-központban. Ezenkívül abban az időben jelentős átalakítások folytak a ház belsejében.

Ezernyi hajlat és szöglet volt benne, a ház még a régi, császárkori időkből származott, szinte alig volt alkalmas egy modern hivatali apparátus céljaira. A hivatali főnökök szobáit, különösképp a Biztonsági Rendőrség főnökéét, belsőépítészek alakították át modern stílusúra. Szépnek találtam, mert egyszerű volt és tiszta.

A megbeszéléseknek azonban ugyanolyan jó helyük lett volna a belügyminisztériumban, a pártkancelláriában, a külügyminisztériumban vagy épp a Wannsee mellett. Azt nem igazán tudom, hogy Heydrich választása miért éppen az én parancsnokságomra esett. Mindenesetre így határozott. Mert az, hogy szakmailag nem volt közöm a dologhoz, megmutatkozik az első, erről szóló, 1942. március 6-i ülésen. Sem én, sem ügyosztályom bármelyik dolgozója nem vett részt benne. A megbeszélésről készített jegyzőkönyv és jelenléti ív egyértelműen ezt mutatja. A belügyminisztérium ez ügyben illetékes előadója, dr. Fledscher kormánytanácsos részleteiben kifejtette államtitkárának a véleményét az általa január 20-án tett javaslatról.

Ez kizárólag a belügyminisztérium, a pártkancellária, a külügyminisztérium, a birodalmi kancellária, az NSDAP Fajpolitikai Hivatala, a Faji és Áttelepítési Főhivatal, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal II. sz. hivatala, a Propagandaminisztérium és más központi szervek jogászainak ügye volt.

Ez a megbeszélés az összes jelenlevő egyetértésével ért véget, mégsem hoztak határozatokat, mivel a résztvevők csak referensek voltak, és nem rendelkeztek döntési joggal.

Ugyanazon év október 27-én tartottak egy másik megbeszélést is, körülbelül ugyanezekkel a témakörökkel. Ezúttal én is elmentem, továbbá még néhányan az ügyosztályomról. E megbeszélés alkalmával is csupán beszélgetés folyt – megoldások nem születtek. Ezt tökéletesen tükrözik a jegyzőkönyvek is.

Az a jogászok dolga volt, és az is maradt. Az én ügyosztályom feladata a jegyzőkönyvvel kapcsolatos bürokratikus teendők és a meghívók elkészítése volt. Az is világos, hogy nem a rendőrség feladata, hogy ítéleteket hozzon, sterilizációs intézkedéseket hajtson végre, vagy éppen a kényszerválásra vonatkozó törvények szövegét megszülje. Ez az illetékes minisztériumok, vala-

mint a különböző központi hatóságok és hivatalok feladata. De sohasem a rendőrségé.

E konferencia alkalmával (...) sem változtatták vagy gondolták tovább az államtitkárok terveinek eredményeit.

E konferenciának sem az lett az eredménye, hogy a tervezett intézkedéseket elrendelték vagy végrehajtották volna. Egyáltalán nem került sor erre. Valahogy abbamaradt. A sterilizációról szóló intézkedések megtervezésével vagy végrehajtásával sem voltam megbízva; nem születtek rendelkezések a születésszabályozásról sem. Semmilyen arra utaló következtést nem enged meg a jegyzőkönyv, hogy aktívan részt vettem volna ezen a megbeszélésen.

(...)

A következőt olvasom Reitlinger Végső megoldásában[72] (Endlösung), a 7. fejezetben, a 195. oldalon: „...Valóban összeütközésre került sor a Végső megoldás eme oltáriszentségében a civilek és az SS között. Gottfried Boley, aki a birodalmi kancelláriát és Hans Lammerst képviselte, kijelentette Nürnbergben, hogy néhányan a jelenlevők közül a Gestapo hatalmi igénye ellen fordultak, különösen amikor valaki Eichmann vérebei közül elfecsegte, hogy a Gestapo listát vezet a félzsidókról, hogy megbüntethesse őket az ellenséges rádióadások titkos lehallgatásáért és hasonló dolgokért."

Csak azt tudom erre mondani, hogy a megbeszéléseken a legnagyobb egyetértés uralkodott. Az első összejövetellel kapcsolatosan nem személyesen tapaszaltam ezt meg, de a második alkalmával már igen. És szó szerint elhihetik nekem, hogy amennyiben az ügyosztályomon a jelen levő hatóságok között összetűzés lett volna, akkor a háziúr jogán rögtön rendet teremtettem volna köztük. Azonban semmi, de semmi ilyen nem történt.

További bizonyítékul arra, hogy Boley úr nyilvánvalóan egy ügyes mesélő volt csupán, álljon itt a következő:

A külügyminisztérium egy követségi tanácsosa 1943. február 17-én, tehát három és fél hónappal később levelet írt a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak, személyesen nekem vagy a helyettesemnek a hivatalba, hogy készíttessek egy listát a német hatalmi területen lakó azon idegen állampolgárságúakról, akik a zsidó fajhoz tartoznak. Erre én február 24-én, táviratban azt válaszoltam: „nem áll módomban teljesíteni a külügyminisztérium hozzám intézett kérését, mert a háború kimenetelét nem befolyásolná egy, az ezekről az emberekről összeállított lista, ezért erre a feladatra nem tudok személyzetet kijelölni."

Február 26-án még egy levél jött a külügyminisztériumtól az ügyosztályomnak, melyben többek között ez állt: „...Az ön által szóban elmondott indokok ezért nem bizonyultak elégségesnek a Külügyi Hivatal által előadott kérés visszautasítására."

A külügyminisztériumnak megvolt tehát a joga és felhatalmazása ahhoz, hogy a rendőrségnek ilyen meghagyásokat tegyen. Erre világít rá a külügyminisztérium által a brüsszeli parancsnokságra küldött, 1943. február 27-én keltezett írás: „...a külügyminisztérium minden esetben közli a Birodalmi Biztonsági Főhivatallal, hogy az idegen állampolgárságúakkal szemben alkalmazható általános zsidóintézkedések mikor alkalmazhatók. Ez az olasz állampolgárságú zsidók esetében még nem történt meg. Mindazonáltal március 31-ével számolni kell ezzel is."

Eredetileg úgy terveztem, hogy a külügyminisztérium e levelét csak később tárgyalom, de Boley kijelentése miatt most hoztam fel, és meg kell említenem ezzel kapcsolatosan még egy okmányt, melyre amiatt, hogy én tíz évig Argentínában éltem, különösen nagy hangsúlyt fektettek. Egy 1944. január 27-i keltezésű táviratról van szó, melyen a „... megbízásából" helyen az én aláírásom állt, és amelyet körlevélként adtak ki azzal az utasítással, hogy minden argentin állampolgárságú zsidót őrizetbe kell venni, és a bergen-belseni internálótáborba átszállítani (melyet nem szabad összekeverni a bergen-belseni koncentrációs táborral).

Nem tudom, hogy Argentína mikor üzent hadat akkoriban Németországnak[73], teljességgel mindegy is, jóllehet úgy gondolom, hogy ez váltotta ki ezt az intézkedést. Emellett pedig az volt a parancsom, hogy küldjek szét egy ilyen utasítást, mégpedig „... megbízásából" kézjeggyel ellátva. De ami igazán fontos ebben az összefüggésben, az az, hogy ehhez hasonlókat nem az én hivatali főnököm vagy a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke rendelhetett el, hanem a külügyminisztérium, mint ahogy azt a bemutatott 1943. február 27-i írás is tökéletesen megerősíti.

Látható tehát, hogy helyénvaló volt, amikor úgy fogalmaztam, hogy a rendőrségnek nem kellett semmit magától megszülnie, hanem a minisztériumokból kapta az utasításokat.

És visszatérve most a Boley-féle mesére. Amennyiben a külügyminisztériumnak ekkora nehézségeket okoztak a bizonyos zsidókategóriákról elkészítendő listák, akkor minden bizonnyal elhiszik nekem, hogy három és fél hónappal azelőtt, az őszi konferencia idején egészen biztosan nem lehettek a birtokunkban jegyzékek a félzsidókról.

Akkoriban egyébiránt meglehetősen sokat mendemondáztak olyan dolgokról Nürnbergben, melyek nem feleltek meg a tényeknek. Dr. Grell követségi tanácsos is megerősítette ezt még 1961-ben, egy tanúvallomás során.

Na jó, Boley maga sem volt parancsnok. Ki venné ezt tőle zokon? Annak idején nem nagyon voltak dokumentumok. Tehát vígan lehetett róluk összevissza fecsegni.

Igaz, hogy amennyiben egyedi vizsgálatokat rendeltek el, akkor ezeket a rendőrség hajtotta végre. Ha pedig ezek különösen nagy fontossággal bírtak a birodalom érdekében, akkor a vizsgálati tevékenységet a Birodalmi Biztonsági Főhivatal bevonásával végezték. Emlékszem még a rengeteg munkára, melyet a Führer diétás szakácsnője származásának felderítése jelentett, és amelyet a lehető legnagyobb sietséggel, lehetőség szerint a legszűkebb személyzet bevonásával kellett végrehajtani, így szólt a parancs.

Az lett a dal vége, hogy a diétás szakácsnő a nürnbergi törvények értelmében harmincketted részben zsidó származású volt. Akkoriban ez annyira izgalmas volt, hogy a főnököm számos, a témában felgyülemlett aktát és kiegészítő anyagokat követelt tőlem. Aztán soha többé nem hallottam róluk. Csak azt az egyet, hogy Hitler nem sokkal a halála előtt nőül vette a diétás szakácsnőjét. Eva Braun volt az.

És ha már a dolgok tisztázásánál tartunk, Reitlinger megjegyzése: „...ahova még a Gestapónak sem volt szabad belépnie különösebb engedély nélkül..." azokból a röviddel háború utáni tanúvallomásokból származik, melyekkel néhány félősebb úr próbált magának egyfajta alibit szerezni. Csak annyit tennék hozzá, hogy ha olyan uraknak, mint Boley, aki egyike volt a tizenegy minisztérium és hivatal tagjainak (Reitlinger Végső

megoldása, 195. oldal), szabad bejárásuk volt, akkor rendelkeznie kellett hasonlóval a Biztonsági Rendőrség minden munkatársának is. Hiszen ezen felül, az általános pártügyintézés kapcsán mindenféle személyek megfordultak ott közbenjárás vagy tudakozódás céljából, mindegy, hogy az akkori lelkészről, Grüberről, aki ma Berlinben prépost, és itt Izraelben, a per során mint a vád tanúja jelentett ki hasonlókat ellenem, vagy éppen több száz más, zsidó és nem zsidó származású emberről van is szó. Nyugodtan mondhatom, hogy több ezren is lehettek az évek során. Nem említem itt a kivándorlás céljából útlevelet kérelmezőket, mivel 1941 októberében ez megszűnt, miután Himmler elrendelte a zsidók kivándorlásának tilalmát.

De erről nyugodtan lehet akár az akkori evangélikus egyháztanácsnál vagy a Fuldai Püspökkonferencia állandó ügyvivőjénél[74] is érdeklődni, aki gyakran járt közben nálam. Ő akkoriban püspöki rangban volt. Dokumentumok formájában létező munkakörelosztások bizonyítják, hogy egy idő után már nem volt egyedül az ügyosztályom a Kurfürstenstrasséban álló szolgálati épületben, hanem két további ügyosztállyal osztozott meg rajta, melyekhez nekem semmi közöm sem volt.

Tehát, mint látható, a csillagokat is lehazudták az égről. Ha minden olyat tisztázni akarnék, amit a publicisztika az ilyen mesebeszédekből készpénznek vett, szükségem lenne egy-két titkárra. Ami a IV. sz. hivatal, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal és különösképp a saját ügyosztályom államrendészeti tevékenységét illeti, általánosságban meg kell állapítsam, annak eldöntése, hogy kivel kell foglalkozni, és mit kell cselekedni, nem a IV. sz. hivatal feladata volt. Amennyiben népiségi és faji kérdésekről volt szó, úgy a Biztonsági Rendőrségen és a Biztonsági Szolgálaton belül ez kiváltképp a III. sz. hivatal hatásköre volt, vagy adott körülmények közt, bizonyos esetekben a VII. sz. hivatalé. Részt vett ebben továbbá még az NSDAP Fajpolitikai Hivatala, a Faji és Áttelepítési Főhivatal, a birodalmi belügyminisztérium, a külügyminisztérium, a pártkancellária, a birodalmi kancellária, az SS és még sokan mások. Itt mindent tollforgatók módjára fontoltak meg, tárgyaltak át, hoztak létre és engedélyeztek. A központi hatóságok főnökei – az abban érdekelt szervek részvételével – hozták a döntéseket az ügyekben, hogy aztán utasításokként, irányelvekként és rendeletekként továbbítsák azokat a

Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatala felé, rendőrségi végrehajtás céljából. Mint minden más országban, Németországban sem a rendőrségnek kellett a döntéseket magától meghoznia, hanem csak megkapta az utasításait és parancsait, melyeknek megfelelően kellett eljárnia.

Áttekintés hiányában nem merek az egész Gestapo-hivatal nevében beszélni, de amennyiben az általam ebben a hivatalban akkoriban végzett tevékenységről van szó, főképp ha azt a szektort érinti a dolog, melyet nekem kellett feldolgoznom, már annál határozottabban tehetem meg ezt. Körülbelül ezerhatszáz olyan dokumentum igazolja ezt a megállapításomat, melyeket Izraelben tártak elém, melyekkel kapcsolatban állást foglaltam, és melyeket jórészt bizonyítékként mutatott be a bíróság a vád részéről éppúgy, mint a védelem oldalán.

1942 elején kaptam a parancsot a közvetlen felettesemtől, Müllertől, aki a rendőrség altábornagya volt, hogy utazzam Auschwitzba, és jelentsek neki a parancsnokok eljárásairól, amelyeket a zsidók ellen hajtottak végre a lágerban.

Höss, a parancsnok mesélte nekem, hogy ő ciánsavval öl. Kerek filcpapírokat itattak át a mérgező anyaggal, majd bedobták ezeket a helyiségekbe, ahová a zsidókat összeterelték. Ez a méreg azonnal ölt.

A tetemeket egy vasrácson égette el a szabadban. Egy nem túl mély gödörhöz vezetett, melyben éppen tömegével égették el a hullákat. Szörnyű látvány tárult elém, melyet csak részegségem és a hatalmas lángok enyhítettek. Valamilyen olajat használt az égetéshez.

Távol tartom magam attól, hogy itt ismét akkori gondolataimat és megfontolásaimat ecseteljem, mert egyrészt nem szeretném azt az állandó szemrehányást hallani, hogy így utólag könnyű lenne megmásítani a történteket, másfelől pedig sikertelenek voltak áthelyezési kérelmeim, így ezekben a dolgokban nem lenne könnyű bármit is bizonyítanom.

Még úgy sem, hogy a védőm közölte velem, hogy egy tanú, dr. Stöttel Ausztriából jól emlékszik még arra, hogy folyamatosan próbáltam elérni áthelyezésemet az általános rendőrségi igazgatóságra. Ez így is volt.

Harmadrészt pedig azért sem szeretnék e helyütt most állást foglalni az ügyben, mert megfigyeléseimnek egy másik pontján még visszatérek a dolog alapvető részeire.

Szánalmasak a hazugságok, melyeket Höss 1945 után rólam vallott. De könnyen felismerhető, hogy ezek valóban hazugságok voltak. Elég hozzá a többi vallomását megnézni, hogy más helyen mást mondott, ha veszi magának az ember a fáradságot, és úgy tanulmányozza ezeket a vallomásokat, hogy közben összehasonlítja őket az irodalomban és a dokumentumokban foglaltakkal. Azt állította például Höss, hogy én már 1941 júniusában, röviddel Himmler auschwitzi látogatása után jártam nála, és tőlem tudott meg minden részletet a gyilkolás módozatairól. Azt mondta, hogy beszéltem neki a kipufogógázzal végezhető elgázosítás módszeréről. Azonban azt, hogy a módszer egyáltalán létezik, illetve, hogy ilyesmi néhány SS- és rendőrtábornok fejében megfordult, én is csak 1941 késő őszén tudtam meg, amikor Globocniknál, a rendőrség akkori vezérőrnagyánál voltam, aki Krüger, a rendőrség és a Waffen-SS tábornoka alá volt közvetlenül beosztva. Továbbá, ha Höss azt mondja, hogy részletesen beszéltem neki a deportálási tervekről, akkor ilyesmiről legkorábban 1942. március 20. körül lehetett szó, mert akkoriban engedélyezte a külügyminisztériumban Weizsäcker államtitkár az első deportálásokat Franciaországból. Persze Abetz, a párizsi német nagykövet ezért már puhatolódzott Hitlernél és Himmlernél, de erről én is csak 1941 késő őszén hallottam először. Az első nyugatról, azaz Franciaországból, Belgiumból és Hollandiából induló deportálásról szóló parancs, melyet Himmler a IV. sz. hivatal főnöke útján adott ki, és melyben nagyobb létszámú kontingensről volt szó, csak röviddel 1942 júniusa előtt került az ügyosztályomra.

Höss azonban már 1941. szeptember 23-án elvégezte az első próbagázosításokat, mint ahogy az a saját vallomásaiból is kiderül. Amikor először mentem Auschwitzba, már folyt az elgázosítás. Höss vasrácsokon égette el a hullákat. És éppen arról kellett Müllernek tudósítanom, amit Höss művelt, ez volt az oka annak, hogy azt a parancsot kaptam tőle, hogy utazzam Auschwitzba. Saját vallomása szerint azonban Höss csak 1942-ben kezdte a hullák vasrácson történő elégetését.

Megemlíti továbbá, hogy a keleti területeken végzett sortüzes kivégzésekről is beszéltem neki. Ilyesmit azonban először 1941/42 telén éltem át.

Emlékszem még arra, hogy Auschwitzban virágzó virágokat láttam a kertben. A tavasz derekán kellett tehát történnie a dolognak.

Höss – enyhén szólva – egy egész naptári évet tévedett az első látogatásom időpontját tekintve.

Müller semmiféle olyan parancsot nem adott nekem, melyeket esetleg tovább kellett volna adnom Hössnek. Semmilyen más személy sem adott nekem ilyesféle utasításokat. Én személy szerint sohasem tettem neki semmilyen javaslatot a gázosítások végrehajtásának technikai részleteire vonatkozóan – ellenkezőleg, örültem neki, ha sem hallanom, sem látnom nem kellett ilyen dolgokat.

Azon túl semmi más közöm nem volt ezekhez az ügyekhez, mint hogy a főnökömtől kapott parancsot végrehajtsam, mert ő az összes ilyen intézkedésről pontos értesüléseket akart.

Höss nem is a Birodalmi Biztonsági Főhivatal parancsnoksága alá tartozott, hanem – mint ahogy ezt a dokumentumok is hajszálpontosan bizonyítják – az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalához. Ezért aztán onnan kapta a parancsokat is. Közvetlen felettesei Pohl SS-Obergruppenführer, a Waffen-SS tábornoka, valamint Glücks SS-Gruppenführer, a Waffen-SS altábornagya voltak.

(...)

Egyébiránt szemtanúk olyan tanúvallomásai, melyeket Payne-Bestnek, egy angol századosnak Rascher ellen tettek, és dr. Sigmund Rascher saját kijelentései is azt bizonyítják, hogy a gázkamrákat ő találta ki és hozta létre Auschwitzban.

Ezért aztán, amennyiben a legcsekélyebb mértékben is részt vettem volna annak idején a dologban, több mint bizonyos lenne, hogy ezzel kapcsolatosan sokkal több személy említett volna engem az 1945 utáni perek során.

Így azonban Höss és részben Wisliceny privilégiuma maradt, hogy e területtel kapcsolatban valótlan állításokat hangoztassanak. Ehhez Höss a jobb szavahihetőség kedvéért a privát életemből vette megalapozásait, illetve a beállítottságommal, a karakteremmel és ehhez hasonlókkal magyarázta a dolgokat.

Nagy általánosságban szólva megpróbálta ilyen módon a történtekért való felelősséget az SS Igazgatási Gazdasági és Főhivataláról, ahova ő is tartozott, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat hatóságainak nyakába varrni, és eközben elsősorban személyemre helyezte a hangsúlyt.

Nem helyénvaló dolog az egyik SS-főhivatalt a másik ellen kijátszani. Természetesen minden világos abból, amit itt ma elmondtam, hiszen csak a rendelkezésre álló rengeteg dokumentumra kell hivatkoznom. Ma világosabb képet lehet erről alkotni, mint 1945 és 1948 között lehetett.

Végül felmerül még a kérdés, hogy Müller miért engem, a saját előadóját választott ki ezekre az utakra, és miért nem maga utazott. Nos ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy Müller nem nagyon mozdult ki berlini irodájából. Úgy ült ott, mint a pók a hálójában, és abban volt az ő ereje, hogy minden részletről a legnagyobb mértékben informálva volt. Másrészt, ha ő utazott volna személyesen, az RSHA főnökeként, az úgy tűnhetett volna, mintha a Birodalmi Biztonsági Főhivatal bele akart volna avatkozni az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalának dolgaiba.

(...)

A Wannsee-konferencia – vagy ahogy akkoriban hivatalosan nevezték, a Wannsee melletti államtitkári megbeszélés – Nyugat-, Dél- és Észak-Európában levő megszállt vagy megtámadott területekre gyakorolt hatásait jelen munkám második része tartalmazza.

A birodalom területéről, a Cseh–Morva Protektorátus kivételével, Himmler parancsának értelmében a lehető legnagyobb sietséggel végre kellett hajtani a deportálásokat. A főkormányzóságban ezt a főkormányzó kormányzatának helyi szervei intézték.

Amennyiben a birodalmi közlekedési minisztériumnak nehézségei támadtak, mert vagonhiány miatt gyakran csak nagy nehézségek árán, vagy egyáltalán nem tudtak eleget tenni a feladatnak, úgy Himmler segédtisztjét, személyes kíséretének főnökét, a Waffen-SS tábornokát, Wolffot mozgósította, hogy oldja meg a dolgot közösen dr. Ganzenmüllerrel, a birodalmi közlekedési minisztérium államtitkárával.

A következők állnak egy, Ganzenmüller által Wolffnak küldött, 1942. július 7-i keltezésű levélben:

„Július 16-i telefonbeszélgetésünkre hivatkozással szíves tájékoztatásául közlöm önnel a Keleti Vasút krakkói vezérigazgatóságának (Gedob) jelentését:

Július 22. óta naponta egy vonat visz 5000 zsidót Varsóból Malkimián át Treblinkába, ezenkívül hetente egy vonat 5000 zsidót Przemyslből Belzekbe. Gedob folyamatos összeköttetésben áll a krakkói Biztonsági Szolgálattal. Ez utóbbi egyetért azzal, hogy addig szünetelnek a Varsóból Lublinon keresztül Sobiborba (Lublin mellett) tartó szállítások, amíg a szakaszon folyó munkálatok a további szállítást lehetetlenné teszik (körülbelül 1942 októbere).

A vonatokat egyeztették a Biztonsági Rendőrség főkormányzóságbeli parancsnokával. A lublini körzet SS- és rendőrségvezetőjét, Globocnik SS-Brigadeführert is értesítették a dologról."

Erre Wolff 1942. augusztus 3-án a következőt válaszolta Ganzenmüllernek:

„Szívből köszönöm az öntől kapott 1942. július 28-i levelet, a Führer nevében is. Legnagyobb örömmel vettem tudomásul az ön által közölteket, hogy már 14 napja naponta egy vonat 5000, a kiválasztott népcsoporthoz tartozó embert Treblinkába szállít, és így abban a helyzetben vagyunk, hogy ezt a népességáttelepítést gyorsított tempóban hajthatjuk végre. Én részemről felvettem az összeköttetést az érintett parancsnokságokkal, így most már súrlódások nélkül végre lehet hajtani az összes intézkedést. Még egyszer köszönöm ez ügyben tett fáradozásait, és szeretném megkérni arra, hogy a továbbiakban is szenteljen figyelmet ezeknek a dolgoknak."

Globocnik Treblinkában, Himmler és Krüger parancsára elgázosításokat hajtott végre. Ilyen és ehhez hasonló dokumentumok a háború utáni perek első idejében még nem mindig voltak hozzáférhetőek. Ezért lehetett rám Nürnbergben nyugodtan mindenfélét mondani. Ma már ez nem lenne lehetséges. Ezt a két dokumentumot Himmler saját parancsnoki hivatalában találták meg. A Ganzenmüller által írt levél az eredeti írás, a Wolff által írt válasz pedig egy, az ő kézjegyével ellátott gépelt levél.

Minden alapvető dolgot felsőbb körökben dolgoztak ki, sőt amennyiben alsóbbrendű feladatoknál nehézségek merültek fel, úgy ezeket a parancsadók azonnal egymás között és személyesen megoldották.

Csak 1945 után, amikor is az ilyen dolgokat gondosan az egykori parancsteljesítőkre hárították, nos akkor az egykori főnököknek természetesen nem volt már semmi közük az ilyen kérdésekhez, és a legcsekélyebb mértékben sem tudtak ezekről a dolgokról. Utólag a fekete lovat is inkább fehér lónak látták.

1942 márciusában a birodalmi közlekedési minisztérium ellenségeskedésekről panaszkodott a zsidók helyi közlekedési eszközének használatával kapcsolatosan. Foglalkozni kezdett a zsidók által használható közlekedési eszközök újraszabályozásával, és ezt az e területen illetékes szervekkel is közölni akarta. A Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke egyetértett a dologgal. Ez további megszorításokat jelentett a már kiadott rendeletekhez képest. A közlekedési útvonalak védelmében ezt egy általános rendőrségi körrendeletnek kellett követnie. Itt az ügyosztályomnak el kellett fogadnia a birodalmi közlekedési minisztérium kívánságait, és Heydrich 1942. március 24-én aláírta a kiegészítő rendelkezést. 1942-ben, az akkori német hatalmi területen mindenütt bizonyos értelemben nagyüzem folyt. Visszatekintve majdnem kísértésbe eshetne az ember, és azt mondhatná, hogy olyan volt ez, mint a parasztnál, aki azon szorgoskodik, hogy rossz időt sejtve még gyorsan tető alá vigye a termését.

Ehhez jött még Heydrich halála, melyet 1942 júniusának elején szenvedett el egy ellene végrehajtott bombamerénylet alkalmával, és mely a birodalom vezetőit addig ismeretlen aktivitásra sarkallta a deportálások és egyéb végső megoldások terén.

Hitler, Goebbels, Himmler, a külügyminisztérium, a Gauleiterek, a biztonságügyi államtitkárok, a Párthivatal és egyéb parancsosztó központok minden erejüket és fanatikus akaratukat beleadták azon a napon, mindent a legapróbb részletekig személyesen elrendelve, és felső vezetők folyamatos ellenőrzése mellett.

Hitler 1942. október 7-én kiadott rendelete értelmében, melyet augusztus 18-án egy utasítás előzött meg, átruházták Himmlerre a főkormányzóság területén folytatott partizánok elleni harc felelős vezetését. A feladat végrehajtásának lendületében Himmler a következőket rendelte el: „A Zamosc járási főnökség lesz az első német betelepülési terület a főkormányzóságban. E terület lesz az új és biztonságos otthona a következő áttelepülő csoportoknak:

1. a Boszniából áttelepülőknek,
2. veszélyeztetett népi német áttelepülőknek a megszállt keleti területekről,
3. népi németeknek és német származásúaknak a főkormányzóság egyéb területeiről, akiknek a mostani szükségállapot megszüntetése érdekében, biztonságrendészeti okokból kell a területre áttelepülniük,
4. egyéb áttelepülő csoportoknak."

E feladat végrehajtásának teljes irányítását főkormányzóságbeli helyettesem, Krüger, a magasabb SS- és a rendőrvezető, biztonságpolitikai államtitkár, SS-Obergruppenführer és a rendőrség tábornoka végzi, együttműködve főhivatalaimmal.

A lengyelországi területekről történő szükséges kitelepítéseket főkormányzóságbeli helyettesem végzi, biztonságügyi államtitkári minőségében.

Október 11-én az ügyosztályomon lévő helyettesem egy, a tapasztalatokról szóló beszámoló formájában tájékoztatást kap a litzmannstadti Átvándorlási Főparancsnokság vezetőjétől, aki Zamoscban is létrehozott egy állomást a himmleri parancs értelmében, és tevékenysége idejére a főkormányzóságbeli magasabb SS- és rendőrvezető alá volt beosztva. A tájékoztatás tartalmazta a deportálandó lengyeleknek a Faji és Áttelepítési Főhivatal általi értékcsoportokba történő beosztását.

Himmler október 3-án és november elején kiadott parancsai alapján azt a határozatot hozták, hogy a Faji és Áttelepítési Főhivatal által az I. és II. értékcsoportokba beosztott lengyeleknek ezen főhivatalnak egy litzmannstadti kirendeltségén „németesítésre" kell kerülniük. A III. értékcsoportba tartozó munkaképeseket Berlinbe vitték, hogy az ott foglalkoztatott zsidókat felváltsák, a IV. értékcsoportba tartozó munkaképeseket pedig elszállították az auschwitzi koncentrációs táborba. A III. és IV. értékcsoportba tartozó 14 év alattiakat és 60 év felettieket, továbbá a csoportokban található munkára alkalmatlanokat a főkormányzóság területén található úgynevezett nyugdíjasfalvakban helyezték el, mégpedig Varsó és Radom körzetében. Ott családonként lakást, valamint fél hektár földet kaptak. Himmler először 10 és 60 év között húzta meg a határt az evakuálandók számára, de aztán hagyta, hogy Müller, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalának főnöke meggyőzze arról, hogy a 10 éves korhatárt 14-re kellene emelni.

Az általam vezetett ügyosztály azt a megbízást kapta, hogy ezen akciók során a kiadott utasításoknak megfelelően Berlinbe és Auschwitzba szállítandó lengyelek számára az útvonalterveket intézze el birodalmi közlekedési minisztériumnál. A Faji és Áttelepítési Főhivatal által meghatározott III. és IV. értékcsoportokból kiderült a létszám, és ezzel a szükséges szállítóvonatok száma is. A deportálandó embercsoportok és a célállomás meghatározása nem az én ügyosztályom hatásköre volt, mint ahogy a szállítás és az átadás sem. Himmler szokás szerint most is a legapróbb részletekbe menően, személyesen adta ki az utasításokat a szóba jöhető hatóságoknak.

Heydrich parancsára 1942 márciusában további 55 000 zsidót deportáltak a régi birodalmi területekről, valamint a Cseh–Morva Protektorátusokból és az Ostmarkból. Megmaradt a düsseldorfi államrendőrségnek egy dokumentuma, melyet az üggyel kapcsolatban az ügyosztályomon lefolytatott megbeszélésről készítettek. Az volt a parancsom, hogy közöljem a megbeszélés résztvevőivel, Heydrich SS-Gruppenführer személyesen az államrendőrség szerveinek vezetőit tette felelőssé az irányadó rendelkezések végrehajtásáért.

Közölnöm kellett velük továbbá, hogy:

„Annak érdekében, hogy az egyes államrendőrségi parancsnokságok ne legyenek a továbbiakban kitéve annak a kísértésnek, hogy a számukra terhes idősebb zsidókat is a szállítmányokkal küldjék, megnyugtatásul közöljük, hogy ezek a Régi Birodalom területén maradó zsidók nagy valószínűséggel már idén nyáron vagy ősszel Theresienstadtba lesznek átszállítva, ahol egy idősek számára elkülönített gettót terveznek. Ezt a várost most kiürítették, és ideiglenesen 15 000-20 000 zsidót át lehetne oda telepíteni a Protektorátusból. Mindezt annak érdekében, hogy kifelé megőrizzük a látszatot."

Ez egy volt a Himmler által kiadott álcázó előírások közül. És ha 1945 után különböző tanúk kijelentették, hogy én voltam az, aki őket jócskán megtévesztettem, úgy ez a dokumentum a leghatározottabb bizonyítéka annak, hogy én ilyet nem tettem, ha-

nem én a dolgokat mindenféle elkendőzés és álcázás nélkül úgy adtam tovább, ahogy azt nekem parancsba adták.

A düsseldorfi állami rendőrség akkori parancsnokságának a jelentést író hivatalnoka közölte továbbá a főnökével, hogy „az úgynevezett WS-különszámla a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV B 4 ügyosztályának (tehát az én ügyosztályomnak) a rendelkezésére áll, hiszen a Birodalmi Polgári Törvény 11. számú rendelete értelmében a Birodalmi Biztonsági Főhivatal már nem férhet hozzá a zsidók vagyonához. Annak érdekében, hogy ehhez a pénzalaphoz megfelelő mennyiségben álljanak rendelkezésére pénzeszközök, azt kérjük, hogy a zsidókat az elkövetkező időben jelentős mértékű adakozásra szólítsák fel a W-számla javára."[75]

Nos, az egykori hivatalnoknak – ahogy mondani szokták – egy kissé görbe tükrön át mutatták be ezt a dolgot.

Jómagam is nagyon meglepődtem, amikor Izraelben egy W-különszámláról kérdeztek, melyet állítólag az én ügyosztályom vezetett. Itt is csak az idők folyamán beérkezett dokumentumok tették világossá az ügyet.

A Birodalmi Polgári Törvény 11. számú rendeletét a birodalmi belügyminisztérium nyomására, 1941 novemberében hozták, és elérték vele a zsidók állampolgárságának felfüggesztését, valamint vagyonuk elkobzását a Birodalmi Kincstár javára. Az elkobzást a megfelelő illetékes fő kincstárelnökök végezték.

A zsidó szervezetek továbbra is a bankjaikban vezették számláikat, hogy saját szervezeteik kiadásait fedezni tudják.

Miután a zsidók vagyonát már amúgy is elkobozták, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vagy valamelyik más államrendőrségi parancsnokság jogászai rájöttek arra, hogy a zsidó szervezetek javára tett „adományokat" nem tiltotta meg a törvényalkotó. Tehát ezért szólították fel őket hasonló „adományok" felajánlására. Mert ha már a Kincstár birtokában volt az egész vagyon, akkor nehéz és időigényes lett volna ismét felszabadítani a pénzeket az illetékes pénzügyi hatóságokhoz benyújtott kérvényekkel.

Ilyen adományok befizetésének céljából nyitottak a helyi zsidó szervezetek a bankjaiknál egy W-különszámlát, melyről ezek a zsidó szervezetek az illetékes Gestapo-parancsnokság előzetes engedélyezése után pénzfelvételeket eszközölhettek. A pénzt azután a zsidó tisztviselők, alkalmazottak, kisegítő személyzet, támogatás, beteggondozás és más tárgyi szükségletek, valamint a deportálás szállítási költségeinek fedezésére fordították. Ez utóbbi volt a tulajdonképpeni indíték arra, hogy a jogászoknak, akik ilyetén módon joghézagokra bukkantak, a főnökeik engedélyezték a dolgot. Sem nekem személyesen, sem más, az ügyosztályomon dolgozó munkatársamnak – mint ahogy ezt a dokumentumok is tökéletesen bizonyítják – nem volt közünk a W-különszámlákhoz.

(...)

A sötét bőrű, ismeretlen távoli országokból származó cigány néppel szemben is hajtottak végre akciókat a Fajvédelmi Törvény keretei között[76]. A parancsnak megfelelően itt azt a részfeladatot kellett végrehajtanom, melyet kiosztottak számomra, tehát az útiterv összeállítását.

Az 1940. január 30-i Heydrich-megbeszélés kapcsán Heydrich eljuttatta Himmler parancsát az áttelepítéssel és deportálással megbízott, meghívott helyi illetékesek számára, mely szerint többek között 30 000 cigányt kellett a főkormányzóságba deportálni. Sem én, sem bárki az ügyosztályomról nem voltunk felelősek az összegyűjtésükért, az őrizetbe vételükért vagy a koncentrációs táborba küldésükért ez alkalommal sem.

Csak az első, már említett 1941. évi deportálási hullám alkalmával, amikor is először és utoljára két célállomás közül választhattam, küldtem 20 000 zsidó mellett 5000 cigányt is Litzmannstadtba, olyan célállomások helyett, melyekről már korábban hallottam vagy olvastam, hogy ott kivégzések folynak. Übelhör vezető elnök ellenem ez üggyel kapcsolatosan tett panaszáról már korábban ejtettem szót.

Sem az áttelepítésért, sem a nyilvántartásba vételért nem voltam felelős. Pusztán a Biztonsági Rendőrség főnökének parancsára végeztem a cigányok birodalmi területről történő átszállításával kapcsolatos útvonaltervek készítését.

Fritz Friedel egykori bűnügyi nyomozó a következőket mondja 1949. június 12-i, a bialystoki börtönben tett nyilatkozatában: „Már 1933-ban létrehoztak Münchenben egy központot a cigányok számára. Ez a központ írta elő, hogy az összes cigányt egy listán kellett összeírni és regisztrálni. Ezzel az akkori tartományi bűnügyi rendőrségek parancsnokságait bízták meg, melyek-

nek cigányokat nyilvántartó kartotékokat kellett vezetniük. 1933 után adta ki a Cigányközpont azt a rendelkezést, hogy a cigányokat szigorúbban kell ellenőrizni, és visszaeső bűnelkövetés esetén koncentrációs táborba kell szállítani őket. Aztán, emlékezetem szerint, 1943-ban adta ki a Birodalmi Biztonsági Hivatal V. sz. hivatala (a Birodalmi Bűnügyi Rendőrségi Hivatal) azt a rendelkezést, melynek kapcsán számos cigányt őrizetbe kellett venni, és aszociális elemeknek bélyegezve koncentrációs táborokba kellett utalni."

Eddig a bűnügyi hivatalnok jelentése. Nos, az évet illetően nyilvánvalóan tévedett, mert nem 1943-ról volt szó, hanem, mint ahogy a dokumentumok is bizonyítják, 1940–1941-ről.

(...)

Azt, hogy az SS legfelsőbb vezetése milyen mértékig avatkozott bele személyesen az ügyek részleteibe, jól mutatja felettesemnek, Müllernek, a IV. sz. hivatal főnökének egy levele, melyet 1942. szeptember 17-én írt a Waffen-SS már említett tábornokának, aki a Reichsführer SS személyi stábját is irányította. Ez az ember azzal a céllal beszélt telefonon Müllerrel az Erülgesellschaftnál[77] dolgozó zsidók evakuálásával kapcsolatban, hogy elkerülje a társaságnál a munkamegtagadást és ennélfogva a deportálás összekapcsolását a kiegészítő munkaerő rendelkezésre bocsátásával.

Mindegy, hogy egyedi esetekről vagy százezrek számára elegendő vagonok előállításáról volt szó, minden esetben meglepő aktivitást mutattak az urak akkoriban. 1945 után pedig egyesek nem nagyon akartak tudni az akkori, ilyen irányú aktivitásukról.

Mondtam, hogy tartottam magam a feladataimhoz, melyeket végre kellett hajtanom, hiszen azok a munkakörelosztás és a hatáskörök lehatárolásának megfelelően kötelességeim voltak. Makacsul visszautasítottam azokban az években mindent, amit még ezenfelül elém toltak. Persze mindenféle hivatalok jöttek a maguk különc kéréseivel és megbízásaikkal. Meg kell említsem az akkori hivatali főnökömet, aki – eltekintve a halálmezőkre való szolgálati utaktól, melyekre engem küldött – általánosságban szólva megkímélt az egyéb megbízatásoktól, sőt ezen kívül olyan aktákat is átvett tőlem, türelmesen és mindig bármiféle szemrehányás nélkül, kvázi téves ügyként kezelve, melyeket a

megbeszélések alkalmával illetékesség hiányában adtam át neki. Ezt meg kell állapítsam, józanul és tárgyilagosan. A bürokratikus kényszerűségekkel szemben teljes megértést tanúsított; mert maga volt a született bürokrata, és az évek során engem is ilyenné változtatott.

Egy napon, 1942. november 16-án postai küldeményként kaptam egy levelet a Reichsführer SS személyi stábjától, melyben a Strasbourgi Anatómiai Intézetben összeállítandó csontvázgyűjteményről volt szó. A levélben a következő érdekességről olvashattam: „A Reichsführer SS elrendelte, hogy a Strasbourgi Anatómiai Intézet igazgatójának, prof. dr. Hirt SS-Hauptsturmführernek, aki egyben az Ősörökség-kutató Hivatalban található Hadtudományi Kutatóintézet egyik osztályának vezetője is volt, minden szükséges dolgot bocsássanak rendelkezésére kutatásaihoz. A Reichsführer SS megbízásából kérem tehát önt, hogy tegye lehetővé a tervezett csontvázgyűjtemény kialakítását. A részletekkel kapcsolatban Sievers SS-Obersturmbannführer fogja felvenni a kapcsolatot önnel."[78]

Egy héttel később Sieversnek is megküldte a Személyi Csoport a fent említett levél egy másolatát tudomásulvétel végett.

Ilyen dolgokban nem voltam illetékes. A bőséggel rendelkezésre álló dokumentumokban semmiféle, a részemről megmutatkozó reakcióról nem esik szó. Mint olyan gyakran, levél levél hátán érkezett hozzám, de sehol sem találni egy általam adott választ vagy állásfoglalást. Ezt egy bíró is megjegyezte a per során. Hiszen nem tehettem semmi mást, mint – illetékesség hiányában – átadtam az aktát a főnökömnek. Hogy ő aztán mit csinált vele, arról nekem nincs tudomásom.

A nürnbergi perek kapcsán Sievers egy naplója is a bírósági megbeszélések tárgyát képezte. Ebben a naplóban az 1943. április 28-i dátum alatt a következő bejegyzés áll: Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. B, SS-Sturmbannführer Günther. A vizsgálatok most lehetségesek. Ez volt Sievers feljegyzése arról a beszélgetésről, melyet ugyanazon a napon, 10 óra 45 perckor Güntherrel folytatott. Hat hónapig tartott tehát, míg Müller elintézte a Güntherrel kapcsolatos dolgot. Ezzel kapcsolatosan érdekes még az egykori kormányigazgatónak, Huppenkotlennek a tanúvallomása, aki röviddel 1945 után és 1961-ben is szárazan és tárgyilagosan kijelentette: Müller szokásai közé tartozott,

hogy a referensek háta mögött mindenféle, az ügyosztályhoz tartozó embernek különleges megbízásokat adott. Az így megbízott emberek természetesen nem tartoztak beszámolási kötelezettséggel Müller referensei felé különleges megbízásukról, hanem általában mindenkivel szemben hallgatásra voltak kötelezve, amennyiben az ilyen megbízások titkos birodalmi ügy címszó alatt futottak. (...)

1943. június 21-én Sievers ismét írt nekem. Egy levélre hivatkozott, melyet az ügyosztályom 1942. szeptember 25-én írt, felidézett néhány időközben folytatott személyes megbeszélést, és közölte, hogy az auschwitzi koncentrációs táborban folyó munkákat 1943. június 15-én járványveszély miatt be kellett fejezni. Ezt egy SS-Hauptsturmführer, dr. Bruno Beger intézte. A következőket írta továbbá:

„Összesen 115 személyt, ebből 79 zsidót, 2 lengyelt, 4 belsőázsiait és 30 zsidó nőt kezeltek. Ezeket a foglyokat jelenleg férfiakra és nőkre bontva az auschwitzi koncentrációs tábor korházaiban helyezték el, és karantén alatt állnak. A kiválasztott személyeket a további kezelés érdekében a natzweileri koncentrációs táborba kell szállítani, amit, tekintettel az auschwitzi járványveszélyre, gyorsított ütemben kell végrehajtani. A kiválasztott személyek neveit tartalmazó listát mellékeltük. Kérjük, hogy adják ki a megfelelő rendelkezéseket."

Nos, erre a levélre sem én válaszoltam, hanem az érvényben levő utasítás alapján továbbítottam a hivatali főnöknek, hiszen nem én voltam az illetékes. Ugyanis ilyen ügyekben egyes-egyedül az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatala, annak is a D Hivatalcsoportja, azaz a Koncentrációs Táborok Felügyelősége, döntött, Glücks SS-Gruppenführer, a Waffen-SS altábornagyának parancsnoksága alatt. E felügyelőség irányelvei többek között a következőket tartalmazzák: „Más, főképp a III. lépcsőbe tartozó táborokba történő áthelyezést a Birodalmi Biztonsági Főhivatal, illetve a Birodalmi Bűnügyi Rendőrség nem rendelhet el. Áthelyezésekről alapvetően csak itt rendelkezhetnek."

Teljesen világos tehát, hogy nem voltam az ügyben illetékes, és Müller, véleményem szerint, csak egyet tehetett, mégpedig hogy átengedte az elsőbbséget Glücksnek. Bürokratikus nézőpontból másképp elképzelhetetlen a dolog. Én mindenesetre nem reagáltam erre a levélre sem. A Glücks ellen folyó nürnbergi per során Sievers SS-Standartenführer kijelentette: „Mondtam már, hogy Himmler és Wirth találkoztak Strasbourgban. Én nem voltam jelen a látogatás során. Ahogy nekem Wirth elmesélte, Himmler utasítása alapján haladéktalanul fel kellett vennie a kapcsolatot Glücksszel, és ha adott esetben nem tudott volna Berlinbe utazni, akkor használjon engem mint közvetítőt."

Sieverst megkérdezte a védőügyvédje, hogy a Koncentrációs Táborok Felügyelősége, illetve Glücks számára ismert volt-e Himmler parancsa már a Sievers és Glücks között folyt megbeszélés előtt is. Erre a következőt válaszolta: „Igen, Himmler parancsa már Glücks előtt volt, amikor Wirth kérésére beszéltem Glücksszel." Tovább faggatták, hogy akkor miért volt szükség még egy ilyen levélre is, ha Glücks már ismerte a parancsot. Ez egy teljesen világos és logikus kérdés volt a védőügyvéd részéről. Erre Sievers olyan választ adott, melyből egyértelműen kiderül, hogy az egykori vádlott, Sievers minden eszközzel próbált kiszabadulni abból a slamasztikából, melybe ősörökség-története és tárgyszerűen a levelei kapcsán került. Ezt emberileg meg lehet érteni. De pont azon bukott meg a dolog, hogy rólam nem állt rendelkezésre semmi, mivel az aktákat nem dolgoztam fel, illetve továbbítottam a feletteseimnek. Müller és Glücks közvetlenül egymással tárgyaltak. Mindketten hivatalfőnökök voltak, mindketten altábornagyok, az egyik a rendőrségé, a másik pedig a Waffen-SS-é. Nos, ha már elkezdtem az üggyel foglalkozni, szeretném e szomorú dolog végét is elmesélni: Sievers a következőket írta 1944. szeptember 5-én a Reichsführer SS Személyi Törzsének, dr. Brand SS-Standartenführernek és miniszteri tanácsosnak címezve:

„Az 1942. február 2-i javaslatra és az azt követő, 1942. február 23-i jóváhagyásra való tekintettel, prof. dr. Hirth SS-Sturmbannführer rendelkezésére áll az eddig hiányzó csontvázgyűjtemény. Az ezzel kapcsolatos tudományos munka terjedelmének következtében a csontvázak előkészítése még nem fejeződött be. Hirth utasításokat vár az Anatómia hullaházában található gyűjtemény feldolgozásával kapcsolatban, arra az esetre, ha Strasbourg fenyegetésével számolni kell, tekintettel a 80 darab feldolgozásához szükséges időre.

Lehetőség van arra, hogy a csontvázakat hústalanítsák, és felismerhetetlenné tegyék, de akkor hiába volt az egész munka, tudományos szempontból pedig nagy veszteség éri ezt az egyedülálló gyűjteményt, mert ezek után már nem lenne lehetőség öntvények készítésére. A csontvázgyűjtemény önmagában véve nem kelt feltűnést. A lágy részeket a franciáktól átvett anatómia részeként megmaradt régi hullamaradványoknak deklarálták, és elégették. Kérem, döntsenek a következő javaslatokat illetően:

1. A gyűjteményt meg kell tartani.
2. A gyűjteményt részben fel kell számolni.
3. A gyűjteményt teljesen fel kell számolni.

Sievers
SS-Standartenführer."

Nem vagyok jogász, és csak keveset tudok az ügyről. Egyet azonban Sievers a saját táviratával dokumentál itt, miszerint ő, illetve hivatala javasolta annak idején egy ilyen gyűjtemény létrehozását. És azon az álláspontón vagyok, hogy ha már ilyesmit javasol az ember, akkor utólag is venni kellene a bátorságot ahhoz, hogy felvállalja, és ne a kis emberekre kenje a dolgot.

De azt tapasztaltam, hogy – egy-két kivételtől eltekintve – minél nagyobb a szolgálati rendfokozat, annál készségesebben kenik másokra az urak a dolgokat.

Az imént elmondottakhoz kapcsolódóan rátérnék egy másik hátborzongató ügyre is. A keleti bevetési csoportok, az SS és a Rendőrség vezetőinek különítményei, továbbá az a különítmény, melyet Himmler Greiner birodalmi helytartóval együtt Warthegauba helyezett, számtalan tömegsírt hagytak maguk után. Ezeket a Vörös Hadsereg előretörése miatt el kellett tüntetni, azaz a holttesteket ki kellett ásni és elégetni.

Blobel SS-Standartenführer kapta meg erre a parancsot. Ő 1941 végéig a C bevetési csoport egy különleges különítményének parancsnoka volt Reichenau vezértábornagy 6. hadseregének körzetében, és dr. Rasch SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagy parancsnoksága alatt működött.

Saját vallomása alapján büntetésből áthelyezték Berlinbe, és 1942 őszén azt a feladatot kapta, hogy Müller megbízottjaként utazzon a megszállt keleti területekre, és tüntesse el a tömegsírok nyomait, melyeket az egyes bevetési csoportok hagytak maguk után. Ezt a feladatot végezte 1944 nyaráig.

Ezeket az adatokat abból az eskü hatályával bíró nyilatkozatból vettem, melyet Blobels 1947. június 6-án adott le Nürnbergben. Blobels különítményéhez körülbelül 4-6 SS-közlegény tartozott, akik az ő korábbi alegységéből kerültek ki.

Ő 1941 májusáig a Biztonsági Szolgálat düsseldorfi részlegének vezetőjeként tevékenykedett, foglalkozását tekintve pedig építészmérnök volt.

Mivel egyenesen Müller alá volt beosztva, folyamatosan és közvetlenül neki kellett jelentenie, illetve nála kellett jelentkeznie. A parancsnokság mellett, ahol az én ügyosztályom is el volt helyezve, volt egy ház, amelynek egyik emeletén, a IV. sz. hivatal parancsának értelmében, folyamatosan fenn kellett tartani néhány szobát átutazó vendégek számára. Ilyen szobákban lakott Blobel és a kísérete is, amikor jelentés céljából Berlinbe jött. Ebből az okból kifolyólag a privát levelezését is az én hivatali címemre érkeztette. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az ügyosztályom egyik emberének, aki a házfelügyeletet látta el, kellett gondoskodnia róla, és ellátnia őt. És mivel ennek az embernek senkit sem volt szabad ellátnia, hacsak azt tőlem vagy a helyettesemtől parancsba nem kapta, helyénvaló azt mondanunk, hogy Blobelt az ügyosztályom látta vendégül. A félreértések elkerülése végett szeretném ezt annyival kiegészíteni, hogy a privát-személyes szükségletekről volt szó, mint például lakás, privát posta és élelmiszerjegyek. Ez volt minden.

Már akkor összeütközésbe kerültem vele, és szolgálati panasszal éltem, amikor Blobels Standartenführer megkísérelte, hogy parancsokat adjon a Kurfürstenstrasse 16. szám alatti szolgálati épület őrének. Az ügyosztályon kívül állók ugyanis nem osztogathattak szolgálati utasításokat az őrnek. Ez egy általános érvényű szabály volt, és azt bizonyítja, hogy Blobel Standartenführer nem az én ügyosztályomhoz tartozott. Természetesen az ugyanabban az épületben dolgozó előadók adhattak parancsokat az őrnek, de Blobel nem tartozott ezek közé sem. Ha az említett parancsnokság vagy akár csak részei alám, illetve ha az ügyosztályom munkatársai közül akárki is ehhez a parancsnoksághoz tartozott volna, akkor Blobel bizonyosan említette volna ezt valamikor a sok kihallgatás vagy az ellene foly-

tatott per során. Saját elmondása szerint azonban ő Müller SS-Gruppenführer megbízottja volt. Ennélfogva közvetlenül az ő parancsnoksága alá tartozott, és nem máshoz.

Wislicenyre, a szlovákiai német követség zsidóügyekért felelős tanácsadójára, SS-Hauptsturmführerre maradt az a feladat, hogy amellett a sok hazugság mellett, melyeket el is hittek neki Nürnbergben, sok egyéb más koholmányt is kitaláljon velem kapcsolatban. Többek között azt az állítást is, miszerint Blobel a beosztottam volt, illetve hogy én gyakorlati utasításokat adtam neki.

Blobel, akinek a fenti állítás inkább jelentett volna könnyítést, mégis hazugsággal vádolja Wislicenyt. Nem is éri meg részletesebben foglalkozni Wisliceny szóbeszédeivel, mivel azokat mind a védőim, mind pedig én lelepleztük az ellenem folytatott per során, a rendelkezésre álló egykori hivatalos dokumentumok segítségével.

Véleményem szerint nem éri meg a fáradságot, hogy ezzel kapcsolatban több szót fecséreljünk, mivel elég jól jellemzi őt a többi, kézzel írott fejtegetésében tett javaslata, melyeket az észak-amerikai megszálló haderőknek tett. Ezekben leírja a tervét, hogy miképp lehetne engem a legkönnyebben kézre keríteni. Több sejtése is volt az akkori tartózkodási helyemről.

Az ilyen javaslatoknak, különösképpen ha azokat Wisliceny terjeszti elő, valahogy van egy igen különleges szépséghibájuk. Végtére is, egyfelől felettesem volt a Biztonsági Szolgálat Főhivatalának zsidóügyekben illetékes osztályvezetőjeként. Javasolt tehát egy körülbelül hat hétig tartó folyamatos kutatóakciót, melyben ő is részt vett. Ez idő alatt kihallgatták velem kapcsolatban a feleségemet, a társaimat, akik végül is az ő bajtársai is voltak, továbbá minden rokonomat és ismerősömet, akikről Wisliceny csak tudott. A lehető leglojálisabb módon ajánlotta fel ez ügyben segítségét, illetve közreműködését az észak-amerikai megszálló haderőknek, és vidám volt, mint egy pacsirta – így áll egy észak-amerikai jelentésben.

16

Fontosnak tűnik számomra, hogy az egykori nemzetiszocialista terminológia egy bizonyos részterületét is érintsem. Himmler folyamatos álcázó parancsai által különböző szavak és kifejezések az idők során olyannyira többértelművé váltak, hogy például azt, hogy a szállítóvonatok utasaival valójában mi is történt, csak az a parancsnokság tudta teljes bizonyossággal, amely a szállítóvonatokat a célállomáson fogadta.

Az olyan parancsokat, melyek megadták, hogy minek kell történnie valójában, a parancsadók közvetlenül a végrehajtás helyszínére küldték el.

Természetesen ismert volt a parancsadók alapvető hozzáállása a kérdésekhez, már amennyiben az ember az összmunkában is részt vett. Az „ember"-ről beszéltem. Ez alatt a következőket kell érteni: minden berlini központi hatóság, valamint a középhivatalok minden szerve, amennyiben azok a deportálásban és más biztonsági rendészeti munkában közvetve vagy közvetlenül, illetékesként vagy csak a periférián is, de részt vettek.

De arról, hogy a szállítmányokkal pontosan mi is történt, vagy fog történni az egyes helyszíneken, továbbá hogy a szállítmányok utasait kivégzik-e, vagy egy koncentrációs táborban maradnak, vagy éppen munkaszolgálatra egy hadiipari gyárba kerülnek, ezek a hatóságok nem tudtak semmit.

Én sem tudtam ezekről soha egy percig sem. Semmilyen mértékben nem függtek tőlem ezek a dolgok, és nem is tudtam őket befolyásolni. Éppannyira nem, mint amennyire én vagy más hatóságok nem szólhattunk bele a deportálással kapcsolatos parancsok osztogatásába. Ezt a jogot kizárólag maguknak tartották fenn a parancsadók. Többek között hasonló szavakat használtak az álcázás során:

Különleges kezelés, Kivándorlás keletre, Munkaszolgálat eltöltése keleten, Evakuálás keletre, A zsidókérdés végső megoldása és így tovább.

A végállomáson kívül senki sem tudta, hogy e szavakat szó szerint kellett-e értelmezni, vagy Himmler, az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatala (a Koncentrációs Táborok Felügyelősége) vagy éppen a Biztonsági Rendőrség parancsnoka – ez utóbbi egyébként meglehetősen ritka esetekben – a szavak eredeti je-

lentésétől eltérően a kivégzés szót adta-e parancsba. Himmler a Biztonsági Rendőrség parancsnokának azt parancsolta, hogy egy bizonyos kontingenst egy bizonyos területről egy bizonyos időn belül egy bizonyos célterületre kellett deportálni. Az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatala pedig arra kapott parancsot tőle, hogy mit kell a deportált emberekkel csinálni.

Ez egyértelműen kiderül a dokumentumokból. Már a különleges kezelés elnevezésnek is – habár teljes általánosságban kivégzésként értelmezhetjük – valójában több definíciója lehetséges. Mint például a Hitler, illetve Himmler által parancsba adott, lengyeleket érintő deportálás kapcsán is, ahol is a különleges kezelés alatt a következőket értették.

A Faji és Áttelepítési Főhivatal szabta meg, hogy kiket melyik, a Hivatal által meghatározott, I-től IV-ig terjedő értékcsoportba kell besorolni. Himmler vagy a helyileg illetékes képviselője, a magasabb SS- és rendőrvezető döntötte el, hogy mi történjen az egyes értékcsoportokkal, mégpedig

1. munkaszolgálat a Birodalomban,
2. deportálás a keleti területekről a főkormányzóságba,
3. beosztás nyugdíjasfalukba a főkormányzóságban,
4. átszállítás az auschwitzi koncentrációs táborba,
5. németesítésre való alkalmasság.

Ezek a dolgok mind a különleges kezelés címszó alá tartoztak.

Fennmaradtak még továbbá olyan nyomtatványok és űrlapok is a Faji és Áttelepítési Főhivatalból, melyekben a következőket olvashatjuk: „Tárgy: Különleges kezelés – (név). Hivatkozás: A Reichsführer SS-S IV D 2 számú rendelete... A fentiekre való hivatkozással a nevezett faji szempontból eleget tesz azon követelményeknek, melyeket németesítendő idegen népcsoportok számára szabtak meg. Ezek alapján németesíthetőnek nyilvánítva." Egy másik formanyomtatvány-példa: „Tárgy: Különleges kezelés – (név). A fentiekre való hivatkozással a nevezett faji szempontból nem tesz eleget azon követelményeknek, melyeket németesítendő idegen népcsoportok számára szabtak meg. Ezek alapján nem németesíthetőnek nyilvánítva."

Minden kétséget kizáróan kiderül ebből, hogy a különleges kezelés szónak ez esetben a legcsekélyebb köze sincs a kivégzéshez. A szót itt kétértelműség nélkül, tehát nem álcázó szándékkal egy embercsoporttal való olyan rendkívüli bánásmódra alkalmazták, melyet Himmler parancsa alapján különböző kategóriákba soroltak, mindegy, hogy németesíthetőnek nyilvánították őket, vagy sem, ezt a válogatást különleges kezelésnek nevezték.

Amikor ma ilyen dolgokról írok, úgy tűnik nekem, mintha távoli, valószerűtlen világokban történtekről beszélnék. Igen, az ember képes arra együgyűségében, hogy hihetetlenül elbizakodottan cselekedjen.

Egy másik példa a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokának irányelveiből, melynek alapján az úgynevezett háborús bűncselekményeket kezelték. 1939. szeptember 26-i keltezésűek, és a következőkről van szó bennük: „Különleges kezelés (végrehajtás) ...a különleges kezeléseket alapvetően a II. A végzi, kivétel az olyan esetekben, melyek papok, teológusok vagy bibliakutatók különleges kezelésével kapcsolatosak. Ezekben a II. B az illetékes."

Itt tehát a különleges kezelés kapcsán egyértelműen kivégzésről van szó. Ilyen esetekben – az iránymutatások erre kifejezetten utalnak is – Himmler személyesen döntött.

Két további példa: „Tárgy: Zsidók különleges kezelése. Hivatkozás: 1942. május 5-i jelentés, II. B 2. A Reichsführer SS és a Német Rendőrség főnöke elrendelte, hogy a fent nevezett jelentésben említett zsidókat (itt hét név következik) a neuhofi gettóban fajtársaik előtt fel kell akasztani."

„Tárgy: Zsidók különleges kezelése. Hivatkozás: 1942. március 27-i jelentés, II. B 2. A Reichsführer SS és a Német Rendőrség főnökének rendelete értelmében ott a (négy név következik) zsidókkal szemben végrehajtandó különleges kezelést kell végrehajtani."

Mindkét esetben olyan táviratokról van szó, melyeket a Birodalmi Biztonsági Főhivatal küldött egy-egy olyan államrendőrségi parancsnokságnak, amely kérvényt nyújtott be különleges kezelés ügyében.

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal ilyen esetekben csupán az a szerv volt, amely, kapott parancsának értelmében, továbbította Himmler felé az ehhez hasonló kérvényeket, majd Himmler döntését eljuttatta a kérelmező hatósághoz.

A különleges kezelés ez esetben is tökéletesen értelmezhető kivégzésként.

A deportálás szállítmányai a következő tárgymegjelölés alatt futottak: „A zsidókérdés végső megoldása", „Különleges kezelés", „Evakuálás keletre", pontosan úgy, ahogy a parancs szólt. Minden második hónapban új utasítások jöttek ezzel kapcsolatban.

Auschwitzba, a főkormányzóságba, Rigába vagy Warthegauba mentek a szállítmányok. Ezeken a helyeken a különleges kezelés, a végső megoldás, az evakuálás stb. nem volt egyenértékű a kivégzéssel, hiszen a gyilkoláson kívül munkaszolgálat is folyt.

Himmler személyesen foglalkozott az álcázással. Himmler azokkal a szavakkal hagyta jóvá a Biztonsági Rendőrség parancsnokának azt a jelentést, melyben dr. Korherr statisztikai felügyelő a zsidóügyek 1943 eleji számszerű állásáról, deportálásokról, halálozási adatokról és kivándorlási mutatókról tudósított, hogy ő ezt a jelentést későbbi álcázási célokra még jónak tartja; egyébként meg azt akarta, hogy annyi személyt evakuáljanak keletre, amennyit csak emberileg lehetséges. Ezután már csak olyan jelentéseket követelt, melyekben két számnak kellett szerepelnie: a jelentés havában deportált és az egyes országokban még fellelhető zsidók létszámának.

17

Heydrich halálának, melyet egy, 1942. május 29-én Prága egyik elővárosában rádobott bomba okozott, az volt az egyik következménye, hogy a cseh Lidice nevű falut a földdel tették egyenlővé, a lakosait pedig vagy lelőtték, vagy deportálták[79].

Ebből a faluból körülbelül száz gyereket deportált a Faji és Áttelepítési Főhivatal prágai kirendeltsége a litzmannstadti Áttelepítési Központba, mégpedig K. H. Frank, Csehország és Morvaország magasabb SS- és rendőrségvezető, a rendőrség tábornokának parancsára.

Ezeket a gyerekeket aztán németesíthetőnek és nem németesíthetőnek sorolták be. Az előbbieket a Brocken gyermekotthonba szállították, az utóbbiakkal kapcsolatban pedig minden lehető helyre eljuttatta kérését a litzmannstadti Áttelepítési Központ parancsnoka, hogy utasítást vár azzal kapcsolatban, mi történjen ezekkel a gyermekekkel.

Az én csoportomnak is írt ezzel összefüggésben. Az ügyosztályom nem volt illetékes technikai jellegű kérdésekben. Ennek ellenére Günther, állandó helyettesem válaszolt az Áttelepítési Központnak, hogy a nem németesíthető gyermekeket át kell adni a litzmannstadti államrendőrségi parancsnokságnak, amely további intézkedéseket foganatosít. Günther válaszadásának okait illetékesség hiányában nem tudom sem megérteni, sem megmagyarázni.

A vád képviselői megvádoltak azzal, hogy ezeket a gyermekeket én küldtem különleges kezelésre, ahol aztán meggyilkolták őket. Ez megint csak egy légből kapott vád, hiszen az egész ügyhöz nekem az égvilágon semmi közöm sem volt. Sem a deportáláshoz, sem pedig olyan utasításokhoz, hogy a gyerekekkel mit kell tenni. Nem is kellett őket kivégezni, és nem is végezték ki őket. Az egykori SS-Obersturmbannführer, Krumey tudomása szerint, aki a litzmannstadti Áttelepítési Központ vezetője volt, egy lengyeleket szállító transzporttal együtt a főkormányzóságba szállították őket. Ezt 1961. június 6-i tanúvallomásában mondta el.

Waltraut Elise Freiberg esküerejű nyilatkozata alapján, melyet dr. Kurt Merling jegyző előtt tett 1961. június 21-én Brémában, még körülbelül harminc lidicei gyermek volt egy puschkaui otthonban (az egykori főkormányzóság területén) 1945. január 20-án.

Azokra a tettekre, melyekkel a vád képviselői megvádoltak engem, nem találtak semmilyen bizonyítékot.

Eltekintve attól, hogy magától értetődően mentenem kellett a bőrömet, ha megvádoltak valamivel, amelyhez semmi közöm sem volt, nagyon megrázó látvány, és kimondhatatlanul szomorú, ha az ember azt látja, hogy a háború torzszüleményei micsoda csapást hoznak az emberiségre. A háború összes borzalma a lehető legnagyobb mértékben szégyenletes. Rendkívül szégyellem magam én is, attól függetlenül, hogy volt-e közöm a dolgokhoz vagy sem.

Lassan ideje lenne, hogy az embereknek megadasson a védelem a hatalomra éhes becsvágyók ellen, és ez végre gátat szab-

jon a hasonló történéseknek; mert ezeknek a veszélye a nukleáris tömegpusztító eszközök korában nagyobb, mint valaha. Márpedig a mostani helyzet további fennállása esetén az emberiség jövője vészterhes, bármikor kész újabb erőszakos halált, újabb könnyeket és új szenvedést szülni, és ezzel a pusztulás újabb leheletét hozni az emberiség számára.

Akiknek pedig a szenvedést el kell viselniük, éppúgy, mint eddig, azok lesznek, akik nem vesznek részt a dologban, és akik végül is a parancsokat kapják.

Ha már mi, mostaniak nem tudtunk változtatni a dolgokon, legalább gyermekeink levonhatnák a tanulságot oktalanságunkból, és megtehetnék a lépést az emberi vágyakhoz történő alkalmazkodás irányába. Ez egy lépés lenne előre – mi, öregek legfeljebb egyet visszafelé tettünk meg az emberi együttélés terén. Nekünk nyilvánvalóan nem volt meg hozzá a bátorságunk. A népek fiatalságának egyesülnie kell. Hiszen a szervezési alapfeltételek már adottak több ezer ifjúsági szervezet formájában.

Üljetek össze, és váljatok eggyé! Aztán töröljétek el az önálló államiság gondolatát a szeparatista felségjogokkal és a teljes politikai pereputtyal együtt. Teremtsetek magatoknak ehelyett egy központilag kormányzó testületet a Föld összes népe hasznára és jóléte érdekében.

Egy ilyen testületnek a szükséges, nemzetek felett álló kormányzási teljhatalommal történő felruházásához természetesen szükség van a hatósági és eszmei gátlások legyőzésére. Az is bizonyos, hogy az illetékességek átruházása is együtt jár bizonyos kezdeti nehézségekkel.

Bevallom, hogy gyilkosságra és pusztításra szólító parancsokat valószínűleg sokkal kisebb gátlások és nehézségek leküzdésével is ki lehet osztani az államvezetés részéről, így aztán marad a kérdés, hogy nem éri-e meg inkább vállalni a kockázatot, és a legnagyobb nehézségek leküzdéséért dolgozni azok természetétől függetlenül, ha ezáltal békét, örömöt és boldogságot lehet teremteni az emberek számára. Eddig csak vérről, verejtékről és könnyekről lehetett hallani.

Ha pedig a férfiember ezt a reneszánszot nem képes megteremteni, márpedig ez előfordulhat, hiszen eddig csak szerencsétlenséget hozott ezen a területen, nos, akkor a nőknek kell

ezt megpróbálniuk. Mert igazság szerint ők az élet fenntartói és őrzői. Mindenesetre jobban lehet bízni az e területen meglevő tudásukban, mint a férfiak ezzel kapcsolatos nyűtt-kopott tudományában.

A nőket mindig is az érzéseik vezérelték, míg a férfiak az értelem oldaláról igyekeztek megközelíteni a dolgokat. Eltekintve attól, hogy a politika területén eddig még amúgy sem vettem észre semmi jelét bármilyen értelemnek, azt kérdem magamtól, hogy mi szólna ellene, hogy ha a nők érzelmi alapú határozottsága egyszer felváltaná a férfiak észnélküliségét ezen a területen. Ennél rosszabb és silányabb úgysem lehetne soha. Ezzel szemben meglenne a remény egy nagyon valószínű javulásra.

Ismét előttem van egy példa a férfias értelemre. Az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalának egy levele Himmlerhez 1944 áprilisából:

„Reichsführer!

Ezennel átküldöm azt a térképet birodalmi területről, a Főkormányzóság, a Keleti Tartományok és Hollandia területéről, melyen az 1944. március 31-i állás szerint fel vannak tüntetve a koncentrációs és munkatáborok. Ezek a következők:

Birodalmi területen	13	koncentrációs tábor
Főkormányzóságban	3	koncentrációs tábor
Keleti Tartományban	3	koncentrációs tábor
Hollandiában	1	koncentrációs tábor
összesen	20	koncentrációs tábor

Ezenkívül a következő munkatáborok működnek:

Birodalmi területen	130	munkatábor
Főkormányzóságban	3	munkatábor
Keleti Tartományban	30	munkatábor
Hollandiában	1	munkatábor
összesen	165	munkatábor

Eicke idejében csak 6 tábor működött, most 185!

Heil Hitler!

Pohl. s. k.

SS-Obergruppenführer és a Waffen-SS tábornoka"

Az említett Eicke Glücks elődje, aki a koncentrációs táborok felügyelője volt. 1941-ben parancsot kapott Eicke SS-Gruppen-

führer és Waffen-SS altábornagya, hogy vegyen át egy frontegységet. Eicke ideje azután 1941-ben lejárt. Innentől kezdve 1944 áprilisáig 179 koncentrációs és munkatábort hoztak létre. (...)

Igazán semmi kedvem már élni. Hihetetlennek és valószerűtlennek tűnik számomra, hogy én is részese voltam ezen történéseknek.

18

(...)

Egy dolognak örülök, hogy lehetővé tette nekem a sors, hogy mindezekről a dolgokról még nyíltan és szabadon beszélhetek, mégpedig nem mendemondák alapján, hanem valós élmények alapján, saját nézőpontból írhatom le a dolgokat.

Nem személyes elkeseredettségből fakadnak a szavaim, mert megtanultam magam megismerni, és ahogy megismertem magam, észrevettem a hibákat is, melyeket elkövettem.

Kant tette ezt az önismeretet alapvető magatartásom előfeltételévé, a gyakorlati öntudatommá, valamint Szókratész, az antik világ bölcse is elsődleges dolognak tartja ezt az önismeretet, egyszerűen egy kikötendő előfeltételnek minden, az etikai értékekkel szembeni beállítottságom számára.

De mit ér a gyakorlatban az egész önismeret, valamint a múlt és jelen bölcseinek szép tanai, ha a mindenkori állami iga gyámsága alá kényszerít.

Negyven évvel ezelőtt professzoraink legnagyobb sajnálatára ezt kiabáltuk:

Emberek, halljátok a Morität énekét,
Ami régen megtörtént,
Épp kétezer éve már,
Islauverhar, Islauverhar.

Akkoriban ott, göröghonban,
Athén gyönyörű városában,
Ott élt Periklész,
Szókratész, Szókratész.

A piacokon és utcákon állván,
Miközben férfi és nő mellette elhaladván,
Odaszólt nekik: O anthrope,
Gnothise, gnothise.

Athén csendőrei
Ezt rossz néven vevén,
Egyik nap megragadta őt
Egy csendőr, egy csendőr.

Disztichonjaival együtt elcipelte
Az agg embert,
És szólt az ügyész,
Kivégzés, kivégzés.

Egy sötét börtönéjszakán
Végre elérte a halál,
Bürökméreggel telt pohár,
Borzadály, borzadály.

(Ismeretlen eredetű mondóka – szerk.)

Igen, e bölcsnek is fel kellett áldoznia az életét az emberi ostobaság és a belátástalanság oltárán. Neki sem sikerült másképp keresztülvinni akaratát az államhatalommal szemben, csak mártírhalállal. Visszautasította a barátai által biztosított szökési lehetőséget, és a törvényi rendelkezésekre utalt, azt tanácsolta nekik, hogy egy kakast áldozzanak a halála után az isteneknek, és kiitta a serleget.

Eddig a történet, ahogy mi hallottuk. Nem voltam sem Szókratész, sem pedig Giordano Bruno.

Még egy Platón nagyságú szellemnek sem sikerült a zsarnok Dionüszoszt elmozdítani állampolitikai irányvonaláról, és ehelyett platóni államvezetési elképzeléseket gyakorolni.

19

Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter utasítására 1944. április 3-án és 4-én Krummhübelben egy munkaértekezletet tartottak az európai német diplomáciai missziók zsidóügyi referensei számára.

Jelen volt két követ, tíz doktor (jogász – S. P.), néhány követségi tanácsos, konzulok, kormánytanácsosok és mások. Prof. dr. Six az üdvözlőbeszéd után átadta az elnöklést Schleiernek. Ez utóbbi nyitó előadásában a Zsidóellenes külföldi akciók céljairól

és feladatairól beszélt. Utána dr. Six következett A világ zsidóságának politikai struktúrája című előadásával. Ezután dr. von Thadden követségi tanácsos előadása következett Zsidópolitikai helyzet Európában, Áttekintés a zsidóellenes végrehajtó-intézkedések állásáról címmel.

Dr. Six megállapította, hogy az európai zsidóság eljátszotta biológiai és egyúttal politikai szerepét is; a keleti zsidóság fizikai felszámolása elvonja a zsidóság biológiai tartalékait. Nemcsak Németországban, hanem nemzetközileg is meg kell oldani a zsidókérdést.

Von Thadden követségi tanácsos azzal a küldöttségekhez intézett kéréssel zárta fejtegetéseit, miszerint minden, akár zsidóellenesnek álcázott propagandát el kell fojtani, amely alkalmas lehet arra, hogy a német végrehajtó-intézkedéseket gátolja vagy megakadályozza. Továbbá minden népben elő kell készíteni a zsidók elleni német végrehajtó-intézkedésekkel szemben tanúsított megértést. Ezenkívül folyamatos tudósításra van szükség annak lehetőségéről, hogy diplomáciai úton zsidók ellen hozott szigorított intézkedéseket lehessen bevezetni az egyes országokban. És végül folyamatos tudósítás szükséges a világ zsidóságának ellenakciókra vonatkozó kísérleteiről is, hogy időben lehessen ellenaknákat fektetni.

Attól tartózkodtak, hogy az egyes országokban a végrehajtó-intézkedések helyzetéről az előadók által elmondott részleteket felvegyék a jegyzőkönyvbe, mivel ezeket titkosan kellett kezelni.

Ezután még körülbelül húsz további előadás következett, melyeket az ülés résztvevői tartottak.

Ezeket a dokumentumokat a többi akkori irattal együtt itt, Izraelben bocsátották a rendelkezésemre – én nem vettem részt azon az ülésen –, és szintén a tárgyalás részét képezték a per során.

Igen, ha egyidejűleg hozzáolvasom ehhez prof. dr. Six tanúvallomását, melyet 1961-ben Németországban tett, valamint az egykori követségi tanácsos, dr. von Thadden röviddel a fegyverszünet után tett tanúvallomását 1945-ből, továbbá néhány itt, Izraelben található, bizonyítékul szolgáló iratot dr. Six és a Biztonsági Szolgálat egykori Felső-Duna Elöljáróságának vezetője között folyó levelezésből és egyéb iratokat, nos akkor azt kell mondjam, hogy különös, nagyon különös ez az egész.

Dr. von Thadden követségi tanácsossal az 1945-ig terjedő években sok dolgom akadt, mondhatni állandó kapcsolatban voltunk. Ő ugyanis egy ideig előadó volt a külügyminisztériumban. Élénk aktaforgalom kötötte össze az ő ügyosztályát az enyémmel, a közvetlen feletteseinken keresztül. Több száz ilyen dokumentum áll rendelkezésre a mai napig is.

Dr. von Thadden személyesen egy szeretetreméltó jelenség volt: mérsékelt, nyugodt és bürokratikusan száraz. Csupán azt az egyet nem értem, hogy volt képes Nürnbergben nyíltan kijelenteni, hogy nem tudott a gyilkosságokról, és meg kell mondja, hogy Eichmann SS-Obersturmbannführer egy az egyben félrevezette, és most meg kell állapítsa, hogy ráadásul nagyon ügyesen.

Ezzel ellentétben azonban 1944 áprilisában olyan egyértelmű dolgokat adott elő az üggyel kapcsolatosan, hogy az be sem kerülhetett az ülés jegyzőkönyvébe.

Ismeretes számomra, hogy amikor az embert vallatják és kérdezik, olyankor előszeretettel kerülnek elő hazugságok. És 1945 után nagyon sok volt a kérdés. Nem is haragszom személyesen von Thadden úrra. Csak megállapítom, hogy az ilyen és ehhez hasonló dolgok által kényszerűen egy olyan kép rajzolódott ki a személyemet illetően, mintha valójában én lettem volna a zsidók elleni intézkedések mozgatórugója és fő felelősséggel rendelkező tényezője. Ez csak egy elképzelés, mely egyébiránt az ellenem folytatott per során megingott, és amit sok avatatlan csodálkozva vett tudomásul, röviden tehát egy feltételezés, amely hajótörést szenvedett. Ezen elterjedt feltételezéseknek lett a következménye, hogy néhány annak idején Nürnbergben fogva tartott számára én deus ex machinává[80] léptem elő. Saját nyomorukban hirtelen felismerték, hogy ha mindent rám kennek – mivel én nem voltam elérhető –, akkor a saját akkori helyzetükön ezzel javítani tudnak.

Prof. dr. Six egy ideig felettesem volt a Biztonsági Szolgálat Főhivatalában, ha eltekintünk most egy, a ranglétrán még köztünk helyet foglaló osztályvezetőtől. Ezenkívül abban az időben dékán volt a Berlini Egyetem Külügyi Tudományok Karán, de ezt már mondtam. Dr. Six rendkívül éles eszű és intelligens volt, neki nemigen lehetett megmagyarázni, hogy a fekete is fehér. Ha az 1945 utáni szemszögemből a dolgokat alaposabban szem-

ügyre veszem, azt kell mondjam, hogy a krummhübeli konferencia külügytudományi vonatkozásai mutatják, hogy az intelligenciájához mérten az ő részvételének sem volt sokkal több értelme ebben az egészben, mint az enyémnek. Túl nagy csapás volt ez mindkettőnk számára, nekem úgy tűnik a dolog. Persze, hogy eloszlassam az esetleges félreértéseket, én csak egy amolyan házi használatra szánt intelligenciával rendelkeztem, nekem ilyen jutott, éppen ezért magamat egy egykori dékánnal összehasonlítgatni egy kissé frivolnak tűnik számomra. Ezt gyorsan szeretném hozzáfűzni a dologhoz. Nem is érintettem volna ezt az egész intelligencia-kérdést, ha nem teszi ezt dr. Six maga is az 1961-ben tett tanúvallomásában. De akárhogy is van, úgy gondolom, hogy jobban tettük volna mindketten, ha inkább más dolgokkal foglalkozunk, mint az akkori világnézettel. És ezt nem a mai gazdasági helyzettel kapcsolatban mondom, mellyel az embernek bizonyos mértékig következményként kell számolnia. Habár semmi esetre sem szeretnék az Argentínában eltöltött elmúlt tíz év során megadatott helyzetemmel kapcsolatban panaszkodni, ez nem is esik nehezemre, hiszen jómagam amúgy sem vonzódtam soha különösképpen a pénzhez és az értéktárgyakhoz. Inkább azt gondolom, hogy ha az akkori időket összehasonlítjuk a mával azon erkölcsi nyereség szempontjából, melyet az időközben betöltött életkorral arányosan tudhatott volna magáénak az ember, akkor – részben saját ostobaságának folytán, részben a körülmények miatt – nem kellett volna éveken keresztül egy szellemi vákuumot végigjárnia.

Azonban dr. Sixre sem haragszom semmi miatt, kedveltem őt emberileg abban az időben, amikor még a felettesem volt.

Prof. dr. Six tanúvallomása, melyben megpróbált elhatárolódni, illetve megszabadulni az egykori ügyletes alegységektől – azzal együtt, hogy neki ez sikerült is – arra késztette a főügyészt, hogy a kérdést az ellenem folytatott eljárás során is figyelembe vegye.

Von den Bach-Zelewski úr – a rendőrség akkori tábornoka – vallomása, miszerint adott volt a lehetőség arra, hogy egy feladat végrehajtása alól kivonja magát az ember áthelyezési kérelemmel, véleményem szerint nem világít rá a dolog lényegére.

Nem ismerem személyesen Von den Bach-Zelewski urat, de mint emberről csak jót és dicséretre méltókat hallottam róla.

Azt hiszem, mindkét úr igazat ad nekem, ha azt mondom, hogy hatalmas különbség van aközött, ha a rendőrség tábornoka vagy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal hivatalfőnöke próbál visszalépni valamitől, vagy éppen referenseik egyike áll eléjük hasonló kérelemmel.

Áthelyezési kérelmekkel persze lehetett próbálkozni, senki sem gátolta ebben az embert, de úgy gondolom, hogy erre nem érdemes több szót vesztegetni, hiszen az ilyen kérelmeket visszautasították. Különösen akkor, ha az érintett referens amúgy sem ügyeletes alegységhez tartozik, nem kell megölnie senkit, erre parancsot sem kell adnia, és még deportálásra felszólító parancsokat sem kell elrendelnie. Ha egy ilyen referens példának okáért a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban, az íróasztalánál szolgál – és ennek ellenére áthelyezésért folyamodik –, vagy ha Magyarországra helyezik át a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokához, és ezáltal mind az előbbi, mind a magasabb SS- és rendőrvezető alá, aki így a bírája is lesz, csak egy beosztott. Vagy éppen akkor, ha egy referens egy elöljáróságtól egy alegységhez, mondjuk Linzbe akarja magát áthelyeztetni. Ilyen esetekben a kérelem negatív megítélése esetén „engedelmeskedj, és szolgálj tovább" a jelszó. A válaszok ugyanis minden esetben körülbelül így hangoztak: „Mit akar hát, hiszen nincs is más dolga, mint az igazgatási ügyekkel kapcsolatos aktamunkákat elintézni. Ezenkívül az eddigi egyik legnagyobb háború kellős közepén élünk. Itt önnek is teljesítenie kell a kötelességét, mégpedig ott, ahova a parancs rendeli. Háború idején senki sem válogathat, hogy hol harcolna szívesebben." Pontosan ilyeneket hallott az ember. Így van, uraim? Tegyék a szívükre a kezüket! Nem akarok ezzel semmit elérni, ezenkívül a bizonyítási eljárást már réges-rég lezárták ellenem.

Csupán hozzátartozna az igazsághoz, és megadná a lehetőséget a kisebb rendfokozattal rendelkező egyik-másik egykori munkatársnak is, hogy hivatkozhasson rá. Itt elsősorban – és ebben senki sem tud megakadályozni – a saját egykori hivatali munkatársaimra gondolok.

Ezt a vizsgálódást azzal a nyilatkozattal tudom lezárni, melyet prof. dr. Six 1961-es tanúvallomása kapcsán tett, és melyben többek között arról van szó, hogy végül is mindegyikünknek

adott volt a lehetőség, hogy akkor is döntsünk, ha az áthelyezési kérelmünket nem fogadták el. Ez igaz!

Nyilvánvalóan figyelmen kívül hagytam azt a lehetőséget, hogy még időben elhatározzam magam: Bueno. E lehetőség logikus magyarázatának eredményeként kell annak következményeit a mai napig viselnem.

Dr. Sixnek sikerült elérnie azt, hogy eljöhessen egy beavatkozó alegységtől. Könnyebb dolga volt, hiszen, mint már említettem, egyike volt a Birodalmi Biztonsági Főhivatal hét hivatali főnökének. Elcserélte a Biztonsági Rendőrségnél elfoglalt helyét egy követségi helyre a külügyminisztériumban. Ennek ellenére megint képviseltette magát a krummhübeli konferencia idején 1944 áprilisában, egyike volt a mértékadó személyeknek.

Nem ő volt a kezdeményező, hanem a birodalmi külügyminiszter. Ez világos, és minden dokumentumból kiderül. De következtében neki magának is engedelmeskedni kellett, és azt tenni, ami a parancsban állt. Egy referensnek pedig mennyivel többet kellett még megtennie, csupán engedelmességből.

Himmler tartott egy beszédet 1943-ban Poznanban az SS-Gruppenführerek, tehát az SS tábornokai előtt[81]. Több más ponton kívül az engedelmesség kérdésével is foglalkozott. Így szólt: „Az engedelmesség olyan követelmény a katonaéletben reggel, délben és este, melyet teljesíteni kell. A kis ember engedelmeskedik is mindig, vagy legalábbis legtöbbször. Amennyiben nem, úgy bezárják.

Bonyolultabb az engedelmesség kérdése az állam, a párt és a hadsereg magasabb tisztségeit viselőket illetően, valamint imitt-amott az SS-ben is. Szeretnék itt valamit tisztán és világosan kijelenteni: az, hogy a kis embernek engedelmeskednie kell, egyértelmű. Még egyértelműbb az, hogy az SS minden magasabb tisztségű vezetője, tehát a teljes Gruppenführer-testület a feltétel nélküli engedelmesség mintaképe... Abban a pillanatban azonban, ha az illető felettes vagy a Reichsführer SS – legtöbbször ez jöhet szóba a Gruppenführer-testület számára –, vagy éppen maga a Führer döntött, és adott parancsot, azt végre is kell hajtani, nemcsak betű szerint, hanem annak lényegét tekintve is. Aki a parancsot teljesíti, annak ezt úgy kell tennie, mint egy hűséges intézőnek, mint a parancsosztó hatalom hűséges képviselőjének. Ha eddig azt gondolták, hogy ez helyes,

amaz pedig helytelen, sőt akár rossz, nos akkor két lehetőség marad. Ha valaki azt gondolja, hogy nem tudja vállalni a felelősséget egy parancs végrehajtásáért, akkor azt őszintén meg kell mondania: nem tudom vállalni érte a felelősséget, és kérem, hogy mentsenek fel alóla. Erre a legtöbb esetben a következő parancs fog érkezni: ennek ellenére végre kell hajtania. Vagy ha azt gondolja az ember: kikészültek az idegei, gyenge. Erre azt mondhatják: jó, akkor vonuljon vissza. De a parancs az szent."

Ez egész jól hangzik. De ha belegondol az ember, hogy itt SS-tábornokokról volt szó, Himmler rájuk értette a dolgot, akkor egy kicsit másképp fest a történet. Az alacsonyabb rendfokozatokra ugyanis a következő vonatkozik: engedelmeskednie kell, ha nem, akkor becsukják. Igen, ez pontosan az, amit mondtam: egykori feletteseinknek könnyebb dolguk volt.

Ezenkívül generációk óta létezik egy régi katonai tapasztalat: minél alacsonyabban áll valaki a szolgálati ranglétrán, annál kíméletlenebbül és szigorúbban fogják ugráltatni. (...)

20

A mai, és kiváltképp a városi ember mindig is sietségben, hajszában és mindennapos harcban élt egzisztenciája megteremtése érdekében. Tulajdonképpen ez a munkahajsza és vesződség tölti ki létét, melyeknek azért veti alá magát, hogy saját, illetve hozzátartozóinak ellátását biztosítsa. Gyakran olyan körülmények között, melyek idegi tűrőképességének határáig hajszolják. És a Föld népességének folyamatos növekedése ezt a léthárcot egyre nagyobb mértékben kíméletlenebbé és brutálisabbá teszi.

Olyan lelki értékek megszerzésére pedig egyre kevesebb időt szán, melyek mentén belsőleg összeszedhetné magát. Ezen túl pedig elcsigázott fizikai és pszichikai állapotának következtében egyre nehezebbé válik számára, hogy egyáltalán érdeklődést mutasson hasonló értékek gyűjtögetése iránt. Ezen érdeklődés helyébe egy hatványozott egoizmus lép, szorosan összefonódva egy, létének elemeivel szembeni pesszimista alapbeállítottsággal, és még ha meg is fordulna a fejében, akkor is uralkodnának

rajta ezek az elemek. Egy, ehhez a miliőhöz igazított állami vagy pártpropaganda mindig meghozza itt a gyümölcsét.

Németországban például egy milliós nagyságrendű munkanélküliekből álló sereg vegetált a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt megszületésekor.

A különböző politikai irányzatokat és ezek demagóg felhívásait egy pszichológiai alapokon nyugvó propagandagépezet segítségével tukmálják rá az egyénre, akinek erkölcsi alapmagatartását így terelik a párt vagy az állam által kívánt cselekvés vagy gondolkodás irányába.

A gondolkodásmód eredeti sokféleségét az egyéni jellegzetességnek megfelelően így irányítják egyetlenegy norma felé, majd kiigazítják és uniformizálják azt. Ezzel azonban elvész az egyéni gondolkodásmód erkölcsi előfeltétele, és a helyébe lép egy különleges sajátosságokkal bíró állami vagy pártpolitikai tömegerkölcs.

Most legalább még különbséget tehet és dönthet az egyén, hogy mi az értékes, és mi az, ami a beállítottsága és érzése szerint az általánosan érvényes erkölcsi értékeknek ellentmond, de akkor azonban nem tudja a saját gondolatainak eredményeit vagy saját érzéseit semmilyen módon kifejezésre juttatni, ha a totalitás igénye állami-végrehajtói jelleget öltött anélkül, hogy bármilyen személyes és valós veszélyt magára vállalna.

Igen, még egy áldozat sem lenne képes a legcsekélyebb mértékben is megváltoztatni az általános állapotot. (...)

A cselekvés szabadságát már csak olyan vágányokon lehet kifejezésre juttatni, melyek iránya és céljai az államvezetésnek tetszőek. És ahelyett, hogy az emberek hasznos együttélése érdekében az ember ösztöneiből fakadó értékek rendelődnének alá a morális értékeknek, pont fordítva történik mindez. Ennek egyik következménye végül, hogy más népek jogainak vagy érdekeinek figyelembevétele helyett az a jog kerül előtérbe, amely csak a saját népnek használ, anélkül, hogy figyelembe venné más közösségek életszükségleteit, sőt akár ezek kárára is.

Amíg ez az állapot nem változik, továbbra is könyörtelen katasztrófák következnek be a népek életében, ez olyan biztos, mint ahogy szegények lesznek a templomokban. A parlamentarizmus pedig ne vigasztalja magát azzal, hogy ilyen csak totalitárius államokban lehetséges, és hogy egyedül ez volt az indítók az egészre. A történelem igen egyértelmű felvilágosítással szolgál a kérdésről.

(...)

A sors erői adták nekem a létet és az életet: emberként.

Előlük tűnök el nemsokára, vándorként utazom az éjszakába.

Sok minden kíséri az embert ezen az úton, amely fájdalmat és bánatot okoz.

VÉGE AZ I. RÉSZNEK

Adolf Eichmann
1961. szeptember 6.

II. rész

Holokauszt országonként

1

Mindig, amikor az elmúlt 15 évben valaki személyemmel foglalkozott – írásban vagy szóban –, akkor a megjelent munkák tanulmányozásakor azt láthatjuk, hogy például ilyenek és ehhez hasonlók vannak azokban leírva. Hát igen. Téves nézet az, amikor azt állítjuk, hogy Eichmann részt vett a keleten véghezvitt mészárlásokban. Ő volt azonban a felelős a zsidókérdés megoldásáért minden egyéb olyan európai területen, ami német megszállás vagy befolyás alatt állt.

Miután pedig ily módon ezen leírások középpontjába kerültem, nem is olyan egyszerű számomra az, hogy éppen akkor, amikor Nyugat-, Észak-, Dél- és Délkelet-Európáról beszélek, ne próbáljam magam szinte minden mondatban megvédeni. Az ilyen dolog persze unalmassá válik. A másik oldalon azonban mégiscsak érthető, hogy valaki, akit valami miatt nem terhel felelősség, nem volt tehát semminek a háttérből irányító szereplője, kezdeményezője vagy megparancsolója, ennek ellenére megvádolják ilyenekkel, hogy tehát ez a valaki a vádaskodások ellen védekezni próbál. Különben ugyanis hamis kép alakulna ki az emberekben. Éppen ezért megtaláltam erre a legjobb és egyúttal a legegyszerűbb megoldást, mégpedig azzal, hogy úgy hiszem, az objektív kép kialakításához az a legszerencsésebb, ha messzemenően csakis az akkori hivatalos dokumentumokat hagyom szóhoz jutni. Beszéljenek ők maguk, a saját szavaikkal. Ezzel ugyanis el tudom érni, hogy az esetleges gyanúsítgatásnak, mely szerint megfoghatatlan vagy kétszínű módon közelítettem meg az események felvázolását, már a kezdet kezdetén elejét vegyem.

Véleményem szerint ez a fajta szemléletmód, amit személyes emlékképeimmel és véleményemmel illusztrálok, egy valósághű és szemléletes képet eredményez. Éppen azt a képet, amit az olvasó látni szeretne, vagyis: mi történt valójában akkoriban? Mi az igazság, és mi a handabanda? És így maga az olvasó fog a végén világos és félreérthetetlen ítéletet alkotni arról, ami valójában történt.

2

Franciaország

1940. június 21-én, a Nemzetközi Hálókocsi Társaság[82] történelmi jelentőségű étkezőkocsijában a felek megegyeztek a Németország és Franciaország közötti fegyverszüneti szerződésről[83].

(...) Hitler Abetzet, az eddigi követet nagykövetté nevezte ki, és franciaországi hatáskörrel többek között a következő feladatokkal bízta meg:

1. tanácsadás a katonai szerveknek politikai kérdésekben,
2. állandó kapcsolattartás a Vichy-kormánnyal[84] és megbízottaival a megszállt területen,
3. tanácsadás a Titkos Tábori Rendőrség és a Gestapo felé a politikailag fontos dokumentumok lefoglalásával kapcsolatban,
4. a köztulajdonban, továbbá a magántulajdonban, mindenekelőtt pedig zsidó magántulajdonban lévő művészeti kincsek felkutatása és nyilvántartásba vétele a rendkívüli, erre vonatkozó utasításoknak megfelelően.

Hitler továbbá nyomatékosan elrendelte, hogy csakis Abetz nagykövet felelős a megszállt, illetve el nem foglalt francia területeken mindenféle politikai kérdésben.

A továbbiakban Ribbentrop közli, hogy a nagykövet a feladatainak ellátásához szükséges utasításokat tőle kapja, és a feladatok megvalósításáért kizárólag neki tartozik felelősséggel. Ez a kinevezés Abetz számára teljes körű teljhatalmat jelentett. Így aztán nem csoda, hogy Abetz már egy 1940. augusztus 17-én tartott megbeszélésen szorgalmazza: a franciaországi katonai közigazgatás rendelje el, hogy a megszállt francia területekre egyetlen zsidó se tehesse be többé a lábát. Továbbá követelte, hogy készítsék elő a zsidók maradéktalan eltávolítását a megszállt területekről, és végül vizsgálják meg, miként lehet a megszállt területen a zsidó vagyonokat kisajátítani.

A megszállt Franciaország katonai közigazgatásának vezetője[85] kapta azt a feladatot, hogy ezeknek a dolgoknak a bürokratikus és adminisztratív oldalát kidolgozza. Ugyanekkor a berlini külügyminisztérium Abetz megkeresésére kikéri a Reichsführer

SS-vezető személyes vezérkarának állásfoglalását a különféle antiszemita intézkedések kérdésében, melyek aztán alapot szolgáltathatnak arra, hogy később az el nem foglalt területekről is eltávolítsák a zsidókat.

Heydrich sietett megadni a választ, és 1940. szeptember 20-án a Reichsführer SS és a Német Rendőrség parancsnoka a birodalmi belügyminisztériumban, iktatószám: 5-IVD6-776/40 gRs. fejrésszel levelet küldött, válaszul Luther külügyi helyettes államtitkár, SS-Standartenführer megkeresésére.

Heydrichnek semmiféle aggálya nem volt az Abetz által tervezett intézkedések megvalósítása ellen, és egyetértett azzal is, hogy ezeket a francia hatóságok hajtsák végre.

Abetz azonban már egy lépéssel továbbment, mivel bejelentési kötelezettséget követelt meg a megszállt területeken élő zsidóktól, azonkívül elrendelte a zsidó üzletek és boltok megjelölését, valamint vagyonkezelőt rendelt azon zsidó javak mellé, melyek tulajdonosai már elmenekültek.

Ajánlatos azonban a Franciaországban állomásozó német Biztonsági Rendőrség bevonása is – vélte Heydrich. 1940. október 1-jén aztán egy további Abetz-javaslat megy 19 példányban sokszorosítva a különböző központi hatóságokhoz. Abetz ebben azt követeli, hogy Franciaország nevezett területein eljárásokat folytassanak a közelebbről meghatározott zsidócsoportok ellen, azok állampolgárságtól való megfosztása ügyében. Végül kifejti, hogy szerinte ez az általa kezdeményezett intézkedés csak az első lépést jelenti az egész probléma megoldásának irányába.

A francia kormány Vichyben időközben kinevezett egy zsidó kérdésekért felelős biztost, Xavier Vallat személyében, aki 1941. április 3-án látogatást tett a párizsi német nagykövetségen. Abetz a következőket jelentette a külügyminisztériumnak: „Abból a célból, hogy egy későbbi szakaszban az őslakó zsidókra is azokat a rendelkezéseket alkalmazhassuk, mint a külföldi és honosított zsidókra, már most szükséges egy törvény, ami a francia zsidó biztosnak megadja a lehetőséget arra, hogy olyan őslakó zsidókat is megfosszon állampolgárságuktól, akik a francia nemzet speciális és nemzeti érdekei ellen vétettek." Azt tanácsolta Xavier Vallatnak, hogy javasolja a Vichyben székelő kormánynak egy ilyen törvény megszavazását.

A Vichyben székelő francia kormány már 1940. október 4-én kibocsátott egy saját zsidórendeletet, amiben többek között szerepelt a zsidó külföldiek elhelyezése, külön koncentrációs táborokban. A Reichsführer SS, valamint a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokának IV D 6-229/40 (1940. október 30.) sz. rendelete kimondta az elkülönített koncentrációs lágerek létesítését a német, osztrák, szlovák és lengyel állampolgárságú zsidók részére. Ezt dr. Knochen, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének párizsi székhelyű, Belgiumért és Franciaországért felelős megbízottja közölte a franciaországi katonai közigazgatás főnökével, 1941. január 28-án.

Az előzőekben a dokumentumok segítségével bemutattam annak a törvényhozói munkának egy rövid vázlatát, amit Franciaországban a zsidókérdés kezelésére végeztek. Mindeddig sem én, sem pedig ügyosztályom nem jelentünk meg ebben az összefüggésben, mindezen feladatokat más hatóságok végezték. Dannecker SS-Hauptsturmführert, aki az én ügyosztályomon szolgált rövid ideig, hivatali főnököm parancsára felmentették a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban eddig végzett munkája alól, és Párizsba helyezték mint a Biztonsági Rendőrség parancsnoki megbízottjának referensét.

Göring utasítására a Nagynémet Birodalom területéről a háború alatt is folytatódott a zsidók gyors ütemű kivándorlása az adott lehetőségek között. És mivel abban az időben alacsony volt a kiutazási lehetőség, jobban mondva a bevándorlási engedélyek száma, ezt a számot még tovább csökkentette volna a zsidók Belgiumból és Franciaországból való kivándorlása. Éppen ezért meg kell akadályozni a kivándorlást ezekről a területekről.

Végül utalás történik a zsidókérdésnek kétségtelenül a végkifejlet felé haladó megoldására. Ezt 1941. május 20-án közölték minden államrendőrségi szervvel, a francia hatóságokkal, a Biztonsági Szolgálat hatóságaival, valamint a berlini külügyminisztériummal. Ezt az iratot az egyik ügyintézőm szövegezte, főnökömnek, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal hivatalvezetőjének rendelkezései szerint. A főnököm iránymutatásait én diktáltam az ügyintézőnek.

Akkori közvetlen főnököm, Heinrich Müller SS-Gruppenführer és a rendőrség altábornagya valószínűleg egy napig beteg volt, vagy pedig szolgálati útra ment – mindkettő a legnagyobb

ritkaságnak számított nála –, mivel akkori helyettese, Schellenberg írta alá ezt a körrendeletet. Az a Schellenberg, akit aztán később, Canaris eltávolítása után kineveztek a Német Kémkedés és Kémelhárítás – röviden az elhárítás – korlátlan urává.

Az előbb éppen a zsidókérdés végleges megoldása kifejezést említettem. Emlékezetem szerint abban az időben a már az én közreműködésemmel kidolgozott Madagaszkár-tervet értették ezalatt, aminek ez volt a tárgya, és amelyről ennek a munkának más részein részletesen beszámolok. A most következő sorok megmutatják, hogyan torpedózták meg ezt a tervet – eltekintve most a későbbi katonai és politikai helyzettől, ami már egyébként is túlhaladta azt.

A Párizsban székelő diplomaták képviseletére és ellátására dr. Zeitschel követségi tanácsost rendelték ki. Ezt Abetz közölte Párizs katonai parancsnokával. Ez a dr. Zeitschel 1941. augusztus 22-én feljegyzést készített Abetz nagykövet részére. Ebben az állt, hogy a hatalmas keleti területek meghódítása és elfoglalása a zsidókérdés végleges és kielégítő megoldásához vezethetne egész Európában, a lehető legrövidebb időn belül. Ott aztán külön területet jelölhetnénk ki számukra. Egyszerű katonai parancsokkal meg lehetne oldani, hogy a megszállt területeken élő zsidókat, mint például Hollandia, Belgium, Luxemburg, Norvégia, Jugoszlávia és Görögország területei, nagy tömegekben erre az új területre szállítsuk, a többi államnak pedig azt javasolhatnánk, hogy kövessék példánkat. A Madagaszkár-terv önmagában nem rossz, azonban megoldhatatlan szállítási problémákhoz vezetne. A hajóink szállítókapacitását ugyanis fontosabb dolgokra is fel lehetne használni, mint arra, hogy zsidók tömegeit sétahajókáztassuk velük a világ óceánjain. Eltekintve itt most attól, hogy a zsidók tízmillióinak elszállítása évekbe kerülne.

Ezért dr. Zeitschel azt javasolta Abetz nagykövetnek, hogy ezt a tényt említse meg a birodalmi külügyminiszternek, hogy ő aztán Rosenberggel, a keleti területekért felelős, közben már kinevezett miniszterrel és Himmler Reichsführer SS-szel megvitassa ezt az egész dolgot, és vizsgálja meg, van-e értelme az általa javasoltaknak.

A zsidók keleti területekre történő szállítását még a háború alatt meg lehetne oldani. Azt kéri továbbá, hogy ez alkalommal különösen hangsúlyozzák ki azt, hogy Franciaországban nem

áll rendelkezésre elegendő tábor az internálásokhoz. Éppen ezért minden lehetséges törvénnyel és más előírással arra kell törekedni, hogy átvészeljük ezeknek, az egészét tekintve csak átmeneti és nem átfogó intézkedéseknek az időszakát.

Végül azt javasolja Abetznek, hogy a problémát tárja fel Göring birodalmi marsall előtt is, aki éppen most igen fogékony a zsidókérdésekre. Ő ugyanis mostani beállítottságát és a keleti hadjárattal szerzett tapasztalatait figyelembe véve bizonyára nagy segítséget jelenthet ennek az ötletnek a megvalósításában. Ennyit dr. Zeitschelről.

Nos tehát, ezek bizonyára kedves szólamok voltak von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter füleinek. Valószínűleg nem volt ugyanis ínyére az aktív Heydrich felelős szereplőként való bevonásának gondolata, különösen nem annak külpolitikai ambícióit látva, Madagaszkár esetében. Már az is elég rosszul esett Ribbentropnak, hogy Heydrichet bízták meg a helyettes birodalmi protektor feladatainak ellátásával Csehország és Morvaország területén. És Heydrich hataloméhsége határtalan volt. Heydrich ravasz és rafinált volt, értelme egy mérnökhöz illő pontossággal és a dolgok szerkezetének átlátásával megáldva – pont Ribbentrop ellentéte. Abetz mindenesetre bizonyára készséges és barátságos fogadtatásra talált elképzelésével, mert röviddel ezután vagy már akkor a Madagaszkár-tervet mint megoldást elvetették.

Abetz pedig Himmler főhadiszállásán tett látogatása alkalmával megkapta az engedélyt ahhoz, hogy már most minden, a franciaországi koncentrációs táborokban található zsidót keletre deportáljon, amint elegendő szállítóeszköz áll rendelkezésére.

Ezt az eredményt dr. Zeitschel 1941. október 8-án közli a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének Belgiumért és Franciaországért felelős megbízottjával, mégpedig a Dannecker kezébe eljuttatott jelentés formájában. (A dokumentumban Dannecker hibásan, mint Obersturmbannführer [alezredes] szerepel. Bizonyítani tudom azonban, hogy Dannecker sohasem ért el az SS-Hauptsturmführer-i rangnál magasabb rangot, sohasem volt SS-Obersturmbannführer-i rangja.)

Miután így sikerült megszerezni Himmler elvi hozzájárulását az ilyen irányú feladatokhoz, szorosra húzta a gyeplőt, és néhány hetente jelentést küldött Berlinbe azzal a sürgős kéréssel,

hogy a zsidókat a lehető leghamarabb távolítsák el a megszállt francia területekről.

Ezzel tehát megszerezték a parancsot a zsidók Franciaországból való deportálására. A rendőrség megkapta a megfelelő utasításokat, és az volt a dolga, hogy ezeknek engedelmeskedjék. Mit használt volna, ha valaki azt híreszteli: nem, én ezt nem akarom? Az SS- és rendőrbíráskodás rendszere azonnal közbeszólt volna, és a helyére másvalakit állítanak, aki tovább viszi a munkát.

Sürgette a dolgot a párizsi katonai parancsnok, sürgette azt a nagykövet is, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének megbízottja pedig nem tehetett mást, minthogy elfogadja ezt a sürgetést. Himmler ugyanis engedélyezte a dolgot. Mihelyt lesz elegendő szállítóeszköz.

De mikor lesz elegendő szállítóeszköz? A Birodalmi Biztonsági Főhivatal sürgette Párizst. Főnököm, a IV. sz. hivatal főnöke elrendelte a tárgyalások megkezdését a Birodalmi Közlekedési Minisztérium illetékes ügyosztályával. A Reichsführer SS, Himmler és Heydrich, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke határozták meg a deportálandók körét, a kivételezetteket, a keleti célállomást, és meghatározták a poggyász maximális súlyát is. Tehát mindent megszabtak, a külügyminisztérium és más, politikai központi szervek egyetértésével, egybehangolva azt a zsidóknak 1941 őszén végrehajtott első deportálási hullámaival, a birodalom területéről, Ausztriából, illetve a cseh és morva protektorátusból.

A Birodalmi Közlekedési Minisztérium egyik ügyintézője sem mondhatta volna, hogy nincs elég szerelvény, a szállítás helyzete nem teszi mindezt lehetővé. Mindez együtt nem volt más, mint egy bürokratikus fogaskerékrendszer, amiben az egyik kerék belekapaszkodik a másikba. A hajtókerekek és főtengelyek szerepét Franciaország esetében dr. Zeitschel, Abetz és Ribbentrop, valamint Himmler és Heydrich töltötték be. És ez nem elmélet! A dokumentumok mindezt bizonyítják!

Franciaországból megindult a deportálás. 1941. október 23-án Himmler, Reichsführer SS és a Német Rendőrség főnöke minőségében azonnali hatállyal megparancsolta a zsidók kivándorlásának leállítását, jobban mondva megakadályozását. Az evakuálási akciókra azonban ez nem vonatkozott.

A deportálást azonban 1941–1942 fordulóján, a karácsonyi szabadságolások miatti nagy forgalom miatt még egyszer eltolták. Ezt Müller, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalának főnöke, SS-Gruppenführer és a rendőrség altábornagya közölte az 1941-es esztendő szentestéjén, 23 órakor a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének Belgiumért és Franciaországért felelős megbízottjával.

(...)

1942. február 28-án azt a parancsot kaptam, hogy a párizsi hatósággal, annak 1942. február 27-én kelt megkeresésére közöljem, hogy az éppen folyamatban lévő menetrendi megbeszélést követően azonnal deportálni lehet ezer zsidót.

Azonban láthatóan még mindig voltak nehézségek, az országok bürokráciája ugyanis igazi bürokratikus tempóban dolgozott. Parancsomnak megfelelően 1942. március 4-re Berlinbe egy megbeszélést kellett szervezzek a zsidó referensek számára. Ezen a megbeszélésen a SIPO (Biztonsági Rendőrség) és a Biztonsági Szolgálat főnökének párizsi székhelyű illetékes referense ismét utalt az azonnali deportálás sürgősségére.

Megbízásomnak megfelelően 1942 márciusára fogyást kellett neki ígérnem (...) és tudomására kellett hoznom, hogy Heydrich végleges döntését feltételezve már most tárgyalásokat lehet kezdeni a francia kormánnyal ötezer zsidó keletre történő elszállításával kapcsolatban. Az utasításnak megfelelően itt először 55 évnél fiatalabb, munkaképes zsidó férfiakról volt szó. Gondoskodni kell továbbá arról, hogy a francia állampolgárságú zsidók az elszállítás előtt, de legkésőbb a deportálás napján elveszítsék francia állampolgárságukat, valamint egyidejűleg el kell intézni a vagyonuk felszámolásával kapcsolatos feladatokat is.

(...)

A deportálás megkezdését a Birodalmi Közlekedési Minisztérium menetrendje 1942. március 23-ra helyezte.

Miután a cseh és morva biztonságpolitikáért felelős államtitkár kezdeményezésére Frank és dr. Goebbels birodalmi propagandaminiszter Hitlertől beszerezték az engedélyt a zsidók megjelölésére a Nagynémet Birodalom, valamint Csehország és Morvaország területén a megszállt területek hivatalai is azt sürgették, hogy ezen területeken is vezessék be a zsidók megjelölését.

Franciaország katonai parancsnoka 1942. június 7-én bocsátotta ki az erre vonatkozó, a berlini külügyminisztérium által megszabott rendeletet. Ezzel egy időben Oberg, a franciaországi magasabb SS- és rendőrvezető, Himmler helyettese ezen a területen, valamint SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagy megtiltotta a zsidóknak, hogy azok nyilvános intézményeket látogassanak, és nyilvános rendezvényeken vegyenek részt.

A magasabb SS- és rendőrvezető Hitler parancsára kellett beiktatni, és akkor ő még csak rövid ideje volt hivatalában. A katonai parancsnok, valamint a Biztonsági Rendőrség helyi hivatalai azonban reménykedtek ennek az új szabályozásnak a zsidókérdés végleges megoldására vonatkozó pozitív kihatásában.

(...)

Említettem már, hogy a Franciaországból történő deportálás kezdetét 1942. március 23-ra tervezték, és ezt az időpontot nagyjából be is kellett tartani. Nagyon tanulságos ebben az összefüggésben dr. Knochen, a német Biztonsági Rendőrség franciaországi főnöke által 1942. március 20-án az én osztályomnak küldött távirat. Ebben közli, hogy a katonai parancsnok határozottan kijelentette, nem tud őrszemélyzetet biztosítani az első ezer zsidó Compiégne, illetve Drancy környékéről való deportálásához. Éppen ezért arra kér, hogy a szállítmány kísérőszemélyzetének kérdését tisztázzam a hadsereg főparancsnokságával, hiszen a főparancsnokság rendelte el Hitler főhadiszállásán keresztül ezeknek a zsidóknak az elfogását és deportálását. A szállítmány indulását most már 1942. március 28-ra tűzték ki.

Mindez abból adódott, hogy dr. Zeitschel, Abetz nagykövet, valamint Ribbentrop birodalmi külügyminiszter mellett a hadsereg főparancsnoksága is felelős volt a Franciaországból történő deportálási akciók megkezdéséért, illetve alakulásáért. A hasonló, külföldön megvalósított deportálásokhoz persze a külügyminisztériumnak kellett a végső engedélyt megadnia. Ez itt persze csupán egy formális bürokratikus szükségszerűség volt, mivel már személyesen Ribbentrop, a hivatal főnöke beleegyezését adta a deportáláshoz.

1942. január 26-án Himmler közölte Glücks Waffen SS-vezérőrnaggyal, a koncentrációs táborok ügyeiben illetékes felügyelővel, hogy elő kellene készítenie 100 000 férfi és 50 000 női zsidó

elhelyezését a koncentrációs táborokban. Az elkövetkező időkben nagy gazdasági terveket kell megvalósítani. Glücks főnöke, Pohl Waffen SS-tábornok majd részleteiben tájékoztatni fogja őt.

1942. február 1-jén pedig Himmler egy kemény és szigorú szervezeti vezetést állított fel a koncentrációs táborok vezetőségén belül. Kinevezte Pohlt az Igazgatási és Gazdasági Főhivatal főnökének, valamint Pohl alá rendelte Glückst mint a felügyelet és a D hivatali csoport főnökét. Parancsomnak megfelelően 1942. június 11-re ismét egy megbeszélést kellett szervezzek Berlinbe, ahova a szolgálati út betartásával meghívtam Párizsból, Brüsszelből és Hágából a zsidó referenseket. Glücks időközben már előkészületeket foganatosított Auschwitzban a zsidók befogadására, Himmler pedig megparancsolta 100 000 zsidó deportálását Franciaországból, 15 000 zsidóét Hollandiából és 10 000 zsidóét pedig Belgiumból. Himmler utasításainak megfelelően alapfeltétel volt, hogy a zsidók életkora 16 és 40 év között legyen, és maximálisan 10%-ban fogadott el munkaképtelen zsidókat. 1942. július 13-tól kellett indulniuk ezeknek a szállítmányoknak, hetente három szerelvénynek.

Amikor Himmler ezt a parancsot közölte főnökével, a Birodalmi Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokával, akkor az még életben volt. 1942. május 29-én azonban bombatámadás érte, és súlyosan megsérült, majd hét nap múlva sérüléseibe belehalt.

Heydrich halott volt. Himmler személyesen vette át a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vezetését, amit 1943 januárjának elejéig kellett megtartania. Csak ekkor nevezték ki ugyanis Heydrich utódjaként dr. Kaltenbrunnert a hivatal vezetésére.

Heydrich halála mindenütt felfokozott zsidóellenes akciókat váltott ki. Himmler most azt parancsolta, hogy eredeti parancstól eltérően minden zsidót, korra és nemre való tekintet nélkül deportálni kell. És mindezt olyan gyorsan, amilyen gyorsan csak lehetséges, Franciaország mind megszállt, mind el nem foglalt területeiről. Engem személyesen főnököm, Müller hivatalvezető parancsa Párizsba vezényelt, hogy ott személyesen adjam át Himmler parancsát.

A Dannecker által 1942. július 1-jén Párizsban a jegyzetei alapján lediktált feljegyzés persze egy sor bürokratikus képtelenséget és hiányosságot vonultat fel. Így például a fejléc (RSHA =

Reichssicherheitshauptamt IV. B4) Párizzsal kapcsolatban nem létezik. A feljegyzés emellett nem hiteles, és nincs lepecsételve. Nincs rajta sem az én aláírásom, sem Danneckeré. Úgy ítélem meg azonban, hogy a feljegyzés tartalmi visszaadása helyes.

Dr. Knochent Párizsban már régen előléptették SS-Standartenführerré és a rendőrség ezredesévé, szolgálati beosztása szerint pedig a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat franciaországi parancsnoka volt. Himmlernek az összes zsidó Franciaországból való deportálására kiadott parancsát követően a párizsi helyi szervek felvették a kapcsolatot a francia szervekkel, főképp Darquier de Pellepoix francia rendőrparancsnokkal és helyettesével, Laguayjal. Ezenfelül kapcsolatba léptek Tulard igazgatóval, a Zsidónyilvántartó Hivatal párizsi prefektúrájának főnökével, továbbá Garnier igazgatóval, a prefektus helyettesével, Schweblinnel, a zsidók elleni rendőrség igazgatójával és még sokakkal másokkal.

Megtörtént az elmaradhatatlan, ami ilyenkor mindig bekövetkezik, ha ilyen szigorú parancsot adnak ki a legmagasabb helyről. Megkezdődött a nagyszabású deportálás.

1942. július 10-én Párizs közölte ügyosztályommal, hogy a letartóztatási hullámmal 4000 zsidó gyermek is a képbe került, és sürgős távirati döntést követelt abban a kérdésben, hogy a deportálandó hontalan zsidók gyermekei is elszállíthatóak-e a 10. transzporttól kezdődően. 11 nappal később elöljáróimtól azt a parancsot kaptam, hogy közöljem Párizzsal, mihelyt ismét lehetőség nyílik a főkormányzóság területére szállítmányokat indítani, akkor ezeket a gyerekeket is deportálni kell. Akkoriban nekem is három kicsi gyermekem volt. Többet ehhez itt nem szeretnék hozzátenni.

És ismét meghívókat kellett küldjek a külföldi zsidóügyi ügyintézők részére egy munkamegbeszélésre, ami 1942. augusztus 28-án került megrendezésre. A munkaértekezlet összehívásának oka Himmler parancsa volt, mely szerint a hontalan zsidók deportálását az 1942-es naptári év végéig le kell zárni, a többi zsidó elszállításának végső határidejét pedig 1943 júniusára határozta meg.

Ebben az összefüggésben említésre méltó a Rademacher által kézírással írt hírhedt feljegyzések egyike, melyet egy ilyen gyűlésről készített, Richter Hauptsturmführernek címzett Buka-

restbe, és az a külügyminisztériumon keresztül jutott el a címzetthez. Ebben azt írja, hogy a gyűlés a táborvezetés technikai kérdéseivel foglalkozott, és szinte kizárólag két táborlátogatásból állt. A külügyminisztérium kötelékébe tartozó Rademacher követségi tanácsos képzelődéseit a legnyilvánvalóbban egy feljegyzés mutatja be, amit egy bizonyos Ahnert SS-Untersturmführer készített elöljáróinak Párizsban, és amiben pontosan vázolja a megbeszélés témáit. A feljegyzés 1942. szeptember 1-jére van datálva. Az egyedüli olyan pont, aminek valami köze is van a lágerekhez, az, amikor én megkértem a gyűlés résztvevőit, hogy azonnal intézkedjenek a hágai Biztonsági Rendőrség parancsnoka által megrendelt barakkok megvásárlásának ügyében. A lágert Oroszországban kell felépíteni. A barakkok szállítását úgy lehetne megoldani, hogy minden vonatszerelvény a transzporttal együtt vihetne 3-5 barakkot is. Ezzel elöljáróm parancsát adtam tovább. Rademacher nyilvánvalóan hallott valami keveset az egészből, és hozzáköltött egy feljegyzést, a maga módján. Himmler 1942 decemberében a következőket írta Müllernek, hivatali főnökömnek: „Elrendelem, hogy mostantól minden olyan, még Franciaországban élő zsidót, ehhez hasonlóan a magyar és román zsidókat is, akiknek befolyásos rokonaik vannak Amerikában, egy külön lágerben gyűjtsenek össze. Ott persze dolgozniuk kell, de azzal a feltétellel, hogy egészségük és életük megmarad. Az ilyen zsidók értékes túszokat jelentenek nekünk. Ezen zsidóknak a számát kereken 10 000 fővel képzelem el."

Így működött a dolog eddig Franciaországban. Mindenki sürgette a dolgot, a központi hatóságoknál pedig mindenki, akinek csak valamennyire befolyásos beosztása volt, bizonyítani akarta a maga tisztességét mint nemzetiszocialista hivatali szereplő azzal, hogy siettette a zsidókérdés megoldását, és javaslatokat tett a megoldási módozatokra.

A rendőrségnek kellett elviselnie ezt a fentről jövő nyomást. Egyszerűen ellepték az ilyen javaslatok és ötletek, és mindenféle határidőket szabtak számára. Mindenkinek túl lassúnak tűnt a dolog, mindenki azt a buta rendőrségi bürokráciát tartotta túlzottan terjengősnek. A rendőrség volt az, akinek rendet kellett tennie azon a szemétdombon, amit ezek a központi szervek összehordtak. De így volt ez, és így is lesz. Ezért mondtam azt,

hogy a rendőri szolgálat, és főképp a politikai rendőrségnél eltöltött szolgálat a legrosszabb, amivel a sors csak büntethet egy embert. Az sem használ semmit, ha azt mondaná valaki, hogy amennyiben mindenki kiszáll ebből a politikai rendőrségből, akkor az megszűnik létezni. Mindaddig, amíg vannak parancsok, amelyek összhangban vannak a népek egymás mellett élésében uralkodó rendszerrel, addig lesznek politikai rendőrségek is. Mindenféle charták és UNO[86] ellenére, minden ördög és pokol ellenére.

Nos azonban, tovább haladva szeretném felvázolni, hogy folytatódtak az események. Előtte azonban még csak annyit: ha nem a parancsok végrehajtója, hanem azok kiosztója lettem volna, tehát nem Adolf Eichmann, hanem például mondjuk dr. Zeitschel, akkor nem lennék abban a helyzetben, hogy egyetlen sorban is tudósíthassak az akkori borzalmakról. Minden szavamnál ugyanis ezt kellene halljam a vád képviselőitől: Bűnös vagy! A toll pedig remegne a kezemben írás közben. Én azonban (...) sem ilyen, sem pedig ehhez hasonló javaslatokat nem tettem, így aztán mindenről tudósíthatok, ami csak megtörtént. És annak ellenére, hogy vannak olyan gondolatok, amelyek ezen a munkán belül nem ebbe a fejezetbe illenek, nem vettem magamnak a fáradságot arra, hogy az ilyeneket gondos mérlegelés mellett a hozzájuk illő helyre tegyem. Az a véleményem ugyanis, ha valaki ezt a munkát olvasni akarja, akkor úgyis tudja, hogy ezek hova tartoznak.

Megmaradt még egy feljegyzésünk, amit a párizsi Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokának hivatalnokai adtak ki 1942. szeptember 9-én. Ebben a következőket olvashatjuk: „A Reichsführer SS bizalmas információként kezelendő terve szerint a német megszállás alatt álló területeket már 1943 közepére meg kell tisztítani a zsidóktól."

A berlini külügyminisztérium akkori helyettes államtitkára, Luther pedig 1942. szeptember 24-én közölte von Weizsäcker államtitkárral, hogy a birodalmi külügyminiszter telefonon az imént a következő utasítást adta neki: A zsidók evakuálását Európa országaiból lehetőség szerint fel kell gyorsítani. Luther röviden felvázolta Ribbentropnak a Szlovákiában, Horvátországban, Romániában és a megszállt területeken folyó zsidódeportálások állását. A birodalmi külügyminiszter – folytatja Luther

szolgálati jelentését – elrendelte, hogy a külügyminisztérium most már a bolgár, a magyar és a dán kormánynál járjon el annak érdekében, hogy a zsidók deportálását ezekből az országokból is megkezdhessék.

A birodalmi külügyminiszter csak az Olaszországgal kapcsolatos intézkedések irányítását vette saját kézbe, mivel ezt a kérdést Hitler és Mussolini vagy a német és olasz külügyminiszterek tisztázzák egymással személyesen.

Időközben ugyanis Franciaországnak nemcsak a zsidók deportálásával kapcsolatos álláspontja keményedett, hanem – és főként – Olaszország is nagy nehézségeket gördített a német birodalmi kormány ilyen irányú törekvéseinek útjába.

A Himmler által a megszállt területekre elrendelt, 1943 közepéig megvalósítandó teljes zsidótlanításra válaszul Himmler keleti, franciaországi képviselője, a magasabb SS- és rendőrvezető (...) táviratot küldött Himmlernek, amiben felvázolta a Laval-kormány és Pétain által keltett nehézségeket, melyek különösen a francia állampolgárságú zsidók deportálásával kapcsolatban jelentkeztek. Olaszország hozzáállása ehhez az ügyhöz világító fáklyaként jelent meg a francia kormány előtt.

Himmler csatlakozott – legalábbis látszólag – az Oberg által képviselt álláspontho z, és elrendelte, hogy egyelőre tilos a francia állampolgárságú zsidók letartóztatása. Ezzel egyelőre lehetetlenné vált a további nagy iramú deportálás.

Himmler látszólag visszavonta saját zsidótlanítási parancsát, de ahogy mondtam, csak látszólag. Abban az időben, 1942 szeptemberében még mindig saját kezében tartotta a Birodalmi Biztonsági Főhivatal irányítását, és tartott attól, hogy más európai országokra is – amennyiben azok német befolyás alatt állnak – átterjed ez a zsidókérdésben tanúsított merev hozzáállás.

Éppen ezért legnagyobb katonai rangú beosztottját, Daluege SS-Oberstgruppenführert és a rendőrség vezérezredesét küldte Párizsba és Marseille-be, hogy tisztázza ezt a kérdést az érintettekkel. Ő így a helyszínen tájékozódhatott mindenekelőtt az olasz kormánynak Lavalhoz, a Vichy-kormány miniszterelnökéhez küldött jegyzékéről. Ebben az olaszok közölték a franciákkal, hogy bár semmi ellenvetésük nincs azon francia intézkedésekkel szemben, melyeket az Olaszország által megszállt területeken élő francia állampolgárságú zsidókkal szemben foganatosítanak, hagyják azonban békén a külföldi állampolgárságú zsidókat. Ez természetesen nehéz helyzetbe hozta Lavalt. Ő ezt hivatalosan közölte a német szervekkel, és megfelelő támogatást kért tőlük. Nem áll rendelkezésre Daluege Himmlernek küldött jelentése, de nem nehéz kitalálni annak tartalmát. Egyébként pedig a következő oldalakon elég részletesen fel fogom vázolni az ezt követő eseményeket.

Daluege vezérezredes említett adatgyűjtő utazásán túlmenően a párizsi Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnoka 1943. január 13-án levelet írt hivatali főnökömnek, Müllernek, amiben arra kérte őt, hogy lehetőség szerint minél hamarabb tájékoztassa Himmlert az olaszoknak erről a módszeréről. A levelet azzal a megállapítással zárta le, hogy a dolgok jelenlegi állása mellett nem számolhatunk azzal, hogy a közeljövőben francia állampolgárságú zsidókat adhatunk át.

Ennyire megkeményedtek tehát az álláspontok a francia magasabb SS- és rendőrvezető 1942. szeptember 26-án kelt, Himmlerhez íródott levele óta. Schleier követ, aki a német követségen Abetz beosztottjaként teljesített szolgálatot, szintén azt jelenti 1943. január 23-án a külügyminisztériumnak, hogy a zsidókérdés alapvető tisztázása csak akkor képzelhető el, ha sikerül az olaszokat is a német zsidóellenes intézkedések mellé állítani. Majd táviratilag utasításokat kér az ügy további kezelését illetően.

A német Biztonsági Rendőrség, és ezzel együtt a külügyminisztérium intézkedéseinek fő központi helyszíne ezzel átmenetileg Rómába helyeződik. A német Biztonsági Rendőrség párizsi hivatala tudomást szerez a nizzai francia prefektus titkos jelentéséről, amit Vichybe, a miniszterelnökhöz küldött. Ezt aztán dr. Knochen továbbküldi Müllernek szintén azzal a kéréssel, hogy Müller mihamarabb juttassa el azt Himmlernek, mivel a jelentés nagyon tanulságos lehet az olaszoknak a zsidókérdésben tanúsított álláspontját tekintve.

Ebben az összefüggésben érdekes lehet az olasz álláspont akkori hivatalos változata. A IV. olasz hadsereg parancsnoka közölte az illetékes francia hatóságokkal, miszerint „az olasz kormány nem engedélyezi, hogy olyan személyeket, akik ki vannak téve az olaszellenes és németellenes propagandának, kivonjanak a felügyelete alól." Ezt dr. Knochen, a Biztonsági Rendőrség

parancsnoka 1943. február 3-án közölte a német Nyugati Főparancsnokkal a franciaországi katonai parancsnokon keresztül. Hozzátette, hogy a Biztonsági Rendőrség nyomatékos érdekeit figyelembe véve ragaszkodni kell az összes zsidó eltávolításához az újonnan elfoglalt határ- és partvidéki területekről. Ez ügyben pedig közvetítést kért a dél-franciaországi olasz parancsnoknál.

Időközben a külügyminisztérium mozgósította a párizsi német nagykövetséget, ami hivatalos kapcsolatfelvételt kezdeményezett az olasz külügyminisztériummal.

Hivatali főnököm, Heinrich Müller engem is Párizsba küldött, hogy ott átadjam a Biztonsági Rendőrség parancsnokának azt az utasítást, mely szerint mindenféle felmerülő nehézség ellenére meg kell történnie minden francia állampolgárságú zsidó deportálásának. Én ezt felettesem utasításának megfelelően átadtam. Semmi nem mutatja világosabban az én valójában hírvivői szerepemet annál a levélnél, melyet rögtön feladatom elvégzése után dr. Knochen küldött Müllernek 1943. február 12-én. Ő ebben a levélben hivatkozik az én közlésemre, továbbá az általa küldött, az erre az ügyre vonatkozó különféle jelentésekre, majd érinti az esetleges politikai nehézségeket, végül közli, hogy amennyiben parancsba adják a deportálásokat, számolni lehet azzal, hogy Pétain francia államfő szembehelyezkedik ezekkel az intézkedésekkel, és ezt az álláspontját átveszik más vezető körök is. Az egész Franciaország területén végrehajtandó intézkedések előfeltételét az jelenti, hogy ezeket az intézkedéseket az olasz megszállás alatt álló területeken is foganatosítani kell.

Ezután néhány izgalmas óra következett, mind a Birodalmi Biztonsági Főhivatal, mind pedig a külügyminisztérium részére. Az ügybe bekapcsolódott Ribbentrop is, aki személyesen magának tartotta fenn az olaszországi ügyek és kérdések kezelését. 1943. február 24-én reggel közölte Wolff-fal, Himmler Reichsführer SS-főadjutánsával és a Waffen SS-tábornokával, hogy az SS birodalmi vezetése haladéktalanul tudassa vele minden olyan kérését és kívánságát, ami összefügg az olaszországi és az Olaszország által megszállt területek zsidókérdésével. Ezeket a kérdéseket aztán Rómában meg kell beszélni. Azt kérte, részletesen közöljenek mindent abból a célból, hogy aztán Mussolinivel a részletekbe menő megbeszéléseken mindent világosan és konkrétan tisztázhassanak. Ribbentrop azt kérte továbbá, hogy

legyen gondjuk arra, hogy a válasz még február 24-én délelőtt megérkezzen hozzánk Rómába. Ezt írta Sonnleither követ Ribbentrop Westfalen nevű különvonatán, amely már úton volt Rómába.

A kért tájékoztatást még aznap leküldték táviratilag a különvonatra. Ezt nem én állítottam össze, tehát bizonyára Müller küldte át a külügyminisztériumnak. Ezenfelül a dokumentumokból úgy tűnik ki, mintha a kívánságok egy részét közvetlenül Himmler adta volna át. Vagyis a zsidókkal kapcsolatos intézkedések Olaszországban ugyanúgy, ahogyan Németországban, továbbá, hogy az újonnan megszállt francia területeken és Görögországban a zsidókkal kapcsolatos intézkedéseket az olasz katonai parancsnokok ne szabotálják tovább.

Ezen első reakciót követően megkérték továbbá a Birodalmi Biztonsági Főhivatalt, hogy kívánságait még egyszer ellenőrizze és konkretizálja, és ezeket február 25-én küldje meg a külügyminisztériumnak. Eddig az időpontig mindezeket a dolgokat elöljáróim személyesen intézték el egymás között. Most azonban a külügyminisztériumban von Hahn követségi tanácsost, az akkori ügyintézőt azzal rugdosták elöljárói, hogy végre varázsolja elő azt az átkozott konkrét tervet, amire Ribbentrop Rómában várt. Himmlert persze nem lehetett emiatt rugdosni, akkori közvetlen főnökömet, a rendőrség altábornagyát sem merték túlzottan felidegesíteni ezzel. De ott volt még a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban az az Eichmann Obersturmbannführer, őt persze rugdoshatták emiatt. „Az utasításnak megfelelően február 25-én gyorsposta igénybevételével, amit egy futár juttatott el a címzetthez, közöltem velük – írta Hahn –, hogy a birodalmi külügyminiszter úr ma reggel ismételten érdeklődött az SS birodalmi vezetése kívánságainak általa kilátásba helyezett és kért konkretizálása ügyében, ami Olaszországra és az Olaszország által megszállt területekre vonatkozó zsidókérdéseket illeti. Bergmann követ ezen adatoknak a továbbítását ma estére ígérte.

Nekem is várnom kellett a konkretizálásra, amit elöljáróim összeraktak. Én sem tudtam mást tenni, mint a külügyminisztérium, és a kapott határidőknek megfelelően csak ígérgettem. Ezeket ugyanis én is azzal a paranccsal kaptam, hogy tisztázzam, és aláírás végett tegyem Müller asztalára.

Ebben az anyagban szerepelt Himmlernek egy Ribbentrophoz intézett régi levele, 1943. január 29-i keltezéssel. Ebben Himmler többek között azt írja, hogy a zsidók megmaradása az olasz befolyás alá tartozó területeken Franciaország sok körzetére, illetve egész Európára nézve ürügy lenne ahhoz, hogy félretegyék a zsidókérdést. Mindezt arra való hivatkozással, hogy még tengelyhatalmi szövetségesünkre, Olaszországra sem tudjuk ráerőltetni zsidókérdésekben vallott nézeteinket.

Továbbá Bergmann követ kérésére néhány, ehhez a témához tartozó fontosabb ügyet is megemlít az anyag. Így például Bousquet francia rendőrfőnök megbízottjának közlését a Biztonsági Rendőrség párizsi parancsnokának, annak a jegyzéknek a tartalmával, amit az olasz kormány Laval francia miniszterelnöknek nyújtott át.

Itt volt még emellett Marcel Ronaix-nak, Laval megbízottjának egy jelentése, amit Ronaix egy szolgálati útja után tett Lavalnak, és sok egyéb irat.

Müller aláírta a letisztázott anyagot, ami 1943. február 25-én elment a külügyminisztériumhoz.

Most azt a parancsot kaptam, hogy hivatkozással dr. Knochen 1943. január 13-án Müllerhez küldött táviratára, amiben Müllert arról tájékoztatja, hogy Daluege rendőr vezérezredes Párizsban és Marseille-ben volt tájékozódási céllal, közöljem a párizsi Biztonsági Rendőrség parancsnokával, hogy táviratának tartalmát elküldtük a külügyminisztériumhoz, és Ribbentrop, valamint Mussolini tárgyalásokat folytatnak majd Olaszországnak a zsidókérdéshez való hozzáállása ügyében.

A továbbiakban a római német nagykövet, von Mackensen azt a megbízást kapta, hogy 1943. március 18-án adja át Mussolininak Ribbentrop feljegyzéseit. Két napra rá Mussolini megbízásából többek között közölték Mackensennel, miszerint a Duce által személyesen igen energikusnak ismert Lospinoso rendőrfelügyelő[87] azt a parancsot kapta, hogy számolja fel a jelenlegi akadályokat.

Ennek az új szereplőnek a ténykedéséről pontosabb adatokat akkori főnökömnek, Müllernek az 1943. április 2-án, a Knochen számára Párizsba küldött távirata közöl. Ebben Müller a következőket jelenti, és a következő utasítást adja: „Római tartózkodásom alatt a Reichsführer SS megbízásából 1943. március 27-

én megbeszéléseket folytattam a német nagykövettel, valamint az olasz rendőrség főnökével az újonnan megszállt francia területeken felmerült zsidókérdésekkel kapcsolatosan. Az olasz rendőrség a Duce világos és határozott utasításának értelmében Lospinosót, az olasz rendőrség főfelügyelőjét, annak helyettesét Lucerit, valamint néhány munkatársát az Olaszország által megszállt területre küldte azzal a céllal, hogy a német rendőrséggel való lehető legszorosabb együttműködésben és a német érdekeknek megfelelően oldják meg a zsidókérdéssel kapcsolatban különösen az utóbbi időben felmerült problémákat.

Lospinoso főfelügyelő már néhány napja Franciaországban tartózkodik. Mindezt azzal a kéréssel közlöm, hogy azonnal lépjen kapcsolatba Lospinosóval, és puhatolja ki, hogy az milyen feladatokat kapott. Az eredményekről jelentést kérek."

Most megkezdődik az olasz rendőrség főfelügyelőjének felkutatása. Knochen Müllernek valószínűleg téves jelentéseket küldött, és Müller arra kényszerül, hogy 1943. április 9-én ismét személyesen avatkozzon be az ügyekbe. Rábírja a római német követség rendőrségi attaséját arra, járjon közbe az olasz rendőrfőnöknél, hogy Lospinoso vagy jöjjön Berlinbe, vagy pedig személyesen lépjen kapcsolatba a Biztonsági Rendőrség párizsi parancsnokával.

Én is foglalkoztam Lospinoso keresésével, azt a parancsot kaptam ugyanis, hogy a külügyminisztérium illetékes referense, dr. von Thadden követségi tanácsos felé tolmácsoljam főnököm kívánságait. Ezek a kívánságok abban csúcsosodtak ki, hogy főnököm arra kérte a külügyminisztériumot, az is kapcsolódjon be a kutatóakcióba. Mackensent, a római német nagykövetet ismét munkára fogták. Ő azt a javaslatot tette, hogy az illetékes olasz és német rendőri vezetőknek találkozniuk kellene egymással. A találkozó időpontjául május 18-át, helyszínéül pedig a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat párizsi központját javasolta, a Paris Avenue Foche 72. alatt.

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalának vezetője azonban még május 24-én is azt volt kénytelen jelenteni, hogy a párizsi olasz nagykövet sem tud felvilágosítást adni Lospinosóról, illetve annak tervezett útjáról, valamint azt kéri, hogy kérdezzenek rá az olasz kormánynál arra, hogy egyáltalán számolhatunk-e még Lospinoso látogatásával.

A dolog 1943. június 1-jén tisztázódott annyiban, amennyiben az olasz szervek Mackensen legutolsó, az olasz külügyminisztériumban tett látogatása alkalmával kijelentik, hogy egy hasonló találkozót a jelenlegi állás szerint célszerűtlennek tartanak.

Franciaországban közben valami más történt. Laval, valamint az új igazságügy-miniszter Cabolde aláírtak egy törvénytervezetet, mely minden olyan zsidót, akit 1927. augusztus 10. után honosítottak, hontalannak nyilvánít. Ezt a törvényt egyeztették az olasz hatóságokkal. 1943. június 30-án pedig Bosquet francia rendőrfőnökkel megállapodtak abban, milyen módon fogják majd a törvény hatálya alá eső zsidókat nagy gyorsasággal, a törvény kihirdetésének napján letartóztatni.

Dr. Knochen azt kérte Müllertől, hogy bocsássanak rendelkezésre a Biztonsági Rendőrség kötelékéből 10 napos időtartamra legalább még 250 rendőrt, akik a francia nyelvet valamennyire beszélik.

Müller postafordultával válaszolt, és közölte, hogy az akció folytatása bár örvendetes, kiváltképp azért, mivel Himmler éppen ezekben a napokban sürgette a munkálatok meggyorsítását, kiegészítésként azonban csak 4 rendőrt tud rendelkezésre bocsátani. Emellett utalt arra, hogy a franciaországi magasabb SS- és rendőrvezető rendelkezik olyan rendőri erőkkel, amelyekből a szükséges kontingenst ki tudja állítani.

Ezzel szemben ugyanazon a napon, azaz 1943. július 2-án, Oberg, magasabb SS- és a rendőrvezető, SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy közölte Kaltenbrunnerrel és Himmlerrel a hírt, miszerint Bosquet francia rendőrfőnök fogadta Vichyben Lospinosót. Lospinoso közölte vele, hogy most éppen 60 000 külföldi állampolgárságú zsidó összegyűjtésén fáradozik, olasz hadműveleti területen. (...) Bosquet szerint Lospinoso elmondta neki, hogy a németek nagyon kemények a zsidókkal szembeni intézkedések foganatosításában, őket a franciák követik, az olaszok pedig ezzel szemben inkább a humánus megoldásra törekednek.

Himmler elrendelte, hogy a magasabb SS- és rendőrvezetőnek ezt a jelentését továbbítsák a birodalmi külügyminiszternek.

Dr. von Thadden, a külügyminisztérium követségi tanácsosa elöljárójának utasítására 1943. október 16-án a zsidókérdésnek

az újonnan elfoglalt területeken történő technikai lebonyolítása kapcsán felkereste főnökömet, Müller SS-Gruppenführert. A találkozón von Thadden kijelentette, a külügyminisztériumnak a dániai tapasztalatok alapján különösen nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy a zsidókkal összefüggésben tervezett intézkedéseket kellő mértékű eszközzel és csak a megfelelő előkészületet követően hajtsák végre, hogy így a lehetőségekhez képest elkerülhetőek legyenek a politikai komplikációk. Müller ezzel összefüggésben úgy vélte, hogy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal is sokat tanult a koppenhágai tapasztalatokból. A háború alatt azonban valószínűleg nem lesz már lehetőség arra, hogy elegendő rendőri erőt vonultassunk fel a megszállt területeken a zsidókkal kapcsolatos és szükséges akciók gyors elvégzéséhez. Éppen ezért a meglévő eszközökkel kell a lehető legjobban megoldani a problémákat és a parancsba adott akciókat. Franciaországnak az eddig olasz csapatok által megszállva tartott területeivel összefüggésben pedig úgy vélte, hogy az akció gyors megvalósítása a Biztonsági Rendőrség legnagyobb problémája, aminek a megoldását a korlátozott számban rendelkezésre álló erők ellenére azonnal meg kell kezdeni. (...)

3

Hollandia

Hollandiában 400 zsidóval kezdődött, akiket a felső-ausztriai Mauthausen koncentrációs táborba deportáltak.

Az erre vonatkozó rendelkezést a megszállt holland területekre kinevezett biztonságügyi főbiztos adta ki. Ő volt egyúttal a megszállt holland területek birodalmi biztosa mellé rendelt magasabb SS- és rendőrvezető, neve és rendfokozata pedig: Rauter SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy. Az akkori birodalmi biztos dr. Seyss Inquart volt, az egykori osztrák államfő, aki ezt a tisztséget 1938-ban, Ausztria és a Német Birodalom újraegyesítésekor betöltötte[88]. Bene követ, aki a külügyminisztériumnak a birodalmi biztos mellé kinevezett képviselője volt, közölte berlini központjával, hogy a deportálást egy SA-tag letüntése következtében rendelték el. Mohr követségi tanácsos napokkal később, 1941. február 26-án azzal a megjegyzéssel egé-

szítette ki főnökének ezt a jelentését, hogy Amszterdam zsidó negyedében egy német őrjáratot is lelocsoltak méreganyagokkal.

A deportálás következményeként Amszterdamban a különféle nyilvános szervezetek szimpátiatüntetést szerveztek. Ugyanennek az évnek júniusában azonban még körülbelül 260 zsidót szállítottak Hollandiából koncentrációs táborba. 1941. november 5-én a külügyminisztériumból Rademacher követségi tanácsos a Birodalmi Biztonsági Főhivatal állásfoglalását kérte a német koncentrációs táborokban tartózkodó holland zsidókkal való további bánásmód kérdésében. Ezt az állásfoglalást a svéd követség mint Hollandia védőhatalmi képviselője által benyújtott, a száműzöttekre vonatkozó indítványhoz kérte. Ehhez a fő okot az szolgáltatta, hogy az amszterdami Zsidó Tanáccsal közölték, eddig ezen foglyok közül több mint 400 meghalt.

Rademacher ezért levelet írt Müllernek, amiben vázolta, hogy a külügyminisztérium bár ugyanazt az álláspontot képviseli, mint a Birodalmi Biztonsági Főhivatal, és támogatja a zsidók mint a nyugtalanság és zavargások okozói elleni megtorló intézkedéseket, figyelni kéne azonban arra, hogy a halálesetek közlésénél ne keltsenek olyan benyomást, hogy azok mindig csak bizonyos napokon történnek.

1942 júniusában elrendelték a zsidók megjelölését, amit hamarosan további megszorító intézkedések követtek, mint például az éjszakai kijárási tilalom, a közlekedési eszközök használatának tilalma, foglalkozásbeli korlátozások stb.

A külügyminisztériumnak a megszállt holland területekre kinevezett birodalmi biztos mellé kirendelt képviselője készített egy előterjesztést a berlini központi hatóságnak azzal a javaslattal, hogy az összes holland zsidótól vonják meg az állampolgárságot. Ezzel szemben a külügyminisztérium 1942. július 20-án kelt jelentésében azt tartotta kívánatosnak, ha egy, a birodalmi biztos által kiadott rendelettel a holland, zsidósággal kapcsolatos törvényalkotást a birodalom törvényeihez igazítják. Ennek megfelelően azonnali hatállyal minden holland zsidó elvesztené állampolgárságát, aki külföldön tartózkodik, vagy lakóhelyét külföldre helyezte át, és mindezt a Birodalmi Polgári Törvény 1941. november 25-én életbe lépett 11. rendelete[89] mintájára. Ebben az esetben nem bír jelentőséggel az, hogy az illető zsidó szabad akaratából hagyta el az országot vagy deportálás következtében. Ezt a javaslatot Luther helyettes államtitkár terjesztette a külügyminisztériumban von Weizsäcker államtitkár elé 1942. augusztus 10-én, helybenhagyás végett. Weizsäcker meg is adta az engedélyt. Bene követ, a hágai külügyminisztérium képviselője már 1942. július 29-én jelentette, hogy az első két deportálási szállítmány gond nélkül elindult. Ezért Rauter magasabb SS- és rendőrvezetőnek szándéka szerint a szervezést úgy kell megoldani, hogy hetente 4000 zsidó elszállítására legyen meg a lehetőség.

1942. szeptember 24-én Rauter SS-Gruppenführer és rendőr altábornagya elkészítette első nagy részjelentését, mégpedig egy, Heinrich Himmler Reichsführer SS-hez és a német rendőrség főnökéhez intézett személyes levél formájában. Rauter többek között a következőket írja:

„Eddig a büntetésből Mauthausenbe szállított zsidókkal együtt összesen 20 000 zsidót indítottunk útnak Auschwitzba. Hollandia egész területéről körülbelül 120 000 zsidót fogunk kitoloncolni. A birodalmi biztos egyetértésével azonban a vegyes házasságok házastársainak zsidó tagjait is elszállítjuk, amennyiben ezen vegyes házasságokból még nem született gyermek. Ezeknek a száma körülbelül 6000. Megkísérlem a heti 2 vonat helyett 3 vonat indítását. Október 1-jéig 30 000 zsidót fogunk kitoloncolni. Remélem, hogy karácsonyig ezt a 30 000 zsidót is el tudjuk szállítani, így aztán addig 50 000 zsidó elszállításával leszünk készen, ami a Hollandiában élő zsidók felét teszi ki.

Október 15-én törvényen kívülinek nyilvánítják a holland zsidókat. Minden zsidót, akit Hollandia területén találnak, egy nagy zsidó lágerbe visznek. Ezentúl tehát egy olyan zsidó sem mutatkozhat Hollandiában, aki nincs valami miatt privilegizált helyzetben.

Ezzel egyidejűleg olyan közleményeket hozok nyilvánosságra, melyek szerint azoknak az árja embereknek, akik zsidókat rejtegetnek vagy zsidókat segítenek át a határon, illetve kiutazási papírokat hamisítanak, a vagyonát lefoglaljuk és az elkövetőket koncentrációs táborokba szállítjuk, mindezt pedig azért, hogy a zsidók nagy tömegben megindult menekülését megakadályoz-

zuk. A zsidó tábor Westerbork területén már teljesen elkészült, a vughti láger kialakítása pedig október 10–15-re fejeződik be.

Heil Hitler, alázatos szolgálatára,

Rauter."

Himmler ennek a titkos jelentésnek az első oldalára ezt írta: nagyon jó.

A rákövetkező év áprilisában Zöpf kormánytanácsos (a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat hágai parancsnokának, valamint dr. Harster rendőr vezérőrnagynak a referense) azt jelentette ügyosztályomnak Berlinbe, hogy az eredetileg jelentett 140 000 zsidóból közben csak 68 300 hagyta el az országot. Ezek közül 6000 kivándorlás vagy menekülés útján, 4000 a birodalmi német koncentrációs táborokba, 300 Theresienstadtba, 58 000 pedig külön szerelvényekkel Keletre.

Fennmaradt dr. Harster SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagynak egy 1943. május 6-án kelt feljegyzése, amiben rögzíti, hogy Himmlernek az a kívánsága, hogy ebben az évben annyi zsidót deportáljanak keletre, amennyit emberileg csak lehetséges. Mivel nyugaton légitámadásokkal szétbombáztak egy gumigyárat, Auschwitzban kell egy újat felépíteni. Ezért főképp májusban és júniusban nagyszámú zsidóra van szükség nyugatról. Májusban Hollandiából 8000 zsidót kell elszállítani. A szerelvényekkel kapcsolatos egyeztetést a hágai Biztonsági Rendőrség parancsnoka végzi a Birodalmi Biztonsági Főhivatallal.

Az összes portugál (sephardim)[90] zsidót a Westerbork-tábor egy külön barakkjában kell összegyűjteni, hogy ott Rauter SS-Gruppenführer és a Faji és Áttelepítési Főhivatal vezetője megvizsgálhassák származásukat. A Reichsführer SS szándéka az, hogy Németországban egy tábort építsenek kb. 10 000 francia, belga és holland állampolgárságú zsidó számára, akik külföldi kapcsolataik révén nyomásgyakorló eszközként felhasználhatóak. Adott esetben később megengedhető lenne számukra, hogy német hazatérőkért cserébe kivándorolhassanak.

A külügyminisztériumnak 1943. június 29-én jelenti Hágában állomásozó képviselője, hogy a hágai Biztonsági Rendőrség parancsnoka titkos jelentésében azt közölte a birodalmi biztossal, hogy közben zsidók százezrei hagyták el az országot.

Még ugyanabban az évben dr. Harter tájékoztatja a külügyminisztérium képviselőjét arról, hogy a birodalmi biztos Himmler egyetértésével azt a rendelkezést adta ki, hogy a Hollandiában vegyes házasságban élő zsidók mentesülhetnek a zsidócsillag viselése alól, ha bizonyítják meddőségüket. A sterilizálást zsidó és holland orvosok, a meddőség ellenőrzését pedig a magasabb SS- és rendőrvezetőhöz beosztott vezető orvosa végzi.

Ehhez hozzá kell tennem, hogy ez a hír akkoriban a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban is bombaként robbant, egy olyan nóvumnak számított, ami eddig egyedülálló volt, és a háború végéig sem volt példa hasonlóra.

1944. február 28-án Seyss-Inquart birodalmi biztos személyesen fordul a Führer kancelláriájának főnökéhez, Bormann birodalmi vezetőhöz.[91] Bormann abban az időben hatalmas embernek számított, és döntő befolyással bírt Hitlerre. Olyan ember volt, akit mindenki respektált, beleértve Himmlert, Goebbelst, Göringet és másokat is. Seyss-Inquart tehát közölte Bormannal, hogy bár a zsidókat kiemelték már a holland nép soraiból, de nyitott még a zsidó vegyes házasságok kérdése. Elmondta, hogy bár Hollandiában már továbbmentek ebben a kérdésben, mint a birodalom területén, és az ilyen zsidóknak is hordaniuk kell a zsidócsillagot, és ő azt is elrendelte, hogy a gyermektelen vegyes házasságoknál a zsidó házastársat keletre deportálják, és a vezetése alatt álló Biztonsági Rendőrség foglalkozott néhány száz hasonló üggyel, de aztán Berlinből azt az utasítást kapta, hogy állítsa le az ilyen szállítmányokat. Ezáltal megmaradt neki néhány ezer ilyen zsidója az országban, ami felveti a vegyes házasságok problémáját. Ez azonban egy elvi probléma, és ezért fordul hozzá. Ebben a témában Himmlerhez is levelet intézett. Részleteiben négy megoldási lehetőséget vázolt fel.

Azonban úgy tűnik, a dolog menetében nem változott sok minden, mert Bene követ 1944 júniusában ismét a tőle megszokott féléves jelentést küldi a külügyminisztériumhoz, és közli, hogy Hollandiában a zsidókérdés megoldottnak tekinthető. A deportáltak számát 113 000-ben adja meg, 4000 zsidó meghalt, 2500-at vegyes származásúnak vagy árjának nyilvánítottak. Vegyes házasságban körülbelül 8600 él, kb. 9000 zsidó pedig eltűnt Hollandiában. A táborokban 3600 evangélikus, valamint protekciós zsidó, ezenkívül 44 török és Franciaországban 11 argentin zsidó van. Együtt ez 140 711 fő.

4

Belgium

Himmler 1942. június 11. környékén megparancsolta, hogy Belgiumból 10 000 zsidót deportáljanak Auschwitzba. A német katonai közigazgatásnak az volt a szándéka, hogy a megkívánt szállítmányozási feladatokat végrehajtja. A külügyminisztérium brüsszeli kirendeltségének vezetője július 9-én közölte a berlini központtal, hogy a katonai közigazgatási parancsnoka jelenleg a főhadiszálláson tartózkodik, és Himmlerrel megbeszéléseket folytat az ügyben. Bizonyos kételyek merültek fel, a katonai közigazgatás képviselői mindazonáltal úgy vélték, hogy csökkenhetnek gondjaik, ha a belga állampolgárságú zsidók deportálását el lehetne kerülni. A kényszerítő intézkedések megtételéhez ugyanis nem áll rendelkezésre megfelelő számú rendőri erő.

Himmler csatlakozott a katonai közigazgatás parancsnokának javaslataihoz, és szeptember 24-én Bargen, a külügyminisztérium brüsszeli képviselője azt jelenthette, hogy szeptember 15-ig 10 000 hontalan zsidót evakuáltak. Október végére pedig körülbelül 20 000, a szóba jöhető körökből származó zsidó Belgiumból történő elszállítását tervezte a Német Biztonsági Rendőrség.

A katonai közigazgatás parancsnokának közbenjárása Himmler főhadiszállásán tehát az eredetileg megparancsolt szám megduplázását eredményezte. Azonban – és itt ismét egy Bargen-jelentés a külügyminisztériumhoz – 1942. november 11-én azt jelentették, hogy eddig az időpontig összesen 15 000 zsidót deportáltak. A katonai parancsnok 1940. október 28-án kelt zsidórendelete alapján kereken 42 000, 16 év feletti zsidó jelentkezett, akik közül 38 000 nem belga állampolgár volt. Bargen megítélése szerint összesen 52 000-55 000 zsidó jelentkezett Belgiumban, beleértve a jelentkezésre nem kötelezett gyerekeket is. Az utóbbi időben a Franciaországba és Svájcba irányuló illegális kiáramlást is megfigyeltek, és óvatos becslések szerint is azt mondhatja, hogy Svájcba körülbelül 3000-4000 zsidó vándorolt ki.

Most aztán bekapcsolódott Luther, a külügyminisztérium helyettes államtitkára is, és 1942. december 4-én egy rendeletet bocsátott ki a brüsszeli külügyminisztériumi kirendeltségnek, amely szerint:

„Ha a Belgiumban maradt zsidóság nem tartja be a katonai közigazgatás parancsnokának az utasításait, továbbá minden eszközzel megpróbálja zsidó vonásait elmosni, és nehezen felderíthető rejtekhelyekre bújik, és ha végül olyan jelek mutatkoznak, hogy ezek a zsidók aktív szerepet vállalnak a megszálló hatalom elleni akciókban, akkor kemény beavatkozással kell megakadályozni ennek a veszélygócnak a kiteljesedését. Ezért azt kérem, hogy a katonai parancsnokkal közösen mérlegeljék a lehetőségeket arra nézve, hogy a meghozott intézkedéseket mostantól minden Belgiumban tartózkodó zsidóra kiterjesszék, és a szállítmányok elindításáig ezeket a zsidókat gyűjtőtáborokba irányítsák. Egyedi esetekben, mint például a vegyes házasságokban élő, a keresztény vallású vagy a gyermekes zsidók kérdésében a Biztonsági Rendőrséggel közösen kell döntést hozni. Belgiumnak a zsidóktól való átfogó megtisztítása előbb-utóbb úgyis meg kell történjen, mindenképpen."

Az utasításnak megfelelően Bargennek ezeket a kérdéseket meg kellett tárgyalnia a katonai parancsnokkal, a katonai közigazgatás vezetőjével, valamint a Biztonsági Rendőrség helyi főnökével. Ő azonban Berlinbe, új főnökének azt a jelentést továbbította, hogy a zsidók elszállítását – a katonai közigazgatás véleménye szerint – 1943 tavasza előtt a vasúti kocsik hiánya miatt nem lehet megkezdeni.

Közben azonban megtörténnek az előkészületek a további szállításokra, és a külföldi zsidókat egy lágerbe gyűjtik össze. A lágerek kapacitáshiánya miatt azonban nem lehetséges minden zsidó begyűjtése. Mivel a deportálás folytatásakor a körülbelül 4000 belga állampolgárságú zsidó elszállítása is tervbe van véve, így a katonai közigazgatás szándékai valószínűleg egybeesnek a külügyminisztérium kívánságaival.

Luther helyettes államtitkár egy további, 1943. január 25-én kelt levelében ismét figyelmezteti brüsszeli hivatalát, és felhívja a figyelmet, hogy a kezdetektől vigyázni kell arra, hogy a Belgiumban élő zsidók összegyűjtésekor ne csak a külföldi állampolgárságú, hanem a belga zsidókat is letartóztassák. A Birodalmi Biztonsági Főhivatal is kap egy másolatot ebből a levélből. Ebben megjegyzik, hogy arra kérik a hivatalt, ott is tegyék meg a szükséges intézkedéseket. De mit kéne ott még megtenni? Máshol már mindent elvégeztek, a legapróbb részletekig.

1943. április 9-én Himmler a következőket közölte dr. Kaltenbrunnerrel, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökével:

„Most is az a legfontosabb számomra, hogy annyi zsidót szállítsunk keletre, amennyit emberileg csak lehetséges. A Biztonsági Rendőrség havi jelentéseiben pusztán azt szeretném látni, hogy havonta mennyi zsidót szállítottunk el, és még mennyi zsidó vár szállításra."

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal feladata az volt, hogy Himmlernek ezt a rendeletét a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat minden hivatalába eljuttassa.

Ezt követően aztán az olvasható a Biztonsági Rendőrség brüsszeli parancsnokságának 1943. szeptember 1-jei bevetési tervében, hogy a szeptember 3-ról 4-re virradó éjszaka egy nagyszabású akcióval kezdetét vette a belga zsidóknak a Birodalmi Biztonsági Főhivatal által követelt begyűjtése a keletre deportáláshoz.

5
Olaszország

A dokumentumok – melyeket részben már felemlítettem a Franciaországról szóló fejezetben – egyrészt teljesen világosan megmutatták Olaszország hozzáállását a zsidókérdéshez, másrészt azonban éppoly világosan mutatták, hogy kik voltak a hajdani nemzetiszocialista rezsim azon személyiségei, akik a vezető szerepeket játszották. Továbbá azt is láthattuk, hogy miként próbálta az egykori német birodalmi kormány rábírni az olaszokat álláspontjuk megváltoztatására. Lényegében ez csak 1943 végén sikerült.

Moelhausen követ 1943. október 6-án azt táviratozza Ribbentropnak, hogy Kappler SS-Obersturmbannführer Rómában – ő, mint a Biztonsági Rendőrség római parancsnoka, bizonyos fokig az olaszországi Biztonsági Rendőrség veronai székhelyű parancsnokának, dr. Harster rendőr vezérőrnagynak az alárendeltje volt – rendkívüli feladatot kapott Berlinből. A feladat értelmében meg kell oldania a Rómában élő mintegy nyolcezer zsidó őrizetbe vételét és Felső-Olaszországba szállítását, ahol aztán ezeket likvidálni kell. Róma városparancsnoka, Stahel tábornok azt közli Moelhausen követtel, hogy ezt az akciót csak akkor engedélyezi, ha ez összhangban van a birodalmi külügyminiszter elképzeléseivel.

Neki személyesen az a véleménye, hogy jobb lenne, ha a zsidókat erődítésépítési munkálatokra szállítanák, és Kapplerrel együtt közölni akarták ezt Kesselring vezértábornaggyal.

Október 10-én Ribbentrop azt a választ adta, hogy ezt a 8000 zsidót Hitler utasításainak megfelelően a mauthauseni koncentrációs táborba kell szállítani túszként.

Ezekhez az eseményekhez Kappler tanúként és eskü alatt azt vallotta 1961. június 27-én az olaszországi Gaeta katonai börtönében, hogy nem volt tudomása Moelhausennak Ribbentrophoz írt ilyen tartalmú táviratáról. Ő ezt a táviratot először csak 1948-ban, a saját perének alkalmával látta, illetve itt szerzett tudomást annak létezéséről.

Jól emlékszik Kappler egy táviratra Himmler aláírásával, amiben Himmler ragaszkodott ahhoz a szükségszerűséghez, hogy Róma városában is oldják meg a zsidókérdést. Továbbá emlékezett arra, hogy ebből az alkalomból találkozott először a zsidókérdés végleges megoldása kifejezéssel. Ez a kifejezés új volt neki, és nem sikerült megfejtenie. Akkoriban feltűnt nála Dannecker SS-Hauptmann, akinek felhatalmazása volt egy zsidó razzia megszervezéséhez. Ezt a meghatalmazást Müller SS-tábornok (rendőrség) írta alá.

Tanúvallomása szerint Kappler az én nevemet csak 1945 után ismerte meg a sajtóból, és nem kapott sem levelet sem olyan instrukciókat, ahol az én aláírásom szerepelt volna.

Müller és dr. von Thadden között folyt informatív megbeszélés alkalmával, 1943. október 16-án Müller azt mondta a külügyminisztérium követségi tanácsosának, hogy semmi esetre sem zárkózik el a külügyminisztérium érvei elől, melyek a katolikus egyház álláspontját figyelembe véve éppen Olaszország esetében beszélnek egy váratlan és gyors akcióról. A meglévő erők azonban nem elégségesek ahhoz, hogy egy ilyen akciót egész Olaszország területén megvalósítsanak. Ezért a zsidókérdés felgöngyölítését kényszerűségből közvetlenül a frontvonal mögött kell megkezdeni, és lépésről lépésre kell északra haladni. Dr. von Thadden követségi tanácsos előadásjegyzetében megjegyezte államtitkárának, hogy Müllernek a maga részéről nyil-

vánvalóan bizonyos aggályai vannak Hitler parancsának gyakorlati megvalósításával kapcsolatban, ami Rómában a 8000 zsidó letartóztatását illeti.

A római katolikus egyház Rómában Hudal püspök által aztán ténylegesen is levélben fordult Róma városi parancsnokához, Stahel tábornokhoz, és hevesen tiltakozott az olasz állampolgárságú zsidók letartóztatása ellen. Az egyház azt kérte, hogy Rómában és környékén azonnal szüntessék be a letartóztatási akciókat, különben a pápa nyilvánosan foglal állást ezek ellen.

A Kúria azért is különösen érintett ebben a dologban, mivel az események úgyszólván a Vatikán ablakai alatt játszódnak, erősítette meg a német nagykövet a Szentszéknél.

Ennek a levélnek egy másolata akkoriban a külügyminisztériumtól kivonatosan elkerült az én ügyosztályomhoz is, amit én mindenesetre azonnal továbbítottam főnökömnek.

Mindezek ellenére azonban az olasz kormány kihirdetett egy olyan törvényt, mely szerint Olaszországban minden zsidónak koncentrációs táborokba kell vonulnia. Ezzel egy időben a berlini Birodalmi Biztonsági Főhivatal megállapította, hogy a Himmler által az olaszországi zsidók elfogására elrendelt akció nem vezetett semmilyen említésre méltó eredményre. A minden oldalról érkező tiltakozások annyira késleltették a szükséges lépések megtételét, hogy közben a zsidók nagy része búvóhelyekre menekült.

Wagner, az állítólagos cselszövései miatt koncentrációs táborba hurcolt[92] Luther helyettes államtitkár utóda 1943. december 14-én levélben azt írja Müllernek, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. osztálya főnökének, hogy „Rahn német nagykövetet utasították arra, hogy a fasiszta kormánynak kifejezze a birodalmi kormány megelégedését azzal az így szükségessé váló törvénnyel kapcsolatban, ami az Olaszországban élő összes zsidó koncentrációs táborokba történő visszatérését szabályozza. Ezzel szemben azonban nem szükségszerű a lágerekben összegyűjtött zsidók evakuálása a keleti területekre. Az erre vonatkozó kérelmet taktikai és politikai okokból mindaddig vissza kell tartani, amíg az olasz szervek a zsidók elleni regisztrációs akcióikat le nem zárták. A külügyminisztérium a tapasztalatok alapján ugyanis azon a véleményen volt, hogy ellenkező esetben a

regisztrálási akciók sikere jelentősen csökkenhet, sőt könnyen meg is hiúsulhatnak ezek az akciók.

Az olasz hatóságoknak az utóbbi hónapokban a Mussolini által elrendelt zsidóellenes intézkedések végrehajtásával kapcsolatban tanúsított hiányos szorgalmát látva a külügyminisztérium szükségesnek tartja, hogy az intézkedések megvalósítását mostantól folyamatosan német hivatalnokok felügyeljék. Ezért szükséges a jelenleg az olaszországi bevetési alegységekhez tartozó erők egy részének álcázott beépülése az olasz apparátus soraiba, tanácsadói szerepkörben."

Végül azt kéri a külügyminisztérium, hogy ennek megfelelően tájékoztassák az olaszországi bevetési alegységeket, és arra kéri Dannecker Hauptsturmführert, hogy a hivatalnokok beépülésével kapcsolatban a birodalom megbízottjával, Rahn nagykövettel vagy annak helyettesével vegye fel a kapcsolatot.

Az izraeli főügyész az 1961-ben Jeruzsálemben ellenem folyó per alkalmával, beszédében azt mondta, hogy sok író át fogja majd dolgozni eddig kiadott műveit az ebből a perből nyert ismeretek alapján. Én is pontosan ezen a véleményen vagyok. Én is abban vagyok érdekelt, hogy ott, ahol személyemet gondolkodás nélkül felelősnek kiáltották ki – egész egyszerűen sejtésekre vagy találgatásokra alapozva, amiket aztán készpénznek véve adtak vissza –, a perben szerzett ismeretek alapján most már a történelmi hűségnek megfelelően állítsák be. Ezt a kívánságomat bizonyára mindenki meg fogja érteni, én ugyanis nem vagyok egy hérosztratoszi alkat[93]. Éppen ezért ennek a munkának az elkészítésénél törekedtem arra, hogy azokon a helyeken, ahol a tárgyilagos történések felvázolásával foglalkozom, különösen szigorúan ragaszkodjak az akkori hivatalos dokumentumokhoz.

Ennek a könyvnek a soraiban korlátoztam magam azokra a dokumentumokra, amelyek a történések irányvonalához kapcsolódó eseményeket tárgyalják. Figyelmen kívül hagytam a kevésbé fontos dokumentumokat, ahol persze személyem játszik bizonyos szerepet. Ezek a dokumentumok ugyanis egyrészt a tényleges történések állandó ismétlése következtében, másrészt pedig, mert én ezeknek nem tulajdonítok olyan alapvető fontosságot, ami új fordulatokat hozhat, unalmasak lennének az olvasó számára.

Az történések alapos tárgyalása, a legapróbb részletekkel együtt, már a tudományos vizsgálatok kategóriájába tartozik.

6

Norvégia

A norvég kormány 1942. november 17-én törvényt fogadott el a zsidók jelentkezési kötelezettségéről. Ezzel a kormány megteremtette az általános regisztrálás lehetőségét azzal a céllal, hogy később sor kerülhessen a zsidók Norvégiából történő kitoloncolására.

Ezek a norvég rendelkezések sokkal átfogóbbak voltak, mint a német zsidótörvények. Így például azokat a személyeket, akik vegyes származásúak, és Németországban is ennek megfelelően kezelték, Norvégiában törvényileg a zsidókhoz sorolták.

1942 novemberében Norvégiából 532 zsidót, majd 1943 februárjában újabb 158 zsidót deportáltak Auschwitzba.

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal felhívta a megszállt norvég területek birodalmi biztosa[94] mellé rendelt Biztonsági Rendőrség parancsnokának figyelmét arra, hogy bizonyos embercsoportokat, közöttük a zsidó vegyes származásúakat, akik nem számítanak zsidónak, nem szabad deportálni.

7

Dánia

A külügyminisztérium 1943. szeptember 17-én közölte dr. Best dániai teljhatalmú birodalmi megbízottal, hogy Ribbentrop felkérte őt arra, készítsen megoldási javaslatokat a zsidók Dániából történő elszállításának gyakorlati megvalósítására. A deportálás elviekben már eldöntött tény, és dr. Best azon is gondolkozzon, hogy milyen rendőri erőre van ehhez szüksége.

Négy nappal később von Grundherr követ a berlini külügyminisztériumban egy jelentést tett az államtitkár elé, amiben megállapítja, hogy dr. Mildner, a Biztonsági Rendőrség új koppenhágai parancsnoka, SS-Standartenführer és rendőr ezredes a zsidók Dániából való elszállítása ellen foglalt állást, és az engedélyezés iránti kérelmével Himmlerhez fordult. Mildner maga ehhez a következőket mondta 1945. június 22-én eskü alatt: „Rögtön Berlinbe repültem, hogy dr. Kaltenbrunnert, a Biztonsági Rendőrség főnökét személyesen tájékoztassam a dologról. Ő azonban nem volt ott. Aztán Müller SS-Gruppenführerhez, a IV. sz. hivatal főnökéhez mentem. Ő a jelenlétemben egy villámtáviratot diktált Himmlernek, az általam elmondottak értelmében. Röviddel Koppenhágába való visszatérésemet követően dr. Kaltenbrunneren, a Biztonsági Rendőrség főnökén keresztül megérkezett Himmler végérvényes parancsa: „A zsidó akciókat azonnal végre kell hajtani."

A Német Birodalom dániai megbízottja még november 1-jén, 18.30-kor levelet kapott X. Christian királytól, majd ezt még ugyanazon a napon, 19.30-kor továbbküldte azt a birodalmi külügyminiszterhez. A levél 20.10-kor már a külügyminisztériumban volt, tartalma pedig a következő: „Excellenciás Uram! Habár a dániai német csapatok parancsnoka által ez év augusztus 29-én nekem átadott jelentésnek megfelelően a végrehajtó hatalom átkerült a német Wehrmacht hatáskörébe, ennek ellenére – miután hallomásból tudomásomra jutott, hogy mit szándékoznak tenni német részről, azaz lépéseket fontolgatnak a Dániában élő zsidók ellen – fel kell hívjam a figyelmét arra, hogy azoknak a különleges intézkedéseknek, melyeket önök egy olyan népcsoport ellen foganatosítanak, ami már több mint 100 éve élvezi Dániában a teljes állampolgársági jogokat, a legkomolyabb következményei lehetnek. Ezt nemcsak az országom polgáraiért való emberi törődésem mondatja velem, hanem a jövőbeli dán és német kapcsolatokban ezen intézkedések kapcsán bekövetkező konzekvenciáktól való félelmem is."

Dr. Best ezután helyzetjelentést küld Ribbentropnak, különösen a német csapatok katonai parancsnoka által Dániában elrendelt rendkívüli állapotra vonatkozóan, majd a jelentést a következő szavakkal zárja: „Az akció ma 21.50-kor veszi kezdetét."

Összesen nem többet, mint 284 zsidót regisztráltak és fogtak el. Günther SS-Sturmbannführer, az én helyettesem a IV. B4 ügyosztályon, Müllertől, a IV. sz. hivatal főnökétől azt a parancsot kapta, hogy néhány hivatalnokkal utazzon Dániába, és ott

indítsák be a zsidók Theresienstadtba történő szállítását. Dr. Best teljhatalmú birodalmi megbízott október 5-én azt jelentette a külügyminisztériumnak, hogy Dániában a zsidó akciók vezetése egységesen dr. Mildnernek, a Biztonsági Rendőrség parancsnokának, SS-Standartenführernek a kezében volt, és ő adott ki minden, a gyakorlati megvalósítással kapcsolatos rendelkezést. Dr. Best közölte továbbá, hogy helyes volt a Biztonsági Rendőrség parancsnokának azon rendelete, mely szerint nem szabad feltörni a zárt lakásokat.

Ebben az összefüggésben érdekes dr. von Thaddennek, a külügyminisztérium egykori követségi tanácsosának 1948. április 16-án, Nürnbergben tett esküerejű kijelentése, mely szerint az én akkori állandó helyettesem az ügyosztályon, az előbb említett Günther SS-Sturmbannführer, a Dánia-akciót követően azt közölte, hogy az akciót a koppenhágai követ nagy valószínűséggel szabotálta. Én pedig ezt jelentettem Himmlernek, és a szabotőr fejét követeltem. A szabotázshoz kapcsolódó közelebbi adatokat Günther nem említett, csak futólag szólt a zárt lakások feltörésének tilalmáról. Ez a dolog, ahogyan az Best saját jelentéseiből látható, merő ostobaság. Von Thadden úr itt kétségtelenül egy csalás áldozatául esett.

1943. november 3-án, főnökömnek, Müller rendőraltábornagynak a parancsára igen barátságos és udvarias tárgyalásokat folytattam Koppenhágában dr. Best teljhatalmú birodalmi megbízottal, egy szóval sem említve a szabotázs tényét. A tárgyalás folyamán javaslatokat vettem át dr. Besttől, melyek abban csúcsosodtak ki, hogy a 60 év feletti zsidókat már ne tartóztassuk le és ne deportáljuk, hogy a félzsidókat és a vegyes házasságban élő zsidókat engedjük szabadon, és szállítsuk vissza Dániába, és hogy a Dániából deportált zsidók maradjanak Theresienstadtban, ahol a dán központi igazgatás és a dán vöröskereszt képviselői meglátogathatják őket. Mivel nem voltam abban a helyzetben, hogy döntéseket hozzak, ígéretet tettem dr. Bestnek arra nézve, hogy a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban az ügyet megemlítem főnökömnek, az ő javaslatait pedig továbbítani fogom dr. Best számára.

A nagyon óvatos dr. Best még azon a napon érdeklődött a külügyminisztériumban, hogy a dolog a megbeszélt úton halad-e. Wagner pedig röviddel ezután azt jelenthette neki, hogy igen, azon.

8

Szlovákia

Az első német követ Szlovákiában Manfred von Killinger volt. Az ő fő feladata az volt, hogy a fiatal szlovák kormány első politikai-szervezeti irányultságát a német külpolitika céljainak megfelelően kiépítse.

Ő volt az is, aki bevezette a tanácsadói rendszert. Egy jelentésében pedig, amit 1940. augusztus 13-án küldött a külügyminisztériumnak a szlovák politikai helyzetről, azt hiányolta, hogy a tanácsadók még nem kezdték meg munkájukat, mivel nagy részük még meg sem érkezett.

Szeptemberben a jelentésében tájékoztatást ad a zsidóság szlovákiai helyzetéről. Egy 1939. április 18-án kelt szlovák kormányrendelet kimondta, hogy a törvények értelmében ki számít zsidónak. Manfred von Killinger anyagokat küldött továbbá a külügyminisztériumnak a zsidó összvagyon szlovákiai helyzetéről és nagyságáról, amit egyébként a szlovák hatóságok éppen a jelentéstétel időpontjában rögzítenek. Hivatalos becslések szerint a Szlovák Köztársaságban abban az időben 90 000 zsidó élt.

A következő Romániába távozó Killinger utóda Ludin lett. Az ő hivatali ideje alatt vált teljessé a tanácsadói testület, és közöttük volt Wisliceny SS-Hauptsturmführer, a zsidó kérdésekért felelős tanácsadó is.

A birodalmi külügyminiszter és Himmler, valamint annak főhivatal-vezetője közötti rendeletek és megállapodások egész sora tisztázta a lehető legpontosabban a rendőrségi attasék és a tanácsadók jogállását.

A tanácsadókat kivétel nélkül a rendőrségi attasékhoz osztották be, és azok közvetlen alárendeltjei lettek. Mindannyian a Birodalmi Biztonsági Főhivatal kötelékéből kerültek ki, és áthelyezéssel kerültek külföldi szolgálatra, a nagykövetségekhez vagy követségekhez.

A rendőrségi attasék tevékenységüket tekintve külföldön általában a mindenkori külképviseleti vezetők alá voltak rendelve, azok távollétében pedig helyetteseik alá. Ezek az attasék az egyezményeknek megfelelően a külképviseleti vezetők szolgálati utasításait teljesítették. A Reichsführer SS-hatóságainak

mindenkori utasításait a külügyminisztériumon keresztül, a külképviselet vezetőjétől kapták, aki ezzel a politikai felelősséget is átvette ezen utasítások külpolitikai szükségszerűségét tekintve, élni tudott ugyanis vétójogával. (...)

Ebből a tényállásból kiindulva érthető például, hogy amennyiben a Birodalmi Biztonsági Főhivatal egy tanácsadót Berlinbe rendel megbeszélésre, akkor a külképviselet vezetőjének ehhez először a külügyminisztérium engedélyét kell beszereznie. Csak ennek az engedélynek a birtokában utazhat el a tanácsadó a megbeszélésre.

1941. július 8-án és 9-én von Oberochbenen Gauleiter a pozsonyi követség szociálpolitikáért és a zsidóügyekért illetékes tanácsadójának meghívására Ostober?klawienbe[95] (sic!) utaztak, hogy megtekintsék az ottani zsidó munkatábort. Elkísérte őket a szlovák belügyminisztérium és a Központi Gazdasági Hivatal néhány magas rangú munkatársa is. A követség igencsak támogatta ezt a látogatást, mivel hasonló létesítményeket kell majd Szlovákiában építeni. Ludin ugyanis október 22-én azt közölte a berlini központtal, hogy a szlovák belügyminisztériumnak nem áll szándékában a zsidók kiutasítása Szlovákia területéről, hanem a zsidók belső összegyűjtését tervezi, meghatározott helyszíneken. Itt a német tanácsadó olyan gettók kialakítását javasolta, amelyek már a főkormányzóság területén is működnek.

Ezeknek az előkészületeknek a közepébe érkezett azonban a külügyminisztériumtól Luther helyettes államtitkár felhívása, mely szerint az európai zsidókérdés végleges megoldására tett intézkedések folyamán a német birodalmi kormány kész arra, hogy azonnal 20 000 fiatal és erős zsidót keletre szállítson, ahol nagy munkaerőhiány mutatkozik. (...) Ludin követ 1942. február 16-án azt a megbízást kapta, hogy ehhez szerezze meg a szlovák kormány egyetértését. A Ludinhoz intézett táviratnak egy, a külügyminisztériumban 1945 után fellelt másolatán a következő kézzel írt jegyzet olvasható: „Szlovák kormány, javaslatot azonnal előterjeszteni. El lehet kezdeni az előkészítő munkálatokat."

Úgy tűnik, Himmler is beleavatkozott ebbe az ügybe, vagy legalábbis Luther ír erről egy másik szervhez az összeurópai helyzetről szóló jelentésben.

Heydrich, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke, SS-Obergruppenführer, a rendőrség és a Waffen SS-tábornoka, Cseh- és Morvaország helyettes birodalmi védnöke 1942 áprilisában meglátogatta Tuka szlovák miniszterelnököt. Egyrészről ez egy szomszédos kormányfőnek a másik kormányfőnél tett udvariassági látogatása volt, másrészt pedig az volt Heydrich kívánsága, hogy a zsidók megkezdett deportálását fel kell gyorsítani, siettetni kell. Elöljáromtól most is azt az utasítást kaptam, hogy készüljek fel egy szolgálati útra Pozsonyba. A külügyminisztérium ennek az útnak a tényét már 1942. március 13-án közölte a pozsonyi követséggel. Az volt a feladatom, hogy a Biztonsági Rendőrség főnökének megbízásából az illetékes pozsonyi szervekkel előzetes megbeszéléseket folytassak 20 000 zsidó Szlovákiából történő deportálása ügyében a közben ez ügyben tervbe vett külügyminisztérium–követség–szlovák kormány közötti megállapodás értelmében.

Mivel azonban maga Heydrich, a főhivatal vezetője utazott el, fölöslegessé vált az, hogy a német kérésekkel én induljak útnak Szlovákiába. Csak május végén vált esedékessé, hogy Ludin német követnek átadjam főnököm további kívánságait, valamint Heydrichnek a szlovák miniszterelnökhöz intézett levelét a jelenlegi megállapodással kapcsolatban. A látogatás alkalmával a német követ barátságosan rávett arra, hogy időközben a követségre érkezett meghívást elfogadva vegyek részt vele a szlovák belügyminiszter, Mach által adott vacsorán.

Mach belügyminisztert még bécsi tartózkodásom éveiből ismertem futólag, amikor ő még messze nem volt szlovák belügyminiszter.

Még maga Wisliceny is bevallotta egyik, 1945 után tett nyilatkozatában, hogy ilyen alkalmakra valóban szinte kényszeríteni kellett engem. Valójában tényleg mindig kitértem az ilyen alkalmak elől, ha megvolt a lehetőségem a kitérésre.

Na igen. Bár ez egy teljesen magán jellegű meghívás volt, az étel sem volt rossz, aztán pedig Mach és én tekéztünk egyet, néha kilences, néha mellé, miközben a segédek frissítő italokat és dohányt kínálgattak. Még kora este azonban közölte velem Mach, hogy éppen most kapta a hírt Prágából, miszerint Heydrich ellen bombatámadást követtek el. Még maradtam egy ideig, közben pedig további információk jöttek folyamatosan a me-

rényletről, végül pedig még ugyanazon az éjjelen Prágába utaztam.

1942. május 29-ét írtunk akkor. Néhány nappal később Heydrich meghalt. Azt pedig, hogy mi lett azzal a levéllel, amit Ludinnak átadtam, nem tudom.

Luthernek egy 1942. március 29-én kelt feljegyzése arról tájékoztat, hogy Ludin közlésének megfelelően a szlovák államtanács pozitív döntést hozott a zsidók Szlovákiából történő evakuálása ügyében. Az államtanács egy tagja bár tiltakozott, egy püspök azonban erre fel igen pozitív hatású beszédet tartott, miután egyhangúlag megszavazták az evakuálásról szóló javaslatot. Egy megszorítást tettek, nevezetesen: egy meghatározott napig kivételt képeznek a rendelkezés alól a megkeresztelt zsidók.

Ludin követ továbbá azt közölte Lutherrel, hogy három evakuálási szállítmány már elindult, és a továbbiak késedelem nélkül követik ezeket. Mihelyt pedig az első 20 000 zsidó evakuálása befejeződött, megkezdődhet a további, kereken 70 000 zsidó deportálása is.

1942 májusának elején pedig azt írta Luther Ludinnak, hogy a birodalmi kormány késznek mutatkozik arra, hogy május folyamán további 20 000 munkaképes zsidót – a 70 000 bejelentett zsidóból – elszállítson Szlovákiából keletre. A részleteket az eddigiekhez hasonlóan kell tisztázni.

Erről az egész dologról pontos képet ad az akkori állandó helyettesemnek, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. B4-es osztálya referensének, Günther SS-Sturmbannführernek a levele, melyet 1942. május 15-én küldött a külügyminisztériumba, Rademacher követségi tanácsosnak. Eszerint 1942. március 25. és április 29. között az első 20 000 zsidót elszállították Szlovákiából Auschwitzba, és 1942. május 4-én megkezdődött további 20 000 zsidó Lublinba szállítása. Jelentősen megkönnyítette az evakuálás technikai lebonyolítását az, hogy a szlovák kormány vonatszerelvényeket bocsátott rendelkezésre, mivel a felfokozott közlekedési helyzetben a Birodalmi Vasutaknak nehezére esett volna a szükséges különszerelvények biztosítása.

Ludin 1942. június 26-án közölte, hogy az egyház beavatkozása következtében a deportálás folytatása holtpontra jutott.

Tuka miniszterelnök azonban a folytatást szorgalmazza, és kéri a birodalmi kormányt, hogy erős diplomáciai nyomással támogassa ezt a kérést. Ludin utasításokat kért arra nézve, hogy ő ebben az ügyben eljárjon-e.

Erre Weizsäcker államtitkár sürgősen táviratot küldött Pozsonyba, mely szerint a Tuka által kért diplomáciai segítséget meg kell adni olyan formán, hogy Ludin felkeresi a szlovák államfőt, és közli vele, hogy a deportálás leállítása Németországban igen nagy meglepetést okozna.

Egy Tukával folytatott megbeszélésen, június 30-án Ludin megalkuvás nélkül 100%-os megoldást tanácsol. Röviddel azelőtt a szlovák miniszterelnököt felkereste Monsignore Burzio pápai bíboros nuncius, és a Szentszék megbízásából tiltakozását fejezte ki a deportálás folytatása ellen. A szlovák miniszterelnök azonban nem fogadta el a tiltakozást, mivel ebben a vonatkozásban nagyobb hatóság előtt kell felelnie, mint a pápa, vagyis saját maga mint önmaga gyóntatója előtt. Gyóntatója megkérdezte tőle, hogy lelkiismerete előtt tud-e felelni a zsidók kitelepítéséért mint olyan tettért, ami nemzetének érdekében áll. Mikor Tuka erre igennel válaszolt, akkor ez a gyóntató nem emelt többé kifogást az intézkedések ellen. Mindezt Tuka Ludin követnek mesélte el.

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter 1943. július 21-én elvetette Weizsäcker javaslatát és közölte Ludinnal, hogy dr. Veesenmayer SS-Oberführer rövid időn belül felkeresi dr. Tiso államelnököt, és látogatása alkalmával felvázolja előtte a zsidók kitelepítésének ügyét. 1943. december 22-én pedig dr. Veesenmayer már azt jelenthette, hogy Tiso személyesen szavatolja az akció lehető leggyorsabb lefolytatását és lezárását. Közben azonban 1944-ben általános felkelés tört ki Kelet-Szlovákiában, és a felkelés leverésekor a németek túl kemény intézkedéseket foganatosítottak.[96]

Megegyezés született Ludin követ és egyrészt a közben Szlovákiába helyezett dr. Witiska, a Biztonsági Rendőrség parancsnoka, másrészt pedig a szlovák kormány között, melynek értelmében a német szervek egyetértenek a zsidók összegyűjtésével és felügyeletével Szlovákia területén.

1944. október 4-én a szlovák miniszterelnök közölte Ludinnal, hogy azt hallotta, a zsidókat a szlovák kormány értesítése

nélkül elszállítják Szlovákiából. Ebből pedig kétségtelenül diplomáciai nehézségek adódnak. Ludin azt közölte vele, hogy a zsidókérdést most radikálisan meg kell oldani, és azt a tanácsot adta a szlovák miniszterelnöknek, hogy nehézségek fellépése esetén egyszerűen hívja fel a figyelmet arra, hogy a birodalmi kormány a szlovák államtól radikális megoldást követel. A külügyminisztérium aztán egy kicsit kiszínezte Ludin tanácsát, és úgy fogalmazott, hogy a zsidók jelentős számú részvétele a szlovák állam biztonsága érdekében szervezett felkelésekben és partizánmegmozdulásokban a zsidókérdés sürgős radikális megoldását igényli. És amennyiben ez a szlovák kormány álláspontjának védelme érdekében mindenképpen szükséges, akkor ehhez hozzá lehet fűzni még, hogy a szlovák kormány kívánságára indított partizánok elleni harcban a Birodalom megtette a magáét a zsidókérdés megoldása érdekében.

1947. október 6-án Ludin, az egykori követ többek között a következő esküerejű nyilatkozatot tette Pozsonyban a vizsgálóhatóságok előtt: „Azt tudom mondani, hogy az 1942-ben lezajlott zsidódeportálások a külügyminisztérium utasítására történtek. Én személyesen 1942-ben kaptam erre megbízást. 1942-ben Szlovákiából körülbelül 60 000 zsidó deportálása történt meg. Az utolsó zsidókitelepítést a Biztonsági Rendőrség parancsnoka rendelte el."

9

Görögország

A szaloniki–égei-tengeri térség német katonai parancsnoka a macedóniai görög főkormányzóval egyetértésben 1942. július 7-én rendeletet adott ki a zsidóknak a Szaloniki–Katerim–Larissa útvonal építésénél történő munkába vezényléséről.

1943. február 3-án a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatala parancsnokának, Müller rendőr altábornagynak a parancsára helyettesem, Günther SS-Sturmbannführer Szalonikibe utazott, hogy ott tárgyalásokat folytasson zsidókérdésekben. Luther helyettes államtitkár azt írta Altenburgnak, athéni követének, hogy Günther természetesen tevékenykedhet vele együtt.

Ugyanez a Günther 1943. január 25-én közölte a külügyminisztériummal, hogy miután a Német Birodalom görögországi megbízottjával, a szaloniki német főkonzullal és a hadseregcsoporttal, valamint a szaloniki–égei katonai parancsnokkal sikeres tárgyalásokat folytatott a Szalonikiből történő evakuálási feladatok elvégzésével kapcsolatban, szükségessé vált a pozsonyi német követségen szolgáló, zsidókérdésekben illetékes tanácsadó Görögországba küldése. Ehhez kérte a külügyminisztérium egyetértését.

A külügyminisztérium erre vonatkozó utasítása Pozsonyból 1943. február 5-én ment el.

1943. február 6-án a szaloniki–égei katonai parancsnok a katonai közigazgatáson keresztül elrendelte a zsidók megjelölését és gettóba szállítását. Ezt a rendelkezését a szaloniki zsidó hitközség felé adta ki, a szaloniki–égei katonai parancsnok jogi hatásköre alapján.

Ugyanennek a szervnek egy 1943. február 13-án kelt további rendelete kimondja, hogy a szaloniki zsidó hitközség elnökének a feladata az, hogy a szaloniki–égei katonai parancsnok alá tartozó területen élő összes zsidóról gondoskodjék. A katonai parancsnok a katonai közigazgatáson keresztül ugyanezen a napon elrendelte továbbá, hogy a zsidók engedély nélkül nem hagyhatják el lakhelyüket. A rendelkezés ellen vétőket a helyszínen agyonlövik. A villamosokat és más közlekedési eszközöket a zsidók nem használhatják, tilos továbbá számukra a telefonok használata, valamint a sötétség beállta után az utcán és más nyilvános helyeken tartózkodni, illetve a nyilvános rendezvényeket látogatni.

1943. június 15-én a szaloniki–égei katonai parancsnok közli Macedónia főkormányzójával, hogy felsőbb utasításra az egész olyan zsidó vagyon feletti tulajdonjog, amely az ő parancsnoki körzetében volt vagy jelenleg is ott található, átszáll a görög állam tulajdonába, amit a macedón főkormányzó képvisel.

Wisliceny közben megérkezett Szalonikibe, ahol a szolgálati utasítás értelmében egy másik parancsnok, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnoka alá lett beosztva. Ez a parancsnok pedig funkcionálisan a szaloniki–égei katonai parancsnok beosztottja volt. A katonai parancsnok rendeletei alapján Wisliceny most kiadja a gyakorlati megvalósítást célzó

utasításokat. Milyen nagy a zsidók megjelölésére szolgáló csillag, a törvények szerint ki számít zsidónak stb.

Egyetlen zsidónak a szökése arra indította a katonai parancsnokot, hogy 1943. március 25-én 25 zsidót tartóztasson le túszként. Amennyiben a legcsekélyebb ellenállást tapasztalja az előírt kötelezettségek teljesítése közben, akkor ezeket a túszokat lelöveti. Továbbá elrendeli, hogy a zsidók a gettó területén belül is csak 10 és 16 óra között hagyhatják el házaikat. Ennek a rendelkezésnek a betartását német és görög rendőri alakulatok fogják ellenőrizni a lehető legszigorúbban.

Szalonikiben körülbelül 55 000 zsidó élt, akiknek legnagyobb részét deportálták.

A külügyminisztériumnak egy 1943. április 30-án, a budapesti, lisszaboni, római és ankarai német diplomáciai missziónak kiadott körrendeletéből látható, hogy kényszerítő katonai és biztonságpolitikai okok teszik szükségessé a zsidók elleni általános intézkedések kiterjesztését a német csapatok által megszállt észak-görög területekre.

Azt, hogy ki volt az, aki egyedül döntött a zsidók deportálásának elindításáról vagy felfüggesztéséről, és ki figyelte a taktikai szempontokat, jól mutatja Neubacher német követnek Athénból a külügyminisztériumhoz, 1943. november 27-én küldött távirata: „Kérem, kezdeményezzék a Birodalmi Biztonsági Főhivatal főnökénél az itteni zsidók elszállításának halasztását. A Biztonsági Szolgálat felhívására a 8000 zsidóból körülbelül 1200 jelentkezett, a többiek elmenekültek vagy rejtekhelyekre vonultak. Ha az eddig jelentkezett zsidókat elszállítjuk, akik számunkra valószínűleg a legérdektelenebbek, akkor többé semmilyen kilátás sem lesz arra nézve, hogy azokat összegyűjtsük, akik még nem jelentkeztek, és politikailag számunkra lényegesen értékesebbek. A magasabb SS- és rendőrvezetőnek, valamint a Biztonsági Szolgálat főnökének ugyanez az álláspontja. Tájékoztatást kérek Belgrádba hozzám, valamint a magasabb SS- és rendőrvezetőhöz Athénba."

Neubacher abban az időben a külügyminisztériumnak az egész délkeleti területre kirendelt megbízottja volt.

Ezt a táviratot dr. von Thadden követségi tanácsos, a külügyminisztérium DIII. sz. ügyosztályának referense hozzám küldte azzal a kéréssel, hogy kérjem dr. Kaltenbrunnernek, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal főnökének, a rendőrség és a Waffen SS-tábornokának ezzel kapcsolatos állásfoglalását.

Von Thadden úr hozzám intézett táviratának 1945 után fellelt másolatát 1943. december 4-én ellátta egy kézzel írt feljegyzéssel, ami arról tanúskodik, hogy ő velem megbeszélte a dolgot, és én közöltem vele, hogy Kaltenbrunner közben közvetlenül az érintettekkel telefonon elrendezte a dolgot, és az elszállítás megtörténik. Máskülönben ez a példa is jól mutatja, hogy az én ügyosztályom a Birodalmi Biztonsági Főhivatalon belül az ilyen ügyekben a hír- és parancstovábbító szerepét látta el. Ellentétben a sajtóban és könyvekben megjelentekkel, illetve néhány hamis, úgynevezett tanúvallomással, én sohasem állítottam mást.

10

Jugoszlávia

A német csapatok 1941. április 10-én bevonultak Zágrábba, április 12-én pedig elfoglalták Belgrádot. A csapatok kötelékében itt is jelen volt a Biztonsági Rendőrségnek és a Biztonsági Szolgálatnak egy bevetési csoportja, aminek parancsnoka dr. Fuchs SS-Standartenführer és rendőr ezredes volt. A bevetési csoport alá tartozott két bevetési alegység, az egyik Zágrábban, Beisner SS-Sturmbannführer vezetése alatt, a másik pedig Belgrádban, Kraus SS-Sturmbannführer irányításával. Kasche követ vezetésével a zágrábi német követség felállítását követően ide osztották be Helm SS-Sturmbannführert mint rendőrségi attasét. A jugoszláv területet három régióra osztották fel. Az egyik ilyen a szlovén terület, amelyből néhány járást bekebelezett a birodalom területe, a másik Horvátország, amit önálló állammá kiáltottak ki, a harmadik pedig a német csapatok által megszállt Szerbia.

Szlovénia

Heydrich Himmleren keresztül azt a parancsot kapta, hogy azonnal kezdje meg a népességi kérdések tisztázását délkeleten, az újonnan a birodalomhoz csatolt területeken. Ebben az esetben 260 000 szlovén lakos Szerbiába való evakuálásáról volt szó. Ez volt az eredetileg parancsba adott szám, és ahogy emlékszem, ezt még megközelítőleg sem sikerült elérni. Akkoriban azt a parancsot kaptam, hogy meghívókat küldjek az összes né-

met központi hatóságnak egy 1941. május 6-án, Marburgban megrendezésre kerülő megbeszélésre, Heydrich elnökletével. Így többek között meghívót küldtem a külügyminisztériumba, a birodalmi gazdasági minisztériumba, a birodalmi belügyminisztériumba, a négyéves terv megbízottjának, a birodalmi pénzügyminisztériumba, a Führer kancelláriájába, a Faji és Áttelepítési Főhivatalba és a birodalmi közlekedési minisztériumba.

Az evakuálás feladatai a Reichsführer SS- és a Német Rendőrség főnökének mint a német népiség megerősítéséért felelős birodalmi biztosnak a védelme alatt folytak. A konferencia célja az volt, hogy az abban érintett központi hatóságok küldjék el képviselőiket a kitelepítési területre Hitler parancsának végrehajtásához, és ott a helyszínen végezzék el a tevékenységi körükbe tartozó szakfeladatokat.

Az én feladatom az volt, hogy gondoskodjam a folyamatos, fentről lefelé és fordított irányba történő hírtovábbításról.

A kitelepítéssel kapcsolatos döntések és intézkedések a Birodalmi Biztonsági Főhivatal III. sz. hivatala, valamint a Faji és Áttelepítési Főhivatal hatáskörébe tartoztak.

Szerbia

1941. május 11-én Szerbia katonai parancsnoka meghívót küld egy, a zsidókérdésekkel kapcsolatos megbeszélésre Neuhausen főkonzulnak, a szerbiai gazdaságért felelős általános megbízottnak, Benzler követnek, a külügyminisztérium szerbiai megbízottjának, dr. Fuchsnak, a Biztonsági Rendőrség bevetési csoportja és a Biztonsági Szolgálat parancsnokának, Keisenberg ezredesnek, a térparancsnoknak és dr. Rantze hadigazgatási főtanácsosnak, az igazgatási csoport vezetőjének. Öt nappal később felszólították a belgrádi zsidókat, hogy 1941. április 19-én 8 órakor jelentkezzenek a városi rendőrségnél.

Benzler követ és Veesenmayer részéről pedig most már egyik követelés a másik után megy Berlinbe a külügyminisztériumhoz, amiben folyamatosan kérik ezeknek a zsidóknak az eltávolítását a szerb területekről.

1941. szeptember 8-án Benzler és Veesenmayer a következőket írják a külügyminisztériumnak: „...Ezért sürgősen kérjük, hogy most már gondoskodjanak legalább a férfi zsidók őrizetbe

vételéről és eltávolításáról. Az így szóba jöhető szám körülbelül 8000 főt tesz ki..."

1941. szeptember 10-én Benzler és Veesenmayer Belgrádból a következőket hangoztatják: „A szerb zsidókérdés gyors és drákói elintézése a legcélszerűbb és legsürgősebb parancs. A birodalmi külügyminiszter úrtól megfelelő meghagyást kérünk arra nézve, hogy megfelelő nyomást gyakorolhassunk Szerbia katonai parancsnokára. A szerb kormány és lakosság részéről nem várható ellenállás, annál inkább, mivel az eddigi részintézkedések a lehető legjobban beváltak. Jelentősen gyorsítaná a helyzet megoldását a Reichsführer SS hasonló tartalmú, Fuchs SS-Standartenführerhez, a Biztonsági Rendőrség bevetési csoportja főnökéhez intézendő parancsa."

Kezdetben arról volt szó, hogy ezt a 8000 zsidót egy Romániához tartozó Duna-szigetre szállítják. Ezt a tervet azonban Ribbentrop elvetette, mivel ez a románok beleegyezése nélkül nem valósítható meg. Mindezt Luther helyettes államtitkár közölte szeptember 11-én Benzlerrel, és megjegyezte, őreá van bízva, hogy a zsidókat a munkatáborokba irányítsa.

Benzler azonban rögtön, szeptember 12-én válaszol, és közli, hogy nem lehetséges a munkatáborokban való elhelyezés, mivel a belső állapotok következtében – felkelések – nem oldható meg a megfelelő őrzés. Nem marad más hátra, mint a zsidók azonnali elszállítása a főkormányzóság vagy Oroszország területére, ami azonban jelentős szállítási nehézségeket okozhatna. Ellenkező esetben egy megoldás marad, a zsidóakció átmeneti felfüggesztése, ami azonban ellentétes a Ribbentrop által kiadott utasításokkal.

Szeptember 13-án Rademacher követségi tanácsos egy figyelemre méltó feljegyzést küld helyettes államtitkárának: „A külügyminisztérium belgrádi megbízottjának hivatala az 1200 zsidó férfi deportálására vonatkozó kérelmének szükségszerűségét – ha nem Romániába, akkor a főkormányzóság vagy Oroszország területére – nem látom be. Oroszország mint hadműveleti terület, teljesen alkalmatlan a zsidók befogadására. Ha Szerbiában veszélynek vannak kitéve, akkor ez a veszély Oroszországban még nagyobb. A főkormányzóság területe pedig zsidókkal túltelített. Véleményem szerint a kívánatos szigorúság és határozottság figyelembevételével lehetőség van arra, hogy a zsidó-

kat szerbiai táborokban tartsuk. Ha a zsidók ott nyugtalanságot szítanak, akkor szigorított rögtönbíráskodással kell eljárni ellenük. Nem tudom elképzelni, hogy a zsidók további összeesküvéseket szőnének, ha nagyobb számú túszt agyonlövünk."

Benzler szeptember 28-án egy újabb sürgős táviratot küld személyesen a birodalmi külügyminiszternek. Ebben emlékezteti őt arra az ígéretére, miszerint segít neki a zsidók, szabadkőművesek és az angolbarát szerbek elhelyezésében, legyen az a Duna alsó folyásánál, egy németországi koncentrációs táborban vagy a főkormányzóság területén. Szerbiában pillanatnyilag az a legfontosabb politikai feladat, hogy a zsidókérdésre azonnal megoldást találjunk, és ez az előfeltétele annak, hogy félreállítsuk a szabadkőműveseket és a németellenes erőket. A felkelés leverésére éppen folyamatban lévő katonai hadművelet most megfelelő időpontot teremt az akció megindításához. Ezenfelül még Böhme tábornok, valamint a katonai parancsnok is ismételten és nyomatékosan azt indítványozzák, hogy nevükben is kérjük a zsidók azonnali, országon kívülre történő elszállítását. Itt elsősorban 8000 zsidó férfiről van szó, akiknek a lágerben történő elhelyezése lehetetlen, mivel ezt a lágert a felkelés területeiről érkező 20 000 szerb elszállásolására kell igénybe venni. A maradék körülbelül 20 000 zsidóval ott kell nekik személyesen kezdeni valamit, és szállítási oldalról a legegyszerűbb megoldásnak a Dunadelta egy szigetére történő elszállításuk tűnik. Benzler végül Veesenmayerrel közösen sürgős támogatást kér ebben a kérdésben, ami a megcélzott tartós megbékélés első előfeltétele.

A problémában Luther – a birodalmi belügyminiszterhez szóló államtitkári előterjesztés kapcsán – október 2-án a következők szerint foglal állást: „Ha a katonai parancsnok és Benzler véleménye megegyezik abban, hogy elsősorban ez a 8000 zsidó gátolja a megbékítési akciót a szerb területen, akkor véleményem szerint a katonai parancsnoknak kell gondoskodnia ennek a 8000 zsidónak azonnali eltávolításáról. Más helyeken más katonai parancsnokok ennél lényegesen több zsidóval is leszámoltak már anélkül, hogy egyáltalán említésre méltónak találták volna a dolgot.

Véleményem szerint a román államfőtől,[97] akinek egyébként is elég gondja akad saját zsidóinak kitoloncolásával, nem várhatjuk el, hogy átvegyen 8000 zsidót egy idegen állam területéről.

Éppen ezért engedélyt kérek arra, hogy ezt a kérdést megbeszéljem Heydrich Obergruppenführerrel, aki a következő napokban rövid időre Prágából Berlinbe jön. Meg vagyok győződve arról, hogy vele egyetértésben rövid időn belül megfelelő választ tudunk találni erre a kérdésre."

Még azon a napon, 22.20-kor Ribbentrop kijelentette, azonnal tisztázni fogja Himmlerrel, hogy ő el tudná-e helyezni a 8000 zsidót Kelet-Lengyelországban. Heydrichhel pedig megegyeztek, hogy a kérdés rendezésére a Birodalmi Biztonsági Főhivatal egy különleges megbízottja Belgrádba utazik. Három nappal később azt írja Luther Belgrádba, hogy én Rademacher követségi tanácsos kíséretében útnak indulok. Október 15-én ez a terv ismét megváltozott, és Luthernek azt kellett közölnie Belgráddal, hogy nem én, hanem a Birodalmi Biztonsági Főhivatal képviseletében mások utaznak Rademacherrel együtt Belgrádba.

De úgy tűnik, itt is közbejött valami, mert Rademacher – ahogyan azt a szolgálati út engedélyezése céljából a hatósághoz benyújtott kérelme tanúsítja – nyilvánvalóan egyedül indult útnak Belgrádba a 8000 zsidó likvidálásának ügyében. A szolgálati útról írt részletes jelentése sem tartalmaz adatokat az út más résztvevőjéről, és az akták sem mondanak ez ügyben semmit. Szerbiában ez idő alatt a következők történtek.

A meghatalmazott szerbiai vezénylő tábornok, Böhme gyalogsági tábornok 1941. október 10-én kiadott egy parancsot, mely szerint szükségessé vált, hogy a Wehrmacht Főparancsnokság parancsainak a legszigorúbban eleget tegyenek.

Éppen ezért minden településen le kell tartóztatni minden férfi kommunistát, zsidót és meghatározott számban nemzeti és demokrata beállítottságú helyi lakost, és túszként kell őket fogva tartani.

Minden halott, illetve meggyilkolt német katonáért vagy németért cserébe 100 foglyot vagy túszt kell lelőni, minden sebesültért cserébe pedig ötvenet.

A meghatalmazott szerbiai vezénylő tábornok vezérkarának főnöke 1941. október 19-én megparancsolta ennek az intézkedésnek 2200 foglyon történő végrehajtását, megtorlásul 10 elesett és 24 megsebesült német katonáért.

Szolgálati útjáról készült jelentésében Rademacher 1941. október 25-én azt írta, hogy a Benzler követtel és Turner államta-

nácsossal folytatott első megbeszélésén kiderült, ezen zsidók közül már több mint 2000 főt agyonlőttek a német katonákat ért támadások megtorlásaként. A zsidókérdés ügyintézőivel, Turner államtanácsos hivatalából dr. Weimann SS-Sturmbannführerrel, valamint dr. Fuchs SS-Standartenführerrel, az államrendőrség hivatalának vezetőjével (itt a Biztonsági Rendőrség bevetési csoportjának parancsnokára gondol) és annak zsidóügyi előadónőjével folytatott részletekbe menő megbeszélések a következőket eredményezték.

„1. A zsidó férfiakat a hét végéig agyonlövik, így a követségre küldött jelentésben felvázolt probléma megoldódik.

2. A maradék körülbelül 20 000 zsidót (nők, gyerekek és idős emberek), valamint kereken 1500 cigányt, akik közül a férfiakat szintén agyonlövik, Belgrád úgynevezett cigány negyedében mint gettóban kell összegyűjteni."

Von Weizsäcker úrnak, a külügyminisztérium államtitkárának ez már tényleg túl sok volt, és november 22-én, hivatalának D III. ügyosztálya által november 7-én készített feljegyzése kapcsán azt írta, hogy a Führernek 1941. április 28-án kelt rendelete értelmében a külügyminisztérium megbízottja minden, Szerbiában felmerülő, külpolitikai témájú kérdésben illetékes, és ennek megfelelően Benzler követnek, és vele együtt a külügyminisztériumnak a dolga az, hogy a szerbiai zsidóknak más országokba történő elszállításával foglalkozzanak. Ellenben az már túlmegy Benzler és a külügyminisztérium hatáskörén, hogy ebben aktívan közre is működjenek. Ő ugyanezt ma szóban elmondta Benzler követnek, ajánlatos azonban őt erről még írásban is tájékoztatni.

Luther helyettes államtitkár ezzel szemben 1941. december 12-én egy, az államtitkárnak készített feljegyzésében saját védelmére leírta, hogy Ribbentrop utasítására mi mindent tett, és éppen ezért azt feltételezte, hogy a birodalmi külügyminiszter úr elgondolásaival egyezik, ha a külügyminisztérium bekapcsolódik ebbe az önmagában bizonyára igen kényes dologba.

Valószínűleg ez a házon belüli vita az oka annak, hogy Benzlernek egy táviratán, melyet a külügyminisztériumhoz küldött 1941. szeptember 12-én, a következő, kézírással készített megjegyzés olvasható: „Kérem, rögtön beszéljék meg a Birodalmi Biztonsági Főhivatallal, aztán jelentést kérek. Luther, szeptember 12."

„Eichmann Sturmbannführer – Birodalmi Biztonsági Főhivatal, IV. D VI – felvilágosítása szerint lehetetlen a befogadás a birodalom és a főkormányzóság területén. Ott még a Németországból származó zsidókat sem tudják elhelyezni. Eichmann az agyonlövést javasolja.

Szeptember 13.

Rademacher"

Ezzel kapcsolatban Rademacher 1948. július 30-án, Nürnbergben a következőket mondta: „Luther szeptember 12-én kelt feljegyzése alapján szeptember 13-ra beszámolóra rendeltek. Pontosan emlékszem még arra, hogy vele szemben ültem, miközben telefonon beszéltem a Birodalmi Biztonsági Főhivatallal. Címszavakat írtam fel Eichmann válaszából, majd ezt a telefonbeszélgetés közben odatoltam Luthernek. Eichmann értelemszerűen azt mondta, hogy a szerbiai rendért a katonaság felelős, és a felkelő zsidókat le kell lőni. Utólagos kérdésemre még egyszer megismételte: »Lelőni«, aztán letette a kagylót."

Nos, én ilyen kijelentést soha nem tettem, ezt Rademacher találta ki. Ehhez jogköröm sem lett volna. A Birodalmi Biztonsági Főhivatal és a külügyminisztérium között sokkal kisebb ügyek miatt is hosszú levélváltás folyt. Igen. Kimondott bürokratikus pedantériával ügyeltünk arra, hogy a másik oldal állásfoglalását állandóan aktákba foglalva fektessük le, a bürokratikus előírásoknak megfelelően. Továbbá képzeljük csak el. A külügyminisztériumban két ember ül egymás mellett. Mindketten jól ismerik egymást. Közülük az egyik a telefonvonal másik végén ülőt szolgálati téren nagyon jól ismeri, és a másik is jól. Gyorsan telefonálnak, mindkettő tudja, kit hívnak és hol. Rademacher vázolja a tényállást. Luther ezalatt vele szemben ül. Rademacher felírja a kapott információt az aktára.

Éppen ezért a kriminalista álláspontjából nézve a dolgot megkérdezem: véleményem szerint egy ilyen esetben nem azt fogják írni, hogy: „Eichmann Sturmbannführer felvilágosítása alapján, B.B.F., IV D VI..."

Luther mindezt tudja, hiszen a másikkal szemben ül, és már régóta ismert engem. Nem lehet igaz az, hogy Rademacher az

általam állítólag közölt információkat ezen állítólagos telefonbeszélgetés alatt az íróasztalon keresztül odatolta Lutherhez. Ha ugyanis megnézzük jegyzeteit és vallomásait, akkor sem tisztázódik az ügy. Emellett pedig a további, ezzel kapcsolatos akták egy szóval sem említik az én nevemet, ami egyébként pedig kézenfekvő lenne. Nem. Ez úgy van, ahogyan már mondtam. Weizsäcker szemrehányásait követően gyorsan alkottak egy utólagos felmentő anyagot, ami ilyen esetekben bevett szokás a központi hatóságoknál. Végül pedig ebben a kérdésben adott körülmények között nem érdektelen Weizsäckernek a nürnbergi per folyamán tett vallomása sem. Ettől eltekintve pedig szolgálati elnevezésem nem IV. D VI, hanem IV. B 4 volt.

Horvátország

Kasche, a Zágrábban, Horvátországban állomásozó német követ, telefonüzenetet intézett a berlini külügyminisztériumba, amelyben közölte, hogy a horvát kormány elviekben egyetért a zsidók kitelepítésével. Éppen ezért helyesnek tartja a kitelepítés megkezdését, mégpedig az egész állam területén. A kérdés az, hogy az akció folyamán adódnak-e nehézségek abból, ha a kitelepítési hullám eléri az olaszok által megszállt zónákat.

(...)

1942. október 16-án Kasche azt jelentette, hogy Kosak horvát pénzügyminiszter késznek mutatkozik arra, hogy a Német Birodalomnak minden kitelepített zsidó után harminc birodalmi márkát fizessen. Ennek írásbeli rögzítését, valamint a fizetés módját Lorkovic külügyminiszterrel kell egyeztetni. Az olaszok által megszállt területről történő zsidókitelepítések előkészítő munkálatait a rendőrségi attasé végzi. Arra kér, hogy tudassák ezt a Birodalmi Biztonsági Főhivatallal. Az olaszok azonban maguknak tartották fenn ennek a feladatnak az elvégzését, és elutasították a zsidók Németországnak történő átadását.

Közben a rendőri attasé mellé rendelték Abromeit SS-Hauptsturmführert, kisegítő munkatársként. Neki az volt a feladata, hogy az evakuáláshoz szóba jövő zsidók Horvátországból történő elszállítását, valamint a Német Birodalmi Vasutaktól a szállítószerelvények megrendelését intézze. A zsidók regisztrálását az adott területen illetékes rendőrfőnökök végzik, a Közrendészeti és Közbiztonsági Főigazgatóság útmutatásai alapján.

1944. április 22-én Kasche követ jelentést tesz a külügyminisztériumnak a horvátországi zsidó kérdésről, és ebben megállapítja, hogy a zsidóktól nagymértékben megtisztították Horvátországot, csak a tengerparti területeken kell még intézkedéseket foganatosítani. Mellékletként a rendőr attasé egy jelentését fűzi hozzá. Ismeretes, hogy a zsidók Horvátországból való kitelepítését – ahogyan az a jelentésben áll – 1942 késő őszén az illetékes horvát hatóságok a rendőr attasé tanácsadói közreműködésével végezték. Állítólag létezik a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak egy levele, mely szerint a zsidókérdést Horvátországban a lehető leggyorsabban tisztázni kell. Himmler parancsa alapján a Biztonsági Rendőrség parancsnoka Himmlerrel szorosan együttműködve és annak egyetértésével még egyszer alaposan megvizsgálja a zsidókérdést.

11

Románia

Manfred Freiherr von Killinger, a romániai német követ azt követeli a külügyminisztériumtól 1941. augusztus 8-án, hogy az küldje Bukarestbe a Birodalmi Biztonsági Főhivatalhoz tartozó Richter SS-Hauptsturmführert, az árjásítási és románosítási kérdések tanácsadóját.

Mihai Antonescu miniszterelnök helyettes ez irányú, Himmlerhez intézett kérése már szintén útban van Berlinbe.

Luther pedig egy Ribbentropnak szóló kimerítő helyzetjelentésében többek között azt jegyezte meg, hogy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal híresztelése ellenére a Külügyminisztérium kérelmére sikerült a Romániából visszarendelt Richtert ismét Bukarestbe hívatni.

Richter rögtön két négyszemközti megbeszélést folytatott Mihai Antonescuval, az egyiket 1941. december 12-én, a másikat pedig 1942. január 23-án.

Mindkét megbeszélésen főként arról a megegyezésről volt szó, mely szerint a román kormány, Himmlernek a zsidók Né-

JATE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

metországból és a megszállt területekről való kivándorlását megtiltó, 1941. októberi parancsának mintájára szintén kiad egy ilyen tiltó rendelkezést a román felségterületre vonatkoztatva. Richter erről azt írja jelentésében, hogy a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnöke (Heydrich) tájékoztatta erről a tanácsadót (tehát őt). A Biztonsági Rendőrség főnökének az a kívánsága, hogy a zsidók kivándorlását Romániából is minden körülmények között meg kell akadályozni.

(...)

1941. augusztus 30-án Tighinaban a német hadsereg főparancsnokságát képviselő Hauffe vezérőrnagy, valamint Tatarascu dandártábornok, a Királyi Román Nagyvezérkar képviselője között megállapodás születik a Dujestc és Bug, valamint a Bug és Dujepc folyók közötti területek biztosításáról, igazgatásáról és gazdasági kiaknázásáról. Ennek a megállapodásnak az alapját többek között Hitlernek Antonescu román államfőhöz 1941. augusztus 14-én intézett levele, valamint Antonescu Hitlerhez, a Führerhez és a Német Birodalom Birodalmi kancellárjához intézett válaszlevele szolgáltatta.

A szerződés 7. pontja a következőket tartalmazza: „A zsidók elszállítása a Bug folyón túlra jelenleg nem lehetséges. Éppen ezért koncentrációs lágerekben kell őket összegyűjteni és munkára fogni, amíg a hadműveletek lezártával lehetségessé válik a keletre deportálás."

1942 áprilisában az elfoglalt keleti területek birodalmi biztosa Berlinben azt közölte a szóba jövő központi hatóságokkal, hogy a helyi román szervek az utóbbi időben körülbelül 10 000 zsidót szállítottak a Bug folyón túlra, az ukrajnai birodalmi biztosság területére. Ezenfelül félő, hogy adott körülmények között további 60 000 román zsidót szállítanak el. Ezt a panaszt megkapta a Birodalmi Biztonsági Főhivatal is.

Erre elöljáróm parancsára 1942. április 14-én azt írtam a külügyminisztériumnak, hogy a helyi román szerveknél eszközölje ki a román kormány az illegális zsidószállítmányok azonnali leállítását. Várható, hogy a román kormány ezt feltételek nélkül megteszi, (...) ezért egyelőre eltekintünk a Biztonsági Rendőrség intézkedéseitől annak érdekében, hogy elkerüljük a zsidóknak a helyi szervek által történő illegális elszállítása következtében már úgyis meglévő feszültség erősödését.

Arra az esetre azonban – írtam tovább az utasításnak megfelelően –, ha a román kormány nem tesz eleget a kérvénynek, illetve, ha a helyi román szervek a román kormány utasításával ellentétesen cselekednek, és továbbra is elszállítják a zsidókat, fenntartjuk a Biztonsági Rendőrség intézkedéseinek lehetőségét.

1942 májusában Ukrajnában likvidálták ezeket a Bug folyón túlra szállított zsidókat. A likvidálást a helyi szervek végezték, magasabb utasításnak megfelelően. Az irodalom itt az én, a Biztonsági Rendőrség intézkedéseire vonatkozó mondatomat is megjegyezte. Mindenki azonban, aki csak valamennyire is tud olvasni, nagyobb megerőltetés nélkül megérti, hogy a Biztonsági Rendőrség említett intézkedéseit nem a zsidók ellen alkalmazták volna, hanem azon helyi szervek ellen, akik a zsidók illegális elszállítását végezték. És mindenki, aki a határon szolgál, tudja, hogy ezek az intézkedések a határ lezárását jelentik. Ezek tehát olyan szavak, amiket ebben az erős formában a kölcsönös levélváltásban nem, hanem inkább általánosabban, mint a Biztonsági Rendőrség intézkedéseit említjük.

Hogy rögtön elébe vágjak a dolgoknak, nem azért, mert a birodalom vezetése a zsidók keletre deportálása ellen lett volna, éppen ellenkezőleg. Éppen ebben az időben, tehát 1942-ben Himmlernek igen szigorú parancsai voltak érvényben a zsidók keletre deportálásának meggyorsítására. Rosenberg, a megszállt területek birodalmi minisztere azonban szemmel láthatóan a legmagasabb helyeken is tiltakozott a zsidóknak az ő területére történő ilyen szabálytalan és ellenőrizetlen elszállítása ellen. Körülbelül ugyanabban az időben ugyanis, amikor a berlini hatóságok köreiben ez az idegesség érezhető volt, Müller levelet intézett Lutherhez, amiben leírta, hogy előreláthatólag 1942. szeptember 10-től már a romániai zsidók keletre szállítását is megkezdik, külön szerelvények segítségével. A szóba jöhető személyek köre elsősorban a munkaképes zsidókat ölelte fel, ha azok nem tartoznak a privilegizált kivételek körébe. Himmlerhez is ugyanez a jelentés megy azzal a megjegyzéssel, hogy a munkaképes zsidókat munkára kell fogni, a maradékra pedig különleges kezelés vár. Luther válaszlevelet küldött Müllernek, mely szerint a külügyminisztériumnak nincsenek kétségei afelől, hogy a zsidók elszállítását most már Románia te-

rületéről is meg kell kezdeni. Az elszállítandó személyek köréről, valamint a román kormány álláspontjáról persze folynak még a puhatolódzások, és ezek lezárulta után kell majd visszatérni erre az ügyre.

1942. szeptember 15-én Killinger táviratot küld a külügyminisztériumba, amelyben közli, hogy a román kormány még nem adott választ a német követség augusztus 27-i szóbeli jegyzékére, így nem lehet meghatározni a kitelepítési akció kezdésének időpontját.

Ebben a dologban Killinger és Luther között egy igen figyelemreméltó és énergikus levélváltás folyik, aminek folyamán az önuralmát elvesztő Killinger vaktában szemrehányásokat tesz másoknak anélkül, hogy venné magának a fáradságot kijelentései tárgyilagos vizsgálatára. Ennek indítéka tulajdonképpen alárendeltje, Richter SS-Hauptsturmführer, aki nem sokkal később rendőrségi attaséja lesz. Ő megkérte Mihai Antonescu román miniszterelnök-helyettest, hogy készítsen egy nyilatkozatot, mely szerint Románia egyetért a zsidók keletre szállításával.

Richter pedig olyan ember volt, aki nemhogy csak a biztonsági szolgálattól jött, hanem mindig is két lábbal benne állt abban. Nem szívesen ügyelt a bürokratikus finomságok és formaságok betartására, az akták szabályos feldolgozására, a szolgálati út abszolút betartására, nem szerette az ezekkel kapcsolatos előírásokat. Éppígy nem szerette az alárendelt fórumokkal, például a referensekkel való tárgyalást. Mindig azokkal tárgyalt, és azoknak adta elő a problémákat, akiket ő gondolt, és ezek legtöbbször a főnökök voltak. Így tanácsadóként neki egyedül sikerült a nagy ugrás a rendőrségi attasé székébe.

Az a forma, ahogyan ő megszerezte ezt az ilyen magas hivatalos helyről származó nyilatkozatot, természetesen nem felelt meg az elterjedt diplomáciai szokásoknak. És nincs sok csodálkoznivaló azon, hogy a külügyminisztérium részéről Luther kinyilvánította meglepődését Killinger követ irányába. Killinger erre igen haragosan reagált, és nem takarékoskodott a szemrehányásokkal.

Hogy gondolja a külügyminisztérium, hogy ő hagyja, hogy ilyen fontos kérdéseket egy egyszerű SS-tiszt intézzen el, vagy a

tanácsadó az előkészítő munkákat az ő parancsára végezte, ez magától értetődő.

Másrészről viszont nem érti, ha már a román kormány egy olyan magas rangú hivatalnoka, mint Lecca, a zsidókérdésekért felelős kormánybiztos Berlinbe utazik tárgyalásokra, akkor a külügyminisztérium miért csak úgy kutyafuttában bánik vele, ami aztán kétségtelenül elősegíti a rossz viszony kialakulását.

Vak dühében ír a követség, a külügyminisztérium és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal közötti kétirányú postai szolgálati útról, és feltételezi rólam, hogy én nem tartottam magam ehhez az előírt szolgálati úthoz. Ez badarság, és semmi sem bizonyítja, hogy bürokratikus szemszögből formai hibát vétettem volna ebben a dologban. Sőt, ezzel az üggyel semmi dolgom sem volt, mivel Richter mindezt saját követével intézte, amit Killinger különösképpen abban a pillanatban saját kezűleg igazolt. Luther maga írja egy aktára végül, belenyugodva követének önfejűségébe, hogy Killinger mindezt nem akarja megérteni.

És mindez akkor történt, amikor Luther körülbelül ugyanabban az időben jelentést intézett miniszteréhez, melyben leírja, hogy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal óvatossága egyenesen túlzott.

1942. október 9-én dr. Stelzer követségi tanácsos érdeklődik az augusztus 27-én küldött szóbeli jegyzék sorsáról. Mihai Antonescu sietett biztosítani dr. Stelzert arról, hogy nem felejtette el az ügyet. A birodalmi külügyminiszterrel, annak hadiszállásán folytatott megbeszélésein is érintették a témát, most ezért Németországon van a sor, hogy konkrét javaslatokat tegyen.

Richter ezért október 22-én felkereste Mihai Antonescut. Antonescu kijelentette – nyilvánvalóan Richter legnagyobb meglepetésére –, hogy rábólintott a zsidók Romániából való kitelepítésére, és Berlinben is ilyen értelmű tárgyalások folytak. Másrészről azonban betiltották a Bug folyón túlra történő deportálásokat. (Lásd ehhez az én levelemet, amit a parancsomnak megfelelően készítettem, és amiben a Biztonsági Rendőrség intézkedéseivel kellett fenyegetőznöm, ha nem állítják le a Bug folyón túlra irányuló deportálásokat!) Richter véleménye szerint itt egy ellentmondás van. Arra a következtetésre jut, hogy

Antonescu marsall, államfő elhalasztotta a zsidók kitelepítésének időpontját.

Richternek sikerül megszereznie a marsall rendeletének egy másolatát, melyben a következők találhatók: „Jelenleg csak tanulmányozzuk az Erdélyből történő kitelepítés lehetőségét. A végrehajtást elhalasztjuk, és csak akkor kezdjük meg, ha eljön hozzá a megfelelő időpont. Addig is az M. Antonescu úr által kiadott utasításoknak megfelelően, a belügyminisztérium megteszi az előkészületeket a legapróbb részletekbe menően. Antonescu marsall."

Luther 1942. december 14-én a bukaresti követséghez, annak november 26-án kelt jelentésére válaszul azt írja, hogy az a tény, miszerint a zsidók kitelepítése Romániából megrekedt, nem esik nagy súllyal latba, mivel az elszállítás a kemény téli hónapokban egyébként sem lenne szerencsés és kívánatos. Egyidejűleg elfogadja azt a meghívást, ami – nyilvánvalóan a követség közvetítésével – román oldalról felém érkezett. Ezt a meghívást aztán januárban túlterheltség miatt elutasítottam, ami akkoriban, mint egy szolgálati udvariassági forma, mindennapos volt. Jobban mondva, azt a parancsot kaptam, hogy utasítsam el a meghívást. Mivel semmi sem volt terhesebb, mint hivatalos meghívásoknak eleget tenni és azokat átvészelni – legalábbis számomra –, kellemes kötelességeim közé tartozott, ha az ilyeneket elutasíthattam.

1943. november 2-án aztán végre von Thadden követségi tanácsos a következőket írta nekem, illetve helyettesemnek: „A bukaresti német követség többek között a következőket közölte: a zsidók elleni eljárások lényegében abbamaradtak. Pusztán az történik, hogy a gazdag zsidóktól elveszik a pénzüket, a szegényebb zsidókat pedig munkaszolgálatra rendelik. A követség azt a következtetést vonja le, hogy a románok békén hagyják a zsidókat, hogy ne okozzanak csalódást és szomorúságot az angoloknak és amerikaiaknak. A román magatartás megváltoztatása csak akkor lehetséges, ha a keleti fronton stabilizálódik a helyzet. Nem tűnik már jogosnak az aggodalom, miszerint mindenképpen meg kell próbálni jó viszonyt kialakítani az angolszászokkal, mielőtt az oroszok elérik a román területeket."

12

Bulgária

Ennek az országnak hasonló volt a zsidókkal kapcsolatos törvényhozása, mint a németeké. 1942 óta a felhatalmazási törvény megszabta a zsidók fogalmát, a zsidók megjelölését a zsidócsillaggal, bevezette a név- és lakhelyváltoztatásra vonatkozó megszorításokat, korlátozta a szabad mozgás lehetőségét az ipar és a gazdaság területén, valamint siettette a zsidó vagyonok zárolását. Popov bolgár miniszterelnök, valamint von Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter egy berlini fogadáson, 1941. november 27-én, a zsidókérdésről tárgyalnak. Popov itt azt a javaslatot tette, hogy a kérdést európai léptékben gondolkodva kellene megoldani.

1942. augusztus 21-i jelentésében Luther közli a birodalmi külügyminiszterrel, milyen előkészítő lépéseket tett annak a parancsnak a végrehajtására, amit a Popov–Ribbentrop megbeszélés után kapott.

És a Németország, illetve Bulgária közötti tárgyalások már október 15-én olyan előrehaladott állapotba kerültek, hogy Luther táviratozhatott Beckerle követnek Szófiába, hogy az a tárgyalásokra hivatkozva lépjen kapcsolatba a bolgár kormánnyal, és eszközölje ki az új bolgár rendelkezések szerint zsidónak minősülő emberek keletre szállítását. Azt javasolta továbbá, hogy a vagyonjogi dolgok tisztázása érdekében fosszák meg ezeket a zsidókat az állampolgárságtól a Birodalmi Polgári Törvény 1941. november 25-én életbe lépett 11. rendelete mintájára. Ennek a javaslatnak az elfogadásától függően azt javasolta továbbá, hogy közöljék a bolgár kormánnyal, készek vagyunk arra, hogy egy tanácsadót bocsássunk rendelkezésükre.

Beckerle válasza már november 16-án megérkezett a külügyminisztériumba. A bolgár miniszterelnök elviekben üdvözölte a zsidók keletre deportálására kilátásba helyezett intézkedéseket, továbbá azt is, hogy még a szállítás megkezdése előtt egy német tanácsadó jön Szófiába, aki segíteni tud a gyakorlati megvalósítás folyamatában.

Ezután levélváltásra került sor Luther, a külügyminisztérium helyettes államtitkára, valamint Müller SS-Gruppenführer és

rendőr altábornagy, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatala főnöke között. A levélváltás során megegyeztek abban, hogy a Biztonsági Rendőrség párizsi parancsnoka mellett referensként tevékenykedő Dannecker SS-Hauptsturmführert Szófiába helyezik. Danneckert Szófiában a rendőrségi attaséhoz osztották be mint annak kisegítő munkatársát.

A bolgár kormány már korábban felállított egy zsidó biztosi hivatalt, aminek vezetésére kinevezte Belev biztost, akit a Belügy- és Népegészségügyi Minisztériumhoz osztottak be. Beckerle 1943. február 8-án azt jelenti, hogy még Dannecker bevonása előtt beszélt Grabowski bolgár belügyminiszterrel, aki kifejezte és megerősítette neki a zsidók áttelepítésére vonatkozó szilárd elhatározását.

Grabowski kijelentette, késznek mutatkozik arra, hogy német támogatással keletre telepítsék a zsidókat az új bolgár területekről, Trákiából és Macedóniából. Az azonban egyelőre nem jöhet szóba, hogy a régi bolgár területeken élő zsidókat is kitelepítsék.

A tervezést és a részleteket Belev zsidóügyi biztossal kell megbeszélni. Közben Belev javaslatot nyújtott be a belügyminiszternek, minisztertanácsi engedélyezés céljából. Ezt a javaslatot a minisztertanács 1943. február 12-én teljes terjedelemben elfogadta. Anélkül, hogy a döntést megvárta volna, Belev már megbízottakat küldött Trákiába és Macedóniába, hogy ott vizsgálják meg a zsidók táborokba gyűjtésének lehetőségeit.

Március elejére ígérte továbbá, hogy nyilvánosságra hozzák az indulási pályaudvarok neveit, valamint a pályaudvarok által fogadott zsidók létszámát. Azzal számolt, hogy a deportálások kb. 1943 márciusának végén elindulhatnak, és összesen 20 000 zsidó elszállítására nyílik lehetőség.

Március 26-án Beckerle azt jelentette, hogy Pesev, a Sobranje (parlament) helyettes elnöke petíciót juttatott el a miniszterelnöknek, amelyben ő és 42 további képviselő aláírásukkal tiltakoznak a zsidók deportálása ellen.[98]

Erre a miniszterelnök azt a javaslatot tette, hogy Pesev ellen nyújtsanak be bizalmatlansági indítványt. A képviselők többsége Pesev ellen szavazott, így ő kénytelen volt visszalépni a Sobranje helyettes elnöki pozíciójától.

1943. június 24-én Hoffman rendőr attasé Beckerle követen keresztül azt jelentette, hogy Trákiában és Macedóniában lezárult a zsidók deportálása, és ennek folyamán körülbelül 20 000 zsidót szállítottak el.

13

Magyarország

1944. március 10. körül történhetett, amikor a főnököm, Müller SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy szemlét tartott nálam, Berlintől körülbelül 80 km-re keletre, Wustrow körzetében. Az volt a parancsom, hogy építsek fel ott egy barakkfalut, amely jobb híján összetákolt átmeneti állomásként fog működni egy alkalmi Gestapo-hivatal számára. Mindent szépnek, jónak és célszerűnek talált. Végül azt mondta: „Eichmann, azonnal jelentkezzék Mauthausenben dr. Geschke SS-Standartenführernél, aki a Biztonsági Rendőrség és a magyarországi Biztonsági Szolgálat parancsnoka, rendőr ezredes, miniszteri tanácsos. Referensként fog mellette szolgálni. A Reichsführer SS és a Német Rendőrség Főnöke azt parancsolta, hogy a terepet keletről nyugatra átfésülve, stratégiai okokból számos zsidót evakuálni kell Magyarországról..."

Megpróbáltam utalni a még korántsem befejezett munkámra, és engedélyt kértem annak lezárására, de a kérés hasztalansága már akkor világossá vált számomra, amikor azt elkezdtem kimondani. Végérvényesen átadtam az ügyosztályt az eddigi állandó helyettesemnek, és indultam Mauthausenbe. A Közrendészet és a Biztonsági Rendőrség parancsnokai ott már el voltak foglalva a különítményeik felállításával és beosztásával. Tábori felszerelést adtak ki, a különítményeket felfegyverezték, és ellátták munícióval. Miután felállították az ehhez tartozó gépjárműparkot is, három csoportban végre elindultak a különítmények Magyarország felé. A Közrendészet és Biztonsági Rendőrség gyors előőrse Krumey SS-Obersturmbannführer vezénylete alatt, majd 24 óra múlva a különítmény zöme – szintén Közrendészet és Biztonsági Rendészet – az én parancsnokságom alatt, legvégül a parancsnoki kar a parancsnokokkal. Amint megér-

keztünk a felvonulási térségbe, engem az 1. Páncélos Tanhadosztály mögé soroltak be, és a parancsba adott felvonulási rend szerint ezek mögött meneteltem.

(...)

Amikor megérkeztünk Budapestre, parancsomnak megfelelően feloszlattam a felvonulási rendet, és a felvonulási kötelék egyes egységei szolgálatra jelentkeztek szolgálati helyeiken és parancsnokaiknál (ugyanis csak a vonulás és az esetleges harci bevetések alatt tartozott alám az egység, ha a bevonulás valamilyen oknál fogva nem ment volna zökkenőmentesen).

Aki a személyemről eddig megjelent sok publikációnak hitt, az bizonyára azon a véleményen volt, hogy (...) én itt most elkezdtem kapkodni és sürögni-forogni, hogy villámgyors tempóban, személyesen az én különítményemmel deportáljam a zsidókat. Azonban bizonyosan meglepődött, amikor arról olvashatott, hogy feloszlattam a menetkülönítményt, amikor Budapestre érkeztem, csupán 15-20 emberem maradt, beleértve a sofőrt és az őrt is. Nos, még jobban meg fog lepődni, ha a következő oldalakat olvassa, ahol is szigorúan a korabeli hivatalos dokumentumokra fogok hagyatkozni.

Eberhard von Thadden, az 1961-ben Németországban tanúként kihallgatott egykori követségi tanácsos kijelentette: „A magyarországi zsidók deportálását Hitler és Horthy a klessheimi kastélyban tartott találkozójuk során határozták el. Hitler és Horthy klessheimi találkozóján jelen volt még Ribbentrop és Himmler is. Ma már tudom, hogy Horthynak ultimátumot adtak."

Erre a találkozóra 1944. március 17-én került sor.[99] Március 19-én 13.00 órakor Veesenmayer többek között a következőket sürgönyözte a külügyminisztériumnak: „Zökkenőmentes út után ma 11 órakor megérkeztem Budapestre, és átvettem az ügyek intézését. Von Jagow követ ma reggel közölte a kormányzóval[100], hogy azonnali hatállyal visszahívták, és elbúcsúzott, miután közölte vele teljhatalmú birodalmi megbízottá és követté történt kinevezésemet."

Dr. Wilhelm Höttl tanúként a következőket vallotta 1947. április 24-én Dachauban: „A magyar miniszterelnökkel, Sztójayval, és vélhetően Horthyval is maga dr. Veesenmayer folytatott döntő megbeszéléseket. Csak a megbeszéléseket követő megállapodások indították el az evakuálást. Ezt Sztójay maga mondta nekem. Az ez ügyben illetékes magyar parancsnokság, Endre államtitkár hivatalának a létrehozása is dr. Veesenmayer kívánságára történt, ahogy ezt az akkori magyar belügyminiszter, Jáross Andor elmesélte."

A dokumentumok alapján a kezdeti időkben Wisliceny SS-Hauptsturmführer ügyintézőként dolgozott, Krumey SS-Obersturmbannführer pedig, aki bár rendfokozatát illetően összehasonlíthatatlanul magasabban állt, mint Wisliceny, de a munka gyakorlati részéről nem sok fogalma volt, Trenker SS-Obersturmbannführernél és fő kormánytanácsosnál, a budapesti Biztonsági Rendőrség parancsnokánál tevékenykedett.

Esetleges panaszaikkal forduljanak Krumeyhez és Wisliceny-hez, áll egy, a zsidó tisztviselőkhöz intézett március 20-i felhívásban. A pesti izraelita hitközség felett egyedül a Biztonsági Rendőrség parancsnoka rendelkezik.

Habár ennek a levélnek nincs fejléce és nem írták alá, nincs rajta iktatószám és hiányos is, emlékszem rá azonban, hogy Wisliceny már rögtön a Budapestre való megérkezését követő első időkben összeült a zsidó funkcionáriusokkal.

Ismeretes számomra továbbá az is, hogy a végrehajtói tevékenységet a Biztonsági Rendőrség parancsnoki hivatalai intézték, a magyar Gestapóval[101] és az egyes, helyileg illetékes magyar csendőrparancsnoksági központokkal való előzetes megbeszélés és egyeztetés mellett.

A Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat magyarországi szervezeti felépítésének csúcsán a magasabb SS- és rendőrvezető állt, a Reichsführer SS és a Német Rendőrség parancsnokának helyi képviselőjeként. Ő volt a legfőbb tekintély és bíró az összes Magyarországon állomásozó német SS- és rendőrségi egység számára.

Így aztán alá tartozott a magyarországi Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat parancsnoka, dr. Geschke is.

Bach-Zelewski a következőket mondta 1961-ben Németországban a rendőrség egykori tábornokáról: „Azokon a területeken, ahol a magasabb SS- és rendőrvezetőhöz a Biztonsági Rendőrség egy parancsnoka is tartozott, ott ez a parancsnok magasabb SS- és rendőrvezető alá volt beosztva. A magasabb SS- és rendőrvezető sohasem kap parancsokat a Birodalmi Biz-

tonsági Főhivataltól. Ha a főhivatal egy parancsa befutott a Biztonsági Rendőrség parancsnokához, és ő ezt a magasabb SS- és rendőrvezetőnek előterjesztette, akkor lehetőség volt arra, hogy az kérje Himmler döntését."

A Sipo[102] főparancsnoka alá voltak beosztva a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokai, akikből egész Magyarországon 4 vagy 6 volt összesen, valamint az Eichmann nevet viselő különleges bevetési alegység is, melyet én vezettem.

E különítmény nevének a keletkezése legalább annyira egyszerű, mint amennyire különös.

Himmler egyik budapesti különleges megbízottja, akire majd még visszatérek a későbbiekben, az általa alkalmasnak ítélt épületekre Eichmann – különleges bevetési alegység felirattal ellátott lefoglalócédulákat ragasztott. Innentől kezdve a név kiirthatatlanná vált. Az említett különleges megbízott önkényesen járt el, de védte őt a Himmler által ráruházott teljhatalma.

Egy különleges bevetési alegységnél már magában az is különösen hangozna, hogy csak kereken 20 emberből állt. Később aztán, mivel a nevet nyilvánvalóan nem lehetett már kitörölni, hivatalosan Magyarországi Különleges Bevetési Alegységnek keresztelték el, mint ez abból a levélből is kiderül, melyet a Biztonsági Rendőrség parancsnoka, dr. Kaltenbrunner írt Bécs város polgármesterének, Blaschkének – őreá később még visszatérek – 1944. június 30-án.

Krumey SS-Obersturmbannführer lett az állandó helyettesem. Feletteseink az időközben SS-Oberführerré előléptetett dr. Geschke, valamint Winkelmann rendőrségi tábornok, a német részről Magyarországon tartózkodó magasabb rangú SS- és rendőrségi parancsnok voltak. Ez utóbbi politikai ügyekben dr. Veesenmayer, birodalmi megbízott alá volt beosztva. Elviekben ugyanarról a hierarchikus szervezeti formáról volt szó, mint minden más megszállt területen, csak éppen Veesenmayer és Winkelmann gyakorlatilag nem voltak jó viszonyban, mivel Winkelmann nehezen vetette alá magát Veesenmayer akaratának. Egyszerűen és általánosságban kifejezve, egyik próbált a másiknak parancsokat osztogatni. Nekünk, beosztottaknak az volt a legjobb, ha nem törődtünk a Nagyok veszekedéseivel, hiszen csak apróra őröltek volna minket. Inkább elszántan szolgáltunk, ahogy azt megparancsolták.

1944. március 31-én nagy gondjai voltak Ribbentropnak, és személyes nagykövete, Ritter egy különleges titkos távíró segítségével a következő táviratot küldte át dr. Veesenmayer birodalmi megbízottnak: „A birodalmi miniszter úrnak tudomására jutott, hogy Kaltenbrunner Obergruppenführernek szándékában áll a következő 14 napot Budapesten tölteni. Ebből az okból a birodalmi miniszter úr kéri, hogy személyesen őhozzá juttassanak el egy bizalmas jelentést arról, hogy milyen feladatokat lát el és hajt végre ott Kaltenbrunner úr az ön alá beosztott Winkelmann tábornok mellett. Személyesen foglalkozik-e a zsidókérdés szabályozásával, vagy milyen más speciális ügyeken dolgozik? A birodalmi miniszter úr továbbra is aggódik azért, hogy a Biztonsági Szolgálat esetleg megpróbál beleavatkozni az önnek rendelt feladatokba és jogokba, és ezúton kéri, különösképpen ügyeljenek arra, hogy ez ne történhessék meg."

Nos, ez fehéren-feketén megmutatja a dolgokat. Winkelmann tábornok, akarja vagy sem, a birodalmi megbízott alá van beosztva. Végül is Magyarországon sem táncolhat úgy egy német tábornok, ahogy a kedve tartja. Ezután azonban megindul a verseny Veesenmayer és Winkelmann között a zsidódeportálás hegemóniájáért. Egy verseny, melyet Veesenmayer teljhatalmának és a magyar kormány által való elismertségének köszönhetően, fáradság nélkül megnyer.

Már április 15-én jelentette is Veesenmayer, hogy elfogadtatták a magyar kormánnyal szemben támasztott azon követelését, mely szerint még a hónap végéig 50 000 zsidót kell németországi munkavégzésre rendelkezésre bocsátani, az átszállítás részleteit pedig egyeztetni fogja Winkelmann Obergruppenführerrel. Arra kérte a külügyminisztériumot, hogy postafordultával adjon utasítást arra, hogy a birodalmon belül hova irányítsák a szállítmányt. A külügyminisztérium azt válaszolta, hogy a vagonok rendelkezésre bocsátását és az útvonaltervet az én ügyosztályom intézi, amint Kaltenbrunner Obergruppenführertől megérkezik a végső utasítás.

Ezt az utasítást április 22-én kaptam meg a Birodalmi Biztonsági Főhivataltól. A hivatalos szolgálati útról pedig a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak az a levele tájékoztat, amelyben

arra hívja fel a külügyminisztérium figyelmét, hogy a magyarországi Biztonsági Rendőrség parancsnokával ismertették Veesenmayernek a magyar kormánnyal folytatott tárgyalásai tartalmát és megegyezését az 50 000 zsidó ügyében, továbbá megkérdezték tőle, hogy a szállítás nehézségeire való tekintettel nem lenne-e szükséges a Birodalmi Biztonsági Főhivatal beavatkozása az ügybe a birodalmi közlekedési minisztériumnál.

Azonban mindennek ellenére, és bizonyára a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. sz. hivatalában elkerülhetetlen körülményes bürokrácia miatt a külügyminisztérium illetékes szerveinél mindez nem ment elég gyorsan, mintha azok féltek volna a legfelsőbb szervek megrovásától. Ritter nagykövet április 27-én azt javasolta Veesenmayernek, hogy amennyiben az elszállítás további késedelmet szenved, távirati jelentésében világosan fejezze ki, hogy ő a maga részéről minden lehetséget és szükségest megtett az akció gyors lebonyolítása érdekében. Az pedig, hogy az előkészített zsidók elszállítása továbbra is elhúzódik, annak a következménye, hogy a zsidók elszállításáért és átvételéért felelős szervek nem tették meg a szükséges intézkedéseket.

Április 29-én Veesenmayer jelenti a külügyminisztériumnak, hogy az első, Budapestről indult szállítmány útban van. Május 11-én továbbá arról jelenthetett, hogy május 6-án lezárult egy, az útvonaltervekkel kapcsolatos konferencia. Május 15-én kezdődik a kereken 325 000 zsidó elszállítása a Kárpát-medencéből és Erdélyből. Naponta 4 vonat indul 3000 zsidóval, a célállomás (Auschwitz) irányába. Az OT által a Birodalomban történő munkavégzésre szánt 100 000 munkást az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalánál kell igényelni, amely a Magyarországról elszállítandó zsidók felett rendelkezik.[103]

Május 22-én érkezett Budapestre von Thadden követségi tanácsos. Neki ott a helyszínen kellett képet alkotnia a dolgok állásáról, és a vagyonkezelésről alkotott elképzelését is előadta Veesenmayer követnek. Ez utóbbi azonban elmagyarázta von Thaddennek, hogy a kérdés még nem érett meg a döntésre, és amint megfelelőnek látja ehhez a talajt, hozzá akar fogni az ügy megoldásához. Arra is utalt még a követ, hogy az éppen napirenden levő dolog, nagyságrendjét tekintve, nem viszonyítható a Himmler által irányított hatóságoknál elindított vállalkozásokhoz. E felettébb kényes dologban a legjobb munkatársát,

Rokowski konzult küldte Himmlerhez. Von Thadden azt írta jelentésében, melyet ebben a témában küldött a Külügyminisztériumnak, hogy amennyire Veesenmayer utalásaiból következtetni lehetett, titkos szerződésekről van szó, melyeket Winkelmann Veesenmayer háta mögött készített elő, és melyekkel a követ nem ért egyet.

Nos, miről is volt szó itt? Mivel én is átéltem ezeket, sőt részben dolgoztam is rajtuk, és részben ötleteim is voltak velük kapcsolatban, legjobb, ha úgy írom le az eseményeket, ahogy a tudomásom szerint megtörténtek. Röviddel azután, hogy 1944 márciusában Budapesten jártam, egy délután megjelent nálam a hotelszobámban (egy hotelszobában laktam és dolgoztam, mivel akkoriban még nem utaltak ki nekem szolgálati szállást) Kurt Becker, Waffen SS-Obersturmbannführere. Mivel mindketten ugyanolyan rendfokozattal rendelkeztünk, rögtön kialakult közöttünk egy olyan viszony, mely az ugyanolyan színű egyenruhát viselő egyenrangú tisztek között általában a Föld minden országában ugyanígy kialakult volna. Nem sejthettem még akkoriban, hogy ugyanez a Becker úr 1945 után, hogy a saját bőrét mentse, ilyen szégyenletes és a tényeknek ellentmondó módon fog rágalmazni, és hogy Nürnbergben a (...) szövetségeseknek és segítőiknek azt meséli, amit a legjobban szerettek volna hallani, tekintet nélkül arra, hogy ennek mennyi a valóságtartalma.

Még 1961-ben is, amikor az izraeli vád tanújaként Németországban kihallgatták, akkora valótlanságokat állított Becker, hogy majd rászakadt a mennyezet. Az, hogy eközben hamisan esküdött, láthatóan egyáltalán nem érdekelte, és aziránti buzgalmában, hogy hazugságokat gyártson, úgy tűnik, ezt észre sem vette annak ellenére, hogy a tanúkérdéseket már egy-két nappal a tárgyalás előtt megismerhette. Bizony, tiszta játszma volt ez, mely szörnyűsége következtében biztosan bekerül a jogtörténetbe. Becker, ez az egykori SS-Obersturmbannführer közölte velem akkoriban, hogy ő Himmler budapesti megbízottja, és az a feladata, hogy vagyoneszközöket biztosítson a Waffen SS számára, mindezt azért, hogy ebből a vagyonból felszerelési tárgyakat vásároljon magának.

Azért foglalkoztam látogatásával, mert ez a deportálás megkezdésének időpontja kapcsán érdekes. Abban az időben nem is adhattam neki más felvilágosítást, mint azt, melyet már enélkül

is tudnia kellett, hiszen bizonyos értelemben jól értesülten érkezett Himmlertől.

Ezután gyakran találkoztunk, és lassanként pontosabb részletekkel is szolgálhattam számára, végül is Himmler különleges megbízottja volt. Így elmondhattam neki, hogy Veesenmayer és Winkelmann a deportálási tervek és a deportálás szakaszainak megbeszélésével kapcsolatosan a magyar kormánnyal folytatott tárgyalásokkal van elfoglalva, és nagyon pontos részletekkel szolgáltam számára a magyar csendőrség által végzett operatív előkészületekről is. Ugyanis engem is folyamatosan tájékoztattak erről, hogy a parancsnokomnak szóló jelentésekben mindig a legújabb helyzetről tudjak beszámolni úgy, ahogy azt parancsba kaptam. Idáig jól kijöttünk egymással. Csak amikor egy napon Becker úr elkezdett unszolni, hogy abban a deportálástól terhes levegőben, abban a túlfűtött légkörben Himmlertől kapott parancsait gyorsabban, jobban és elegánsabban tudja végrehajtani, és ez a nyaggatás egyre terhesebb lett, nos akkor lettem egy kicsit – ahogy akkoriban mondták – félszeg. Mert egy hatóság sem dolgozik hipphopp módszerekkel, és ezalól a magyar csendőrség sem volt kivétel, akármilyen jól működő és erős testületről is volt szó. A bürokráciának mindenütt sok időre van szüksége, mindegy, hogy Németországról vagy Magyarországról van szó. Ezenkívül, és ez volt a legszebb a dologban, nem tudtam sem elindítani, sem leállítani, sem meggyorsítani, sem pedig hátráltatni a dolgot. Ezért felvetéseit alaptalannak találva a bürokrata gondosságával nekiláttam, hogy a dologról szolgálati jelentést írjak feletteseimnek, mivel nem feltételezhettem mást, mint hogy ezt ő is megteszi saját szolgálati útján keresztül. Az ő szolgálati útja rövid volt, hiszen abban az időben Himmler közvetlen beosztottja volt.

Egyre nagyobb és nagyobb lett haragom, amikor egy napon elkezdett engedélyt adni zsidók kivándorlására annak fejében, ha azok lemondtak vagyonukról. Mindezt annak ellenére hogy a zsidók kivándorlása Himmler parancsa értelmében, abban az időben szigorúan tilos volt. És csak ő maga vagy a Biztonsági Rendőrség parancsnoka tehettek ezalól kivételt. Eléggé elcsodálkoztam azon, hogy Becker Obersturmbannführer ilyesmit mégiscsak engedélyezhetett, méghozzá saját döntése alapján.

Az előbb említett tilalom hatályba lépéséig még nekem is, aki évekig a zsidók kivándorlási ügyeinek kellős közepében voltam, és hivatalból foglalkoztam a kérdéssel, muszáj volt a deportálás útvonalterveit illetően a birodalmi közlekedési minisztériummal totojáznom. Beosztottak mellém egy ilyen, a rendőrségtől igen távol álló embert, mellém, aki nem is osztogathatott ilyen engedélyeket, és akinek a kivándorlással szerzett tapasztalataim megszerzéséhez több évig tartó iskolát kellett végigjárnia. Ráadásul még hagynom kellett, hogy ez a rendőrségtől távol álló ember noszogasson, kezdődjék már végre a deportálás, hogy ő is kiszedegethesse a mazsoláit a kalácsból. Emellett pontosan tudta, hogy a deportálásról csak Himmler, a birodalmi megbízott, a magasabb SS- és rendőrvezető, valamint Ribbentrop dönthettek. Ekkor dühbe gurultam, dühöm pedig csak nagyobb lett attól, hogy Becker a Himmlertől kapott teljhatalma folytán valóban támadhatatlan volt. Az volt ugyanis a parancsa, hogy a vagyonokért cserébe mindent engedélyezzen.[104]

Ehhez járult még, hogy a német elhárítás azokban az időkben ugyancsak zsidókat csempészett külföldre devizáért cserébe. Én meg ültem ott, mint egy pikk 9-es azzal, hogy néhány hét, illetve nap múlva táviratokat kell majd küldenem a parancsomban szereplő szervekhez, miszerint elmentek a szállítóvonatok. Jelentéseket a Biztonsági Rendőrség parancsnokának a Birodalmi Biztonsági Főhivatal számára, híreket kell továbbítsak a magasabb SS- és rendőrvezető számára is. Eközben ismét részletes felvilágosításokat kell beszereznem a magyar belügyminisztériumtól, vagy éppen híreket kell továbbítsak a Birodalmi Vasutak bécsi igazgatóságához egy útvonaltervvel kapcsolatos konferencia összehívásához, melyre parancsot kaptam. Eközben az útvonaltervek kapcsán a Biztonsági Rendőrség parancsnoka számára a parancs szerinti szállítmánykísérő személyzet létszámát is ki kell számoljam, melyet neki a Közrendészet parancsnokával folytatott tárgyaláson kell tisztáznia. Ezenkívül a bonyolult levelezés vezetése a különböző külföldi állampolgárságú zsidók kezelési módozataival kapcsolatban és még számos egyéb, ehhez hasonló bürokratikus tevékenység.

És itt elkezdtem gondolkodni.

Azt mondtam magamnak, amit ők tudnak, arra te is képes vagy. Elküldtem Krumey Obersturmbannführert és vele együtt

Wisliceny SS-századost is. Meghagytam nekik, puhatolják ki a zsidó tisztségviselőknél, hogy mondjuk 100 000 zsidó számára milyen kivándorlási engedélyekre lenne szükség. Devizára volt szükség. Ez azonban nem vitt előrébb, nem mondott semmi újat. Az elhárítás és a különleges megbízottak amúgy is dolgoztak már ezen a területen.

Már nem emlékszem pontosan annak részleteire, hogy akkoriban miként kerültem össze Joel Brand zsidó tisztségviselővel, hogy ki kezdeményezte a dolgot. Csupán annyit tudok, hogy egy napon ott ült az írósasztalom előtt és együtt megbeszéltünk egy tervet, jobban mondva, kifejtettem neki a tervemet.

(...)

Valaki akkoriban kölcsönzött 10 000 teherautót. Hogy én voltam-e az vagy Müller altábornagy, a berlini parancsnokom, esetleg Himmler vagy Becker, nem tudnám már pontosan megmondani. Csak azt tudom, hogy Müllernek, aki hosszú éveken át a főnököm volt, vázoltam, hogy 1 000 000 zsidót kellene egy bizonyos, a zsidó szervezetek által kért helyre szállítani. Ehhez kérték a 10 000 darab, téli üzemre átalakított pótkocsis teherautót és azt, hogy ezeket garantáltan ne vessék be a nyugati fronton. Ennek 10%-át, azaz 100 000 zsidót kellett rögtön az értesítés után, mintegy előzetes kontingensként kivinni, amennyiben Joel Brand kedvező válasszal tér vissza külföldről.

Egyik szemem sír a másik pedig nevet. Nevetek, ha arra gondolok, hogy feletteseim engedélyezték ezt a projektet. Himmler személyesen járult hozzá, sírnom kell viszont, mert (...) erről mégis inkább később.

Most minden gyorsan ment. Joel Brand egy külföldről érkező küldeményt vehetett át nálam, melyben deviza volt úgy 120 000 dollár értékben. A küldeményt még csak nem is ellenőrizték, pedig akkoriban mindenkinek minden külföldről érkező küldeményét átvizsgálták. Nekem más céljaim voltak. Erre nem vesztegettem az időmet. Joel Brand a vád tanújaként azt vallotta az ellenem folyó per során, hogy nem tudta, mi történt a pénzzel. 120 000 $, posta, 100 000 zsidó előzetes kontingensként, repülőút Konstantinápolyba. A német légierő futárgépe vitte Joel Brandot Konstantinápolyba.

Krumey, mint a legmagasabb beosztású munkatársam az ügyosztályon, azt a parancsot kapta tőlem, hogy biztonságban

juttassa Brandot Bécsbe. A Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat budapesti parancsnoka határozta meg azt a személyt, egy bizonyos Grosz Bundit, akinek Brandot kísérnie kellett. Krumey őt is időben kivitte a repülőgéphez.

Azt gondoltam ezek után, hogy ez az ügy mindenképp rendben lesz, nem történhet már semmi. A szemem sem rebbent, amikor kigördültek az első deportálási szállítmányok. Mert mindennap jöhettek a hírek Brandtól, vagy ha személyesen tudott volna jönni, akkor átdolgoztuk volna az útvonalterveket spanyolországi, portugáliai és romániai célpontokra. A továbbiakról a zsidó szervezetek döntöttek volna.

Az a tény, hogy Brand az ellenem folytatott per során, eltekintve egy-két dologtól, a valóságnak megfelelően vallott erről az eseményről, meglehetősen meglepett. Nem igaz, hogy azt mondtam: a deportálási szállítmányokat időközben az ezekről szóló döntésig le kell állítani, illetve, hogy a zsidókat Bécsben jégre tették. Mindenkivel, aki hallani akarta, azt közöltem, a parancsom értelmében azt kellett mondanom, hogy a tervezett menetrend szerint a szállítások addig folynak, amíg meg nem érkezik az értesítés. Ez állt a megbízásomban.

Hogy is tehettem volna meg Obersturmbannführerként azt, hogy leállítok, megsürgetek vagy érvénytelenítek olyasvalamit, amit egy fél tucat nálam magasabb beosztású felettesem a különböző szerveknél és központi hatóságoknál parancsba adott. Mutassanak nekem egy embert, aki egy európai országban, háború idején olyan helyzetben lett volna, hogy ilyesmit megtehetett.

(...)

Brand azt vallotta, hogy Krumey a felszállás előtt azt mondta neki, vannak más SS-tisztek is, mint Eichmann. Vannak még Krumeyek és Wislicenyk is. Ilyesmire akkor gondolhatna, ha esetleg a külföldi barátainál lenne. Habár az egykori SS-Obersturmbannführer hosszú ideje maga is vádlottként ül német vizsgálati fogságban, azt vallotta – még akkor is, amikor tanúként hallgatták ki ez ügyben –, hogy ő sohasem mondott ilyet. Ez hihető is, hiszen biztosan nem lett volna terhelő Krumeyre nézve, ha megerősíti Brand verzióját. (...)

Az ellenem folyó per során ezzel a küldetéssel kapcsolatban a vád képviselői egy sor, az izraeli titkos archívumból előkerült dokumentumot nyújtottak be és terjesztettek a bíróság elé.

Nem az én feladatom, hogy ezt a dolgot közelebbről is megvilágítsam. Biztosan lehetnek még hasonló, sőt akár kiegészítő dokumentumok is Anglia vagy Észak-Amerika titkos archívumaiban, melyeket egy esetleges, későbbi időpontban történő közzététel céljából őriztek meg.

Nekem csupán az a szomorú feladat marad, hogy megállapítsam: Brand soha nem jött vissza – nem saját hibájából –, és így soha nem erősítették meg a dolgot. A deportálást azonban folytatták mások, mint azt a következő dokumentumok is mutatni fogják.

Úgy gondolom, senki más, csakis Joel Brand értené meg abbéli haragomat és fájdalmamat, hogy így történtek a dolgok és nem másképp. És fordítva, én is ugyanúgy meg tudom érteni Joel Brand haragját és fájdalmát, szintén első kézből. Arra a papír, ami amúgy is mindig sokat eltűr, ebben az esetben nem lenne alkalmas. Mivel ha először elindítottak volna 100 000 – kivándorlási engedélyes – zsidót, egyelőre külföldi ellenszolgáltatás nélkül, az egészen másképp festett volna.

Ezekkel vagy ehhez hasonló szavakkal zártam állásfoglalásomat az üggyel kapcsolatban az ellenem folytatott per során.

A Winkelmann által Veesenmayer háta mögött megkötött titkos egyezmény egy másik, von Thadden úr által felvetett pontja egy olyan megállapodás volt, melyet Becker kötött mint megbízott. Úgyszólván bekasszírozta a magyar Krupp, egy bizonyos Manfred Weiss hadiüzemét azért cserébe, hogy a zsidó iparos az egész családjával együtt kivándorolhasson Portugáliába.

Oswald Pohl, a Reichsführer SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalának főnöke, az SS-obergruppenführere és a Waffen SS-tábornoka, akinek felügyelete alá tartozott számos koncentrációs tábor, 1944. május 24-én táviratot küldött Himmlernek, melyben engedélyt kért az OT-szervezet, a nagy német állami építőipari cég[105] számára, hogy annak tervezett építkezéseihez magyarországi zsidó asszonyokat szállíttathasson. Himmler a rá oly jellemző HH nagybetűkkel látta el az anyagot, és feltételezhető, hogy engedélyezte Pohl kérését.

Körülbelül május–júniusban kezdtek foglalkozni a tervezésben részt vevők azzal, hogy Budapestről zsidókat kell deportálni. Von Thadden úr azt írta Veesenmayernek, a külügyminisztérium sajtóosztálya tervbe vette, hogy a birodalmi külügyminisztert arra kéri, hogy külső indítékokat és okokat kereshessenek és alkothassanak az akcióhoz, mint például zsidó egyesületi házakban és zsinagógákban megtalált robbanóanyagok, szabotázsszervezetek, felforgató tervek, rendőrök elleni támadások, nagystílű devizacsempészet a magyar valutakészlet megcsappanása érdekében. Egy ilyen akció előkészítésének utolsó építőkövét egy igazán kirívó esetnek kell jelentenie, melyet aztán majd nagy razzia fog követni. Veesenmayert arra kérik, hogy táviratban foglaljon állást.

Veesenmayer azonban sürgősen azt kéri, hogy tartózkodjanak mindenfajta propagandaakciótól, hiszen mindenütt ismert, hogy a magyar rendőrség már hetek óta szigorú ellenőrzése alatt tartja a zsidó egyesületi házakat és zsinagógákat, illetve részben meg is szállta azokat. A zsidó vagyont szintén lefoglalták, illetve zárolták, a zsidókat pedig jelentősen korlátozzák mozgási szabadságukban.

Blaschke, Bécs polgármestere július 7-én azt írta barátjának, Kaltenbrunnernek, hogy zsidó munkaerőre lenne szüksége. E célra Kaltenbrunner mint a Biztonsági Rendőrség parancsnoka jóváhagyott 4 szállítmányt, összesen 12 000 zsidóval, és azt válaszolta, hogy a zsidóknak körülbelül 30%-a fog kirostálódni munkaképtelenség miatt. Mind a munkaképes, mind a munkaképtelen zsidókat őrzött táborokban kellett elhelyezni. A további részleteket Krumey SS-Obersturmbannführerrel, a magyarországi különleges bevetési kommandónál kellett egyeztetnie.

Ezután megbeszélték (...) azokat az egyes irányelveket, melyek mentén aztán a zsidó munkacsoportokat alkalmazták, és elosztották Alsó-Ausztria körülbelül 20 politikai körzetére.

„Miközben március 19-ig számos zsidó vándorolt át Szlovákiából Magyarország területére, most inkább egy ellenkező irányú vándorlás állapítható meg. Jelentős mértékben megkönnyítené az itteni munkát, ha határozottabb lenne a zsidók elleni fellépés Szlovákiában is. Amennyiben megfelelő utasítás érkezik, találkozni fogok Ludinnal Pozsonyban, hogy megbeszéljük az ezzel kapcsolatos feladatokat, és közösen dolgozzunk ki gyakorlati javaslatokat" – ezt írja Veesenmayer június 14-én a külügyminisztériumnak. Winkelmann tábornok pedig néhány nap múlva személyes levélben fordul Himmerhez: „Mélyen tisztelt Reichsführer! A múlt héten számos olyan esemény történt itt,

melyek más területeken bizony nagy riadalmat keltettek volna." Beszél aztán a zsidókérdésen és annak megoldására irányuló törekvéseken át a magyar vonatkozású belpolitikai dolgokról, jellemzi a politikai élet egyes szereplőit és kifejti véleményét: „Természetesen az volna a legjobb, ha a Führer a kormányzót magához rendelné, hogy világosan elmondja neki a véleményét. Persze úgy is működnie kellene a dolognak, ha Veesenmayer végre már szigorú utasításokat kapna, hogy csapjon az asztalra. A saját tárgyalási módszerével ugyanis már nem nagyon jut előrébb."

Július 4-én – írja a levél további részében – ő, mármint Winkelmann, részt vett egy megbeszélésen, melyet Becker, Himmler különleges megbízottja folytatott a magyar miniszterrel, Imrédyvel a Manfred Weiss konszern ügyében. Többek között szó volt a vezérigazgató nemzetiségéről is. A magyarok egy magyart szerettek volna. Becker kijelentette, hogy egy ilyen követelés teljességgel elfogadhatatlan, hiszen vezérigazgató csak egy olyan ember lehet, aki a parancsokat közvetlenül Himmlertől veszi át, és annak teljes bizalmát élvezi. Az írás alján „a Reichsführer legengedelmesebb Winkelmannja" volt olvasható.

Eközben személyesen Ribbentroptól érkezett üzenet. Ő arra kérte Veesenmayert, közölje a magyar kormánnyal, hogy nem helyénvaló, ha a zsidók javára belemennek a különböző külföldi ajánlatokba, és azt kérte, hogy megfelelően rendezzék az ügyet.

És mit tettem én abban az időben? Mivel foglalkoztak az én alegységem emberei? Biztosan nehezen fogják nekem elhinni, ha azt mondom, hogy az azt megelőző időkben soha nem volt annyi szabadidőm és annyira kevés tennivalóm, mint a Budapesten töltött hónapok során. Pedig így van. Az olvasó, aki egymás után, időrendi sorrendben követi a dokumentumokat, azt láthatta és fogja látni az elkövetkezendőkben, hogy mindent, ami valamennyire is jelentősséggel bírt, azt Veesenmayer és Winkelmann intézték személyesen. Amennyire a berlini évek alatt vonakodtam attól, hogy abból a rendelkezésemre álló kevéske, minden referensnek kijáró végrehajtáshoz való jogból gyakorlatot csináljak, és így inkább az vált szokásommá, hogy minden dolog tekintetében feletteseim utasítását kérjem, olyannyira ritkán volt szükség pont ez utóbbira Magyarországon. Megvolt a gondja azzal a birodalmi megbízottnak éppúgy,

mint a magasabb SS- és rendőrvezetőnek, hisz egyik a másikat múlta felül illetékesség terén. Már egyedül ez a gond is épp eléggé nyomasztotta mindkettőt, és olyan dolgok elrendelésére és végrehajtására késztette őket, melyeket normális esetben valamelyik beosztottjukra bíztak volna.

Magyarországon, más megszállt területekkel ellentétben, az említett okokból kifolyólag még a Biztonsági Rendőrség parancsnokának sem volt túl sok köze ezekhez a dolgokhoz. Ami egyébiránt más országokkal összehasonlítva nagyon szembetűnő. Persze illedelmesen be kell vallanom, hogy a magyar hatóságok gépezete olyan módon működött, ahogy azt akkoriban a más országokban működő egyéb hatóságok ritkán mondhatták volna el magukról. Nemcsak zsidóügyekben, hanem egyszerűen minden más hivatalos feladatukat illetően úgy működtek, hogy több alkalommal azt mondtam magamnak: Az áldóját! Eddig azt hitted, hogy csak Németországban uralkodik az a bizonyos pontosság, és itt legalább ugyanazt a kínosan pontos akkurátusságot látod. Csodáltam az akkori magyar közigazgatást, és nem abban a tekintetben, hogy milyen módon intézték a zsidóügyeket, hanem általánosságban szólva, hivatali-tárgyi nézőpontból szemlélve.

Krumey mind gyakrabban már kora délutánonként elment teniszezni, aztán körülbelül június–július tájékán áthelyezték Ausztriába, mivel tényleg igencsak kevés tennivaló maradt számunkra.

A következőket mondta erről még 1961-ben, amikor tanúként hallgatták ki: „Úgy vettem észre, hogy az ő (Eichmann) gyors- és gépíróinak nem sok dolguk akadt. Eichmann maga sem töltött sok időt a hivatalban. Akkor jött és ment, amikor akart. Kiterjedt és sok szabad időt igénylő magánélete volt Budapesten."

Nem volt személyes hatásköröm még az alig húsz főből álló osztályomat illetően sem, és még ezt a munkát is mások végezték, mint ahogy azt Krumey is megerősítette. Már Mauthausenben is hallhatta ugyanis, hogy dr. Geschke irányította a Biztonsági Rendőrséget. Tőle már ott megkapta a megbízásait. Továbbá kijelentette azt is, hogy a magyarországi Biztonsági Rendőrség parancsnoka, dr. Geschke helyezte őt át Magyarországról, ahol állandó helyettesem volt, és nem pedig én.

Nos igen, meg tudom érteni, hogy ez még nem válasz a kérdésre, hogy mit is csináltam én valójában, mind hivatalosan, mind magánszemélyként.

Hivatalosan: ameddig az útvonalterv szerinti szállítmányozás folyamatban volt, addig a kapott jelentések alapján táviratokat (sic!)[106] kellett küldenem a Birodalmi Biztonsági Főhivatalba az Auschwitzba indult szállítmányokról, a Biztonsági Rendőrség parancsnokán keresztül. Vezetnem kellett a statisztikát, naponta kellett szóban jelentenem magyarországi feletteseimnek a tevékenységemről és legalább hetente egyszer írásban is le kellett adnom egy helyzetjelentést. Ehhez be kellett szereznem a megfelelő iratokat a magyar belügyminisztériumtól, általában közvetlenül Endre államtitkár úrtól. Naponta kaptam jelentéseket a magyar csendőrségtől, röviden és velősen tehát, minden olyan dolog a feladatom volt, ami a parancs szerinti helyzetjelentésekkel összefüggött.

Ehhez jött még a bürokratikus munka, melyről korábban már beszámoltam. És az egész feladat öt vagy hat ember között volt szétosztva. További nyolc személy tartozott az őrséghez, a gyors- és gépíró személyzethez, illetve sofőr is volt. A maradék vidéken teljesített szolgálatot, és arra kellett ügyelnie, hogy a parancs értelmében ne deportáljanak meghatározott külföldi állampolgárságú zsidókat.

Magánszemélyként: igen, a motorsport és a balatoni vitorlázás (távoli rokonaim voltak Magyarországon), valamint számos privát látogatás és családi körben eltöltött együttlét mellett 1943-ban és 1944-ben volt egy vesszőparipám, amely 1945 után még eszembe jutott néha, de aztán leginkább a feledés homályába veszett. Szeretném itt ezt elmesélni. A sztálingrádi baleset után kezdtem el foglalkozni egy olyan motor szerkezetének megvalósításával, mely elég erős ahhoz, hogy egy felfegyverzett katonát néhány méter magasan, rövid távolságokon mozgatni legyen képes. Roppant nagy taktikai és stratégiai lehetőséget láttam egy hasonló gép sorozatgyártásában. Sajnos túl keveset értettem a dolog szerkezeti részéhez, mintsem hogy egyedül véghezvihettem volna, hiszen nem voltam a robbanómotorok szakértője. Az egyetlen, amit tehettem, az volt, hogy beszereztem a legújabb idevágó irodalmat, és nagy elszántsággal vetettem bele magam a szakirodalom tanulmányozásába. Sajnálatos

módon akkoriban is túl sok bürokratikus hajsza szakadt a nyakamba, és az éjszakai bombatámadások fokozódó hevessége semmi esetre sem segített tervem megvalósításában.

Ennek ellenére némi tanulás után felvettem a kapcsolatot a csavarszárnyépítés területének egy szakértőjével, Flettmer professzorral, a Flettmer-rotor feltalálójával, aki hajtócsavarokat épített tengeralattjáróink számára. Egy napon azt mesélte nekem, hogy a lányának tulajdonítható az ún. ellátóbomba feltalálása, ugyanis a juharfa propellerszerű gyümölcsének lebegő földre hullása kapcsán ő jutott el az ellátóbomba ötletéhez.

Röviden szólva úgy tűnt, hogy megtaláltam a megfelelő embert. Bár lelkes volt az ötletemet illetően, különösen, amikor meséltem neki a katonai eszközként való kiváló alkalmazási lehetőségről, mégis – az egyelőre még csak rejtetten jelentkező színesfémkészlet-hiányunk következtében – túl nagy volt a német motor lóerősúlya, összehasonlítva például egy amerikai motorral. Ha jól emlékszem, olyan 30-35% körül lehetett a különbség a német motor hátrányára vagy még több. Megígérte azonban nekem, hogy kézbe veszi a dolgot, tanulmányozza azt, és folyamatosan tájékoztat. Így részemről rendben is volt a dolog. Mivel nem magamért akartam, hanem az ügy érdekében, így mindegy volt számomra, hogy ki aratja le az esetleges elismerést vagy akár hasznot a dologgal kapcsolatban. Az volt csak a fontos, hogy az ötlet közelebb jusson a megvalósuláshoz, és a hadműveletekben könnyebbséget jelentsen a német csapatok számára. Ezért aztán teljesen felesleges volt szerződést készíteni. Csak arra kellett köteleznie magát, hogy illetékteleneknek nem beszél a dologról. Akkoriban minden egyébnél jobban érdekelt a váltómű-redukciós motor, (...) a forgómozgás-átvitel és az ehhez kapcsolódó egyéb dolgok.

Flettmer aztán meglátogatott egy párszor a hivatalomban, és én is felkerestem őt a kis műhelyében, és érdeklődéssel nézegettem az éppen építés alatt álló kis hajtócsavart. Hiszen nekem is pont ugyanolyan szerkezetre lett volna szükségem, csak egy kis hajtócsavarra, illetve egy ahhoz hasonló szerkezetre, vagy ahogyan én akkoriban röviden neveztem, egy motorrotorra, éppen csak a legszükségesebb felszerelésekkel.

Eközben jött a magyarországi feladat és itt volt időm. Nagyon sok időm. Flettmer azonban nagyon messze volt, Berlinben. Azt

gondoltam, hogy erőltetnem kell a dolgot. Vázlatokat készítettem, tanultam és azzal vesződtem, hogy lehetne egy-két hadosztályt ilyen módon motorizálni. Azonban Flettmer nem jelentkezett, és nem következett folytatás.

Jött a V1[107], és azzal vigasztaltam magam, hogy erre a motorrotoros zagyvaságra senkinek nincs már szüksége. Azt mondtam magamnak, ha éppen a legostobább ökrök fognak kinevetni, akkor én is kinyitom a számat. Valamikor 1943 közepén egy napon előadtam ötletemet a főnökömnek, Müller altábornagynak. Akár egyenesen a papírkosarának is beszélhettem volna. Türelmesen végighallgatott, csak nézett rám és csendesen mosolygott, hogy aztán egy újabb hivatalos üggyel rántson vissza a mindennapokba. Ez volt hát az egyik eredménytelen privát elfoglaltságom Budapesten.

1944 júliusának elején vagyunk. Veesenmayernek azt kellett jelentenie Berlinbe, hogy Sztójay miniszterelnök úr közölte vele, Horthy leállította a zsidóakciókat.[108] Sztójay arra kérte, járjon közben Ribbentropnál az ügyben, hogy közelebbről megismerhessék azokat a külföldi ajánlatokat, melyek bizonyos zsidó körök kiutazását segítik elő.

Hitler Ribbentrop javaslatára engedélyezett egy-két ilyen megoldást azzal a feltétellel, hogy a Horthy által átmenetileg leállított, a birodalomba irányuló zsidószállítmányokat azonnal és a lehető leggyorsabban el kell juttatni a célhoz.

A dolgok azonban egyre bonyolultabbá válnak. Néhány nap múlva, július 16-án Ribbentrop ismét Budapestre táviratozik: „Hitler tudomást szerzett arról, hogy Horthynak szándékában áll a mostani Sztójay-kormányt leváltani és helyébe egy katonai kormányt állítani. Ezt megütközéssel vette tudomásul. Még jobban megütközött Hitler azon, hogy Horthy letartóztatási parancsokat adott ki a Sztójay-kormány egyes miniszterei és államtitkárai ellen, akik az utóbbi időben zsidóellenes intézkedéseket hajtottak végre."

Ribbentrop Veesenmayer visszahívásával, továbbá olyan intézkedések bevezetésével fenyegetőzött, melyek a hasonló eseteket egyszer és mindenkorra kizárják. Ebben az esetben Hitler a továbbiakban semmire sem lesz tekintettel. Hitler mindazonáltal azt reméli, Horthy be fogja látni, hogy a Klessheimben megszabott úttól való mindennemű eltérés bonyodalmakat rejt magában.

(...)

A deportálandó szállítmányokat a Közrendészet, rendkívüli emberhiány esetén pedig a Biztonsági Rendőrség parancsnoka hivatalának és a Közrendészetnek az emberei közösen kísérnék. Ez utóbbi legjobb emlékeim szerint csak ritkán következett be. Ezen erőknek a közrendészettől való vezényléséről közvetlenül az egyes rendőri egységek parancsnokai folytattak tárgyalásokat.

(...)

Az egyik szállítmány bonyolítása során, azt hiszem szlovák területen, a kísérőszemélyzet zsidók elleni rendbontásba keveredett. A budapesti német küldöttség többek között erről is jelentést tett augusztus 2-án a külügyminisztériumnak: „Az ügyet a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat magyarországi parancsnoka vizsgálta ki – Eichmann SS-Obersturmbannführer különleges bevetési alegysége kizárólag a szállítmányokkal kapcsolatos technikai jellegű végrehajtásért felelős –, és jelentést tett az eredményről a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak."

Azért gondoltam, hogy csatolom ezt a dokumentumot is, mert világosan megmutatja azt, hogy embereimnek semmi köze nem volt a dolgok végrehajtói részéhez, hanem kizárólag olyan ügyekre korlátozták tevékenységüket, melyeknek lényegéről korábban már említést tettem.

Azt pedig, hogy technikai dolgokban is milyen csekély mértékben dönthetett az alegységem, jól mutatja, hogy még a kivándorlási engedélyek megléte esetén is ahhoz a Himmer által kiadott parancshoz voltam kötve, melyet a Biztonsági Rendőrség küldött meg számomra. Veesenmayer állítólag augusztusban bizalmas forrásból megtudta, hogy én újból a Birodalmi Biztonsági Főhivatalhoz fordultam, és Himmler végérvényes döntését kértem az ügyben, hogy engedélyeznék-e egy úgynevezett Svájci Akció kiutazását Románián keresztül Palesztinába. Eddig én Budapesten csupán azt javasoltam, hogy azt csak Nyugat-Európán keresztül Lisszabonba engedélyezzék, hiszen végül is nem volt lehetőségem arra, hogy feletteseim bármelyik parancsát is saját magam megváltoztassam. Ez a Lisszabonon keresztüli út

azonban ilyen esetekben engedélyezve volt, a Ribbentrop–Himmler–Mufti megállapodás értelmében.

Hiszen végül is ott volt még – mint ahogy ezt épp elégszer mondtam Budapesten a zsidó tisztségviselőknek is – a zöld határ is. Ehhez nem volt szükség engedélyre sem, és mivel a végrehajtói részhez semmi közöm sem volt, nem érdekelt a zöld határ kérdése sem.

Augusztusban megindult a huzavona Veesenmayer és a magyar kormány között a Budapestről történő deportálás megkezdése miatt. Ennek kapcsán a magyar külügyminisztérium közölte velem, hogy elkezdenék a dolgot. Aztán megint ismertették az ellenkező értelmű parancsot, röviden szólva, ide-oda táncoltak.

Végül az lett ennek az eredménye, hogy Horthy betiltotta a deportálást. Erről Veesenmayer augusztus 24-én 10.20-kor tett jelentést Berlinnek. A következő napon 11.15-kor pedig már jelenthette a külügyminisztériumnak, Winkelmann is azt közölte telefonon, hogy Himmler hajnali 3-kor táviratban adott parancsot a zsidók deportálásának legszigorúbb betiltására.[109]

Augusztus 30-án azonban megint kezdődött a dolog elölről. Veesenmayer azt írta Ribbentropnak, hogy miután letette az esküt az új magyar kormány,[110] tartottak egy minisztertanácsi ülést, melynek során fő témaként napirendre tűzték a zsidók Budapestről való evakuálását. Úgy határoztak, hogy az akciót azonnal meg kell kezdeni.

Én személy szerint alegységemmel együtt már rég nem voltam Budapesten. Dr. Geschke, a Biztonsági Rendőrség parancsnoka ugyanis azt parancsolta, hogy menjünk Gross Nikolsburg környékére, hogy 10 000 németet elszállítsunk, és mentsük meg őket egy orosz rajtaütéstől. Új-Aradról alegységem egy része elszállított egy hadikórházat, amit rövid időre felszabadítottak az orosz megszállás alól.

Aztán 1944. szeptember 22-én, a parancsomnak megfelelően, utasítással feloszlattam a különítményt.

Visszarendeltek Berlinbe, a Birodalmi Biztonsági Főhivatalba azzal, hogy még egy hetet maradjak Budapesten, és csak aztán menjek vissza.

Időközben Veesenmayer azt jelentette a berlini központnak, hogy a magyarok eddig nem tettek eleget azon kötelezettségüknek, miszerint a zsidókérdést saját intézkedésekkel oldják meg.

Wagner követségi tanácsos pedig – mint a külügyminisztérium Belföld-II osztályvezetője – azt a javaslatot tette október 12-én Ribbentropnak, hogy tekintettel a front közeledésére alapvetően meg kellene változtatni a német álláspontot: vagy saját magunknak kell evakuálnunk a megmaradt zsidókat, vagy megfelelő nyomást kell gyakorolni a magyar kormányzatra, hogy azt hajtsa végre maga.

Luther helyettes államtitkár időközben megdolgozta a Berlinben akkreditált magyar követet[111], aki október 18-án Budapestre utazott, és jelentést szándékozott tenni a miniszterelnöknek és a kormányzónak az egész ügyről. Ezenkívül német hivatalos lépést helyezett kilátásba a magyar kormánynál, és Veesenmayer számára azt az utasítást adta, mely szerint a magyarországi zsidók elleni intézkedéseket továbbra is a terveknek megfelelően végre kell hajtani. Aztán október 14-én azt írta, hogy Magyarországon ezért a következő a cél:

1. A zsidókat folyamatos törvényalkotással kivétel nélkül ki kell zárni a kulturális és a gazdasági életből.
2. Minden zsidó azonnali megjelölésével meg kell könnyíteni a megfelelő kormányzati intézkedéseket, és lehetőséget kell adni a népnek a zsidóktól való határozott távolságtartásra.
3. Elő kell készíteni a kitelepítést és a keletre szállítást.

(...)

E sorok olvasója lassan csodálkozni fog azon, hogy én mint ezeknek a soroknak az írója és az akkori eseményekben bizonyos értelemben részt vevő kortárs krónikás, miért mindig csak a külügyminisztérium birodalmi megbízottjának, valamint a magasabb SS- és rendőrvezető cselekedeteiről tudósítok. Nem volt talán benne jobban – fogja kérdezni magától – a keze más szerveknek is a játékban, mint ahogy azt az író leírja? Talán tudatosan távol akarja tartani az író a magyarországi eseményektől Himmlert, Kaltenbrunnert, közvetlen felettesét, Müllert, röviden szólva azokat, akikkel az ember amúgy lépten-nyomon találkozik? Talán abból az okból, mert ő is személyesen ott tevékenykedett? Szabadjon erre azt válaszolnom, hogy ez semmi esetre sincs így. Magyarország lényegében a külügyminisztérium versenyfutása volt, nem pedig a Biztonsági Rendőrségé vagy

Himmleré. Számos dokumentum rendelkezésemre áll, melyeket itt Izraelben az ellenem folytatott per során bemutattak, és melyeknek az események menetében és a jobb érthetőség miatt némi jelentőséget tulajdonítottam. Nincsen belőlük több. Nem lehetne csak egyszerűen azt mondani, hogy na igen, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal 1945-ben elégette az aktáit. Ez igaz ugyan, de a többi központi szerv nem tette ugyanezt. 1945 után minden olyan írást is megtaláltak a többivel együtt, melyek másolatait a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban elégettek. Biztosra vehetjük, hogy az idők során egyik-másik dokumentum elő fog még kerülni, de az összkép ezáltal már nem változik.

Alighogy néhány, a családommal eltöltött szabadnap után ismét visszatértem Berlinbe – ha egyáltalán lehet szabadságról beszélni a háború ilyen előrehaladott állapotában –, utolért főnököm parancsa, hogy ismét vissza kell utaznom Budapestre:

Mi történt?

A magasabb SS- és rendőrvezető nyaggatta a német követet?

A birodalmi megbízottat.

A birodalmi megbízott nyaggatta a magyar kormányt!

A külügyminisztérium és Veesenmayer egymást nyaggatták kölcsönösen!

Miért?

Leállították a deportálásokat. Hiszen Himmler és Horthy is megtiltotta.

Azonban Magyarországon időközben hatalomra kerültek a nyilaskeresztesek[112], Szálasi mint államfő vezetése alatt. Veesenmayer október 18-án a következőkről tudósította a külügyminisztériumot: „A megváltozott politikai helyzettel együtt a zsidókérdés is új szakaszba lépett. Eichmann Obersturmbannführer, aki az itteni magasabb SS- és rendőrvezetőnek, valamint a Biztonsági Rendőrség főnökének parancsára ma visszatért Budapestre, tárgyalásokba kezdett a magyar kormányzattal arról, hogy 50 000 munkaképes zsidó férfit munkavégzésre kell szállítani Budapestről Németországba. Az új kormány nyilatkozataiból egyébiránt látható, hogy az eddigi kivételezett zsidóknak is hordaniuk kell a csillagot."

Még ugyanazon a napon a következőket jelenti Veesenmayer: „Szálasi elvi állásfoglalása ellenére, miszerint nem engedik további magyar zsidóknak a Birodalom területére történő elszállítását, a belügyminiszter továbbra is megpróbálja elérni, hogy kivételesen hozzájáruljon a kért 50 000 munkaképes zsidó férfi átengedéséhez, akik a birodalom területén a vadászprogramhoz, valamint a máshol szükségessé vált orosz hadifoglyok leváltásához kellenek. A szállítás gyalogos menetben, német különítmények kíséretében történik. Az Eichmann bevetési alegység, eltekintve a gyalogos menet felügyeletének részbeni átvállalásától, csak tanácsadóként működik közre. Az akciót egyébként a magyar csendőrség hajtja végre, az eddigi zsidóügyi megbízott, Ferenczy alezredes parancsnokságával és Ládaynak, a belügyminisztérium államtitkárának vezetésével."

Október 24-én Veesenmayer mint titkos birodalmi ügyet a következőket jelenti a birodalmi külügyminiszternek: „...tudatom önnel, hogy a tegnapi nap során Winkelmann SS-Obergruppenführer ismételt és sürgető kérésére megkértem Szálasit, hogy legalább 25 000 munkavégzésre alkalmas zsidót bocsásson rendelkezésünkre kölcsönképpen egy fél évre, hogy alkalmazhassuk őket a német vadászprogramban. Winkelmann SS-Obergruppenführer a maga részéről 50 000 munkaképes zsidóra emelte a követelést, de ez eddig a magyar kormányzati szervek ellenállása miatt meghiúsult. Úgy vélem, az a helyes, ha inkább egy részleges követelést realizálunk, azzal a szándékkal, hogy később adott esetben újra előadjuk kérésünket. Szálasi azonnal eleget tett ennek a kérésnek, csupán arra utalt, hogy Magyarországnak is szüksége van a magyar zsidók nagy részére a sáncépítési munkálatoknál, és arra kért, hogy készítsem elő az ügy további menetét Winkelmann Obergruppenführer és Kovarcz miniszter úr között."

A következő történt: a magasabb SS- és rendőrvezető, Winkelmann tábornok ismételten Veesenmayerhez fordult, azzal a kéréssel, hogy 50 000 munkaképes zsidónak kellene a birodalom területére vonulni. Továbbá közvetlenül a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnokával, dr. Kaltenbrunnerrel is kapcsolatba lépett azt követelve, hogy azonnal indítsanak engem útnak Magyarországra.

Megkaptam az erre vonatkozó parancsot. Engedelmeskednem kellett. Semmiképpen sem mondhattam volna: nem, nem akarom, keressetek valaki mást. Nem játszhattam a beteget, hi-

szen esküt tettem. Azonkívül túl egészségesnek néztem ki ahhoz, hogy a beteget játsszam.

De mi is volt a vadászprogram? Az utolsó erőfeszítés, hogy az ellenséges bombaáradatot kiűzzék a német égboltról.

Több ezer együléses sugárhajtású vadászgépre volt szükség, melyek fantasztikus sebességgel és mozgékonysággal rendelkeztek.[113] Amikor elkészültek, lódarazsakhoz hasonlóan álltak az autópályákon, mezőkön, reptereken és erdőszéleken. De alig tudtak felszállni. Az üzemanyaghiány. A szövetségesek szisztematikus és aprólékos munkával, gyakran alacsonyan támadva rombolták le a német finomítókat, olyan kis finomítóüzemek tucatjait, melyeket fecskefészkekhez hasonlóan talajmélyedésekbe és hegyoldalakba rejtettek az ellenséges repülők elleni álcázás céljából. De ezzel még korántsem volt vége.

A parancs így hangzott: vadászprogram. És ennek érdekében Winkelmann eget-földet megmozgatott. Ezzel összefüggésben kaptam a parancsot, hogy a magyar belügyminisztériummal tárgyalásokat folytassak a részletekről. A karavánok, az ellátótáborok, az éjjeli táborok, az élelmiszer-szállítmányok felügyelete, csak zsidó férfiak, csak munkaképes zsidók, időnként, kölcsönbe.

Tárgyalásaim nem vezettek eredményre, ahogy ezt a dokumentumok is mutatják. Winkelmann újabb dührohama Veesenmayernél. Ez utóbbi a felére csökkentette Winkelmann követelését. Ezért aztán beszélnie kell a magyar államfővel. Szálasi engedélyt ad. Winkelmann-nak a részleteket Kovarcz miniszterrel kell elintéznie.

Lázas és ideges sürgés-forgás. Tervszerűen irányító felelős vezetők cselekedete? Ostobaság! Téboly, az emberek csak egyik napról a másikra gondolkodtak. Parancsokat osztogattak! Azzal a mottóval, hogy egy értelmetlen parancs is jobb, mint a semmi.

Mit mond ugyanez a Winkelmann szolgálaton kívüli tábornok, amikor tanúként hallgatták ki 1961-ben Németországban: „Himmler kijelentette neki, hogy őt nem érdekli a magyarországi zsidókérdés."

Itt meg kell kérdezzem, miért rendelte el Himmler a zsidók deportálását stratégiai okokból, a terepet keletről nyugatra átfésülve. Miért volt hát jelen Himmler azon a Hitler–Horthy

megbeszélésen a klessheimi kastélyban, ahol is ezekről a dolgokról határoztak?

Miért nem lépett fel a deportálás ellen Winkelmann Obergruppenführer, a magasabb SS- és rendőrvezető? Hiszen ő volt Himmler magyarországi megbízottjaként a legnagyobb SS- és rendőri hatalmasság Magyarországon. Miért fordult ismét Veesenmayerhez a zsidódeportálás végrehajtásának ügyében? Miért hozott engem vissza ismét Magyarországra úgy, hogy ezért Kaltenbrunnert unszolta?

Aztán olvastam a magyarázatát: „Eichmann a maga alázatos módján túllépte a hatáskörét, amikor azt hitte, hogy ezt parancsnokának akarata szerint teszi."

Ehhez szólnék egy-két szót, tábornok úr: én részemről az ilyet az időközben megért magas korának a számlájára írom. (...) De ha belegondolok, micsoda ostoba és bolond embernek kellett ahhoz lennem, hogy teljesítsem az ön parancsait 1944-ben, akkor még ma is elfog a düh és a szánalom ön iránt, tábornok úr! És hogy ostobának és bolondnak kellett lennem, azt az ön tábornokhoz méltatlan szavai igazolják számomra. (...) Ön bizonyára meg fogja ezért érteni, hogy akkori feletteseimnek a beosztottaikkal szembeni ilyen beállítottsága miatt még sokkal inkább, és csakis a dokumentumok szó szerinti értelmezéséhez tartom magam.

(...)

Biztosan az én nézeteim is változtak az elmúlt 16 év alatt, de sohasem tanúsítanék az egykor alám beosztott tisztekkel és tiszthelyettesekkel szemben ilyen hozzáállást, melyet ma ön is mutat velem szemben, mint egykori felettesem és tábornokom, kivéve ha annyira ragaszkodna a valótlanságokhoz, mint ön. Ezek voltak a szavak, tábornok úr, melyeket önnek el akartam mondani.

Hogyan alakultak tovább a dolgok? (...) „Arra kérem önt, hogy ne gátolja és hátráltassa a magyarokat, miközben ők azokat a rendelkezéseket hajtják végre, melyek ellenségeink szemében kompromittálják őket, hanem inkább minden lehetséges módon segítse őket ezekben. Különösképp érdekünkben áll ugyanis, ha a magyarok most a legszigorúbban járnak el a zsidókkal szemben." Ezt táviratozta Ribbentrop személyesen a követnek október 20-án titkos feljegyzésként.

Ez okból kifolyólag Winkelmann és Veesenmayer talán nem készíttetett módszeres javaslatot élelmiszerraktár, éjszakai tábor stb. létrehozására, melyben mostantól maguk is részt vettek személyesen, amikor Kovarcz miniszter úrral tárgyalásokat folytattak a részletekről.

Október 31-én Wagner követségi tanácsos, a külügyminisztérium Belföld-csoportjának vezetője helyzetjelentést adott át a birodalom külügyminiszterének a magyarországi zsidókérdésről. Magyarországon mintegy 900 000 zsidó volt. Ebből 437 402 főt szállítottak a keleti területekre július 10-ig. Most pedig a Szálasi-kormány közreműködésével előbb 25 000-et kell a birodalom területére juttatni munkavégzés céljából, valamint további 25 000 zsidó kapcsán Veesenmayer még tárgyalásokat tervezett a közeljövőben.

A külügyminisztérium ügyben illetékes államtitkára, tehát Ribbentrop legszorosabb és legközelebbi munkatársa, egy bizonyos Steengracht úr volt. Őt a Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt hallgatták ki Nürnbergben, és ott többek között a következőket vallotta:

„Voltak Németországban olyan hivatalok, melyek a zsidóakciókat végrehajtották. Ezek a szervezetek kiterjesztették tevékenységüket a külföldi területekre is, és embereket vittek el külföldről a külügyminisztérium tudta és részvétele nélkül."

(...) Azt hihetné az ember, hogy az író tévedés áldozatául esett. Nem, nem, nem tévedtem. Úgy volt, ahogy írtam, és bármikor utána lehet nézni a forrásokban. Sok-sok évvel ezelőtt volt egy latintanárom, aki sokat fáradozott velem is. Sok nem maradt meg bennem. Azonban biztosan minden oka megvolt rá, hogy több alkalommal elém vetette a következő szállóigét: si tacuisses philosophicus manisisses[114]. Ezt sem jegyeztem volna meg professzorom többszöri ismétlése ellenére sem, ha a latin idézetet nem követte volna minden esetben a világos szabad fordítás: ha nem szóltál volna, bölcs maradtál volna. Többet nem tudok hozzátenni az előbbi Steengracht-féle meséhez.

Veesenmayer tájékoztatta a külügyminisztériumot, hogy az általam neki leadott jelentés szerint a jelentés napjáig 27 000 menet- és munkaképes zsidót indítottak útnak a birodalom területére.

Budapesten eközben a következők történtek: miután Veesenmayer kieszközölte az engedélyt a magyar államfőnél a gyalogos menetre, és Winkelmann megbeszélte a részleteket Kovarcz miniszter úrral, megállapították, hogy a magyarországi gyalogos menetet kizárólag a nyilaskeresztesek vezethetik a karhatalmi egységek támogatásával. A magyar szervek elutasították a német segítséget, a német őrizetet és a szállítmány német kíséretét a magyar területeteken.

Az első napokban úgy tűnt, hogy valóban tartják magukat a Veesenmayer–Winkelmann-féle követelésekhez, azzal a kivétellel, hogy nemcsak férfiakat, hanem nőket is besoroltak a menetbe. De aztán már szemmel láthatóan minden olyan zsidót útnak indítottak, akire csak rátaláltak.[115]

Mivel engem, e sorok íróját 1945 után éppen ebben az ügyben – mint azt később látni fogják, igencsak jogtalanul – támadtak, éspedig a lehető leghevesebben, nem szeretném a helyzetet a saját szavaimmal bemutatni, hanem hivatkoznék egy dokumentumra, és hagyom, hogy inkább az beszéljen helyettem. Egy olyan dokumentum ez, mely minden kétség felett áll.

Egy jegyzőkönyvről van szó, melyet a budapesti svéd követségen készítettek 1944. november 22-én, este 6 órakor. A résztvevők a következők voltak: Raoul Wallenberg követségi titkár, a svéd követség megbízottja, N. Krausz, a svájci követség megbízottja, dr. Körner, a portugál követség megbízottja és dr. Batizfalvy rendőrkapitány.

A diszkréciót kérő rendőrkapitány tudatja, hogy a magyar–osztrák határt elért zsidókat ott átadják a németek megbízottjainak. Közli továbbá azt is, hogy 10 000 zsidó tűnt el az országutakon, megszöktek, meghaltak vagy lelőtték őket. Az akció egyáltalán nem vagy csak kis mértékben volt előkészítve.

Ezután dr. Leopold Breszlauer és Ladislaus Kluger, a svájci követség küldötteinek jelentése következett azon tapasztalataikról, melyeket Budapesttől az osztrák határig tartó hivatalos útjuk során gyűjtöttek 1944. november 23. és 27. között. A jelentés szerint a november 22. óta deportált 25 000 zsidóból 10 000-et adtak át a németeknek, 6000–7000 főt az elkövetkező napokban fognak átadni, és további 6000–7000 személyt a nyilaskeresztesek útközben részben agyonlőttek, részben a megterhelés következtében hunytak el, vagy pedig betegek.

Az ülésről készült jegyzőkönyv értelmében Ferenczy, a magyar csendőr alezredes volt a gyalogos menet parancsnoka. A zsidókat a budapesti utcákról és házakból szedték össze, egyrészt a rendőrség, de legnagyobbrészt a nyilaskeresztes párt tagjai. A felügyelet elviekben a rendőrség dolga volt, ténylegesen azonban a nyilaskeresztes párt tagjai gyakorolták a közhatalmat. A deportálás így korra és nemre való tekintet nélkül történt, nagy csoportokban, gyalog, különböző irányokba, de főként a magyar–osztrák határ felé. A vonulás folyamán a menetelő csoportokat a magyar csendőrség kísérte a nyilaskeresztes párt tagjainak folyamatos ellenőrzése alatt.

A bizottság megállapíthatta, hogy a németek a határon megtagadták a munkaképtelen, öreg vagy beteg személyek és a terhes asszonyok átvételét. Általánosságban – így folytatódik a jelentés – megállapíthattuk, hogy azon zsidóknak, akik az ország területén belül közvetlenül német parancsnokság alatt dolgoznak, szabályszerű az élelmezésük, és tisztességesen bánnak velük, azok a zsidók azonban, akik a nyilaskeresztes párt tagjainak felügyelete alatt kénytelenek dolgozni, embertelen bánásmódban részesülnek, és igen silány élelmezést kapnak. Egy 4000 munkaszolgálatos zsidót számláló csoportból körülbelül 2000-et agyonlőttek, a maradék 2000 pedig gyalog, rossz fizikai állapotban, úgyszólván félmeztelenül, élelem nélkül és verések nyomaival érkezett meg a magyar–osztrák határra. Ezt a csoportot a németek Németországban először is fertőtlenítették, ellátták ruhákkal, aztán munkába állították őket.

A zsidók átadását és átvételét Hegyeshalomnál (magyar–osztrák határ) csendőrök intézték, és a Magyar Honvédség segített nekik.

A jelentés a bizottság azon megállapításával zárul, hogy kétségtelenné vált a jelenlegi magyar kormány szándéka, miszerint a magyar zsidóságot teljesen meg akarják semmisíteni. Szálasi kijelentette a pápai nuncius[116] előtt, hogy nem fognak kegyelmet kérni, de nem is kegyelmeznek senkinek.

A Nemzetközi Vöröskereszt egy küldöttje egészítette ki a bizottság által felvázolt képet. Dr. Leopold Breszlauer és bizottsági kollégái egy sor olyan személy nevét adták meg jelentésükben, akik az ügyben felelősek voltak.

Dr. Leopold Breszlauer az ellenem Izraelben folytatott per során a vád tanújaként is megjelent. És tanúként egy szóval sem említette az én nevemet ezzel a gyalogos menettel összefüggésben. Dr. Breszlauer azonban egész biztosan megtette volna ezt, meg kellett volna tegye, ha benne lett volna a kezem a dologban.

Jüttner SS-tábornoknak is megadatott, hogy 1948. május 3-án, Nürnbergben esküerejű nyilatkozatban előrukkoljon egy mesével: „Amikor tehát megérkeztünk (Jüttner és Becker, Himmler különleges meghatalmazottja Budapestre tartottak), azonnal a magasabb SS- és rendőrvezetőhöz mentünk. Winkelmann azt mondta nekem akkoriban, hogy teljesen tehetetlen ebben az ügyben. És azt is mondta, nagyon hálás lenne nekem, ha panaszt emelnék az ellen, amit láttam. Csak annyit kértem, hogy hozza elém azt az embert, aki a szállítás lebonyolításáért felelős volt. Azt mondták nekem, hogy ez az ember Eichmann Obersturmbannführer. Azt követeltem, hogy hozzák elém, mégpedig a magasabb SS- és rendőrvezető, Becker jelenlétében akartam vele beszélni. Eichmann nem jött el. Egy képviselője jött, ha jól tudom egy Hauptsturmführer, a nevére már nem emlékszem." Kemény szavakkal megrótta, és a dolog azonnali leállítását követelte. „A Hauptsturmführer némileg pökhendien azt válaszolta nekem, hogy ő is csak parancsot teljesít, és nekem igazán nem kellene őneki parancsokat osztogatnom."

Jüttner azonnal érintkezésbe akart lépni Himmlerrel, amit állítólag meg is tett.

Ennek kapcsán tanúként hallgatták ki 1961-ben Németországban Winkelmann tábornokot, a magasabb SS- és a rendőrség egykori parancsnokát. Megerősítette Jüttner vallomását a tekintetben, ami a gyalogos menet leírását illeti. Ő azonban nem emlékszik arra, hogy az Eichmann név elhangzott volna a dologgal kapcsolatban.

Csak egy dolgot kell mondanom Jüttnernek, a Becker által kisajátított Manfred–Weiss Konszern egykori felügyelőbizottsági tagjának és a Waffen SS-tábornokának: Tábornok úr, legjobb tudomásom szerint úgy néz ki, hogy ön az egyetlen tábornok a porosz-német hadtörténetben, aki hagyta, hogy egy százados pökhendien kijelentse ön előtt: „ön nem parancsolhat nekem." De engedje meg, hogy ne higgyem el, hogy ön lenne ez a bizonyos egyetlen tábornok. Ha akkoriban a századosaim közül

akármelyik is valóban ezt mondta volna önnek, akkor ön azonnal lecsukatta volna, és kötelessége is lett volna lecsukatni. Ezenkívül Winkelmann tábornok – aki ugyanis az ön jelentése szerint jelen volt mint a százados felett illetékes bíró – azonnal átadta volna őt az SS és a rendőrség bíróságának, mert kötelessége lett volna ezt tenni.

A másik képtelenségre, melyet ön az esküerejű vallomásában előadott, nem tudok mást mondani, mint hogy azt javaslom önnek, hogy tanulmányozza a jelentést, jobban mondva azt a jegyzőkönyvet, melyet 1944. november 22-én a svéd, a svájci, a portugál és a spanyol küldöttségek készítettek a gyalogmenetről. Továbbá a német küldöttnek, Veesenmayer SS-Gruppenführer és teljhatalmú birodalmi megbízottnak[117] azon jelentését is figyelmébe ajánlom, melyet ő a külügyminisztériumnak küldött, és kérdezze meg Winkelmann tábornok urat, hogy is volt az akkoriban azokkal a tárgyalásokkal, melyeket a menet részleteiről folytatott Kovarcz magyar miniszterrel. Jobban kívánom azt, hogy ne legyen önhöz semmi közöm, minthogy csak annyit mondjak önnek: Szégyellje magát, tábornok úr! És ön tudni fogja, hogy miért.

Amennyiben az utolsó magyar belügyminiszter, Vajna Gábor ismerte volna a semleges hatalmak budapesti küldöttségeinek jegyzőkönyvét és a Veesenmayer-féle, Berlinnek szóló jelentést, akkor biztosan nem írta volna a következőket 1945. augusztus 28-án egy szövetséges szervnél tett nyilatkozatában: „Eichmann Budapesten a nőket, a gyerekeket és az idős férfiakat is deportálni akarta, ami ellen én ismételten tiltakoztam. Végül aztán azt mondta: akkor a németek veszik át a zsidók elszállításának feladatát." A történelem időközben olyannak bélyegezte meg ezeket urakat, amire általában csak ennyit mondunk: hazug.

A zsidók Budapestről történő evakuálásának további menetében alapvető változás állt be. Így táviratozott a budapesti német követ Berlinbe. Szálasi elrendelte, hogy az elszállítás ezentúl nem gyalogos menet formájában, hanem kizárólag szállítóeszközökkel történhet. Mivel ilyen eszközök nem álltak rendelkezésre, ez gyakorlatilag egyenlő volt a szállítások leállításával.

Veesenmayer még 1944. november 23-án közölte a birodalom külügyminiszterével, hogy az utasításnak megfelelően tájékoztatta Szálasit, és hogy ez utóbbi a technikai nehézségek ellenére is hajlandó gyors tempóban folytatni a budapesti zsidók evakuálását. Gondoskodni fog továbbá arról, hogy folyamatos igazításokkal a legmesszebbmenőkig figyelembe vegyék a birodalmi külügyminiszter úr kívánságát.

Dr. Grell, az egykori követségi tanácsos – aki akkoriban időlegesen a budapesti német küldöttséghez volt beosztva – vette egyedül a bátorságot, hogy 1961-es tanúként való kihallgatása során Németországban nyíltan, szíve szerint kimondja, hogy igenis Nürnbergben azokra hárították a felelősséget, akik meghaltak, vagy akiket nem fogtak el. Egyrészt ez akkoriban a dokumentumok hiánya miatt lehetséges volt, másrészt pedig miért ne tenné meg ezt a parancsok alárendelt teljesítője is, ha egyszer beleillett a terveibe. Egy vezénylő tábornok, egy államtitkár, egy birodalmi meghatalmazott vagy hasonló magas tisztségű személyek esetében azonban, akik akkoriban, a történések idején a parancsokat osztogatták, kezdeményeztek és terveztek, már sokkal inkább szégyenletesnek nevezhető ez a magatartás. Hála az elmúlt másfél évtized kutatómunkájának, ma már akkora mennyiségű valósághű dokumentum áll rendelkezésre, hogy a dolgok egymásra kenése semmiképp sem lehetséges. Ezek képezik az alapját a történészek jövendő kutatómunkájának, és ezek fognak egy napon – túl a szenvedésen és a szubjektív alapokon nyugvó letartóztatásokon, az érdekek minden politikai és propagandista alapú figyelembevételén – objektív képet adni a történésekről.

Azt mondhatom magamról, hogy vádlottként véleményem szerint igyekeztem valamelyest objektíven viszonyulni a dolgokhoz, akkor is, ha egy vádlottnak igen nehéz az objektív szót egyáltalán a szájára venni. Azokon a helyeken, ahol magamat is felelőssé tettem, mert adott esetben a megfelelő parancsokat kiadtam, ott ezt minden habozás és megingás nélkül tettem meg. Azonban ha a valótlanság, az egykori felettesek gyávasága vagy néhány publicista akármilyen, az eltelt másfél évtizedben keletkezett érdekei szellemi mocskukat rajtam akarnák elkenni, az ellen állást foglaltam, és ennek hangot is adtam. A legjobb védőim ennek során a dokumentumok voltak, amennyiben azokat kifogástalannak és valódinak találtam. És messze túlnyomó többségük ilyen volt, eltekintve egy-két kivételtől, melyek a há-

ború utáni években homályos úton-módon a valódi papírok közé keveredtek, röviden tehát: ilyen volt csaknem az összes.

A zsidóüldözésben fellelhető irányvonal bemutatásánál főként az alapdokumentumokra támaszkodtam.

A felelősök köre eközben magától kikristályosodott, és a mindenkori dokumentumokra való utalásaimmal megadtam a lehetőséget arra, hogy fáradtság nélkül lehessen ellenőrizni soraim tárgyilagosságát.

Tizenkét országot érintettem ebben a blokkban, azt a területet, amit mi akkoriban általunk megszállt vagy ellenőrzött Külföldnek neveztünk. És az olvasó láthatta, hogy Joachim von Ribbentrop egykori birodalmi külügyminiszter és segédei buzgón azon igyekeztek, hogy megvédjék hatásköri területeiket. A Reichsführer SS és a Német Rendőrség főnöke részéről nem engedélyeztek semmiféle ellenőrizetlen, a probléma kezelésének irányvonalába mutató beavatkozást és a dokumentumaikba való betekintést.

Megmutattam a bálványok haláltáncát. Azon bálványokét, melyeket én is szolgáltam. Egészen csekély kivételtől eltekintve táncoltak Európa minden országában. (...) Távol álljon tőlem, hogy ezt a lázas katasztrófapolitikát egyetlen tollvonással is megvédjem. Mert itt már nincs többé védelem, itt már csak beismerésről lehet szó. Habár ez itt is az indítóok hatása volt.

A győztes hatalmak nacionalista szuperegoizmusa az első világháború után. Az az egoizmus, amely Versailles-hoz vezetett, az az egoizmus, amely gazdasági irigységet és konkurenciától való félelmet szült. Amely nem akarta látni és nem is láthatta, amit több millió német akart látni. Ezen tények nélkül sohasem is született volna meg a nemzetiszocializmus. Igen, a nemzetiszocializmus a népek valójában legnagyobb szerencsétlensége.

Fiatalkoromtól megvolt bennem a szellem és a személyiség szabadsága iránti vágy, melyet neveltetésemnél fogva magamban hordoztam.

Apám nagyon gyakran prédikálta nekem, hogy ahol erősebbek vannak, ott azok sohasem a gyengébbek oldalán állnak. Éppen e nevelés miatt kellett idejekorán megtanulnom beilleszkedni egy külső rendszerbe. Ezek a belém nevelt értékek tereltek később nagy erővel és kényszerrel arra az oldalra, mely akkor még kisebbségként, kigúnyolva és kinevetve Versailles szégyenletes diktátuma ellen tág teret engedett szabadság iránti vágyának, és hadra kelt ellene szóban és írásban. Így kerültem – anélkül, hogy igazából tudatában lettem volna – egy olyannak a befolyása alá, aki uralkodott akaratomon, és akihez végül aztán az eskü is kötött.

És aztán a bálványok szolgálójává lettem, teleaggatva rendjelekkel és váll-lapokkal, érdemrendekkel és kitüntetésekkel, melyekre érdemesnek tartottak. Úgy hangzik, mint egy vicc (...), hogy azok, akik engem az akkori időkben így teleaggattak ezekkel a dolgokkal, és akik a központi szolgálatból a bálványok felé vezető utamat elrontották és eltorlaszolták, félelmükben és aggodalmukban a saját, 1961-es tanúvallomásaikban éppen ők nem tudtak más utat választani, mint azt, hogy személyemet – egykori beosztottjukat – kigúnyolják. A valótlanság útját azzal a lehető legostobább elgondolással, hogy hinni fognak nekik, azzal a csalfa reménnyel, hogy így megmenthetik testüket és ezzel a lelküket is.

Ismét kénytelen vagyok szidalmazni magamat kelleténél nagyobb butaságom és fogyatékosságom miatt, amiért hagytam, hogy körülfonjon az a kényszerképzet, miszerint kötelességben és hűségben kell szolgálnom ezeket a bálványokat, segédeikkel együtt. Hittem az engedelmességről szóló beszédeiknek, és elfogadtam a birodalomért szolgálni igét.

(...)

Ugyan már nem él senki, akinek szemei látták a hatványozott borzalmat, a pokoli, apokaliptikus égiháborút olyan kiterjedésében, ahogy azt nekem kellett látnom. Éppen ezért senki sem tilthatja meg nekem, hogy figyelmeztető ujjam felemeljem. Mert behízelgő a bálványok nyelve, és szavaik csábítóak.

És amikor óva intem fiaimat az ilyen, és ehhez hasonló aranyba szőtt engedelmesség-prédikátoroknak a nacionalizmusról szóló kenetteljes frázisaitól, amikor a Szent Háborúról beszélnek, és ki tudja milyen, olyannyira vigasztaló szavakkal, nos olyankor az egész ifjúságot, a mát és a holnapot óvom e táncoló bálványoktól.

Ezért higgye el nekem az ifjúság, hogy figyelmeztető szavaimnak jelentős súlya van, és azon aggodalom szüli őket (...), hogy a mostaniak ne váljanak ismét hasonló bálványok haláltáncának szolgálóivá. (...)

14

1944. december 24-én pontosan fél 4-kor indultam el Budapestről, a kapott parancsnak megfelelően. Csontkeményre fagyott utakon és mezőkön át haladtam a magyar–osztrák határ felé, és útközben szétlőtt, az alacsonyan repülő gépek lövedékei által szétszaggatott német katonákat láttam, magyar katonai egységek mellett haladtam el. Újév napja után Berlinben jelentettem visszatérésemet felettesemnél, Müller rendőr altábornagynál. Berlin abban az időben boszorkányüsthöz volt hasonlatos. Szinte éjjel-nappal szórták az áldást a háztengerre az angol-amerikai bombázók. A sűrűn gomolygó füst, a rothadás, az égő hús és az oszló tetemek szagát lehetett érezni. Szabályozott hivatali munkára már gondolni sem lehetett. Én is védelemre rendezkedtem be az embereimmel, mert az ellenséges páncélos seregek már Berlinhez közelítettek.

A hivatalom épülete körüli romhalmaz jó helyet biztosított a harckocsicsapdák és a lövészárkok számára. Engem a Védcsatorna elnevezésű védelmi szektorba építettek be. A fegyverkészletet feltöltötték, a muníciót beraktározták, és felhalmozták a vésztartalékot. Egyik parancs követte a másikat, egyik jelszó jött a másik után. Ekkor közölte velem Müller, hogy jelentkeznem kell Himmlernél. Himmler harctéri parancsnoki állásához utaztam. Ez egy kis kastély volt, melyet valaha Nagy Frigyes Ziethen lovassági tábornoknak ajándékozott.

Ott elmondta nekem, hogy bár egy kissé megtépázódtunk, de nagyjából és egészében kedvezőbb békeajánlatot kaptunk, mint a hubertusburgi. Himmler akkoriban teljességgel az Öreg Frici[118] gondolat- és képzeletvilágába menekült. És mivel őt akkoriban a cárnő halála mentette meg a pusztulástól, úgy Himmler is hasonló sorsfordulatban reménykedett a kor adott viszonyainak megfelelően. Közvetítőin keresztül kinyújtotta csápjait a háború esetleges befejezésének lehetőségeire tekintettel.[119]

Az elképzelések hiánya abban a tényben csúcsosodott ki, hogy megparancsolta nekem 100-200 prominens zsidó Theresienstadtból Tirolba történő átszállítását, amely része volt a tervezett Alpesi Erődítménynek. Túszként akarta ott őket fogva

tartani, mintegy biztonsági tényezőként, tekintettel Eisenhowerrel tervezett tárgyalásaira.

Ha jól meggondolom, akkor azt kell kérdeznem ma magamtól, hogy tényleg ezt parancsolta-e nekem, vagy csak beképzelem magamnak mindezt. Ilyen gyerekes és nyilvánvaló a valóság, tartalmatlannak, céltalannak, sőt ostobaságnak tűnik számomra, hogy a német rendőrség főnöke, az SS főparancsnoka ilyesmit adjon nekem parancsba, én mint biztonsági garancia az Eisenhowerrel folytatott tárgyalások számára. (Persze csak Schellenberg, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal akkori hírszerzőjének parancsnoka tudhatott Himmler minden ezzel kapcsolatos adujáról.)

Kétségkívül meg kellett kapjam azonban a parancsot, hiszen azt követően Prágán és Linzen keresztül Innsbruckba utaztam. Linzben meséltem apámnak a Hubertus-békéről. Nekem elhitte, hogy Himmler ezt mondta nekem, de Himmlernek nem hitte el a hosszú szó egyetlen betűjét sem.

Bixleggben egy meglehetősen kemény bombatámadást kellett átélnem. 1945. április 17-én történt, hogy abban a pillanatban, amikor a helyszínre értem, már zúgott is lefelé az első támadási hullám bombaáldása. Ahogy azt később mesélték, a támadást az ottani nehézvízmű ellen intézték. Meglehetősen szétkutyulták a helyet. Egy kert kapubejárójába feküdtem, és a földbe dugtam az orrom, mert erre kényszerítettek a repkedő bombaszilánkok. Miután néhány támadóhullám megvált bombaterhétől, megelégeltem a dolgot, és mivel az autóm a csodával határos módon üzemképes maradt, meglléptem.

(...)

Amikor a visszafelé tartó utamon ismét Linzen keresztül utaztam, láttam, hogy közben ezt a várost is támadás érte. Prágában pedig azt mondta nekem K. H. Frank államtitkár – más rendőrvezetővel nem találkoztam, elhagyták szolgálati helyeiket és nyilván más helyre vonultak –, hogy nem jutok már át Berlinbe, az oroszok áttörtek.

Tudomást szereztem arról, hogy Kaltenbrunner Altausseeben van, és parancsot kaptam arra, hogy jelentkezzem nála. (A Himmler-féle parancs végrehajtása így már örökre elmaradt.) Amikor megérkeztem Altausseebe, partizánharcokban kellett részt vennem a hegyekben. Fegyver és muníció volt ele-

gendő mennyiségben. Néhány nap múltán azonban azt parancsolta nekem Kaltenbrunner, hogy angolokra és amerikaiakra ne lőjek.

A nyakamba varrt emberek nagy részét már korábban elbocsátottam, hiszen használhatatlanok voltak a hegyekben. Miután azonban mindenütt csak észak-amerikaiak voltak körös-körül, a kapott parancs értelmében nem tehettem mást, mint hogy feloszlattam a partizánkülönítményt. Adjutánsaimmal útnak indultam. Hannover környékét akartuk elérni, de balszerencsém volt. Amerikai fogságba estem, melyből csak 1946 januárjában bocsátottam el saját magam, ami azt jelenti, hogy szintén fogoly tiszttársaim engedélyével kereket oldottam. Ez egy SS-fogolytábor volt, melyben mintegy 300, különböző hadosztályokból származó embert tartottak fogva. Eckermann SS-hadnagyként hallgattak ki és vettek nyilvántartásba.

Ezek után erdei munkásként dolgoztam a mielei erdőfelügyelőségnél, a Hannover melletti Celle járásban, majd önálló fakereskedő voltam, és végül csirketenyésztő. Itt Otto Henningernek neveztem magamat, aki Breslauban született.

1950 májusában újra útnak indultam, és arra gondoltam, hogy Dél-Amerikán keresztül Kelet-Ázsiába utazom. Néhány nehézség után – máshelyütt részletesen leírtam a háború utáni élményeimet – Argentínába jutottam. Itt aztán meg is ragadtam. Két év ottlét után magam után hozattam az addig Altausseeben élő családomat is.

Tíz évet töltöttem el ebben a szép országban. Az idő legnagyobb részében műszaki alkalmazottként, legutoljára pedig a Mercedes Benz Argentínánál tevékenykedtem. Eközben adminisztrátorként vezettem egy granját, egy mezőgazdasági üzemet, amely a feleségem egyik távoli rokonáé volt. Argentína északi részén végeztem a munkámat, az őskori Aconquija Massiv hatalmas hegységének magányában, melynek több csúcsa 5500 méter fölé emelkedik. Hidrológiai vizsgálatokat kellett ott csinálnom, és több alkalommal 5000 méter felett végeznem hivatalos munkát. A családom 1600 méter magasan Rio Potresóban, Tueumän és Catamarca határán élt.

Minél magasabbra mászunk, annál inkább kiterjedt az amúgy olyan korlátozott látómezőnk. A pampák csendjében tudtam feldolgozni a belső látásommal észlelt dolgokat.

1960. május 11-én elindultam otthonról, mint minden nap, hogy elvégezzem az aznapi munkámat. Vissza persze már nem térhettem, mert egy izraeli kommandó várt a munkahelyemről visszatérőben, elfogtak, és egy quintára vittek, amely az északi területen feküdt. Onnan egy négymotoros repülővel kivittek Argentínából, és Izraelbe hoztak, anélkül, hogy ellenállást tanúsíthattam volna. (...)

Természetesen ez nem volt éppen kellemes számomra. Az ilyesmi nem éppen fenékig tejfel az érintetteknek, ez világos, azonban korrekten és tisztességesen bántak velem. Én mindenesetre épp az ellenkezőjét képzeltem el magamban.

1961. április 11-én megkezdődött az ellenem folytatott per. Most augusztus közepe van, a vád és a védelem beszédei a végükhöz közelednek. A vádirat 15 ellenem felhozott vádpontot tartalmaz:

- négy pontban vádolnak a zsidó nép ellen elkövetett bűnökkel, amely a nácikról és segítőikről szóló 5710-1950-es (büntető-)törvény 1(a) (1) bekezdése és az 1936-os Criminal Code Ordinance 23-as bekezdése szerint bűncselekménynek minősül,
- hét pontban vádolnak az emberiség ellen elkövetett bűntettel, amely a nácikról és segítőikről szóló 5710-1950-es (büntető-)törvény 1(a) (2) bekezdése és az 1936-os Criminal Code Ordinance 23-as bekezdése szerint bűncselekménynek minősül,
- egy pontban vádolnak háborús bűntettel, amely a nácikról és segítőikről szóló 5710-1950-es (büntető-)törvény 1(a) (3) bekezdése és az 1936-os Criminal Code Ordinance 23-as bekezdése szerint bűncselekménynek minősül,
- három pontban vádolnak ellenséges szervezetben való tagság bűntettével, ami a nácikról és segítőikről szóló 5710-1950-es (büntető-)törvény 3(a) bekezdése szerint bűncselekménynek minősül.

A bíróság elnökének kérdésére, hogy a vád értelmében bűnösnek vallom-e magam, mind a 15 pont vonatkozásában úgy nyilatkoztam: „nem, a vád értelmében nem". A védőm kérdésére, miszerint igaz-e, hogy aláírtam egy nyilatkozatot, melyben önként vállalom, hogy egy izraeli bíróság előtt felelek tetteimért,

igennel válaszoltam. A védőm következő kérdésére, miszerint ezt a nyilatkozatot önként írtam-e alá, nemmel válaszoltam.

Július 6-ig tartott a vádirat felolvasása és a vád, illetve a védelem tanúinak meghallgatása.

Július 7-től 24-ig kihallgatáson vettem részt, melyet dr. Hausner főügyész vezetett. A védőm, dr. Servatius azt mondta, hogy ez volt a jogtudomány történetének leghosszabb kihallgatása. A kihallgatás alkalmával kifejezésre juttattam megelégedésemet, hogy az ilyen hosszú és alapos volt, és amiért megadták nekem a lehetőséget, hogy szabadon beszéljek.

Eddig ez volt ugyanis az első lehetőségem arra, hogy a nagy nyilvánosság előtt szembeszálljak a másfél évtized alatt személyemet ért hazugságokkal, a praktikákkal, melyeket egyrészt a tanúk vetettek be a háború utáni években a szövetséges erők bíróságai előtt, másrészt pedig a publicisztika bizonyos képviselői.

Mindent bevallottam, amelyről azt hittem, hogy kötelességem megtenni a nekem szóló parancs értelmében, és minden más vádat visszautasítottam. Arra a kérdésére, melyben védőm a bűntudatom után érdeklődött, a következőt mondtam a bíróságon: „Ez ma az egyik legnehezebb kérdés, a bűntudat kérdése. Úgy gondolom, hogy a válaszadásnál különbséget kell tennem egy jogi értelemben vett nézőpont és az emberi bűn oldaláról történő megvilágítás között."

Először: a nekem felrótt cselekményeket illetően a deportálásban való közreműködésről van szó.

Mivel ez akkoriban politikai rendelkezés volt, úgy gondolom, hogy bűntudatot jogi értelemben véve csak az érezhet, aki a politikai döntésért viseli a felelősséget, mert ahol nincs felelősség, ott bűntudatról sem lehet szó. Ezért elmélkedésemben arra az eredményre jutottam, hogy itt a felelősség jogi értelemben vett kérdését kell megvizsgálni.

Amíg politikai nézőpontból nem találnak globális megoldást az emberiség együttélésére, addig a parancs és az engedelmesség képezik minden államrend alapját. Ha a dolgok komolyra fordulnak, akkor egy államszervezet sem épülhet kémekre és árulókra.

Az államvezetésnek a nagyobb biztonság érdekében igénybe kell vennie egy eszközt, amely az egyént kötelezi. Az eskü eszközét. A felelősséggel és a lelkiismerettel azonban az államvezetésnek kell rendelkeznie. Hiszen egyébiránt folyamatosan ezt prédikálták nekünk, írásban és szóban egyaránt: bizalom a vezetők iránt. Jó államvezetés mellett az alárendeltnek, a parancs teljesítőjének szerencséje van, rossz esetében pedig balszerencséje.

Nekem nem volt szerencsém. Mert az akkori államfő parancsot adott a zsidók megsemmisítésére, és a deportálásban való közreműködésem abból a tényből következett, hogy Himmler, az SS és a rendőrség igazságszolgáltatásának akkori legfelsőbb bírája (és én ennek az igazságszolgáltatásnak alárendeltje voltam) deportálásra vonatkozó parancsokat adott az én legfőbb bírómnak, a C.d.S.u.d.SD-nek[120]. Ez utóbbi a közvetlen felettesemet, Müllert bízta meg a végrehajtással, aki az SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy volt. Tőle kaptam aztán én is a parancsot, már amennyiben az ügyosztályom feladatelosztási tervének értelmében illetékes voltam az ügyben.

Az SS és a rendőrség bíróságának büntetőszabályzata kimondja, hogy az engedetlenségért halálbüntetés jár. A zárolt iratokkal és a titoktartási előírásokkal kapcsolatban is megvoltak a megfelelő fegyház- és halálbüntetési paragrafusok.

Részemről minden legális lehetőséget kiaknáztam annak érdekében, hogy más szolgálati rendeletet kapjak. Igen, a Biztonsági Szolgálattól a Gestapóhoz 1939 őszén történt áthelyezésem akaratom ellenére, a kapott parancs értelmében történt. Engedelmeskednem kellett. Egyenruhát viseltem. Háborús időket éltünk.

Amikor pedig eljött az 1950-es év, és azzal a gondolattal kezdtem foglalkozni, hogy Németországból a tengerentúlra utazom, ezt nem valamiféle jogi értelemben vett bűntudat miatt tettem, hanem a politikai helyzet és családi okok miatt.

Ugyanazt az álláspontot képviselem, mint több millió más ember, akiknek engedelmeskedni kellett. Csupán annyi a különbség, hogy nekem sokkal súlyosabb feladatom volt, melyet a parancs értelmében végre kellett hajtanom.

Minden közreműködő, aki azt állítja, hogy minden fáradság, illetve veszély nélkül megtagadhattam volna a parancs végrehajtását, elfelejti megemlíteni saját esetének részleteit.

Azt mondják, mindig ott a lehetőség arra, hogy erőt vegyen magán az ember, és megjátssza a beteget. Egy tábornoknak nagy lehetőségei lettek volna e tekintetben, egy alárendeltnek azonban nincsenek ilyen lehetőségei. Mert ha megállapítják,

hogy mondvacsinált betegségről van szó, akkor annak meglesznek a következményei. Ezen kívül az ilyen cselekedet eskü elleni vételnek számít.

Himmler poseni beszédében[121] például kizárólag az SS-tábornokok tekintetében beszél arról, hogy azok áthelyezést kérhetnek, ha nem érzik képesnek magukat a feladat ellátására. Azonban ha a parancsot valaki hazafi módjára fogadja, akkor teljesítenie kell azt. Egy alacsonyabb beosztásban levő katona nem tagadhatja meg a parancsot. Különösképp akkor nem, ha nagyobb titkok hordozója. Főbe lőhette magát, ez igaz.

Akik arról beszélnek, hogy ellen lehetett volna szegülni a parancsteljesítésnek, legtöbbször azt nyilatkozzák, hogy semmit sem tudtak emberek kivégzéséről. Tehát nem voltak titkok hordozói. Az SS és a rendőrség bíróságai igen szigorú mércével mérték az alsóbb hivatalokat, és nyílt parancsmegtagadás esetén bizonyára meghozták volna a megfelelő ítéleteket.

Másodszor: az erkölcsi értelemben vett bűn, a bűnösség beismerése a belső én előtt, nos ez egy egészen más történet. Olyan tartományokban mozog, melyek igen messze esnek a jogrend paragrafusainak látómezejétől. Ennek kapcsán mindenkinek magával kell elszámolnia és ítélkeznie. Én megtettem ezt a saját személyemmel kapcsolatban, és most is ezt teszem.

Zárszóként nem marad nekem más hátra, mint a következő megállapítás és vallomás: sajnálom és elítélem az egykori német államvezetés által elrendelt, a zsidó nép megsemmisítését célzó cselekedetet. Nekem azonban nem állt módomban, hogy átlépjek a saját árnyékomon. Eszköz voltam csupán a nagyobb erők és egy rejtélyes sors kezében.

1961. július 6.

Ezt a nyilatkozatot a védőbeszéd végén tettem, mielőtt kezdetét vette a kihallgatás.

15

Ha saját magam bírósága előtt ülök, igen sokat mondanak nekem a belső hangok. Felhagyhattam volna ügyleteimmel? Egyszerűen megtagadhattam volna, hogy tovább dolgozzam? Ez lázadás lett volna? De mi a lázadás a gyilkossággal szemben? A lázadás a katonai és a szolgálati esküvel áll szemben. Mi az államilag parancsba adott gyilkosság, és mi az eskü? Az eskü betartása még az etikai értékek közé tartozik? Az etika egységébe? Legalább az erkölcs peremához hozzátartozik? Mi az erkölcs egyáltalán?

Már nem tudom azt hinni, hogy az erkölcs az etikai értékek része lenne! Ha csak akkor nem, ha az eskü kényszerűség, kötelezettség arra nézve, hogy adott esetben az állam orgazdáivá váljunk. Úgy tűnik tehát, hogy itt valami nincs rendben. Ugyanis a legtöbb állam – államformától függetlenül – a szellem logikus gondolkodását a háború idején lelepleződő zsarnoksággá változtatta és változtatja. Az eskü szentségének nevében megkövetelik a parancsok teljesítőitől, hogy azok saját erkölcsi értékítéletüket hősiességnek, áldozatkészségnek, engedelmességnek és fegyelemnek tulajdonítsák. Ezen követelés alapján adnak parancsba gyilkosságot, halált és kivégzést.

Ezen felül az állam egy sor készenlétben tartott kitüntetéssel buzdítja parancsainak végrehajtóit az általa parancsolt bűncselekmények elkövetésére. Parancsvégrehajtóinak agyát keresztes hadjáratról szóló frázisokkal, a felszabadítás jelszavaival, odaadással és védelmi készségével ködösíti el. A gyilkolás eszközeit mindkét oldalon a nagyobb erőkre való hivatkozással szentelik meg, hiszen minden oldal úgynevezett jogos dolgokért követi el bűncselekményeit.

Addig boncolnak szofista módon minden erkölcsi értékrendet, ameddig bele nem tudják erőltetni azokat azokba a morális szintekbe, melyekre már aztán az állam is áldását tudja adni. A dolgok ilyen átértékelésével dermeszti meg az államvezetés parancsvégrehajtóinak szellemét és akaratát, miután cselekvési szabadságukat már rég megbénította. Itt tehát valami tényleg nincsen rendben.

Mi az igazság, és mi a jog? Eugen Kogan a következőket írja Der SS-Staat (Az SS-állam – S. P.) című könyvében: „Mit tudna mesélni egyedül csak az a 12-14 millió áttelepített ember, akiket a kelet-európai országokból gyakran barbár módon kitelepítettek, és leplombált vagonokban, nyomorúságos vonatokban, egyenként vagy csoportokban, mint egy csordát vittek Németországba! Tegyük világossá az anya számára, aki elvesztette gyer-

mekét, a férfiúnak, kinek asszonyát gyalázták meg, a gyerekeknek, akiknek szüleit verték össze, mindenkinek, aki saját maga tapasztalhatta meg a halált és a borzalmakat, hogy ezek – egy kihirdetett jobb világban – a korábban elkövetett tömeges igazságtalanság szomorú következményei, melyek válogatás nélkül értek bűnöst és bűntelent egyaránt. Tegyük világossá a nép számára, hogy nem képmutatás és nem gyávaság, hogy nem adtak elég nyomatékot Jalta és Potsdam nyilatkozatainak, melyek szerint az áttelepítés szabályszerűen kell történjen. Hiszen nem a milliók rángatták keresztül a nemzetiszocialistákat Kelet-Európán.[122]

És ha ehhez hozzáteszem Hirosimát, Nagaszakit és Drezdát, továbbá Koreát, Indokínát, Egyiptomot és Algériát, akkor nem tudok többet mondani a dolog kapcsán, csak talán még ezt: az 1943. október 20-i moszkvai külügyminiszteri konferencián a jelenlévők hangot adtak azon elszántságuknak, miszerint a háborús bűnösöket meg kell büntetni.[123] A szövetségesek oldaláról azonban egyetlen egy parancsvégrehajtót sem állítottak bíróság elé vagy büntettek meg azért, mert a kapott parancsot végrehajtotta. Hogy a parancsadókról ne is beszéljünk.

Kétféle mérce!

Kétféle jog!

Nacionalista egoizmus mindenütt, itt is, és ott is.

VÉGE A II. RÉSZNEK

Adolf Eichmann
1961. szeptember 6.

III. rész

Filozofikus elmélkedések

„Mert béke, boldogság és öröm lesznek
az ő teljes életének részeivé.
Mert a teljesség csak a jót ismeri."

(...)

Az önmagában kiegyensúlyozott, egyszerű beleélő képességgel megáldott ember olyan rendkívüli időkben, ahol a szokatlanság egyre nagyobb méreteket ölt, egész biztosan egyre ritkábban fordul elő. Hacsak nem már elérte azt a kort. A fiatal emberek ehelyett még a formálódás stádiumában vannak, a tapasztalatból következő összehasonlítási alap hiányában környezetük formálja őket, és ezt az individuum többé-kevésbé kritika nélkül elfogadja. A középső korosztály képviselője azzal az állapottal találja magát szemben, amikor az ember saját magát alakítja át és próbálja belső énjét a szokatlan környezethez igazítani. Látja magát a környezet lelki befolyásával, a környező világ belső énjére gyakorolt cselekvésszerű hatásaival szemben, a maga legkülönfélébb reakcióival egyetemben.

Aki nemcsak úgy közönyösen él bele a vakvilágba, az az érzékszervekkel felfogható és érzékelt napi történéseket, egy nap leforgását a kikapcsolás óráiban, a nyugalom óráiban összehasonlító elképzelésekké dolgozza fel. Gyakran önkéntelenül és nem pedig koncentrált, tudatos munkával, azonban – ahogy mondani szokták – nem tud tőle az ember szabadulni, nem hagyja nyugodni az embert, nem bírja kiverni a fejéből.

A saját álláspontot, a nap történései által kiváltott saját reakciót az ember ilyenkor saját lelki önmegfigyelésének veti alá, miközben a külső énem a belső énemmel egyfajta párbeszédet folytat, és a belső énem ezen beszélgetés alapján kialakít egy álláspontot. Egy olyan álláspontot, melyet én megnyugtatónak vagy nyugtalanítónak regisztrálok. Aztán pedig mindig e pszichikai állapotom alapján viselkedem, és érzem, hogy fizikai hogylétem is ennek megfelelően ingadozik.

Ha az ember – mint például én is – belső nyugodtságot és egy bizonyos belső kiegyensúlyozottságot vagy – hogy egy szállóigét

használjak még a háború előtti időkből – belső csendes derűt színlel minden dolog kapcsán, akkor mindent arra az egy lapra tesz fel – és itt alapos tapasztalatból beszélek –, hogy a belső zavart ismét rendbe tegye vagy legalább megpróbálja rendbe tenni. Hogy milyen belső boszorkányüstbe kerülhet egy ember a valódi élet során, akinek szabad cselekvéseit megköti a felsőbb hatalom, nos azt mutatja be ez a fejezet.

Egy példával szeretném ezt általánosságban érzékeltetni. Egy papírlap, amire vasreszeléket szórtak. Nagy összevisszaságban fekszenek keresztül-kasul ezek a kis vasdarabok. Így néz ki ez velem kapcsolatban is, ha nincs meg a belső nyugalmam, ha hasztalanul fáradozom azon, hogy rendet teremtsek a belső életem dolgai közt.

Ha azonban végighúzok a papírlap alatt egy mágnest, a mágneses erőtér körül azonnal egy – majdnem azt kell mondjam, hogy katonás módon beigazított – rendszerbe állnak az összevissza fekvő vasreszelék-darabkák. Mit használ nekem azonban a rend utáni vágyam, ha felismerésemet nem tudom tettekre váltani, ha nem kezelhetem én a mágnest, sőt ha én is csak a vasreszelék egy darabkája vagyok, akit az erőtér állít rendszerbe. Ha nagyobb erők kényszerítenek arra, hogy akaratom ellenére cselekedjem, továbbá ha az állami parancs következtében cselekvésemnek szöges ellentétben kell állnia belső akaratommal, azzal az akarattal, mely érzékeim tapasztalata alapján az etikai értékek tartományából származik, akkor mint individuum azt szeretném, hogy – már csak a belőlem ösztönösen előtörő egoizmus folytán is – belső nyugalmat, egy belső egyensúlyi állapotot könyvelhessek el magamban.

1

Nem vagyok sem filozófus, sem fizikus. Érdeklődő laikusként, a dolog iránt érzett kedv és szeretet miatt foglalkoztam néha-néha mind az egyik, mind a másik matériával, ez szórakozást jelentett számomra, és egyben tanulságos is volt. Ahhoz hasonlóan, mint ahogy a bélyeggyűjtő kutatja át időről időre gyűjteményét. Szívesen vettem időnként egy különösen ajánlott művet, ami ezekkel a tárgyakkal foglalkozott, így aztán

dúskálhattam bennük, mint egy kívülálló könyvbolond. Olyan volt ez számomra, mint a vasárnap délelőtti szentmise a jámbor templomlátogatóknak, az abszolút érvényűnek, az igaz dolgoknak és a lét felsőbb értelmének vágyakozó keresni akarása. Jól tudtam, hogy csak szerény mértékben fogok előrejutni benne, de mégis minden kis új megismerés a legteljesebb mértékben kielégített. Ez a kíváncsi tudni akarás immár sok évtizeden át mellém szegődött és elkísért, és talán igazam van, ha azt mondom, hogy azóta, amióta csak emlékezni tudok. Persze e két tárgy iránt csak a későbbi években támadt fel bennem a heves érdeklődés, és ezt is gyakran törték meg hosszabb szünetek, egyrészt a munkával töltött mindennapok lázas sietsége, mely a szabadidőmet is elrabolta, vagy éppen az időleges kedvetlenség, melyet a falusi fáradtság és lagymatagság váltott ki belőlem, legutóbb különösképpen az argentin nyár idején.

Már Linzben, a hittantanárom is megállapította időszakos Kant iránt érzett különös előszeretetem okát. Az evangélikus lelkész – született kelet-porosz – valósággal specialista volt a königsbergi (ti. Kant – S. P.) dolgait illetően, és elképesztő, hogy sikerült neki kamasz fiúi agyunkban hosszantartó érdeklődést felébreszteni egy olyan matéria iránt, mely gyakran magukat a felnőtteket is untatja. Mindenesetre életszagúan és sok – egy fiú mindennapjaiból vett – példával kellett fűszereznie.

Fiatalkori barátom, aki ma prior egy premontrei szerzetes-kolostorban, Németországban, ha jól fejezem így ki magam, akkoriban a technikai filozófiát kedvelte. A maga rengeteg hídépítési szerkezetvázlatában látta meg az alkotás szándékának esztétikáját és etikáját, mert mindig újabb és újabb elképzeléseket, ötleteket szült, és mindketten örültünk a vonalak szépségének. Akkoriban mindketten egy magasabb szintű műszaki iskolába jártunk. Ő aztán átlépett az egyház kötelékébe. Nagyon örültem neki, hogy védőm segítségével baráti üdvözletét küldte nekem Izraelbe, a börtönbe. Köszönöm neki baráti megemlékezését, és tudom, hogy választ fogok tőle kapni munkámra. Legyen az pozitív vagy negatív, mindenféleképpen megilleti őt köszönetem. Igen, kedves Bernadus barát, itt megláthatod, hogy hova juthat az ember. Erről még csak álmodni sem mertünk volna, mikor utoljára együtt voltunk a hinsdorfi apátságban és nem sokkal

azelőtt a trauni kastélyban vagy a Magasságban, a Goethe utcában, Linzben.

Kitört a háború. Megvettem magamnak a Gyakorlati ész kritikáját (Kritik der praktischen Vernunft) egy Reclam-kiadásban[124], mert így ezt a művet egyenruhám zsebébe tudtam rejteni. Azt azonban nem mondhatnám, hogy akár még érettebb fejjel is mindig megértettem volna Kantot, mert ehhez olykor bizony nem volt elég a felfogóképességem. Igyekeztem felfogni a dolgokat, melyekről azt gondoltam, hogy általuk valamilyen felismerésre juthatok, hogy aztán élhessem az életem. Úgy voltam és vagyok a filozófiával, mint a karikával, melyen nagyon sok kulcs lóg, és folyton keresem azt a bizonyos megfelelőt, ami illik a zárt kapukhoz. Néha azonnal passzol az egyik ilyen kulcs, máskor meg hosszasan kell keresgélnem. Némelykor pedig – néha elég ügyetlenül – csiszolgatnom kell rajta még egy kicsit.

Azt mondják, hogy a filozófiának az évezredekig tartó törekvés ellenére sem sikerült még találnia egy általánosan elismert irányvonalat, melynek mentén minden filozofáló szellem egyesülhetne. Ugyanis eddig minden megismeréshez tartozott ha és azonban. Az egyik csendesen és aggodalommal telve közölte gondolatait, mások pedig, mint például Schopenhauer, olykor a kutatókkal szemben is kardot rántottak. Ilyesfajta fecsegések azonban a filozófust nyilvánvalóan nem zökkenthetik ki higgadtságából. Mert amit már általánosságban is elismertek – így érvel –, annak nem sok köze van a tényleges filozófiához, hiszen általános érvényű tudományos felismerésről van szó, olyasmiről, ami kötelező érvényű. Persze gyakran azt gondoltam: Istenem, milyen szép is lenne, ha a végérvényű dolgok kutatóinak valódi tudást adhatnánk.

Azonban ez nem más, mint egy vélt, mindig az egyén saját elképzelése szerinti felismerésbe vetett hit. Szerencsésnek az mondható, aki még idejében fel tud építeni magának egy világképet, melybe beleolvad, átmenetileg érvényesnek tekinti azt, és ebből az elképzelésből nyeri belső elégedettségét.

Az igazság keresése sohasem ér véget, mivel a létben semminek sincsen valódi vége. Ha lenne vég a létezésben, és mi tudnánk is róla, akkor elegünk lenne az igazságból, és egyben szomorúak is lennénk. Ha nem éreznénk éhséget az igazság után,

akkor nem keresné azt többé egyikünk sem. És az ember élete még sokkal nehezebb lenne.

Ma elveti azt, mit tegnap érvényesnek hitt. És a mai felismerés holnap válik tökéletessé. Ez a keletkezés. Sohasem talál azonban végleges választ a kérdésre: mi a dolgok valósága?

2

Nem hiszem, hogy sokan vannak még rajtam kívül, kiknek a sors olyan koncentrációban tárta szeme elé a borzalmat, mint nekem. És eddig úgy intézte, hogy emberként mindezek felett átsiklottam.

Itt a háborúra és annak minden borzalmára, valamint a háború utáni időkre gondolok, aztán mindenekelőtt a létezésért a tengerentúlon folytatott harc fáradságára. Nem annyira a fizikai megterhelésre, melyet a klíma és egyéb szokatlan dolgok okoztak, mint inkább az anonimitás kiváltotta pszichikai teherre, aztán végül az Argentínából való elrablásomra és az azt követő, ellenem folytatott mamutperre.

Gyakran megkérdeztem magamtól, hogy bírtam ki mindezt anélkül, hogy kezet emeltem volna magamra, hogy aztán végül ilyen módon, földi létemnek önkéntes és szabad akaratú bevégzésével borítsak irgalmas fátylat mindenre.

De ezáltal beismertem volna olyan bűnöket, melyekért nem voltam és nem is vagyok felelős. És minél inkább a filozófiába menekültem, annál nagyobb lett kíváncsiságom és tudni akarásom az engem szorító pillanatnyi szükségnél, egyre jobban eltávolodtam a mindennapok szenvedésétől, és személyes gondjaim is jelentéktelen apróságokként jelentek meg előttem. Felismertem, számomra sem a vég, sem pedig a semmi nem létezik. A távoli messzeségben levő végérvényűségben az idő ismét terét veszti. Egyúttal azonban azt is tudom, hogy ismét lesznek számomra új idők. És akkor felismerem, hogy a pillanat kényszerű szűkössége elhagy engem. A mindennapok szenvedése elrepül, örökké oltalmazó napok éltető csillogása ragyog körül.

3

Gyermekkoromtól fogva protestáns nevelésben részesültem. Amikor pedig már régóta az SS-ben, tehát már három éve a Biztonsági Főhivatalban voltam, még mindig konzervatívan kitartottam apám hite mellett.

Csak az 1937-es év folyamán jelentettem be valamelyik berlin-neukölni hivatalos szervnél – szabad akaratomból és önszántamból – kilépésemet az evangélikus egyházközségből. Nem politikai megfontolásból tettem, egyszerűen nem volt már hiteles számomra az, amit a Bibliában találtam, nem tudtam már azt képviselni, amit előírt nekem, az elmúlt dolgok még érvényes igazságát. Elképzelhetetlenné vált számomra a haragvó és bosszús Isten, ez túl emberinek tűnt számomra és semmiképpen nem Istentől valónak.

Minél többet kutattam akkoriban, annál lazább lett a kötelék, melyet addig alapvetőnek tekintettem. Úgy tűnt, felismertem, hogy amiben eddig hittem, azt időszámításunk első évszázadainak vitázó, akaratos és versengő egyházatyái érték el azzal, hogy mindazt, amit kereszténységnek neveznek, csak filozófiai alapon összehordták. Legyen az a szentháromság dogmája vagy sok egyéb más dogma. Legyen az a Krisztus isteni vagy emberi mivolta körüli vita vagy más ehhez hasonló dolog.

E filozófiai rendszer Luther–Melanchthon-féle reformja is a legmesszebbmenőkig az ókori Görögország klasszikus filozófusainak szellemi örökségén alapult, melyet aztán szintén más vallásfilozófiákkal kevertek. Miután az evangélikus egyház már semmiféle tudást sem közvetített, csak a hit által elnyerhető üdvözülést hirdette, úgy gondoltam, hogy egyszerűbb és biztosabb, ha a jövőben inkább egyedül az Úristennel érintkezem, anélkül, hogy ehhez evangélikus lelkészek szolgálatait venném igénybe. Annál is inkább, mivel nekik is voltak emberi gyengeségeik, mint ahogy maga a protestantizmus is emberek alkotása volt. E tekintetben máig sem változott bennem semmi és nem is fog változni. Ezenkívül a Luther–Melanchthon-féle tanok is hoztak már pont elég szerencsétlenséget az emberiségre. Vagy talán tévedek, amikor a harmincéves háború történetére gondolok?

Amikor a Jeruzsálemben ellenem folyó per során feleskettek – tanúként egypár dolog kapcsán –, szokáshoz híven a Bibliára

tett kézzel kellett esküt tennem. Meggyőződésem szerint kijelentettem, hogy nem esküdözöm a Bibliára, mert én bár istenhívő vagyok, de nem tartozom egyetlen vallási közösséghez sem. Ez igaz, mert az vagyok. De nem vagyok képes megszemélyesíteni hitemnek tárgyát. Egy mindenek felett uralkodó, mindenható teremtő erőben hiszek, annak irányítójában, ami van, volt és lesz. Az Istenben! Én, az ember csak sodródom az ő akarata szerint az örök mozgás folyamában, a mi létünkben.

Kaptam egy levelet Paul Aschenbach nyugalmazott lelkésztől, melyet 1961. szeptember 11-én írt. (Lásd: IV/2. függeléket – S. P.) Többek között ez áll benne:

„Eichmann vádlottnak, e.i.sz.[125] Izraelben

...Elgondolkodott már azon, hogy az, hogy ráakadtak önre abban a távoli világban, egyúttal Isten bíróságát, de ha vétkességét beismeri, akár Isten kegyelmét is jelentheti?

...Amennyire látom, erkölcsi értelemben vett bűnösségét nem tagadta. Arra törekedett azonban, hogy kisebbítse.

...Ha most azon fáradozom, hogy belsőleg egy kicsit továbbsegítsem önt, azt az ön előtt álló örökkévalóság érdekében teszem.

...Az emberek előtti nyílt, őszinte, becsületes, mindent átfogó beismerése meghallgatásra talál Istennél is, a fenti világban. Ennek nem sejtett hatásai lennének Isten kegyelmére való tekintettel nemcsak önre, hanem arra a kettéosztott német népre is, mely most szintén Isten bírósága előtt áll."

A továbbiakban a levél írója egy tanulmányútról beszél, mely őt Izraelbe vezette, továbbá a tárgyalóteremben tett látogatásáról az ellenem folyó per során, az utolsó ítéletről, az ördögről mint vádlóról és még sok egyébről.

A következőt tudom erre mondani:

„Aschenbach lelkésznek e.i.sz. Bad Krozingenben.

1. Nem tudok róla, hogy arra kértem volna, fáradozzon értem.
2. Azt, hogy megpróbált nyomást gyakorolni rám, hogy ismerjem be bűnösségemet (ami alatt levele tartalmánál fogva kétségtelenül a jogi értelemben vett bűnösséget érti, hiszen más helyütt morális bűnről beszél), miközben ilyen nem létezik, azzal utasítom vissza, hogy ezt egy arcátlan kényszerítésnek tartom.

3. Szeretném felhívni figyelmét egyrészt az utolsó szó jogán elhangzott beszédemre, másrészt Grüber berlini evangélikus prépost védőm által a vád tanújaként végzett kihallgatására is.
4. Javaslom önnek az idevágó források beható tanulmányozását, mielőtt kényszerítő prédikációra nyitja száját. Attól félek, hogy az ön ördöge az ítélet napján egyébként még annak örülhet majd, hogy ön bűnös egy vádlott hamis tanúzásra bujtogatásában.
5. Az ön inkvizítori tulajdonságai nem lepnek meg engem, jóllehet meg kell állapítsam, hogy hála Istennek nem minden protestáns egyházi ember olyan, mint ön. Ahol nem áll fenn jogi értelemben vett bűnösség, ott nem hagyom magam, hogy ön arra kényszerítsen, hogy ilyesmit bevalljak, még akkor sem, ha az önnek annyira jó lenne."

4

Azt mondtam, hogy önszántamból csapódtam az SS-hez. Ez igaz is, ennek okairól is beszéltem már.

Micsoda belső harcok álltak még akkor előttem! Még csak közelítőleg sem sejtettem. Egy úszóhoz voltam hasonlatos, aki hínáros és kúszónövényekkel teli vízbe téved, és azon fáradozik, hogy kikerülve ebből az összevisszaságból ismét tiszta vizekre jusson.

A víz számomra – a hasonlat kedvéért – az SS volt, az összevisszaság, melybe kerültem, az a konglomerátum, melyet valójában az akkori világnézet hozott létre. Mivel ennek a gondolatiságnak a határai – azt kell mondjam – egybeestek a birodalom határaival és érdekeivel, ezért azt is mondhatnám, hogy ezt jóval találóbban és pontosabban nevezhetném birodalomnézetnek.

Ha akkoriban megfogadtam volna hittantanárom tanácsát, és ebben a gondolati összevisszaságban a kanti felismeréseket megfontoltam volna, hogy szabad utat biztosítsak gondolataimnak, nos akkor ki tudja, milyen kihatása lett volna belső konfliktusaimnak. Tudom, hogy értelmetlen ha és akkor kezdetű mondatokban gondolkodni, hiszen tény, hogy nem tettem ilyet. Egy

időben megpróbáltam ugyan a kanti követelményeket hozzáigazítani akkori nemzetiszocialista meggyőződésemhez, és azt kell mondjam, hogy ez egy ideig elég jól sikerült is. Persze mindig csak az agyam felfogóképességének szerény keretei között.

Akkor aztán eljött a pillanat, a kiugrás pillanata, amikor már hasztalan volt minden beilleszkedési szándék, azok az idők, amikor itt már az a kis szofisztika sem segített, melyet – hogy is tudnám tagadni – az egész kiegészítéséhez gyakran használtam.

Ezek voltak azok az idők, amikor a főnököm tudósítóként küldött engem a kivégzési helyszínekre.

El kell mondjam, hogy a rákövetkező időben nem volt bennem semmi olyan világnézeti etika, melyet illő lett volna elvárni egy olyan embertől, aki ilyen gondolatmenetekkel egyáltalán foglalkozott. De könnyű utólag folyton beszélni és bíráskodni, hiszen másfelől a másik oldalon ott voltak a külső kötelezettségek, melyeknek alá kellett vetnem magam. Mert eltekintve az eskümtől, melyhez igyekeztem hű maradni, az 1939-es áthelyezésem után illetékes hivatalom volt az, amely a katonai bejelentőhivatalon keresztül a Gestapónál töltendő háborús szolgálatteljesítésre kötelezett engem. Egy ilyen kötelezettség előtt meg kellett hajolnom, mert az ilyesmi akkoriban – mint ahogy hasonló esetekben ma is – hatályos törvény volt, mely alól az egyén legális úton nem vonhatta ki magát.

De hogy is nézett ki az én hínáros vizem, nézeteim akkori konglomerátuma, mellyel belülről meg kellett küzdenem. Egy halom egoizmus, összekeverve némi önzéssel. Ehhez jött még egy kis romantikus idealizmus, és néha nem hiányzott egy kevés józan, belátó tárgyilagosság sem, hogy objektíven szemléljem a dolgokat. Ez utóbbi egyébiránt hamar szertefoszlott a kollektív gondolkodásban, melynek egymás után estek áldozatául a még meglévő individualista tendenciák, az esküvel fogadott engedelmességnek megfelelően. Olykor-olykor láttam az államvezetés oktalanságát, amikor elkezdett fura hajtásokat hozni, és mivel már semmire sem mentem az idealizmusommal, végül a materiális naturalizmusba hajtott és űzött. Az alapvető irányvonal azonban mindezek ellenére egyre pesszimistább lett. Személyes világnézeteim divergáltak ugyan a prédikált világnézet bizonyos részeivel, de így aztán igencsak magamba szívtam egy időre mindent, ami csak kínálkozott. Persze nem tudtam feltétel nél-

küli befogadókészséget és fanatikus akaratot tanúsítani minden nemzetiszocialista cél iránt, mert ehhez valójában nem volt elegendő egy kétségekkel teli szív.

Az egyházból való kilépésem utáni tiszta, kezdeti irányvonalamat nem tudtam már céltudatosan és kitartóan követni. Dolgoztam ugyan magamban és magamon, mint a schopenhaueri hegymászó, aki a biztosítatlan hegyi ösvényt ugyan hegyi vezető nélkül teszi meg, cserébe azonban a szabadság érzését kapja. És biztos vagyok abban, hogy normális időkben sikerült volna eljutnom a folyamatosan megcélzott, kiegyensúlyozott belső nyugalomig és biztonságig. De rendkívüli időket éltem, rendkívüli körülmények között, melyre az addig érvényes dolgok és gyakorlatok nem voltak kipróbálva. Az önmagam alakítására folytatott munkát megszállták és elfojtották az állam olyasfajta totális intézkedései, melyeket én elvetettem, és melyeknek – akaratom ellenére – magam is alá voltam vetve. Így került sor szétválásra belső énem – mellyel még csak kismértékben szolgáltam a vezetőséget – és külső énem között, melyet teljes egészében átadtam a vezetésnek, hiszen háború volt. Egyfajta tudatos és szándékos skizofréniában éltem.

A megosztottságot az váltotta ki bennem, hogy nem tudtam megérteni azt, ahogy az akkori német államvezetés a bűntelen civilekkel bánt, ahogy a külföldi állampolgárságú civilekkel szemben jogtalanságokat követett el. Aztán ehhez hozzájött még az is, hogy az állam részéről parancsba adott, a zsidók ellen elkövetett tömeggyilkosságot már nem tudtam feldolgozni. Mivel nekem ez utóbbival közvetlenül nem volt dolgom, és a deportálások során kifejtett közreműködésem sem akaratommal nem állt ellentétben, sem pedig leállítani, vagy akár a legcsekélyebb mértékben befolyásolni sem tudtam volna azt, nos ezért gátlásaim nagyrészt nem belső énemben voltak keresendőek.

Külső emberi mivoltom – amúgy is meglevő kötelmei alapján – esküm szerint engedelmeskedett az államvezetésnek, mivel Németország ellenségeinek az volt a célja – ezt prédikálták nekünk folyamatosan, és láttuk is mindezt –, hogy szülőhazámat megsemmisítsék. A katonai és szolgálati esküről alkotott akkori nézeteim alapján pedig csak a legális út jöhetett szóba számomra, mégpedig az, hogy változtassak háborús szolgálati beosztásomon. Akkori ellenségeink pusztító szándéka ugyanis – saját

államvezetésünk eszeveszettségének ellenére – megérintette akkori hazafias lelkiismeretemet. Ott volt a hiba – eltekintve az alapvető dolgoktól –, hogy az akkori vezetés számomra nem megfelelő posztra állított, melyen magamtól nem sikerült változtatnom, hacsak nem dezertálás útján. Ezt az utat azonban elutasítottam. Mindezek egyfajta belső ziláltságot teremtettek bennem, épp az ellenkezőjét annak, melyről már azt hittem, hogy elveszett fiatalkori hitemnek megfelelően, sőt annál még sokkal jobban sikerült megvalósítanom önmagamban.

Ez a tévhit 1937 és 1939 között volt jellemző rám. De ettől kezdve meredeken lefelé kezdett ívelni belső nyugalmam görbéje. Az sem tudott volna változtatni belső állapotomon és külső körülményeimen, ha akkoriban még tagja vagyok valamelyik egyházközségnek. Ezek voltak azok az idők, amikor áthelyeztek a Gestapo hivatalához.

Emellett még csak olyan jellembeli torzulásokkal sem kellett küzdenem, mint az irigység, a kapzsiság, a kegyetlenség, a gyűlölet vagy a bosszú. Ezektől mentes voltam, hála fiatalkori neveltetésemnek, és annak, hogy sohasem adtam fel teljesen önmagam alakítását.

Ezzel szemben most lépten-nyomon láttam a halált, annak minden szörnyűséges formájában.

Az egyetlen felismerés, mely minduntalan megerősítést nyert számomra, az volt, hogy a világnak, melyben emberi lényként kellett élnem, sohasem a legjobbnak, hanem éppen a legrosszabbnak kellett lennie, melyet csak elképzelhetett magának az ember. Értelmetlennek találtam az emberként való létezést, hiszen bármennyire is kutattam, nem találtam a természet működésében felsőbb értelmet az emberek tömeges pusztítására, még csak egy egészen szokványos mellékes célt sem sikerült kigondolnom számára.

Csendben irigyeltem a sárga Buddha-öltözetet viselőket, hiszen ők legalább megpróbálták a világ dolgaihoz való pesszimista hozzáállásból a legjobbat kihozni, és ez – velem ellentétben – szemmel láthatóan sikerült is nekik.

Ha mindezt meggondolom, micsoda derűs, vidám kedélyállapotom volt még évekkel azelőtt, gondtalan, optimista, és mentes mindennemű konfliktustól.

Harmonikus kiegyensúlyozottságom nagymértékben a belső görcsösség diszharmóniájává változott, és számomra vigasztalásul csak az maradt, hogy a még eljövendő világok semmi esetre sem lehetnek rosszabbak annál, melyet most emberként kell átélnem az erőszakolt komplexusok világánál. Előreláthatólag – így gondolkodtam tovább –, tudásom szerint az elkövetkező világoknak jobbaknak kell lenniük, hiszen a felsőbb teremtőerő nem veszhet el a negatívumokban, mert nem ismerek más organikus létformát, amely szándékosan a rosszat választja a jó helyett, csak az embert.

Persze senki sem tudta ezt – a jó és rossz világokkal kapcsolatban – bebizonyítani, de mégis legalább vigasztalást jelentett. (Pesszimizmusomhoz a háború alatt kellő mértékű fatalizmus is társult, mely utóbbit a mai napig nem vetkőztem le.) Az ilyesmi legalább egy halvány reménysugarat adott számomra. Olyan mértékben rabja voltam ezen gondolatoknak, hogy például a bombatámadások során is csak akkor húzódtam a parancs szerinti fedezékbe, ha a fegyelem kérdését tekintve már nem volt más választásom.

5

Önzésem és egoizmusom, azok tulajdonképpeni vonatkozásait és tudatosságát tekintve valójában túlnyomórészt hazámnak és népemnek szóltak. Helyesebben szólva inkább nemzeti egoizmus volt ez. A gyújtópontot úgy hívták: Versailles, és ezen nem lehet változtatni. A már egyszer forgásnak indult motort a körülményeim csak tovább hajtották. A nemzetiszocializmushoz, az államhoz és a néphez való magatartásbeli beállítottságomat az a helyzet formálta, mely körülvett engem. A köztem és a birodalom között fennálló viszony további alakulása azon a területen zajlott, melyen egyre inkább a nemzeti önfenntartási eszme dominált, majd végül abban a prédikált tézisben csúcsosodott ki, mely szerint: Az a jog, ami a népnek használ.

Az önzés alapvető ösztönként hajtja az embert, melynek kezdetektől fogva alá van rendelve. Régóta így van ez már, amikor még magányosan vagy már hordákban kellett személyes harcot és háborút vívnia számos dolog ellen, hogy egyáltalán életben maradhasson.

Később, sokkal később aztán – részben kényszerűségből, részben anélkül – egyesültek az emberek, közösséget, államot alapítottak. Engedelmeskedtek a törzs vagy az állam vezetőjének. Ebben a közösségben nyilvánvalóan nagyobb mértékben volt biztosítva egzisztenciájuk, mint amilyet korábban bármikor teremthettek maguknak. Amit közösségük első embere helyesnek gondolt, az biztosan jó volt, minden más pedig rossz. E hozzáállást tekintve, az ember közösségi életének számos formáját illetően a mai napig sem változott semmi.

6

Az ember hitt azon próféciáknak, melyek saját népe hanyatlását jövendölték, ha nem teljesíti kötelességét, és én is hittem ezeknek. Egyébiránt pedig annyira nem is helytelen jövendölés ez.

Természetesen én is szerettem volna, ha eltöröltetik Versailles igazságtalansága, szerettem volna, ha e diktátum számos katasztrofális következménye megszűnik. Én is azok közé tartoztam, akik reménykedtek és vágyakoztak egy nagy, szabad és erős birodalom után. Én is feladtam ezért az élet minden olyan kényelmét és komfortját, amely után vágyakoztam. Úgy gondoltam, hogy egy erős birodalom és egy egységes nép elég garancia lenne arra, hogy ezzel a néppel és birodalommal szemben ne Versailles-tiszteletet, hanem egy másfajta tiszteletet tanúsítsanak.

Azonban mindannak a figyelmen kívül hagyása miatt, ami nem nemzetiszocialista, annak következtében, hogy a nemzetiszocialista birodalmi kormány türelmetlensége folytán minden egyéb más szándékot és akaratot eltaposott – ez egy olyan tény, amely éppen annyira sajnálatos, mint fájdalmas –, olyan bonyodalmak és katasztrófák keletkeztek, amelyek szomorúsága, annak nagyságát tekintve minden bizonnyal egyedülálló a történelemben.

Azt hiszem, kevesen voltak, akik úgy gondolták, hogy az elhangzó kampányszónoklatok jelszavai és fenyegetései a hatalomra kerülés után valósággá válnak. Sokkal inkább azt gondolta mindenki, hogy a vezetés által megígért, a forradalmat követő fejlődést készpénznek lehet venni. És hogy majd az európai

népek körében békés egymás melletti kormányzásra lehet számítani, miután a másik oldal belátása német részről engedményekhez vezet, minek kapcsán a tárgyalások során igazgatási szinten fognak megoldást találni minden, még függőben levő problémára.

Egy táncos kongresszusnak kellett volna hamvaiból feltámadnia. Azonban ehelyett csak esztelen intolerancia és hatalomra éhes becsvágy mutatkozott a birodalom vezetői részéről. Ez egy olyan tény, melyet nem lehet megkerülni. A régi és részben nem középkori, hatalommal rendelkező uralkodók módjára jártak el. Nem vették azonban eléggé figyelembe az időközben rendkívül finoman szerteágazó, politikai, gazdasági, valamint kulturális értelemben vett kötelékeket és kapcsolatokat, melyek a népcsaládok egymás közötti életét szabályozták, és melyektől ők is függtek, és azt sem, hogy ennek a gépezetnek bárminemű zavara kényszerűen konfliktusokhoz vezet. Sokkal inkább egyfajta démonikus megszállottság jellemezte hatalmukat, és nem vették figyelembe korunk érzelmi alapú gondolkodását. Megtorpantak, vagy még inkább visszafelé indultak el, a Herrenmoral[126] abszolutisztikus gondolkodása felé.

Utólag azt mondanám, hogy mindennemű kényszer nélküli hazárdőrök voltak ők, akik meggondolatlanul dobták bele a játékba a nemzetek boldogságát és szabadságát. Azért mondom, hogy utólag, mert akkori saját ítélőképességem a hierarchiában magamra öltött alárendelt helyzetemből kifolyólag meglehetősen korlátolt volt. Persze több információs anyag állt rendelkezésemre, mint akkori átlagos kortársaimnak, de személyes kapcsolatban én sem álltam a magasabb vezetőkkel. Személyes véleményem sehol sem számított, és ez így is maradt 1945-ig.

A romantikus idealizmus, melyet mindenek felett megőriztem és ápoltam magamban, nem engedte, hogy az akkori birodalmi vezetés minden rendelkezésének feltétlen híve váljék belőlem. Minél jobban megismertem a nemzetiszocializmust, annál inkább ez vált az engem uraló hajlammá, sőt mi több, olyan érzést adott nekem, amely képes volt belőlem örömteli boldogságérzetet kiváltani. Ennek semmi köze nem volt a diákromantikához. Inkább nevezném egyfajta primitív romantikus idealizmusnak, egy olyan állapotnak, ahol határok és gyeplő nélkül adhattam át magamat a természet iránti rajongásnak, és így a belső nyugalom csodálatos érzését tudhattam magaménak. Nem átallom átrendezni a szavakat, és úgy mondom inkább, hogy egy primitív ember romantikus idealizmusa volt ez.

Akkoriban ugyanis mindenképp romlatlanabb és boldogabb voltam ezáltal, mint később, amikor a szolgaiság mocsarában vergődtem, és fél tucatnál is több különféle szemlélettel kellett vesződnöm.

E szép élményvilág maradványába tudtam menekülni, és ezt olykor-olykor meg is tettem, amikor már úgy hittem, hogy sehol sem ismerem ki magam, és semmivel sem boldogulok. Egyfajta elsősegélyszekrény volt ez, amit fenntartottam a magam részére. Egy Adalbert Stifter vagy egy Peter Rosegger pedig örömet szerzett nekem. Végig, a berlini évek alatt ott volt saját szobám írósasztalán Rosegger elbűvölő története egy, a hegyek között töltött szentestéről, az „Als ich noch ein Waldbauernbub war"[127], amit igen gyakran olvasgattam. Ez egy egészen egyszerű kis történetecske, de ha valaki az irigység, a kapzsiság vagy a hatalomvágy gondolatával kacérkodna, ajánlom, olvassa el ezt a történetet, megfontoltan, egy hegyi ember nyugalmával.

A csehországi erdők szűzies szépsége, a hegyek világában fellelhető egyedüllét jótékony csendje, valamint az idők során általam e tájakba elültetett és belegondolt, a lét keletkezéséről szóló elképzelések és gondolatok segítettek abban, hogy elmerülhessek e világokban, és elfelejthessem a jelen engem bosszantó történéseit és minden doktrínáját.

Még ma, az izraeli börtönben is visszanyúlok ehhez a kipróbált módszerhez, mert a fogva tartottság és a fogolylét olyannyira megterhelő, hogy gyakran az éjjeleken, melyek által újra megélhetek egy napot, nem tudtam örülni a nappalnak.

Nem kétséges, hogy jobb a fogságnál a halál, de az ember tesz róla, hogy sorsát ne kerülhesse el. És mindenképpen elég nagyok e gyönyörű világ erői ahhoz, hogy folyamatosan más irányba tereljék gondolataimat. De nem akarok most a jelenlegi érzéseimről beszélni, inkább megpróbálom visszahelyezni magam az elmúlt idők történéseibe.

Az, hogy ilyen kirándulásokra volt szükségem belső nyugalmam helyreállítása és belső egyensúlyom megtartása érdekében, már önmagában is biztos jele volt annak, hogy valami nem volt rendjén. Ez biztos. Azonban nem tudtam rajta változtatni,

hiszen nem voltam sem ok, sem pedig okozat, én is a körülmények játék labdájává lettem. Hiszen nekem magamnak is gyakran kellett szándékom és akaratom ellenére engedelmeskednem.

A legtöbb egykori parancsvégrehajtó azt mondta magának – ha valami éppen nem volt ínyére –, hogy a fenéket, csinálja az ördög. Nekem a saját szolgálatomat kell teljesítenem, aztán utánam a vízözön. Szeretném kellőképp nyíltan beismerni, hogy én is gyakran sáncoltam el magam e nyugalmat adó pirula mögé. Csak éppen belülről nem volt semmilyen hatása. Inkább elvesztem a már egyre zavarosabbá váló elmélkedéseimben.

Persze a realisták nézőpontjában is volt valami, mert e nézőpont úgy fogadta el a dolgokat, ahogy azok voltak. Én azonban nem rendelkeztem ilyesfajta robusztus érzésekkel, melyek szükségesek lettek volna ehhez. Ábrándozó kedvteléseimből természetesen én is ki tudtam lépni a valóságba, én is el tudtam hagyni ezernyi kételyemet, és ilyenkor kétségtelenül lépéseket tettem előre. Példának okáért nem volt többé munka nélküli ember. Építészeti szempontból is hoztak létre értékeket, továbbá az ismét felfokozott termelés terén is előre léptek. Azt, hogy a munka módját és annak előrébb mozdító hevességét – tekintettel a külföld bizalmatlanságának növekedésére, az irigységre és a kapzsiságra – észérvek alapján diktálták-e, nem tudtam akkoriban megítélni, mivel egyáltalán nem is gondoltam rá. Ehhez ma részemről méltán férhet kétség. Ha ez német belügy volt, és az is maradt volna, akkor nem képviselte volna akkori vezetésünk esztelenségében a maga csakazértis-álláspontját ilyen kardcsörtető módon. Ez olyan merészség volt, mely szomszédjainkat minden bizonnyal meglepte. A zsidókérdés akkori német kormány által történő kezelése további elszigetelődéshez vezetett, és megerősítette a Németország elleni bojkottot.

A kezdeti eredmények tévhitben ringatták a felsővezetőket, könnyelmű és meggondolatlan cselekedetekre késztették őket, melyek mindig újabb követelések formájában jelentek meg. Mégis, még Danzig[128] után is erőltetni kellett a dolgot. És e városnak Németország és népe sorsává kellett válnia.

Azonban nemcsak az akkori politikai vezetés volt felelős a vészterhes fejlődési folyamatért, jóllehet ők viselték a döntő felelősséget, hanem az akkori idők német nagytőkéje is. Ugyanúgy szított és hajtott ez utóbbi is, mint a nemzetközi nagytőke, ehhez nem férhet semmi kétség.

7

Nos, ahogy a dolgok egykor álltak, sok minden volt, amit helyeselni lehetett, de legalább ennyi olyan dolog is történt, amelynek láttán egy hozzám hasonló embernek csak a más világokba való elmerülés jelenthetett kiutat a mindennapokból. Ez az örökös keresés, és „mégsemtalálás" azonban inkább még jobban cafatokra tépett, mintsem hogy megkönnyebbülést hozott volna. Mindennek a vége pedig: mivel én mégsem tudtam dönteni, teljes alámerülés a kollektív gondolkodásba. A tömeggel való együtt gondolkodásba.

A tömeget számomra akkoriban az SS jelentette. Továbbá az egész NSDAP, és ha még tovább akarunk menni, akkor a német nép nagy része, akit szintén nem kérdeztek meg, aki nem rendelt el semmit, és nem is tudott semmit leállítani.

Itt a közösségben adott volt a lehetőség, hogy egyes személyként eltűnjön az ember, és ideológiailag a tömegek gondolkodásához csatlakozzon. Nem éreztem kellemetlenül magam e gondolatok tekintetében, mert amúgy sem volt rajtam nagyobb mértékű felelősség soha életemben, mint amekkorát véleményem szerint a családom megélhetésének érdekében kellett magamra vállalnom. Ennél egy fikarcnyival sem több.

Nem volt bennem semmilyen becsvágy vagy éppen hataloméhség. Lehet, hogy ezért jöttem ki olyan jól minden kollégámmal, bajtársammal és felettesemmel, soha semmilyen tekintetben nem jelentettem ugyanis akadályt ambícióik számára. Lehet, hogy ezért maradtam négy éven át alezredes, miközben olyan társaimat, kikkel hosszú időn át ugyanazon rangban voltunk, időközben tábornokká nevezték ki. Lehet, hogy ezért voltam kölcsönös jó viszonyban a zsidó funkcionáriusokkal is, akikkel dolgom akadt. Azt mondom, lehet, mert amúgy fogalmam sincs róla.

A közösség nem volt más, mint egy katonailag tagolt eszköz, többé-kevésbé úgy tűnik, hogy minden közösség közös jellemző-

je a legszigorúbb rend és rendszer. Kritika nélküli, vak engedelmesség, fegyelem és áldozatkészség. Ezért cserébe az SS-kollektíva békében anyagi szempontból biztos egzisztenciát, háborúban pedig igen valószínű halált ígért.

Ha az ember egyszer kiegyezett a kollektív gondolkodással, akkor egy relatíve kényelmes életről van szó, és itt most nem annyira a testi, hanem a belső életre gondolok.

Egy ilyen gondolkodás végül és végeredményben megkövetel egyfajta felszínességre hajló készséget. Van, aki otthonról hozza magával az erre való hajlamot, másokba úgy nevelik bele, hogy igazából nincsenek is annak tudatában, sőt megint mások – szeretném ezúttal szemléletesen kifejezni – belemenekülnek ebbe a hajlamba, mert egoista módon gondolkodva azon a véleményen vannak, hogy így minden belső személyes kérdésfelvetéstől megszabadulhatnak, annak összes kínzó kétségével együtt, melyek sohasem hagyják nyugodni. Az SS-féle világi közösség megkövetelte egyrészt a parancsba adott munka teljesítését, másrészt a nemzetiszocialista világszemlélet feltétel nélküli elfogadását.

Mivel ez azonban még teljességgel kiforratlan, mindenféle ismeretekből és elképzelésekből összeillesztgetett valami volt, ezért tulajdonképpen – joggal – nem is volt semmiféle szellemi vagy világnézeti felügyelet, ami megállapíthatta vagy elősegíthette volna a hitvallásban való elmélyülést, vagy szellemi örökséget közvetíthetett volna valamilyen tervek szerint. Persze ott voltak ennek a lovagrendnek a várai, az SS-Junkerschulék[129]. Azonban ezeket az intézményeket egyrészt, korhoz kötötten, háborús célra szánták, másrészt pedig utánpótlásképzésről volt szó. Az öregek problémáival senki sem törődött. Végtére és végeredményben nem is kellett hogy törődjön ezzel bárki is, hiszen sem én, sem más nem kért dajkálást. Olyan mértékben azonban, ahogy az államvezetés a szokásos jogi normától – ahogy ők mondták, csak a háború időtartamára – eltért, és ehhez utólag még a Birodalmi Gyűlés beleegyezését is kieszközölte, nos ilyen mértékben az amúgy dajka segítségére nem szoruló ember is jogosan kérhetett valamiféle szabályalkotó beszélgetést, különösen, ha akarata ellenére olyan szervhez helyezték át, amelynek az volt a feladata, hogy az említett jogi normaváltoztatásokat a végrehajtás pályájára terelje.

Azonban alapvető követelés csak egy volt, mégpedig: engedelmeskedni. Mindenkinek engedelmeskednie kell háborús időkben, mindegy, hova helyezik, ez mindenütt így van.

A közösségből kilépni, mint például annak idején a hitközségből, most már nem lehetett. Mindenesetre nem tettem volna ilyet addig, amíg ellenség fenyegette hazámat. Az egyetlen, amit tettem, az volt, hogy azon fáradoztam, helyezzenek át a közösség egy más szervéhez. Akár a frontra is, de legalább az általános rendőrségi közigazgatáshoz. Habár olyan közösségről volt szó, melyet a Führer-elv szerint építettek fel, mégis a mindenféle dolog tekintetében tanúsított szemellenzős engedelmesség és a mindenkori parancsokra és rendelkezésekre való várakozás megfosztotta az egyént minden személyes értékétől, illetve a kényszer következtében és a szokás révén maguktól tűntek el mindezek a tehetetlenségi törvény hatására.

Nekem ez megfelelt így, mert én már e nélkül sem voltam ura az akaratomnak, és ez volt az egyetlen menekülési lehetőségem, csakhogy ki tudjak térni az amúgy is hasztalan probléma- és komplexusmegoldó próbálkozások elől. Azt tapasztaltam, hogy ha már az embernek a jelen borzalmas történései közt kell élnie, és nem az utasítást adó, hanem az utasított szerepében van, akkor még mindig könnyebb elviselni a kollektív besorolást, másképp ugyanis az egyén egyáltalán nem képes dűlőre jutni önmagával és a nehézségekkel.

Persze az egyéni gondolkodást hátrébb szorítják a csoporttudat javára, ez azonban háborús időkben inkább előnyt jelent az érzékeny lélek számára, mert így gondolatainak elhanyagolása és a felelősség megosztása némi védelmet kínál neki a lelki nyomás terhei alól.

A közösség által körülvett tudat, mely követelések és parancsok közé van szorítva, ugyan veszít személyes értékeiből, de az egyén ezekről gyakran amúgy is ezer örömmel mond le, mivel az individuum csak úgy tud még egyáltalán megmaradni, ha attól a rengeteg, lelkileg megterhelő dologtól megszabadul. Hacsak nem olyan emberekről van szó, akiknek a jogi normáktól való eltérés magasabb értelmet, vagy egyáltalán valamilyen értelmet, illetve kötelességet jelent. Ilyenek azonban, úgy hiszem, csak egy letűnőfélben levő kisebbségben léteznek.

Én azonban – tekintettel a körülményekre és az állapotokra – úgy tekintettem a kollektív fogva tartottságra, mint az egyetlen enyhülést hozó dologra, ezért számításba vettem a közösség okozta összes hátrányt is. Olyan volt ez nekem, mint a műszaki dolgok közösségében élő kortársnak, akinél egyszer csak kialszik az elektromos fény. Az ilyen, a tömeg fogságában élő ember aztán vagy csak azt állapítja meg, hogy kizárólag nála aludt el a fény, vagy ugyanezt állapíthatja meg a szomszéd házban is. Ha nem ő az egyetlen áldozata az elsötétülésnek, akkor bár zúgolódva és szitkozódva megállapítja, hogy ezek az örökös kimaradások igazán nagy disznóságok, de végül aztán rezignáltan beletörődik sorsába, miután átgondolta, hogy milyen tehetetlen, és hogy egyénként semmi olyat sem képes tenni, ami eredményre vezetne. Aztán érdeklődik, hogy miért van erre szükség, vagy hogy történhetett meg ilyesmi egyáltalán. Aztán adott esetben javaslatokat is tesz, hogyan lehetne az ilyen bosszantó dolgokat a jövőben kiküszöbölni, utalni fog a károkra, melyek a hasonló intézkedések esetén keletkeznek, és ki tudja, mit nem csinál még. Az ehhez hasonló fáradozás eredményét már ki-ki több ízben megtapasztalhatta a saját lakóhelyén illetékes elektromos műveknél.

Azt az ellenvetést tehetné itt az ember, hogy jó, akkor kilépek ebből a műszaki jellegű közösségből, veszek magamnak egy petróleumlámpát, és szabad vagyok. Bár szerényebb körülmények között, de legalább függetlenül. Igen, normális időkben az ilyesmi szép és jó. De háborús időkben, a városokban sem petróleum nincsen, sem pedig gyertya, az is akadályokba ütközik, ha az ember esetleg vidékre szándékozná áttelepíteni lakóhelyét, hogy szabadabban élhessen, éspedig abba az akadályba, amit a lakóhely szabad megválasztása jogának a háború ideje alatt mindenkire érvényes, meglehetősen szigorú korlátozása jelent.

Nos, olyanok is voltak egy kevesen, akik lehúzták a redőnyt, és egyáltalán nem működtek együtt, a rendszer ellen fordultak. Ismertek a következmények, az eredmény szintúgy. 1938-ig, a Biztonsági Szolgálat főhivatalában töltött idő alatt többször a kezembe kerültek szabadkőműves irodalmi művek Giordano Brunóról, az egykori domonkos rendi szerzetesről, akit 1600-ban eretnekség miatt máglyára küldtek. Panteista tanai ellentmondtak az akkori egyházi elveknek.

Eltekintve attól, hogy én nem voltam egy Giordano Bruno, hasonló következményei lettek volna annak, ha nyílt ellenzékbe vonultam volna – mondjuk a zsidókérdés megoldásának módja ellen –, eltüntettek és ártalmatlanná tettek volna, egy másik parancsteljesítő lépett volna a helyemre. Ma persze könnyű arról beszélni, hogy az ember a saját akaratának ura, a személyiség értékekeinek védelme, némi gondolkodásmód-etika és ehhez hasonlók. Volt, amikor nekem is az individuum szabadsága lebegett a szemem előtt, volt, amikor én is a szellemi rabszolgatartás ellen voltam. Vágyálmaimban és illúzióimban olykor-olykor én is megrészegedtem a gondolattól. De aztán fel kellett ismerjem, és azt kellett mondjam, hogy próbálja csak ki ezt valaki a gyakorlatban. Egy gyilkos háború kellős közepén, alárendelve egy totális államnak mint parancsadónak.

Micsoda különbség ván itt az elmélet és a gyakorlat között! (...) Az egyén szándékszerű akarata, a benne meglevő erkölcsi törvény megvalósítása a gyakorlati alkalmazás során a felismerés következményeként egy legyőzhetetlen falba ütközik. Mert az államvezetés megvalósította értékátalakítás eredménye erkölcsi törvény szintjére emelkedett. Mi azonban az erkölcsi törvény, ha azt az állam vezetése valamiféle változóvá teheti, alárendelheti a vezetés politikai akaratainak, ahelyett, hogy pont fordítva, az államvezetés rendelné alá magát e törvénynek?

Mi tehát a jog?

(...)

Senki sem mondhatja, hogy ilyesmi csak totalitárius államokban történik meg. A nyugati félteke is hozott és hoz erre éppen elegendő példát.

8

Aligha akad más olyan hitvallás, mint a materiális naturalizmus, melynek egyik valláshoz sem kötött követője annyi, őt kielégítő nyersanyagot nyerhetne az önkényesség, az ostobaság és a törvényi normáktól való eltávolodási kísérletei ellen, ha egy magasabb nézőpontból szemléli a dolgokat.

A vér és rög gondolata, az utódok vérében való továbbélés, a védettség a rokonok sarjaiban mindaddig nem rossz gondolatok,

amíg nem kísérik azokat felfuvalkodott elképzelések. Azonban ennek ellenére sem elégíthetnek ki egy olyan szellemet, mely többet akar tudni, és keresve kutat tovább.

Egyszer már említettem, hogy ezek az értékek csak a birodalom határai között érvényesek. A mindenek felett uralkodó rend értelmében vett kérdésfeltevések, mint az élet és a logosz[130], vagy általában a szerves élet felsőbb értelmére utaló kérdések így nem kapnak választ. Hacsak nem a szofisztika által. Ezzel végül is nagyon sok mindent meg tudok válaszolni, csak így éppen sokszor álokoskodás felé hajlik a dolog, ha éppen nem pont az lesz a vége. Példának okáért kicsinyes emberi balgaságnak kell minősítse a faji alapú előítéleteket és diszkriminációkat az, aki egy kicsit is, akár felszínesen, de belelát a materiális naturalizmusba.

Az ellenem folytatott eljárás során egyszer megkérdezték tőlem, hogy antiszemita vagyok-e.

Erre a kérdésre nyíltan és világosan nemmel tudtam válaszolni, és ezt bizonyítékokkal is alátámasztottam. Ha az lettem volna, akkor arra biztosan meglennének a saját indokaim, és ezt akkor nyíltan hangoztattam volna.

Természetesen – és ezt meg is mondtam – annak a híve voltam, hogy a házigazda és a vendégsereg közti kérdést meg kell oldani, csak éppen a házigazda célzott propagandával nagyon kiélezte a bonyodalmakat, melyet állítólag már nem lehetett csendben és hangtalanul eltüntetni a föld színéről, és az ügy egy sziklaszilárd dogma szintjére emelkedett.

Volt, amikor politikai megoldás lebegett a szemem előtt, másfelől pedig nem tápláltam faji előítélettel kapcsolatos nézeteket.

9

Egy Erő megteremtette a világot, és az Erő manifesztálódott e világban. Az embernek egyfelől nem adatik meg semmiféle előnyben részesített különleges bánásmód a lét történéseiben, másfelől pedig az ember nem Isten képmása, nem lehet az, mert ehhez hiányzik számára a mindenható hatalom.

A természet maga a lét, és ebben az ember csak egy kis részecske. Még alig hozta őt létre a természet, és máris veszi a bátorságot, hogy javítgatásba kezdjen. Nem, ez ellentmond minden meggyőződésemnek. Ha annak idején ilyen gondolatmeneteket hangoztattam, például a fajvédelmi törvénnyel kapcsolatban, összekapcsolva ezt materialista-naturalista gondolatokkal, akkor azt hallhattam, hogy ez alámerülés valamiféle transzcendentális világokba, továbbá hogy megtagadtam az államot és a jelent éltető irányvonalat. Természetesen én is a jelent éltetők talaján álltam, és sok dolog kapcsán államhoz hű magatartásról is tanúbizonyságot tettem, már csak a népem önfenntartásának okán is. De a civilek meggyilkolását mindennemű nemzetiszocialista meggyőződésem ellenére sem tudtam semmiféle rendszerbe besorolni.

Éretlen szellemek ügyködtek azon, hogy egy rakás kifejezésre és elképzelésre örök érvényű értékeket erőltessenek rá. De még a nyertes háború után is szükség volt ezen összekotyvasztott feltevések átfogó reneszánszára, és csak teljesen új, belsőleg is valóban kielégítő célok kidolgozása után lehetett egyáltalán a mozgalom egyfajta további fennállásáról beszélni. Jóllehet én az ellenkező meggyőződésen vagyok, de az akkori államvezetés egyfajta pszichológiai befolyásolással talán még a civilek meggyilkolásával kapcsolatosan is kompenzálni tudta volna a kortársakban felgyülemlett erkölcsi nyomást. Egészen addig, amíg az egyének még nem léptek abba az életkorba, amikor már egyfajta letisztult áttekintéssel rendelkezik az ember, mely megszabadít a propagandista ködösítéstől. A tömeg mindenképpen bevette volna. Hiszen máshol ez már gyakorlat volt, és megélték már az emberek.

Az ilyen közösségrendszereket azonban természetellenes mivoltuk folytán el kell utasítani. Nem szabad azt mondanunk, hogy a nemzetiszocialista rendszer egyedi eset volt. Sok példa van még ilyenekre. Igen, azt merem mondani, hogy csak azért van az a kevés eset is a történelemben, ahol nem tudjuk ugyanezt kimutatni a közösségrendszerrel kapcsolatban, mert ott a rendszernek nem volt megfelelő alkalma a hasonló kibontakozásra. A mindenki mindenki ellen harc egyike az ember legősibb ösztöneinek, és addig fog tartani, míg egy napon mindenkit ugyanabba a fazékba fognak dugni.

Az egyetlen, amin csodálkozom, az, hogy e mellett a meglehetősen idejétmúlt rendszer mellett maguk a Nobel-díjasok és a

tudományok krémjének egyéb képviselői is kiálltak és kiállnak, követték és követik a rendszert, néhány kivételtől eltekintve. Persze nehéz ez, hiszen ha az ember egy lélegzetvételnyi időre belegondol, akkor láthatja, hogy még Platónnak sem sikerült a zsarnok Dionüszoszt megnyernie saját államvezetési reformelképzeléseinek megvalósításához. És Platón kénytelen volt felismerni, hogy az államvezetés a bölcsnél is hatalmasabb, és meg tudja bénítani még a bölcs etikai cselekedni akarását is.

Nos nem, mégis igaz az, hogy az egyén csak a legritkább esetben tud az olyan állapoton változtatni, melynek jóhiszemű létrehozásában a tömeg akarata is részt vett. Ha valaki maga is része volt egy ilyen tömegnek, és létével is hozzájárult, hogy egy hasonló állapot létrejöhessen, melyről később kiderült, hogy végzetes, akkor joggal tesz magának szemrehányásokat. Nem használ ugyan semmit, mert a megtörténteket nem lehet nem megtörténtté tenni, és nem sejthettük a célirányt. Ha pedig valaki – akinek a közösség keretein belül a diktatúra feladatokat adott, melyeket el kellett végeznie, illetve végre kellett hajtania – a kollektív biztonság lerombolása után hirtelen egyedül marad, és csak magára van utalva, akkor egy ugyanilyen hirtelen üresség áll be. (...) Olyan állapot ez, melyben az ember még kevésbé képes logikusan gondolkodni vagy cselekedni. Melyben az első megrázkódtatás átvészelése és annak az állapotnak a legyőzése után, melynek során eléri élni akarásának alsó küszöbét, minden szerencsétlenséget és indítóokot, melyek e borzalomhoz vezettek, összehasonlító töprengések után, álokoskodásokkal és más szofisztikákkal keveredve, önmaga teljes kizárásával, először is az ellenségre hárít, és kizárólag ezt az ellenséget teszi ezért felelőssé. Felelőssé népének a megélhetését biztosító védettségből való kiszakításáért, sőt teljes mértékben minden negatívumért, melyre saját kormányát kényszerítik.

Csak jóval később, józan szemlélődés után ismeri fel, hogy nem teheti felelőssé az ellenséges oldalt mindenért és minden negatívumért, lassan felismeri, hogy némileg objektívabban kell szemlélje a dolgokat, és belső – vélt jogosságra és jogtalanságra irányuló – kérdésfeltevésének nyomása alatt kifelé is beismeri, amit ezen meggondolásai alapján érzelmileg vagy belátóan már saját Führere idején érzékelt.

Azonban csak egészen a végén kezd el saját személyiségének magatartásával is foglalkozni. Itt azonban jóval nehezebb különbséget tenni számára az értékcsoportok között, hogy minek volt vélt jogossága, és mi volt jogtalan, mivel szemlélődései kiindulópontját rengeteg tényező befolyásolja, melyek lelkiismeretileg foglalkoztatják, és melyek csak most foglalkoztatják igazán. Ezek a tényezők a valós vagy vélt kötelességen át, melynek alá volt rendelve, egészen a pszichológia területéig sok mindent átfognak. Különösképpen akkor, ha egy politikai természetű közösségi ügyről van szó. A szabad akarat és cselekvés kérdése itt nemcsak egy hegy, amely mögé elbújhat. Itt ez egy nagyon is valós és döntő tény. Egyszerűbb lenne persze, ha ezt a szemléletet a parancsadók sajátítanák el.

Egyvalami igaz: el kell fogadjuk azt, hogy az érintettek tömegével összehasonlítva csak a legritkább esetben sérült az erkölcsi törvény olyan cselekedetek formájában, melyek a háború alatt történtek, és melyeket a parancsokat fogadó egyes individuum kezdeményezett, teljesen magától. Maga az államvezetés volt az, amely ilyesmit parancsolt, az államfő, a saját rendőrségi parancsnokom, a közvetlen felettes bíró. Ezek parancsoltak. Én személy szerint – változatlanul – azon az álláspontón vagyok, hogy jogi értelemben nem vagyok bűnös. És ezt minden szofisztika nélkül mondom.

10

Nem tartoztam azok közé, akik a vesztes háború után egyik napról a másikra mindent eldobtak maguktól, és opportunista teli torokkal a demokratikus átnevelés és a nácimentesítés mellett ágáltak, továbbá magukat elnyomottnak és tévútra vezetettnek adták ki. Azt a módot, ahogy ezt némelyek csinálták, a mai napig is helytelennek tartom, ezt okos emberek nem tehették. Teljesen eltekintve attól, hogy egyes hatalmak 1945 utáni viselkedése olyan vélemények megszületését eredményezte, mintha eben gubát cseréltek volna.

Menekülésem a filozófiába nem tudott volna maradéktalanul kielégíteni, szükségem volt egy adag tényre is, melyek alkalmasak voltak arra, hogy most újraépítendő képzeletváramat óvják.

befolyásolják károsan a statikát, és igazán szépen lehet abban a házban lakni. Ha az embert érdekli is nagy vonalakban, hogy itt vagy ott becsúszott egy ilyen vagy olyan hiba, a lényeg az, hogy jól érezze magát abban a házban.

12

Prótagorász azt mondta kerek 2400 évvel ezelőtt, hogy nem tud semmit az istenekről. Azt sem mondhatja, hogy léteznek, és azt sem, hogy nincsenek istenek.

Ebben az ismeretben a mai napig egyetlen lépést sem jutottunk előre. Valaki hisz Istenben, valaki pedig nem. Tudni senki nem tud semmit. Én hiszek egy Istenben.

Néhány évvel ezelőtt olvastam Argentínában egy elméletet világunk keletkezéséről, melyet egy belga vagy francia pap állított fel. Körülbelül ötmilliárd évvel ezelőtt felrobbant egy akkora méretű magkásaanyag, mint egy több száz kilométer élhosszúságú kocka. A modern asztrológia és fizika számára nem újdonság az ilyen jelenség. A magkása elpárolgott. Irtózatos sebességgel lökődtek szét a világűrben ezek a robbanás okozta gőzfelhők. Minden irányba szétszóródtak, és sebességük egyre nőtt (és nő a mai napig is), minél távolabb kerültek a robbanás fészkétől.

A keringés formába öntötte ezeket a gázképződményeket, a kihűlésnek pedig sűrűsödés lett a következménye. És Földünk mint naprendszerünk egyik bolygólya, csak egy kis részecske, egy porszem csupán a többi számos naprendszer között, Tejutunkon belül, amelyből szintén számtalan létezik még. Eddig a történet.

Nos, az ilyesmi nem is olyan elképzelhetetlen, és voltaképp érthető is. Különösen miután az emberiségnek már sikerült az ilyen természeti katasztrófákat kisebb és szerényebb keretek között a legutóbbi világháború során egy-két atombomba-robbanás, majd később hidrogénbomba-kísérletek formájában utánoznia.

Az időpont meghatározását tekintve úgy tűnik, hogy a hivatott szakemberek szemmel láthatóan szintén nem emelnek tárgyi kifogást, mely lerombolná ezt az elméletet. Sőt, ahogy olvashatjuk, még akár ellenőrizhető is. Lebomlási idők, felezési idők és sugárzási veszteségek, átalakulás (például a rádium ólommá), ezek mind szerepet játszanak az ilyesfajta számításokban. De nemcsak a földi tanúk mesélnek a rég megtörtént eseményekről, más csillagok is folyamatosan küldik hozzánk hírnökeiket. A távoli világok hozzánk eljutó fényét spektrumanalizátorral vizsgálják, továbbá a meteoritdarabkák is a laboratóriumokba kerülnek. Így arra az eredményre juthatunk, hogy a robbanás, melyről kis történtünk szólt, nyilvánvalóan nem az egyetlen ilyen volt.

Voltak még egyéb más hatalmas természeti katasztrófák, tomboló húszmillió fokos hőséggel, melyek túltesznek azon is, ami a mi világunkat világra segítette. Mi, emberek pedig szupergalaktikus méreteket sejtünk, miközben kutatva járjuk a világűr pályáit. Ezek mind az űrben mozognak, ahogy mi nevezzük, a világmindenségben.

Valaki az űrt minden tájak összességének tekinti, melyben az anyagi dolgok megjelenhetnek.

Más hozzáteszi még az űr háromdimenziós felfogásához az időt is. (...) Áramlik. Megszakítás nélkül és egyre tágulva. Megint mások derékszögűnek látják, azokkal ellentétben, akik görbének akarják tudni. Amazok azt a nézetet képviselik, mely szerint az űr üres és egy halott Semmi, és nincs más lehetősége, mint hogy kitöltődjék. Ez utóbbiak szerint nem kétséges, hogy van realitása, jóllehet csak szellemünkön kívül.

Véleményem szerint a Semmi nem lehet görbe, a Semminek nem lehet kiterjedése, nem áramlik. A tájak összessége mégis csak valami, és az, amelyben valami megjelenhet, következésképpen nem semmi. Hogy vajon a számomra szemmel láthatóan ismert világrendszerek, és ezen túl a sejtelmem szerint létező további világok valamiféle régen lezajlott robbanások útján keletkeztek-e – egyébiránt ez számomra meggyőzőnek és józan paraszti eszemmel felfoghatónak tűnik –, és így repültek szét ezen valamivé, ahogy azt a bevezető történetemben is leírtam, vagy hogy a rendszer kezdetét tekintve más utakon jött-e létre, ez mindaddig biztosan ismeretlen marad, míg egy napon az ember be nem teheti lábát e világokba, és vizsgálódásait ott, a helyszínen végezheti el.

Az okozatiság ideiglenes végértékét én, az ember, jelenleg a létben látom, és érzékelem is azt. Világrendszerünk e léte mindenesetre egy olyan időszakban öltött konkrét alakot, amely valahova egy és tízmilliárd évvel ezelőttre tehető. A van egy teremtő aktus által jött létre, és így járja pályáját. (...)

Ide tehető a mi időnk számítása, a lét őbenne van. A természet szakadatlan erőjátékában ebben az időben játszódik le, a megtestesült lét egyre tökéletesedő keletkezése. Minden lét folyamatos keletkezésben van, és ez az, ami engem különösképpen érdekel. Itt van tehát a képzelőtehetségem számára valami biztos és kézzelfogható. Elővigyázatosságból óvom magam attól, hogy ne nagyon merüljek bele más képzetek lehetőségébe, azon aggódva, hogy közben valami relatíve biztosat veszítek el. Egyszerűen nem törődöm már más létértelmezésekkel.

Nagyon lebilincselő és érdekes ugyan, de ha házat akarok építeni magamnak, akkor végül és végre el kell határoznom magam egy bizonyos típus, egy bizonyos kivitelezési mód mellett. Oh, persze egy csomó szebb és csodálatosabb forma létezik, de kisemberként végül is nem építhetek magamnak egy húszszobás palotát. Hogy is festene az a palota, ha csak a falait húzhatnám fel, mert kimerültek a forrásaim. Mit ér nekem, létezni akaró embernek egy izzó gázlabda, egy félig cseppfolyós halmazállapotú tűzgolyó vagy egy, bár megszilárdult test, amely azonban természeténél fogva nem kínál megélhetési lehetőséget a szerves élet számára. (...)

Mit ér nekem az a másik fél tucat teória? Nagyon szép és érdekes, de sajnos hihetetlenül komplikált, és nehéz megemészteni.

13

A lét nem más, mint egyetlen nagy és megszakítások nélküli keletkezés, ameddig csak a létezés állapota fennáll. A keletkezés pedig egy folytonos, egymásba érő és állandó átmenet az egyik létállapotból a keletkezésen át egy másik létállapotba. Aztán egy napon eljutott odáig a dolog, hogy Földünk létállapota alkalmassá vált arra, hogy szerves életet hozzon létre, és fenn is tartsa azt.

Növény, állat, ember. A mai napig nem nyert teljes következetességgel bizonyítást, hogy Haeckel, Darwin vagy mások jártak-e

jó úton az élet keletkezésének magyarázatában. Számomra elég, ha tudom, hogy a nemzés aktusában a 150 millióból annak az egyetlen spermasejtecskének köszönhetem emberként való megjelenésemet a létben, amely elsőként termékenyítette meg az érett petesejtet az anyai testben.

Én, az ember egy igen gazdag házból származom, mert a természet, melyhez tartozom, hihetetlen pazarlást engedhet meg magának. Ezért aztán nem kell törődnöm semmivel, mindent megtesz értem a természet, a maga végtelen gazdagságában. Teljes létem során gondoskodik keletkezésemről, az pedig teljesen lehetetlen, hogy a semmibe hulljak, mely nem is létezhet.

Tény, hogy én a létnek az életében vagyok, az élet pedig a lét ráutaltsága a keletkezésre. Amíg a létet az élet hordozza, addig én is alá vagyok vetve ennek az örökös jövés-menések, ennek az örökös Halj meg és keletkezz! folyamatnak. Addig azonban mindenképp halhatatlan vagyok.

Azonban pont ez az, ami a dolog kapcsán érdekel és megnyugtat. Nem vagyok képes belátni, hogy az élet teher lenne – habár jelenleg börtönben ülök –, azt sem tudom felismerni, hogy mennyire kellene félnünk a haláltól. Vagy mennyire kell kínozzon bennünket a félelem, minden szerves élet sejthető végének tudatában. Nem lehet rettenetes az, amely minden ember természet által akart sorsa. Elképzelhetetlen számomra, ha a dolgok természetes lefolyását tekintem, hogy az Erő, amely minket, embereket tervébe helyezett, csak haszontalanságot és fájdalmat juttatott volna az élet osztályrészéül.

Persze igen bölcs az a gondoskodás, miáltal mi, emberek, nem pont emberként leszünk hallhatatlanok. Ez nagyon megnyugtató. De ha a rengeteg életformára gondolok, melyet a természet makacs kényszere miatt még meg kell majd élnem, akkor derűs, boldog és vidám leszek. Az pedig saját fogyatékosságunkból következik, hogy mi, emberek, annyi fájdalmat és gondot hordozunk magunkban és okozunk egymásnak. Az ember maga is egy folyamatos tökéletesedési folyamatnak van alávetve mindaddig, amíg azt a keletkezés csak jónak látja. Mi, emberek pedig még csak kiformálódásunk kezdetén vagyunk, és azt, ami nekünk, maiaknak még félelmeket és ijedelmet okoz, a keletkezés fényesre csiszolja a maga köszörűkövén.

Korábbi időkkel összehasonlítva akkoriban sokkal nagyobb volt az emberek fájdalma és sanyarúsága. Az eljövendő korokban pedig utódaink ugyanezt fogják rólunk megállapítani, amikor önmagukkal hasonlítanak össze bennünket. Mindig is vannak és lesznek időszakos visszaesések, vélt visszafejlődési folyamatok, de mit sem számít ez az egész megítélésekor. Tagadhatatlan, hogy az ilyen korokba beleszületett embereknek ez szomorú sorsot jelent. Az embernek pedig meg kell próbálnia ereje bevetésével visszafordítani a dolgot. Már rég képes volna rá (...), hogy végül akarja-e majd, azt a jövő fogja megmutatni.

A valódi Erő mindenesetre semmiképp nem akar romlást. Ezt teljesen egyértelműen bizonyítja számomra az, hogy nekem, akit a dolgok szerves alakulásának részévé tett, az öröm és a melegség érzését adta. Lehetetlen, hogy az Erő akarata hagyná félelemben, rettegésben, reszketésben és fájdalomban elkallódni azt, amelyet ő maga teremtett.

Ilyen hát a dolgokról alkotott felfogásom, kedves és derűs. (...) Nem tudom azt a Sartre-féle nézetet osztani, mely szerint az élet és a halál abszurditások. Beismerem ugyan, hogy jelentéktelen az élet éppúgy, mint a halál, ha abból a „keletkezés a létben" nézőpontból tekintjük őket, amennyire ez engem mint személyt érint.

Ismét megtaláltam a nyugalmat és a békét, az olyan értékeket, melyek egyszer már megvoltak bennem fiatal éveim során. Ugyan most más területek kapcsán jutok el hozzájuk, de mit számít ez a dolog szempontjából. Csak a végeredmény a lényeg. A közben eltelt időt azonban megtakaríthattam volna magamnak.

Epikurosz azt mondja a halálról, hogy addig biztosan nem jön el, amíg ő maga él. Amikor meg eljön, Epikurosz már nincs itt. Schopenhauer pedig úgy gondolja, hogy a halál nem rosszabb a születésnél.

Ezt kiegészíteném – ezzel születés és halál közt maradok, melyeket nem ismerek –, és azt mondom, hogy a menyasszonyommal való házasságomat ünnepelni vidám dolog, egy új élet veszi akkor kezdetét mindkettőnk számára. A halál pedig nem tesz mást, mint új életek felé vezet engem. (Figyelem! Nem új élet felé, hanem ahogy írtam! Többes számban!)

A szerves dolgok halála azonban egy, a természet által megkövetelt szükségesség az élet előrehaladó keletkezése során, és a tökéletesedést szolgálja. Csak egy átváltozás ez valami újjá, nem több. Miért kellene hát félni vagy aggódni? Ezer meg ezer halál hajt engem ezer meg ezer élet felé, azok sokszínű létformáiban, megszakítás nélküli játékban. Egészen addig, míg aztán Földünk, amely jelenlegi életem hordozója és táplálója, klimatikus okokból nem bír már tovább fenntartani bennünket. Ha elérte azt a határt, ahol a szerves élet számára nincs már több megélhetés a Földön, a létnek megint más formáiba hull majd vissza. Ezáltal lezárul az első kör, és a többi következik. Egészen addig, míg valami új okozatosság segítségével újak kezdődnek. (Figyelem! Újak kezdődnek!!! Többes szám!) Mert a mindenségben semmi sem nyugszik vagy áll, és minden folytonos örvénylésben van. És nem létezik halál, mint olyan, mert nem létezik a semmi sem. Mert a ragyogás önmagába zárul, hogy ismét tovább folyhasson.

14

Ha ezt a képzetet tekintem, azt kell mondjam, hogy olyan vázlata ez a dolgoknak, mely örömmel tölt el. Minden eltűnik, mi sötét és homályos, és ez boldoggá tesz. Egyszerűen, önmagába zárva tartom ezt szem előtt, máshogy nem lenne gyakorlati haszna a mindennapok hajszájában. Ugyanis minél több időt szánnék arra, hogy éles eszű gondolkodással – ha ilyenre egyáltalán el tudnám magam szánni – világképemet mindig magam előtt tartsam, annál kevesebbet használna ez nekem a házi használatban.

Így tehát ismerem szerepemet, melyet kiosztottak nekem, hogy játsszam azt a dolgok alakulása közben. Ez teszi most lehetővé számomra a kicsinyes mindennapok történéseitől való eltávolodást, és minden, ami tegnap még nehéz volt, mára eltűnt.

Ez aztán az igazi szabadság, mely abból a felismerésből született, hogy nincs olyan ember, aki belső nyugalmamat most már elrabolhatná tőlem. Ezzel megváltozik az emberről emberre alkotott nézetem is, és új nézetet alkotok magamnak. Derűs nyitottság, semmi félős leselkedés, előítélet-nélküliség, semmi irigység vagy gyűlölet, ezek mind a pluszpontok közé tartoznak.

Habár továbbra is egoista vagyok, most már nem mások rovására. Most már embertársaim is javukra szolgáló osztályrészt kapnak ebből az egoizmusból. Mert a kötekedés, a civakodás, a nehézségek támasztása, a megvetés, a rágalmazás és a panaszok okainak litániája sohasem látott mértékben csökken, mivel nincs hozzá elegendő alap.

Elegendő mértékben tapasztaltam meg a pesszimista világképnézet hatásait, sok bántalom szülőanyjaként tekinthetjük őket. E felismerés következetes kiértékelése alapján abszolút jelentéktelenné vált a kis szektorok szuverén érdekeltségeiért folyó marcangoló harc, mely azt a tömörülést rejti magában, amit „az én népemnek" nevez az ember. A nacionalista, szűk látókörű gondolkodás és az emellett való kitartás olyan teherré változott számomra, amely akadályoz engem.

Az egymással szembeni bizalmatlanság, az egyiknek a másik fölötti uralkodására való törekvés, az emberek érték- és osztályozócsoportokba való besorolása, ezek mind-mind a régi ócska kacatok közé tartoznak ezentúl.

Valójában a népek együttélésének jelenleg még mindig megmaradt és folytatódó rendszerét csak a Földön élő emberek tragikus helyzetének lehet nevezni. Ha ez így folytatódik, akkor úgy fogja tengetni napjait az ember, hogy semmi reményt vagy bizakodást nem érezhet pályájának valamiféle boldogabb irányba fordítására.

Mert mit ér az egyénnek az őt kielégítő világképnézete, és mit érnek a felsőbb értelemben vett létről alkotott felismerések, ha bármelyik nap háborús törvények léphetnek életbe, és az egyén cselekvési szabadságát hajthatatlanul bevonják?

Számos olyan, évezredeken át kipróbált társasági forma van, melyek célja az volt, hogy többé-kevésbé kielégítő rendszerességet hozzanak az emberek együttélésébe. De igazán igazságossá a mai viszonyok között egyik szokásos ilyen forma sem vált. Persze, mint mindenhol, itt is folyamatos örvénylésben vannak a dolgok. Feltehetőleg, ami egy hárommilliárdos össznépesség számára az óra sürgető törvényévé vált, azzal olyan idők embereinek valószínűleg nem kellett volna törődniük, akik alig egymilliárdnyian tengethették napjaikat.

Úgy tűnik számomra, mintha a gondolatok, melyek egy globális megoldást kezelnek, a körülményekhez képest szerencsések és jók lennének. Mivel a létben és a keletkezésben minden az egész felé tart.

Rejtélynek tűnik, hogy a modern ember ez idáig, két pusztító világháború után miért nem foglalkozott egy ilyen megoldási móddal. Talán különféle okok és hatások láncolata az, továbbá számomra az emberi önfejűség sem tűnik utolsó dolognak e tekintetben.

Na jó, az eljövendő emberek majd változtatnak ezen, amúgy is csak egy szánakozó mosolyuk lesz számunkra és magatartásunk számára. Talán mi, maiak nem csak egy könyörületes mosollyal illettük elődeink magatartását, ha a több tucat német kisállamra gondolunk? Még Goethe is néhány órát utazott postakocsin, és már külföldön találhatta magát, ahol más törvények vonatkoztak rá. Aztán egy napon rendbe tették ezt a miniatűrállamiságot. Miért ne lehetne ilyesnek egy az összes népközösséget érintő kérdésre is érvényesíteni?

Egy ilyen megoldás után magától jutna el az emberiség az egymással való békés együttműködés szintjére. Mert politikai szemszögből nézve ilyen módon szükségszerűen eljutna a dolog az egymással való szembenállás semlegesítéséig. (...) A mindennapok történése pedig részesülne azon jelentőségből, melyet az élet minőségének javítása érdekében meg kell neki kapnia.

Az egyes országok kormányának feladata, mely így most már csak provinciális jelentőséggel bírna, az lesz, hogy a központtal való egységben boldogabbá tegye a Föld népeit. Minél inkább elérnék ezt, annál inkább gondoskodtak az egyes emberek személyi biztonságáról és függetlenségéről, és megakadályozzák ugyanennek megerőszakolását.

Változatlan tendenciák esetén azonban a legszebb világképelképzelések ellenére is, melyeket csak az egyén magáénak tudhat, tagadhatatlanul vissza fog esni a tömeg egyfajta léttől való félelembe, míg aztán egy külső, erőszakos indítéka nem lesz, mely az előbbi megoldásra készteti, ha majd egyáltalán megéri még a fáradságot. (...) Mert ha őszintén szemléljük a helyzetet, akkor bizony réges-rég úgy van ez, hogy mindenkinek maga felé hajlik a keze. Ösztönök által vezérelt ősi állapot. Az ezen való egyik változtatási törekvésnek sem volt még eddig mélyreható és hosszú távú eredménye.

Csak a népek átnacionalizálása tüntethet el legalább egy részt azokból a járulékos küzdőterekből, melyeket az ember a nacionalizálás során mesterségesen alakított ki. Ameddig megmarad az önálló államiságra és az egyik államnak a másiktól való függetlenségére irányuló szándék, addig meg fogja tartani kiirthatatlan jelentőségét a „minden szentnek maga felé hajlik a keze" nézőpont is, és háborús időkben az állam lakosságának nagyobb része mindig, akarva vagy akaratlanul azt fogja tenni, amit az állam parancsol. Ha ez már nem megy törvényes úton, akkor az állam meg fogja tenni a szükséges előkészületeket annak érdekében, hogy nyomatékot szerezzen akaratának.

Minden erkölcsi követelés és minden etikai szándék, melyeket az egyén magában hordoz, elmélet marad csak, mely gyakorlatilag nem képes egyetlen konkrét eredményt sem megvalósítani. Mert az állam hatalmi apparátusa minden olyan cselekvési szándékot földbe döngöl, mely szemben áll céljával és akaratával. Mindegy, hogy demokráciáról vagy totalitarizmusról van-e szó, illetve monarchiáról vagy köztársaságról. Háborús időkben mindenesetre ez a meztelen valóság, melyet nem lehet elfilozofálni, vagy szofisztikával elütni.

Egy embernek aránylag könnyű a megvalósítandó erkölcsi törvényekről beszélni, még egy állami hatalomapparátus ellenében is, mint önmagában kiállni, és teli torokból azt kiáltani: Itt vagyok, és nem tudok nektek mást mondani, mint hogy amit csináltok, az egy nagy disznóság, gyilkosok vagytok, bűnözők és népámítók, ezt kikiáltom az egész világ előtt, és egy nappal sem fogok többet nektek dolgozni. Ha az érintett elérte a megfelelő életkort, tehát ötven és hetven között van, vagy nincsen családja, vagy családja gazdaságilag úgy be van biztosítva, hogy ezzel kapcsolatos eltartási kötelezettségeit jelentéktelennek lehet tekinteni. Minden más esetben az a legjobb, ha az egyén fogja magát, és végül teszi az állam által megparancsolt kötelességét. A néhány kivétel erősíti a szabályt.

Nem utolsósorban az ilyen meggondolások is alapjául szolgálhattak annak, melyek miatt például a római katolikus egyház cölibátust vetett ki egyházi emberei számára. A hitvallás felvállalása és az ellenállás makacsabbá és erősebbé válik az ilyen gondozási kötelességek kötöttségeitől való mentesség által – a hitvalló számára felmerülő következmények és áldozata hasztalanságának enyhítése nélkül – olyan időkben, amikor az etikai értékek vannak veszélyben, és amikor magát a hitet fenyegeti veszély.

Ezért mondtam, hogy alapjában kell a rosszat kiirtani, mégpedig gyökerestől. Azt a szervezeti formát kellene megszüntetni, amely az embereket hasonló konfliktusokba kényszerítheti. Nem az embernek kellene magát a szervezeti formához igazítania, hanem a szervezeti formát kellene az emberre szabni. Úgy tűnik, ez az egyetlen ésszerű gyakorlati alkalmazás az eddigi homályos tapasztalatok alapján, a többi – úgy gondolom – csak heretikus fecsegés. Talán szép ez a belső lelki épülés óráiban, de mit számít mindez, ha továbbra is államilag adják parancsba a gyilkosságot és a pusztítást?

Számomra ma már könnyű azt mondani, hogy végül megtaláltam azt a világképet, amely engem kielégít. Időközben ötvenhat éves lettem, és a mindennapok dolgait is másképp látom már, mint azelőtt. Ha holnap meghalok, úgy is jó. Ha ma halok meg, bueno, azt is elfogadom. Ma már nem vagyok feltétlenül szükséges a családom megélhetése számára. Szükség esetén nélkülem is boldogulnak, mert a történések óta minden kereken húsz esztendővel lett öregebb.

Az elesett katona is tudta, hogy az állam által a hátramaradottaknak nyújtott ellátás megóvta övéit a keserű szükségtől, hiszen kimondta ezt a törvény. Azonban az a háborús szolgálatra kötelezett, aki az állam akarata ellen berzenkedett, és ezért megbüntették, tudta, hogy senki sem fog törődni családja hozzátartozóival. Jó esetben, a legjobb esetben a Családsegítő Egyesület nyakába varrták őket. És mivel az övéi iránti gondoskodási kötelesség s ennek érzése szintén ösztönök által vezérelt, nem is fog változni az ember hozzáállása e dolgok tekintetében. Ezzel együtt azonban katasztrófák idején ugyanilyen lesz az álláspontja mindenkinek a huszonöt és ötven év közötti korosztályból, mint amilyen nekünk, és az előttünk levőknek is volt. Mert most még ugyanabban a társadalmi rendben élünk.

(...)

A gondoskodási kötelességről beszéltem. De miért is foglalkozik az individuum a gondoskodással? Nos, csak azért, mert övéinek békét és táplálékot akar, és ekkor tud örömben élni.

Flóra vagy fauna, ott is ugyanígy van ez. Az ember érzései és gondolkodása kizárólag az öröm körül forognak.

Azonban az erősebbek az emberek között az individuum ezen gondoskodását saját magáról és szeretteiről az egyik fő segédeszközként használták arra, hogy elérjék személyes vágyaikat.

A régmúlt sötét korok egyéni rabszolgatartóitól kezdve a mi – állítólag – modern társadalmi formáink közösségi vállalkozásaiig egy és ugyanarról van szó. Az emberben már alapvetően meglevő örülni akarást, mely létének fő forrása, mindig is kihasználták és kihasználják, ígéretek és erőszak formájában. Annak alapvető okozóját, mely miatt a szerves egyedek egyáltalán léteznek, hogy az egy természeti erő által felajánlott örömöt igénybe vegye, emberi beavatkozással használják fel, hogy így, akár mások kárára is, egyrészt gond nélkül megtarthassák saját örömüket, vagy éppen gondtalanul megsokszorozzák azt. Ez azonban nem történhet a természeti erők működésének meglevő rendje és harmóniája értelmében, mert ez minden általunk ismert dolognak ellentmond, legyenek azok az atomi világok rendjének és harmóniájának elvei vagy éppen a testek mozgásai a világmindenségben.

A következő generációnak először egy olyan szervezeti formát kell építenie magának, mely jobb közösségi élethez vezet, mely a hasonló bonyodalmakat kizárja, mert a megnyugtató világkép aztán teljesen magától jön majd. És végre beteljesül az emberiség reménye és vágyakozása, béke, boldogságérzet és az öröm lesznek teljességéletének részei. Mert a teljesség csak a jót ismeri.

(...)

A mindennapok története pedig részesülne azon jelentőségből, melyet az élet minőségének javítása érdekében meg kell neki kapnia.

Az egyes országok kormányának feladata, mely így most már csak provinciális jelentőséggel bírna, az lesz, hogy a központtal való egységben boldogabbá tegye a Föld népeit. Minél inkább elérnék ezt, annál inkább gondoskodtak az egyes emberek személyi biztonságáról és függetlenségéről, és megakadályozzák ugyanennek megerőszakolását.

Változatlan tendenciák esetén azonban a legszebb világképelképzelések ellenére is, melyeket csak az egyén magáénak tudhat, tagadhatatlanul vissza fog esni a tömeg egyfajta léttől való félelembe, míg aztán egy külső, erőszakos indítéka nem lesz, mely az előbbi megoldásra készteti, ha majd egyáltalán megéri még a fáradságot.

15

Én, aki a mindenható rend létéből leheletnyi, múló létformává, emberré lettem – így jegyeztem fel egyszer –, a világ formálódásában fokozatosan felismertem a birodalmat. Mert németnek születtem. Megtanultam a birodalmat és annak fogalmi értelmét konkrétumként felfogni, mindent, amit belesüllyesztettek, és amit nacionalistaként éreztem, és ami után vágyakoztam. – Így volt ez 1945-ig. Az elmúlt másfél évtized során lassan és fokozatosan megtanultam, mindig egyre tétovázva és visszavisszaesve, hogy partikuláris gondolataimat globálisakká alakítsam.

Úgy gondolom, hogy a logoz és az élet egyesítése utáni vágyakozás és remény, amely sajnálatos módon különböző formákban és különböző vehemenciával jut kifejezésre, nemcsak ránk, németekre jellemző dolog, hanem a Föld minden népének tudatos sajátja. Ebben azonban felismerem minden, az emberek közötti széthúzás magját és minden baj forrását.

Ha az emberi vágygondolatok számára oly alapvető vágyakozásra szektorok szerinti globális univerzalitásként gondolunk, és ezt kifejezésre is juttatjuk, akkor a mindent leromboló hatás helyébe egy békés, az emberi vágyak teljesítésére való törekedés lép. És így a már meglevő emberi egoizmusra való hajlam sem üresedik ki, mert minden individuum per saldo személyes hasznot húzhat a békés egymás mellett élésből, mely őt minden eddiginél nagyobb kényelemmel helyezi saját kis személyes világának immáron nyugalmasabb középpontjába.

Az elmúlt évek során, részben az argentin pampákon, részben Argentína északi tájainak érintetlen, szakadékos ősvilágában, az Aconquija Massiv vidékén megtanultam két dologból levonni a számomra hasznosítható tanulságot.

Láttam a poklot, a halált és az ördögöt, mert néznem kellett a kivégzések tébolyát, hiszen egyike voltam a szügyhámba fogott lovaknak, és a lovas kocsi hajtója parancsainak és akaratának

megfelelően nem tudtam sem balra, sem pedig jobbra kitörni. Továbbá belülről élénken részesedtem azon felismerésekben, melyeket az emberi szellem eddig feltárt a világmindenséggel kapcsolatban, azon fáradozva, hogy megérintse a csillagokat.

Az argentin tájak eme nyugalmában mélyülhettem el igazán a felsőbb rendszert irányító erőkön való gondolkozásban, már amennyire ez gondolatilag lehetséges volt számomra. Ezáltal megkíséreltem, tükröt tartva önismeretem elé, énemet, emberként elfoglalt pozíciómat valamiféle viszonyba helyezni. Ezáltal a nemzeti gondolkodás logosza teljes mértékben magától beékelődik más meggondolásokba, melyek végül aztán az univerzális és globális megoldás feltétlen akaratába torkollanak.

Azt kell mondjam, hogy ez az élmény igen mélyen kielégített. Nem is olyan nehéz ez, tulajdonképp – mint minden a természetben – egyszerű. A makrokozmosz visszatükröződése a mikrokozmoszban és fordítva. Ezerszer hallottam és fel is fogtam már, de a korai években nem fordítottam a magam gyakorlati hasznára. Persze ezzel nem vagyok egyedül, mert a felületesség az, ami diadalmaskodik. Különben már régen nem volnának háborúk, pusztítások, gyűlölet és rombolás.

Világaink anyagi léte egzisztenciájának, melyről az ember úgy gondolja, hogy ötmilliárd évvel ezelőttre tehető, kezdete óta foglal helyet az időben. Éppen ez idő óta vagyok én is a lét valamely életformájában – pillanatnyilag egy ember létállapotában – a természeti erők rendszerének akarata szerint. Ötmilliárd évet kellett tehát várnom arra, hogy a mindenen uralkodó rend egy rövid időre ember formájában utasítson létezésre.

Azt nem tudom, hogy az említett időtartam alatt voltam-e már emberként megtestesülve, illetve voltam-e jelen. Azt szintén nem tudom, hogy az eljövendő korszakok során kapok-e ismét ilyen utasítást. Nem hiszem sem egyiket, sem másikat. Csak egyet tudok biztosan, hogy jelenlegi életformám befejezése után még számtalan más létformáját kell a szerves és szervetlen életnek a lét részecskéjeként magamra öltenem.

Hatvan éve élek emberként. Lehetett volna ezen idő hosszabb is, rövidebb is. Mennyire balga voltam, hogy csak a birodalomban csak a szűk, nacionalista elkötelezettségben tudtam gondolkodni.

Csoda, pontosabban csodálatos az, hogy a mindenható erő az embernek létében a legnagyobb kincset, az örömöt adta. Az örömöt, annak ezernyi formájában. (...) Földi évei alatt az ember valódi életfeladata egyedül az, hogy örömét kihasználja és megossza másokkal. Minden más kevésbé éri meg, és valójában nézve még csak nem is egoista. Csupáncsak bolond, semmi egyéb.

VÉGE A III. RÉSZNEK

Adolf Eichmann
1961. szeptember 6.

(Az utolsó oldalakat kihúztam. Ha úgy gondolják, hogy ezt vagy azt fel szeretnének használni belőle, nincs ellene kifogásom, nekem mindegy.)

IV. rész

A kézirat függelékei

1. függelék

Végrendelet

(áthúzva azon megjegyzéssel, hogy ez csak egy érvénytelen vázlat)

Halálom esetén a következőket kérem:

1. Azt szeretném, ha a holttestemet testvéreim Izraelből Linzbe, Felső-Ausztriába vinnék.
2. Ott égessék el.
3. Hamvaimat osszák hét részre.
4. 1/7 rész jusson a hamvakból szüleim sírjába, a linzi temetőbe.
5. 1/7 részét hamvaimnak szórják szét feleségem és fiaim házának kertjében Buenos Airesben.
6. A megmaradt 5/7 rész feleségemé, Veráé (született Liebl), továbbá Klaus, Horst, Dieter és Ricardo-Francisco nevű fiaimé, mindenkié egy hetedrész. Mindegyiküknek, ha valamikor majd befejezik földi életüket, tegyék bele azt koporsóikba.

Szolgálja nyugalmukat az, hogy ezt tudják, és vegye el esetleges félelmüket a haláltól.

Mert a halál nem rosszabb, mint a születés, hiszen ezer meg ezer élet vár még ránk.

Jeruzsálem, ezerkilencszázhatvanegy augusztus tizenötödike
(Feleségemmel való eljegyzésem 30. évfordulóján)

Adolf Eichmann

Testvéreim címei a következők:
Otto Eichmann, Linz, Bischofstrasse 3, Felső-Ausztria
Dr. Robert Eichmann, Linz, Bischofstrasse 3, Felső-Ausztria

Ezt a végrendeletet juttassák el feleségemnek, Verának (született Liebl) dr. Robert Eichmann úron (Linz) keresztül. Elnézést kérek azoktól a személyektől, akik ezzel fáradoznak, hogy halálom után is feladatot bízok rájuk.

2. függelék

P. Achenbach
nyug. lelkész
1961. szeptember 11.
Eichmann vádlottnak, e.i.sz. Izraelben

Bad Krozingen (Baden)
Hofstrasse 14

Egy izraeli tanulmányút alkalmával evangélikus plébánosok kértek engem Németországban arra, hogy kérdezzem meg dr. Servatiust, tehetnék-e önért valamit lelkipásztori teendők tekintetében. A Wechtenbruch államügyész úrral folytatott telefonbeszélgetés után nem kaptam többé hírt a dologról.

Egy Izraelben élő tiszteletestől hallottam, aki az ön linzi illetőségi községének hasonló kérés kapcsán vette fel a kapcsolatot dr. Servatiusszal, hogy ő sem hallott semmit az Izraelből történt elutazásomig. Ezért aztán nem tudom, hogy tudomást szerzett-e ön ezekről a tárgyalásokról.

Talán időközben már ön is kért lelkipásztori szolgálatot. Ez arra késztetett, hogy mégiscsak személyesen önnek írjak. Az Izraelben tett utam során jártam a tárgyalóteremben is, és végigkövettem egy tárgyalást. Később aztán a rádióban és a televízióban követtem a per további lefolyását.

Ahogy a tárgyalóteremben a vádat és a védelmet is hallgattam, és azt láttam, ahogyan ezt a nyilvánosság figyelte, lélekben az utolsó ítélet napjába, Isten bíráskodásának napjába képzeltem magam. Az ítélet napján azonban bűneinket az egész világ számára hallhatóan fogják feltárni. Akkor maga az ördög lesz a vádló. Mit fog akkor az ember válaszolni, ha nem Jézus lesz mellette védőként? Az ítélet napján minden addig oly titokzatos hirtelen teljesen nyilvánvalóvá válik Isten előtt. Isten bírói széke elől senki sem térhet ki. Ezért jó, ha az ember már ebben a világban megvallja bűneit, megbánja, és amennyire lehet, jóvá is teszi azokat. Szabadjon emlékeztetnem arra a dalversszakra, melyre még talán ön is emlékszik a konfirmációs tanórákról:

„Ha a vádló engem vádol, Jézus képviselt már engem,
Ha akár .... is mer, Jézus imádkozott értem,[132]
Hogy Megváltóm értem szól, ez nekem a bizalom."

Nem tartaná ebből a szempontból lehetségesnek, hogy az egész Isten előtti bűnösségének kérdésére a zsidók meggyilkolásával kapcsolatban a Biblia és az örökkévalóság fényében tekintsen? Megbízható forrásból tudom, hogy valaha jámbor fiatalember volt. Ha ez így van, fontos lenne megkérdeznie önmagát, hogy mely ponton állítódhatott át életének váltója olyan mértékben, hogy a Biblia ismeretének ellenére is a Harmadik Birodalom fanatizmusának rabjává válhatott. Ha az embernek az volt a szándéka, hogy a világ teljes zsidóságát kiirtja, akkor felettesei biztosan szolgálatkész eszközre találtak személyében.

Elgondolkodott-e már azon, hogy a távoli világban való megtalálása egyenesen Isten bíróságát, de ha esetleg sor kerülne bűnei beismerésére, akár Isten kegyelmét is jelenthetné? Az, hogy kész saját életének önkezűleg véget vetni, nem mentesíti önt Isten bírósága alól.

Úgy gondolom, hogy Izraelen kívül más nemzetnek nem volt joga ön után kutatni, és önt bíróság elé állítani, mert a zsidóké az a nemzet, mellyel szemben a németek akkora bűnt követtek el, amekkora még sohasem fordult elő ezen a világon. Isten mindig megkeres bennünket bűneinkért. A kettéosztott Berlinre és Németországra én úgy tekintek, mint Isten bíróságának büntetésére az Izrael ellen elkövetett bűneinkért.

Mivel önnek nemcsak a bírói ítélet kell Izraelben szembenéznie, hanem Isten bírói ítéletével is életével, cselekedeteivel és tetteivel kapcsolatosan, ezért egy mindenre kiterjedő beismerő vallomást kellene tennie összes bűnéről, Isten és az emberek előtt egyaránt. Már az Ótestamentumban is az állt, hogy aki bűneit beismerte, és Isten fényében megvallotta, az bocsánatot nyert. Hiszen átküldtek önnek egy Bibliát Izraelbe, hogy tanulmányozhassa. Ebben utánanézhet annak, amit Isten mond az ilyen súlyos bűnökről az embereknek. Csak remélni tudom, hogy hagyja magát megszólítani Isten és az ő szavai által.

Morális bűneit – amennyire láttam – nem tagadta: azonban megpróbálta őket kisebbíteni. Válaszaiban a lefektetett esküre támaszkodott. Minden eskünek, még akkor is, ha azt látszólag

Isten előtt is teszik le, megvannak a határai az isteni parancsolatokban és általánosságban szólva a humanitásban. Az eljárás lefolytatása során önnek a bírói testület és a vád részéről egy olyan mértékű humanitásban lehet része, melyet ilyen súlyú perek esetén alig lehetett még tapasztalni.

Ha én itt most azon fáradozom, hogy önt belsőleg egy kissé továbbsegítsem, akkor azt azon öröklét kapujában állva teszem, mely előtt most ön is áll. Egy világos beismerés és egy őszinte belső önvallomás önmaga és mindannyiunk számára arról a szörnyűségről, mely a zsidó néppel megtörtént, talán mégis hozzásegíthetné önt egyfajta megkönnyebbüléshez.

Ha nem tévedek, egyszer ön is hivatkozott Kantra, a filozófusra, pedig éppen Kant mondta azt nekünk, embereknek, hogy: „Az ember lelkiismerete Isten nagy beavatottja. Mindig Isten oldalán áll. Ő a nagy intő szó az ember keblében."

Az ember hallgatásra bírhatja lelkiismeretét, de egy napon úgyis eljön a szüksége annak, hogy vállalnia kell felelősségét. Egy nyílt, őszinte, mindenre kiterjedő beismerő vallomás az emberek előtt Istenhez is eljut a fenti világba. Egy ilyennek nemcsak önre, de a kettéosztott és most szintén Isten bírósága előtt álló német népre nézve is nem sejtett kihatásai lennének – Isten kegyelmének elnyerése szempontjából.

Engedje meg nekem, hogy emlékeztessem a Biblia egy-két szavára: „Ki Izraelt érinti, Isten szeme fényét érinti." Sch.2,12

A Biblia alapján a következő mondat nyert jelentőséget számomra: „Aki Izraelt szereti, az Istennel kéz a kézben munkálkodik."

Komoly dolog az, hogy mindannyiunk számára személyesen eljön a halál órája. Akkor meg kell jelennünk Isten bírói széke előtt. Elkerülhetetlenül ki leszünk szolgáltatva Istennek és az ő bírói ítéletének. Mindenkinek felteszik a kérdést, hogy mit követett el, és mit nem Isten kiválasztott népe, a zsidók ellen vagy egyéb más testvére ellen. Akkor már azonban nem változhat Isten bírósága kegyelemmé. Ez csak addig lehetséges, amíg a Földön vagyunk, tehát ha bűnbánatot gyakorolunk. A bűnbánat azonban azt jelenti, hogy úgy tekintünk magunkra, ahogy Isten tekint reánk.

Aki kegyelmet akar Isten előtt – aki Németországot szereti, és meg szeretné menteni a romlástól, az álljon be azok közé a sorba, akik bíráskodást kérnek maguk felett, és készek a bűnhődésre. Aki Istent szereti, és nem akarja tovább haragítani és szomorítani, az gondolja meg magát, és ismerje be bűnösségét, melynek kapcsán a megbocsátás kegyelmében lehet része, és akkor zsidó testvéreinknek hozzon szeretetet és jótétet, amíg még van erre időnk.

Legyen önnel a földi bírák és mennybéli bírónk kegyelme!

Paul Achenbach

(...)

Mellékletek

(tudományos apparátus)

Eichmann és a holokauszt

Minden diktatúra öröklétre rendezkedik be, abban a hitben, hogy bűnei soha ki nem derülnek. A nemzetiszocialista hatalom is féltve őrizte legnagyobb titkát – mi történik azokkal a zsidókkal, akik milliószámra kerültek a kezére 1939 után az elfoglalt lengyel és szovjet területeken, és akiket százezerszámra szállítottak oda Európa más részeiről. Az érintett hatóságok és személyek még az egymás közötti érintkezésben is sajátos fedőnyelvet használtak. Szinte sohasem írtak le vagy ejtettek ki olyan szavakat, hogy gyilkolás, megsemmisítés, pusztítás. Annál inkább használtak olyan kifejezéseket, mint „végső megoldás", „kitelepítés", „áttelepítés", „különleges eljárás", „speciális kezelés", „tisztogatás" stb. Azok a funkcionáriusok, akik tisztségük következtében bepillantást nyertek a történtekbe, tartózkodtak attól, hogy információikat megörökítsék. Alfred Rosenberget 1941. április 2-án egy vacsora utáni beszélgetés során Hitler beavatta keleti terveibe. Nyilván olyan elképzeléseket is megemlített, amelyekről Rosenberg csupán annyit jegyzett be a naplójába, hogy „... *ma* nem szándékozom leírni, de *soha* nem felejtem el".[1] Joseph Goebbels 1942. március 27-én szintén igen szűkszavú volt diáriumában a zsidókkal való elbánásról szólva: „Fölöttébb barbár és közelebbről nem leírandó módszert alkalmaznak, amely során a zsidókból nem sok marad."[2] Heinrich Himmler pedig egyik beszédében kijelentette, hogy „a titkot a sírba visszük".[3]

[1] Robert M. W. Kempner: Eichmann und Komplizen. Europa Verlag. Zürich–Stuttgart–Wien. 1961. 97. p.

[2] Joseph Goebbels: Tagebücher 1924–1945. Herausgegeben von Ralf Georg Reuth. Piper Verlag. München. 1999. Band 4. 1940–1942. 1776. p.

[3] Hans Buchheim: Befehl und Gehorsam. In: Anatomie des SS-Staates. Walter–Verlag, Olten und Freiburg. 1961. Band 1. 329. p.

A széles nyilvánosság előtt csupán egyetlen ember, Adolf Hitler szólhatott a zsidóság pusztulásáról. A vezér és kancellár 1939. január 30-án, a hatalomátvétel hatodik évfordulóján a Birodalmi Gyűlésben elmondott beszédében kijelentette: amennyiben a nemzetközi zsidó nagytőke még egyszer háborút robbant ki, ennek következménye „a zsidó faj megsemmisülése lesz Európában".[4]

Hitler a második világháború időszakában, 1942–1943-ban több rádióbeszédben és egyéb manifesztációban visszautalt próféciájára. Persze önmagukban ezek a megnyilatkozások nem jellemzik és bizonyítják Hitler helyét és jelentőségét az európai zsidóság végzetében. Szerepének meghatározását kétségkívül megnehezíti és bonyolítja, hogy nem került elő olyan kifejezetten tőle származó, közvetlenül az ő nevéhez köthető dokumentum, rendelet, utasítás, értekezleti megnyilatkozás, amelyben parancsot adott volna a zsidóság kiirtására. „Úgy látszik, hogy ilyen papír nincs, és valószínűleg nem is keletkezett. Hitler döntési mechanizmusát ismerve voltaképpen még az is kétséges, hogy egyáltalán volt-e olyan különleges pillanat az életében, amiben erről külön döntést hozott... Elvi döntésre ... vélhetően egyáltalán nem volt ... szükség, mert abban a sötét mélységben, amely Hitlerben az erkölcsiséget és a lelkiismeretet helyettesítette, ez a lehetőség régen benne lakott" – írja Ormos Mária.[5]

A közvetlen bizonyíték híján Hitler szerepének értelmezésében két alapvető szemléleti irányzat bontakozott ki. Az egyik, ún. intencionalista álláspont szerint Hitler már antiszemita-rasszista világnézetének kikristályosodása idején, de legkésőbb az 1920-as évek elejétől eleve oly módon szándékozott elpusztítani a zsidóságot, ahogyan ez végbement. A másik, funkcionalista vagy strukturális felfogás alapján a megsemmisítési program fokozatosan öltött testet, ahogyan azt a körülmények, elsősorban a háború biztosította kedvező feltételek lehetővé tették. Mindkét álláspont tartalmaz valós elemeket, de önmagában egyik sem ad teljes magyarázatot.

Hitler gondolkodásában valóban dominált egy erőteljesen

[4] Goebbels: i.m. 1648. p. 162. sz. jegyzet.

[5] Ormos Mária: Hitler. T-Twins Kiadó. (Bp.) 1993. 422. p.

rasszista indíttatású antiszemitizmus. Nem voltak idegenek tőle már az 1920-as évek elején sem a gyűlölet fűtötte gyilkos gondolatok. „A német katona abban a mértékben veszett el a haza részére, amilyenben a háború alatt ismét a marxista vezetők kezébe került. Tartották volna csak a háború kezdetén és a háború alatt ezt a tizenkét-tizenötezer népbolondítót mérges gázok alá, ... akkor a harctér milliós áldozatai sem lettek volna hiábavalók. Ellenkezőleg. Tizenkétezer bitangnak idejekorán való kiirtása egymillió tisztességes, értékes német életet mentett volna meg a jövő számára"[6] – írta 1924-ben.

A nemzetiszocialista hatalom zsidóságpolitikája azonban nem vezethető vissza kizárólag Hitler személyes nézeteire. Ehhez szükség volt arra is, hogy ezek a nézetek befogadásra, sőt támogatásra találjanak a német társadalom jelentős rétegeiben, sőt mi több, a megvalósításukban való cselekvő részvételre felkészítő szellemi környezetre volt szükség, ami nem egyik napról a másikra alakult ki, s formálódása bizonyosan nem 1933. január 30. után kezdődött.

A modern, nem vallási, hanem faji antiszemitizmus kezdetei az 1870–1880-as évekre nyúlnak vissza Németországban is. Ez idő tájt formálódtak az irányzat fő követelései: a jogi emancipáció visszavétele, társadalmi elkülönülés, bizonyos foglalkozások tilalma, a keleti zsidók bevándorlásának megszüntetése és más, fajvédelmi jellegű törvények. Az antiszemita-rasszista teoretikusok, publicisták, politikusok szerint ily módon lehet kikényszeríteni a zsidókérdés megoldásának tekintett kivándorlást. Az antiszemitizmus mellett terjedőben volt a szociáldarwinizmus, amely Helmut Krausnick német történész szerint „a nemzetiszocialista kiirtási politika második fő szellemi előfeltételének tekinthető".[7]

A holokauszt túlságosan megszemélyesített, kizárólag Hitler szándékaira összpontosító magyarázata degradálja még további fontos tényezők jelentőségét. A zsidóüldözésben a nemzetiszocialista párton és a hozzá kapcsolódó testületeken, szervezeteken

[6] Hitler Adolf: Harcom (Mein Kampf). Centrum Kiadóvállalat. Bp. 1944. 9. kiadás. 469. p.

[7] Helmut Krausnick: Judenverfolgung. In: Anatomie des SS-Staates. Band II. 293. p.

kívül nélkülözhetetlen mozzanat a nem náci katonai, hivatali és gazdasági elit közreműködése. Úgyszintén erőteljesen érvényesült, különösen a „Machtergreifung"-ot (hatalomátvételt) követő években az alulról jövő nyomás, különösen az SA tömegei, a Hitler-Jugend és más szervezetek aktivistái részéről.[8]

1933. január 30., a Hitler-kormány megalakulása után a faji antiszemitizmus propaganda- és manipulációs eszközből a hivatalos állami politika szintjére emelkedett. Átültetése a gyakorlatba szakaszosan ment végbe, miközben céljai és módszerei is változtak az új feltételeknek megfelelően. S ennyiben indokolt a strukturalista szempontok alkalmazása is, hiszen a holokauszt egy többtényezős, éveken át tartó folyamat végkifejlete. Ehhez Hitler és birodalma primus movens alapvető és kezdeményező szerepén kívül hozzájárult a világ többi országának tétlensége, közömbössége. Lengyelország és a Szovjetunió sokmilliós zsidó lakossága szinte egyáltalán nem kapott tájékoztatást a Harmadik Birodalom antiszemita politikájáról. Nagy-Britannia nem volt hajlandó megnyitni Palesztinát, az Egyesült Államok sem növelte a bevándorlás lehetőségét, sőt, hatóságai még a kvóták kihasználását is akadályozták.

Az általános közönyt és passzivitást mi sem bizonyította jobban a fenyegetett zsidóság és a kárörvendő nácik számára, mint az 1938. júliusi eviani konferencia teljes csődje. A kies svájci városkában azért gyűltek össze 32 ország képviselői, hogy megtanácskozzák, államaik milyen mértékben hajlandók közreműködni a zsidók befogadásában. Ekkor még csupán a néhány százezres németországi és ausztriai, illetve ez időben már „ostmarki" izraelita populációról volt szó, és nem a sokmilliós kelet-európai tömegről. Mégis, a delegátusok sorra úgy nyilatkoztak, hogy országaikra, beleértve a tengerentúli területeiket, gyarmataikat, már ki kell tenniök a „Megtelt!" táblát, be már senki sem fér... Elhangzottak kifejezetten antiszemita ízű elhárító kommentárok is. Így az ausztrál képviselő arra hivatkozott, hogy bár kontinens nagyságú országában lenne hely bőven, de eddig a faji problémát nem ismerték, és nem is kívánják importálni.

[8] Ian Kershaw: The Nazi Dictatorship. Problems and Perspectives of Interpretation. Edward Arnold. London. 1985. 92. és köv. p.

Egy amerikai újságíró szerint a konferenciára delegátust küldő kormányok egyetlen tette az volt, hogy a zsidó menekülők orra előtt becsapták az ajtót...[9]

Holott a német zsidóságpolitikában 1933–1939/1941-ig előtérben állott a kivándorlás, illetve a kiűzés, ily módon kívánták a Nagynémet Birodalmat „zsidómentessé" tenni. A zsidótörvényeknek és az erőszakos cselekményeknek, így az 1938. novemberi „kristályéjszakai" össznémetországi pogromszerű jelenségeknek a zsidóság állandó rettegésben tartásán és nyomorúságba süllyesztésén kívül az volt a célja, hogy a zsidókat rádöbbentsék, ha még addig nem tudták volna, nincs maradásuk és jövőjük hazájukban.

A náci zsidópolitika mind erőszakosabbá válásához hozzájárult az a körülmény, hogy az Anschluss után a Nagynémet Birodalom zsidó polgárainak körülbelül félmilliós lélekszáma több mint kétszázezer fővel gyarapodott. A kényszeremigrációhoz persze célországot is szükséges lett volna találni, különösen Evian után. A leginkább emlegetett terület, már az 1930-as évek végén, Madagaszkár szigete – ez időben francia gyarmat – volt. A tervet a lengyel zsidók kitelepítésére 1937-ben a lengyel kormány is szorgalmazta. Francia–lengyel tárgyalások folytak az ügyben, sőt közös bizottságot is küldtek a helyszínre a lehetőségek felmérése végett. Kiderült, hogy legfeljebb néhány tízezer főről lehet szó, ha egyáltalán bárki is hajlandó lenne vállalkozni az áttelepedésre. Német részről persze 1940-ben, amikor Franciaország veresége és a compiegne-i fegyverszünet után „felmelegítették" az elképzelést, nem önkéntes kivándorlásra gondoltak. A „területi végső megoldás" azonban 1940 őszén megrekedt a tervezgetés és alkalmi megbeszélések stádiumában. Nagy-Britannia ugyanis elszántan folytatta a háborút, és ez eleve lehetetlenné tette bármiféle, csak tengeri úton lehetséges kitelepítés megvalósítását..

Persze az is kétséges, hogy maga Hitler, bár nem utasította el eleve a Madagaszkár-tervet, mennyire lett volna hajlandó meg-

[9] Enzyklopädie des Holocaust. Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden. Hauptherausgeber Israel Gutman. Piper Verlag. München. 1998. Band 1. 426. p.

adni a hozzájárulását, amennyiben a megvalósításra egyáltalán lehetőség nyílott volna. Hiszen személyében „tragikus módon a népies-nemzetiszocialista antiszemitizmus legszélsőségesebb irányzatának küldetéstudattal felvértezett képviselője emelkedett karizmatikus vezérré... A hagyományos német nemzeti vezető elitek pedig erkölcsileg olyan gyengék voltak, hogy nem bizonyultak képesnek arra, hogy ... kijelöljék saját antiszemitizmusuk érvényesítésének határait. Így a miniszteriális bürokrácia elmulasztotta, hogy a saját maga által deklarált programot, miszerint »a kivándorlás a zsidópolitika legfontosabb célja«, kötelező normává tegye" – írta Norbert Kampe német történész.[10]

1939 szeptembere után, a második világháború kirobbanásával és fejleményeivel szoros összefüggésben alapvetően megváltozott Hitler magatartása és ezzel a náci zsidópolitika is. A vezér és kancellár gondolkodásában mindig is ott lappangott a zsidóság kiirtásának vágya. Uralma első éveiben azonban belpolitikai és nemzetközi okokból nem rendelkezett teljes cselekvési szabadsággal. Végtére is magát Németországot nem változtathatta egy óriási mészárszékké. Az eutanázia-program megvalósítása során az életképtelennek nyilvánított és a „faji higiéniát veszélyeztető"-nek bélyegzett személyeket német területen berendezett hat ún. T-intézetben megölték. A titoktartás ellenére a módszeres gyilkolás híre 1940-ben kiszivárgott és elterjedt. Ez nagy felháborodást és különösen az egyházak részéről nyílt tiltakozást váltott ki. Hitler, aki sokat adott arra, hogy hazai földön megőrizze makulátlan imázsát, 1941 szeptemberében kénytelen volt az eljárást hivatalosan beszüntetni, miután több mint 70 ezer ember áldozatul esett.

A hatalmas keleti területeken azonban úgy ítélte, teljesen szabad kezet kap *bármiféle* terv megvalósítására. A Szovjetunió elleni hadjáratot eleve eszmeileg is motivált hódító és megsemmisítő háborúnak tervezte. Céljai közé tartozott – Andreas Hillgruber német történész megfogalmazása szerint – „a »zsidó–bolsevista« vezető réteg kiirtása, együtt állítólagos biológiai gyökerével, a sokmilliós közép-kelet-európai zsidósággal".[11]

A zsidóság megsemmisítésének koncepciója Hitler legsajátabb elképzelése volt. A náci államban oly mértékben érvényesült a vezéri hatalom, a Führergewalt, hogy ha senki más, de ő előállhatott egy ilyen nagyszabású gyilkos tervvel. Továbbá csakis ő, aki a saját kezében egyesítette a párt, az állam és a fegyveres erők legteljesebb vezetését, adhatott legitimációt – amint erre utaltunk – a belső körökben is álcázott programnak. „Mindazok, akik részt vettek a megvalósításában, nagyon jól tudták, hogy államtitokról van szó, amelyet nyilvánosan soha nem lehet feltárni. Megértették, miért nincs Hitler által aláírt parancs. Hitler utalásai »profetikus beszédére« (az 1939. január 30-i szónoklatról van szó – S. P.) elegendőnek bizonyultak arra, hogy meggyőzzék őket, ... Hitler parancsait hajtják végre."[12]

1941-re már teljesen kialakult azon apparátus, amely felkészült a „végső megoldás" kivitelezésére, és alkalmasnak bizonyult arra, hogy a legextrémebb fantazmagóriát iszonyatos valósággá tegye. Hiszen a végső borzalomban talán az volt a legdöbbenetesebb, hogy amíg közvetlenül meg nem tapasztalta, addig senki sem akarta elhinni, hogy ilyesmi egyáltalán létezhet...

Az európai zsidóság megsemmisítésének alapvető instrumentáriumát az SS és a kötelékébe tartozó rendőri szervek és más fegyveres testületek képezték.

Az SS (Schutzstaffel, védőosztag) 1925-ben mint Adolf Hitler személyes testőrsége jött létre. A hagyományos őrszolgálaton túlmenően azonban teendői mindinkább bővültek, és feladatává vált a náci párt ellenségeinek felderítése és felszámolása. Az SS szervezetében alapvető fordulatot jelentett Heinrich Himmler kinevezése 1929 januárjában az SS birodalmi vezetőjévé (Reichsführer SS). Himmler a vezetése alá rendelt organizációt a középkori lovagrendekhez hasonló elitté kívánta fejleszteni,

[10] Norbert Kampe: „Endlösung" durch Auswanderung? Zu den widersprüchlichen Zielvorstellungen antisemitischer Politik bis 1941. In: Der Zweite Weltkrieg. Analysen, Grundzüge, Forschungsbilanz. Herausgegeben von Wolfgang Michalka. Seehammer Verlag. Weyarn. 1997. 840. p.

[11] Andreas Hillgruber: Die „Endlösung" und das deutsche Ostimperium als Kernstück des rassenideologischen Programms des Nationalsozialismus. In: Hitler, Deutschland und die Mächte. Materialien zur Aussenpolitik des Dritten Reiches. Hrsg.: Manfred Funke. Athäneum–Droste Taschenbücher Geschichte. Düsseldorf. 1978. 101.p.

[12] Alan Bullock: Hitler and Stalin. Parallel Lives. Harpercollins Publishers. London. 1991. 844. p.

Pályakezdése szerény volt, személye 1934-ig még az SS-ben is észrevétlen maradt. Pedig már több mint két éve, 1932 áprilisától a náci párt és az SS tagja volt, igaz, a birodalomhoz képest másodrendűnek számító Ausztriában. Eichmann mind ez ideig elégedetlen volt az életével. Családja megélhetési okokból 1915-ben, amikor ő kilencedik életévét töltötte be, szülővárosából, a Rajna-vidéki Solingenből átköltözött Linzbe. Helyzetük itt sem javult meg lényegesen, mert Eichmann anyagi okokból nem fejezhette be a műszaki főiskolát. Ügynöknek szegődött el egy elektromosipari, majd egy olajipari céghez. Ő is az emberek azon rétegéhez tartozott, akik stabil egzisztencia nélkül ődöngtek, s valami szilárd pontot, valamilyen közösséget keresett. Nacionalista-antiszemita társadalmi környezetbe került. Különösen megragadta figyelmét egy fegyelmezetten, énekelve felvonuló nemzetiszocialista csapat. „Úgy éreztem, hogy a dalokból valami a vérembe áramlik. »Másképpen« menetéltek, mint a köztársasági Schutzbund, »másképpen« énekeltek ..."[16]

Eichmann megtalálta politikai és szellemi otthonát. 1934 elején már Németországban, a dachaui koncentrációs táborban működő SS-kiképzőiskola hallgatója, s még ez évben megtalálja helyét a Biztonsági Szolgálatnál. Első beosztása, a szabadkőműves kartotékok, pecsétek és hasonló relikviák rendezése nem elégítette ki. Ezért örömmel fogadta, hogy áthelyezték az SD belföldi felderítő II.112 jelzetű zsidóügyi osztályára. Eichmann nem volt ostoba, egy későbbi évekből származó szolgálati jellemzése szerint „egészséges értelem, átlagon felüli felfogóképesség, erős, szilárd akarat" jellemezte. Világnézetét illetően pedig rögzítették, hogy „meggyőződéses nemzetiszocialista".[17]

Az SD zsidóügyi referatúrájának új munkatársa úgy vélte, hogy a párt és az SS antiszemitizmusában túltengenek az emocionális mozzanatok, s ezekhez ő semmit sem tud hozzátenni. Nagyon gyér viszont a zsidóságra mint vallási közösségre vonatkozó konkrét ismeret. Ezért módszeresen tanulmányozni kezdte az izraelita vallást, a hitközségeket és más szervezeteket, valamint külön stúdiumként foglalkozott a cionizmussal. Valamelyest elsajátította a héber és a jiddis nyelveket is, persze távolról sem olyan szinten, ahogyan ezzel – különösen zsidók előtt – előszeretettel dicsekedett. Eichmann megtalálta szerepkörét. Ő lett az SD és az SS első számú zsidószakértője, ő szolgáltatta azokat a tényeket és adatokat, amelyekre zsidóellenes politikát építeni lehetett, amelyek módot nyújtottak arra, hogy vaktában való vagdalkozás helyett ott találják el a zsidóságot, ahol az valóban fájdalmas. Ebben az összefüggésben lehet értelmezni Eichmann azon állítását, hogy ő nem volt antiszemita. Valójában az ő antiszemitizmusa, ahogyan későbbi tevékenysége egyértelműen bizonyítja, mást jelentett, mint például egy SA-legény vagy egy SS-katona zabolátlan, túlfűtött gyűlölködése. Eichmann a sokkal veszélyesebb, a hidegfejű, gondosan előkészített intézkedésekben és a jól, igazi német alapossággal megszervezett nagyszabású akciókban kifejeződő antiszemitizmust jelenítette meg.

Hatékonyságát, organizációs és tárgyalóképességét bebizonyította a náci zsidópolitika kivándorlást/kiűzést szorgalmazó, 1938-1939-ig tartó első szakaszában. Eichmann az Anschluss után Bécsben kapta – éppen zsidóságismerete alapján – első önálló megbízatását. Az egykori császárvárosban létrehozta a Zsidó Kivándorlás Központi Hivatalát. Különleges módszere az volt, amelyet később általánosan alkalmazott, éppen a felekezeti élet működésének ismerete alapján, hogy igyekezett a náci zsidópolitika szolgálatába állítani a zsidó intézményeket, közösségi szerveket, vagy éppen szorgalmazta ilyenek, például a zsidótanácsok létrehozását. „Eichmann úgy érezte, megtalálta a módját, hogy miként kell eljárni a zsidókkal: először kirobbantani, szabadjára engedni a zabolátlan fosztogatást és kegyetlenkedést, ... aztán felszólítani vezetőiket, hogy működjenek együtt a hatóságokkal a »további megpróbáltatások enyhítése érdekében«... Ráadásul elősegítette, hogy a borzalmak megszűnjenek, ha csupán egy időre is... Így rakta le Eichmann Bécsben annak a rendszernek az alapjait, amelyet később az egész megszállt Európában továbbfejlesztettek és tökéletesítettek; azt ugyanis, hogy magukat a zsidóság képviselőit használták fel akaratlan eszközöknek" – összegezte az Eichmann-perben előterjesztett

[16] Ich, Adolf Eichmann. Ein historischer Zeugenbericht. Herausgegeben von Dr. Rudolf Aschenauer. Druffel Verlag. Leoni. 1980. 67. p.

[17] Kempner: i.m. 27. p.

dokumentumok egyik fontos tanulságát Gideon Hausner főügyész.[18]

A második világháború kitörése, Lengyelország elfoglalása, majd a Szovjetunió megtámadása és jelentős területeinek megszállása után, amint erre utaltunk, változás következett be a nemzetiszocialista birodalom zsidóságpolitikájában, és egyúttal Eichmann helyzetében és feladataiban. 1941. július 31-én Hermann Göring a következő írásbeli utasítást adta Reinhard Heydrichnek: „Kiegészítésül ahhoz a feladathoz, amelyet az 1939. január 24-én kelt rendelet bízott önre, vagyis a zsidókérdés megoldását emigráció vagy kitelepítés útján ... ezennel megbízom önt, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket ... a zsidókérdés totális megoldására Európa német befolyási övezetében..."[19]

Az utasítás egyértelműen a zsidóság teljes elpusztítását írta elő. Eichmann-nak e tekintetben nem lehettek kétségei. „Valamikor 1941–1942 fordulóján ... Heydrich szóbelileg közölte velem, hogy a Führer megparancsolta a zsidó ellenség fizikai megsemmisítését" – írta Eichmann 1959-ben, még elfogatása előtt Argentínában papírra vetett memoárjában.[20] Reá hárult az a teendő, hogy mint az RSHA IV–B–4 zsidóügyi referatúrájának vezetője, összeurópai méretekben megszervezze a vezéri utasítás maradéktalan teljesítését. Hivatala vált a „végső megoldás" főhadiszállásává, ő maga pedig birodalmi teljhatalmú biztosává, ha nem is kapott ilyen titulust. Ő tárgyalta meg 1941 nyarán Rudolf Höss-szel, Auschwitz parancsnokával a gyilkolási technika részleteit. Majd ő irányította a kontinens német hatalmi övezetében a zsidók összegyűjtését és deportálását. Rendszeresen látogatta a haláltáborokat, hogy mindig „képben" legyen a módszereket, különösen a gázosítást illetően. Mindenütt ott voltak a megbízottai. Németországban minden fontosabb rendőrparancsnokságon tevékenykedett egy zsidóügyi „specialista", aki közvetlenül Eichmanntól kapta az utasításokat. A megszállt országokban a német közigazgatás rendőri részlegeihez telepítette megbízottait. A német szövetségi rendszerhez tartozó országokban a német követségekhez delegálta a zsidóügyi tanácsadókat. Személyesen csak Magyarországon jelent meg a német megszállás után, elsősorban azért, hogy a helyszínen biztosítsa a zavartalan együttműködést a magyar hatóságokkal. Ezt sikerült is megvalósítania, elsősorban oly módon, hogy Endre Lászlót és Baky Lászlót államtitkári minőségben beépítette a belügyminisztériumba. „Bakynak volt alárendelve a végrehajtó apparátus, a rendőrség és a kiváló magyar csendőrség, Endréhez tartozott a rendeleti rész. Ily módon létrejöttek a feltételek annak a parancsnak a teljesítéséhez, amelyet Magyarországra vonatkozólag kaptam, ti. azt, hogy a zsidókat villámszerű gyorsasággal távolítsam el Magyarországról."[21] A több mint 400 ezer vidéki zsidó deportálása és jelentős többségük elgázosítása 1944. május 15. és július 9. között valóban a tömeggyilkosság páratlan csúcsteljesítménye volt még a náci világban is.

A holokauszt áldozatainak száma hozzávetőleg 5,5–5,8 millió között becsülhető. Eichmann, akár a jelen kötetben foglalt, 1961-ben írott, akár a már fentebb idézett, 1959-ben keletkezett emlékiratai egyértelműen és kétségbevonhatatlanul bizonyítják, hogy a hitleri „végső megoldás" valóban megtörtént. A holokauszt tagadóit, az ún. „Auschwitz-hazugság"-ot emlegetőket a leghitelesebb koronatanú cáfolja.

Nemkülönben vitathatatlan – Eichmann vallomása alapján is – a holokauszt egyedisége a genocídiumok, népirtások között. Egyrészt még sohasem fordult elő a történelemben, hogy egy állam a hivatalos politikájává tette volna, és minden technikai eszközt latba vetett volna egy Közép- és Közép-Kelet-Európában vallási, Kelet-Európában vallási és nemzetiségi alapon kipécézett népcsoport totális, korra és nemre való tekintet nélkül, minden egyedének meggyilkolására. A zsidóság teljes megsemmisítésének vezérlő motívuma a fajelmélet volt, tehát egy ideológiai motívum. A „végső megoldás" programja, s ez szintén az

[18] Gideon Hausner: Ítélet Jeruzsálemben. Az Eichmann-per története. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1984. 63. p.

[19] Luczy S. Dawidowicz: The War Against The Jews 1933–1945. Bantam Books. Toronto stb. 1975. 174. p.

[20] Ich, Adolf Eichmann ... 177. p.

[21] Ich, Adolf Eichmann ... 334. p.

egyediséget bizonyítja, abszolút elsőbbséget élvezett minden egyéb, gazdasági vagy katonai megfontoláshoz képest. Joggal mutatott rá arra Hannah Arendt filozófus, hogy a holokauszt egy újfajta bűnt jelent, bűnt az egész emberiség ellen, „magának az emberiségnek a természete ellen".[22]

[22] Hannah Arendt: Eichmann in Jerusalem. The Viking Press. New York. 1963.

Jegyzetek

1 1939. október 26-án létrejött közigazgatási egység, amelyhez azok a lengyel területek tartoztak, amely német megszállás alá került, de nem kebelezték be a birodalomba. Fővárosa Krakkó, amely a főkormányzó, Hans Frank (1900–1946) székhelye.
2 Herschell Grynszpan lengyel zsidó fiatalember 1938. november 7-én halálos kimenetelű merényletet követett el Ernst von Rath, a párizsi német nagykövetség harmadik titkára ellen. A november 9-ről 10-re virradó éjszakán egész Németországban a náci párt felbujtására a „népharag megnyilvánulása" gyanánt a városokban felgyújtották a zsinagógákat.
3 Ismerd meg önmagad (görög).
4 borfajta
5 Homérosz Odüsszeia című eposzának VIII. énekében szereplő mitikus nép.
6 1919. június 28-án a versailles-i pálota tükörtermében írták alá az I. világháborút lezáró német békeszerződést.
7 A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt hivatalos napilapja 1920–1945 között.
8 SA (Sturmabfeilung) rohamosztag: a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt paramilitáris fegyveres szervezete; SS (Schutzstoffel): védőosztag Hitler személyes testőrségeként alakult, majd fokozatosan a birodalom erőszakapparátusává fejlődött, amely saját hadsereggel is rendelkezett.
9 Biztonsági Szolgálat Főhivatala (SD Hauptamt), az SD irányító szerve 1939-ig.
10 Utasellátó jellegű pályaudvari söntéshálózat.
11 Biztonsági Szolgálat (Sicherheitsdienst, SD), 1931-ben jön létre, Reinhard Heydrich vezetésével. 1932-től az SS titkosszolgálata gyanánt működik. 1934 szeptemberében Heydrich vezetésével létrejön a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) az SD és a Gestapo egyesítésével. Az RSHA-n belül működött a belföldi SD (SD-Inland) mint III.

hivatal, a külföldi SD (SD-Ausland) mint VI. hivatal és a kutatás mint VII. hivatal.

12 1934. augusztus 2-án Hindenburg birodalmi elnök halála napján a német hadsereget felesketik személy szerint Adolf Hitlerre. Az SS újoncait különleges esküvel kötelezik, amely szintén magában foglalta a feltétlen engedelmességet Hitlernek és az általa kinevezett elöljáróknak, valamint a titoktartás különlegesen szigorú kötelezettségét.

13 Általános SS, magában foglalja az SS mindazon tagjait, akik nem tartoznak valamilyen különleges, fegyveres SS-alakulat, például a Waffen-SS kötelékébe.

14 1935–1936-ban Hitler több lépésben hatályon kívül helyezte a versailles-i békeszerződés katonai korlátozó pontjait.

15 törzsőrmester (német)

16 főtörzsőrmester (német)

17 Lásd a 9. sz. jegyzetet.

18 Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei: Nemzetiszocialista Német Munkáspárt

19 Az első Csehszlovák Köztársaság 1918–1939 között állott fenn.

20 1956. október 29-én az izraeli csapatok megtámadták Egyiptomot. Október 31-én brit és francia repülőgépek egyiptomi repülőtereket bombáztak.

21 A náci terminológiában „Kampfzeit"-nak a harc időszakában nevezték a párt történetének 1933. január 30-ig, Hitler kancellárrá történő kinevezéséig tartó időszakát.

22 osztrák szabadkőműves páholy

23 osztrák szabadkőműves páholy

24 ezer (német)

25 Az SS Faji és Áttelepítési Főhivatala (Rasse und Siedlungshauptant, RUSHA) 1931-ben alakul, 1935-től önálló főhivatal. Feladatai: fajkutatás, az SS-tagok árjaságának vizsgálata, SS-tagok letelepítése elfoglalt mezőgazdasági területekre, faji oktatás.

26 Geheime Staatspolizei, titkos államrendőrség, politikai rendőrség Németországban a nemzetiszocialista uralom időszakában.

27 Az Egyesült Államokban 1933. április 1-jén Abraham Coralnik zsidó újságíró kezdeményezésére megalakult a Zsidó Jogok Megvédésének Amerikai Ligája nevű szervezet. Ennek vezetését Samuel Untermeyr vette át. ő új nevet is adott a mozgalomnak: Emberi Jogok Vallásfeletti Antináci Ligája.

28 Az 1935 utáni zsidótörvények megfosztották a zsidókat a német állampolgárságtól, és tiltotta a zsidók és nem zsidók házasságát. A birodalmi állampolgársági törvény végrehajtásával 1935. november és 1943. július között 13 rendeletet adtak ki, amelyek fokozatosan kizárták a zsidókat a közélet minden területéről.

29 Lásd a 27. sz. jegyzetet.

30 Propagandaminisztérium (Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda, népfelvilágosítási és propagandaminisztérium). 1933–1945 között működött Joseph Goebbels vezetésével. Hatáskörzetébe tartozott a tagelosztási politika vezetésén kívül a kultúrélet minden ágazatának és szintjének irányítása is.

31 Deutsches Nachrichtenbüro: Német Hírszolgálati Iroda, a hivatalos német hírügynökség.

32 Secret Service (angol) és 2-eme Bureau (francia) titkosszolgálat 2. iroda: a brit, illetve francia titkosszolgálat publicisztikai megnevezése.

33 Lásd a 31. sz. jegyzetet.

34 Német nemzetiszocialista hetilap 1923–1945 között, jellegzetessége a különösen erőteljes pornográf, antiszemita uszítás volt.

35 1938. július 6–14. között a franciaországi Evianban megrendezett tanácskozás, amely Franklin D. Roosevelt amerikai elnök javaslatára arról tárgyalt, hogyan lehetne megkönnyíteni a zsidók kivándorlását Németországból és Ausztriából. Az értekezlet semmiféle eredményt nem hozott.

36 Az ifjúság nevelésének klíringje: a Németországból kivándorolni szándékozó zsidóktól követelték az „iskoláztatási kiadások" megtérítését.

37 Az európai zsidóság Madagaszkár szigetére való kitelepítésének terve. 1937-ben a francia kormány engedélyével lengyel hivatalos bizottság vizsgálta, vajon alkalmas-e a sziget az említett célra. A németek is többször foglalkoztak a tervvel, amely 1940-ben került le véglegesen a napirendről. A zsidó képviseleten mindvégig elutasították az elképzelést.

38 Lásd a személyi adattárban a Bürckel címszót.

39 jó (spanyol)

40 Lásd a 2. sz. jegyzetet.

41 Cionista fiatalok előkészítő ipari vagy mezőgazdasági kollektívája a Palesztinában való fizikai munkára (héber).

42 Hitler 1939. január 30-án a birodalmi gyűlésben elmondott beszédében pusztulással fenyegette meg az európai zsidóságot egy újabb háború kirobbanása esetén

43 Cion bölcseinek jegyzőkönyvei: az 1897-ben Baselben megtartott első cionista kongresszus megbeszéléseiről készült állítólagos beszámoló, amely 1905-ben először oroszul jelent meg. A „jegyzőkönyv" hamisítvány, amelyet a cári titkosrendőrség készített.

44 Lásd a 11. sz. jegyzetet.

45 Légierő, 1935-től a német fegyveres erők harmadik haderőneme (német).

46 Willy Messerschmitt német repülőgéptervező és gyáros által tervezett vadászrepülőtípusok.
47 (Terezin) Északnyugat-csehszlovákiai város. A németek itt egy kirakat célzatú „mintagettót", valójában koncentrációs tábort rendeztek be, amelyet 1944 júliusában bemutattak a Nemzetközi Vöröskereszt küldöttségének. A manőver célja az volt, hogy cáfolják a haláltáborokról terjedő híreket.
48 Az SS, a Biztonsági Szolgálat és a Biztonsági Rendőrség tagjaiból összeállított mozgó egységek, amelyeket a németek által elfoglalt területeken alkalmaztak tömeges terror és kivégzések céljára.
49 Központi Birodalmi Zsidó Kivándorlási Hivatal (Reichszentrale für Jüdische Auswanderung): 1939. január 30-án alakul Heydrich irányításával, ügyvezetője Heinrich Müller, a Gestapo főnöke. 1939 októberétől a gyakorlati tevékenységét Adolf Eichmann vezette. A kivándorlás a háborús események folytán 1939 végén megrekedt, napirendre került a „végső megoldás".
50 1936-ban Hermann Göringet Hitler kinevezte a 4 éves terv teljhatalmú birodalmi biztosának a fegyverkezési és hadigazdálkodási program irányítására.
51 Lásd a 44. sz. jegyzetet.
52 Gau (körzet): a náci párt adminisztratív területi egysége, az 1942-ben a 42 Gaut egyúttal birodalmi védelmi körzetté nyilvánították. A Gau vezetője a Gauleiter.
53 A Cseh–Morva Protektorátus 1939. március 16-án jött létre, mint a birodalomhoz csatolt terület. Cseh- és Morvaországot foglalta magába. Formailag önálló kormánnyal rendelkezett, de gyakorlatilag a német „véderők" és helyettese irányította. Csupán az itt élő németek voltak birodalmi állampolgárok.
54 1940. június 22-én a compiegne-i erdő egy tisztásán felállított vasúti kocsikon aláírják a német–francia fegyverszüneti egyezményt. Az aktusra – Hitler rendeletére – pontosan ugyanott kerül sor, ahol 1918. november 11-én aláírták az I. világháborút lezáró fegyverszüneti egyezményt.
55 Ribbentrop német külügyminiszter és Molotov szovjet külügyi népbiztos 1939. augusztus 23-án Moszkvában írja alá a szovjet–német megnemtámadási egyezményt és a lengyel-balti térség felosztásáról szóló titkos szerződést.
56 „Honvédők" (német): osztrák jobboldali paramilitáris szervezet.
57 bajor
58 Más néven Wartheland: a németek által megszállt Lengyelország azon részeiből 1939 októberében létrehozott közigazgatási terület, amelyeket a birodalomhoz csatoltak. 43 942 km^2 területével ez volt a birodalom legnagyobb igazgatási körzete. Központja Posen (Poznan).
59 major, nyaraló (spanyol)

60 1941. december 11-én Németország és Olaszország hadat üzen az Egyesült Államoknak.
61 1944. július 20-án Claus von Stauffenberg ezredes a kelet-poroszországi főhadiszálláson sikertelen bombamerényletet követ el Hitler ellen.
62 A brit, az amerikai és a szovjet külügyminiszterek 1943. októberi moszkvai értekezletén határozatot fogadtak el a háborús bűnösök felelősségre vonásáról.
63 United Nations Organisation: Egyesült Nemzetek Szervezete.
64 A Führer kancelláriája: Führerkanzlei. Hitlernek mint az NSDAP vezérének a kancelláriája, vezetője Philip Bouhler (lásd személyi adattárban).
65 Kriminalpolizei: bűnügyi rendőrség. 1939-től a Birodalmi Biztonsági Főhivatal V. hivatala.
66 Ordnungspolizei: közrendészet. 1936-ban a városi rendfenntartó rendőrségből és a falvakban illetékes csendőrségből alakult. Jellegzetes egyenruhája miatt közkeletűen „zöld rendőrségnek" is nevezték. Az SS közrendészeti főhivatala (Hauptamt Ordnungspolizei) irányította.
67 Hart keményet, weich puhát, tutyimutyit jelent.
68 Eichmann–Weichmann: szójáték, Weichmann puhányt jelent.
69 Lódz
70 1941. július 17-én hozták létre Alfred Rosenberg vezetésével a megszállt keleti területek birodalmi minisztériumát az elfoglalt szovjet területek polgári igazgatására.
71 1942. január 20-án Reinhard Heydrich a Berlin melletti Wannsee elővárosban megrendezett konferencián körvonalazza az európai zsidóság haláltáborokba való deportálásának tervét az érintett birodalmi hatóságok és szervek magas rangú képviselői előtt.
72 The Final Solution, Valentine Mitchell, London 1953. (Német kiadására 1956-ban került sor Die Endlösung címmel.)
73 Argentína 1945. március 27-én üzent hadat Németországnak és Japánnak.
74 A német római katolikus püspöki kar Fulda városában tartotta rendszeres konferenciáit.
75 A német birodalmi zsidó szervezetek által vezetett számla, amely a kiadásaik fedezésére szolgált. Ebből fedezték a deportálás költségeit is. A számlát a zsidóktól elkobzott pénzösszegekből töltötték fel.
76 Lásd 28. sz. jegyzetet.
77 Értelmetlen. Valószínűleg elírás történt a kézírás gépírásba való átvezetésénél.
78 Lásd a személyi adattárban a Beger címszót.

79 Reinhard Heydrich 1942. június 4-én belehalt egy bombamerénylet következtében elszenvedett sérüléseibe. A németek bosszúból szeptember 1-jéig 1344 személyt halálra ítéltek. 1942. június 10-én a Prágától 15 kilométerre lévő Lidice falu összes férfilakosát, 192 főt és 71 nőlakosát a németek megölték, a falut teljesen lerombolták.
80 Felsőbb hatalom váratlan beavatkozása, amely egy ügyben kedvező fordulatot eredményez (latin).
81 1943. október 6-án Himmler beszédet mondott a birodalmi vezetők (Reichsleiterek) és körzetvezetők (Gauleiterek) poseni (poznani) értekezletén. Ebben első ízben beszélt nagyobb publikum előtt a zsidóság megsemmisítéséről.
82 Nemzetközi Hálókocsi Társaság: Internationale Schliefwagengesellschaft.
83 Lásd az 54. sz. jegyzetet.
84 A meg nem szállt Franciaország területén Vichy székhellyel 1940-ben megalakult francia kollaboráns kormány.
85 Stülpnagel, Carl Heinrich von, gyalogsági tábornok.
86 UNO: United Nations Organization, ENSZ.
87 Lásd a személyi adattárban.
88 Eichmann téved, Seyss-Inquart nem volt osztrák államfő, hanem 1938 márciusában néhány napig kancellár. Lásd a személyi adattárban.
89 Lásd a 28. sz. jegyzetet.
90 A spanyol és portugál zsidók leszármazottai. 1492-ben előzték a zsidókat az Ibériai-félszigetről, és Észak-Afrikába, Kis-Ázsiába, a Balkánra és Itáliába menekültek. Szokásos nyelvük a rendszerint héber betűkkel rótt ladino, amely hebraizmusokkal elegy spanyol.
91 Lásd a személyi adattár Seyss-Inquart és Bormann címszavait.
92 Luther Martint (lásd a személyi adattárban) 1943 februárjában Ribbentrop belügyminiszterrel való összetűzése miatt a sachsenhauseni koncentrációs táborba vitték.
93 Hérosztrátosz epheszoszi görög férfi. I. e. 356-ban felgyújtotta Artemisz istennő templomát, hogy a nevét ismertté tegye. Innen a dicsvágyó ember megnevezése, aki bármi áron híres akar lenni.
94 Lásd a személyi adattárban.
95 Elírás, a szövegkörnyezetből ítélve nagy valószínűséggel Ostoberslowakien=Kelet-Felsőszlovákia).
96 A németek megtorlóakcióinak kb. 25 ezer halálos áldozata volt, közöttük a felkelés vezetőivel Rudolf Viest tábornokkal és Jan Golian alezredessel.
97 I. Mihály (1921), 1930–1947-ig király.
98 Beckerle (lásd személyi adattár) 1943. április 5-én Berlinbe

küldött jelentésében közölte, hogy hamarosan Bulgáriából deportálják a zsidókat.
99 A Hitler–Horthy találkozóra 1944. március 18-án a Salzburg melletti Klessheim-kastélyban került sor.
100 Veesenmayer jelentését az eseményről lásd Wilhelmstrasse és Magyarország. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1968. 588. sz. dokumentum. 786 p.
101 A budapesti rendőr-főkapitányság politikai nyomozó főcsoportjainak vezetését 1944 márciusában, a német megszállás után Hain Péter detektív főfelügyelő, a németek ügynöke vette át. Székhelye a svábhegyi Lomnicz Szálló volt.
102 Sicherheitspolizei (Biztonsági Rendőrség)
103 A magyar zsidóság vagyonával kapcsolatos kérdésekről lásd Yehuda Bauer: Jews for Sale? Nazi-Jewish Negotiations, 1933–1945, Yale University Press. New Haven and London 1994.
104 Lásd az előző jegyzetet.
105 Organisation Todt: 1938-ban létrehozott és alapítójáról, Fritz Todt (1891-1942) mérnökről elnevezett német építőipari szervezet. Az OT különleges szerepet töltött be a hadicélú építkezésekben. Nagy számban alkalmazott zsidó kényszermunkásokat is.
106 Ariso? táviratok: értelmezhetetlen átírás.
107 A németek először 1944. június 12-13-án vetik be London ellen a V–1 robbanótöltettel ellátott pilóta nélküli repülőtestet (szárnyasbomba). Ez 1 tonna robbanóanyagot juttatott el kb. 560 km/óra sebességgel 1220 km magasan repülve eleinte 240, később 400 km távolságra.
108 Horthy Miklós kormányzó 1944. július 6-án megtiltja a budapesti zsidóság deportálását.
109 Himmler 1944-es intézkedéseiről és terveiről lásd Peter Radfield: Himmler. Reichsführer SS. Papermac. London 1995.
110 1944. augusztus 29-én új kormány alakult Lakatos Géza vezérezredes elnökletével.
111 Mecsér András.
112 Lásd Szálasi Ferenc a személyi adattárban.
113 A német légierő 1944 októberében veti be a Messerschmitt Me-262 típusú sugárhajtású vadászgépét.
114 Ha hallgattál volna, bölcs maradtál volna (latin).
115 A deportálás folytatásáról lásd Teleki Éva: Nyilasuralom Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1974.
116 Angelo Rotta.
117 Lásd a 115. sz. jegyzetet.
118 Nagy Frigyes becéző neve.
119 Lásd a 109. sz. jegyzetet.

120 Chef des Sicherheitshauptamtes und des SD: a Biztonsági Főhivatal és a Biztonsági Szolgálat főnöke.
121 Lásd a 81. sz. jegyzetet.
122 Eugen Kogan: Der SS-Staat (Az SS-állam), Verlag des Druckhouses Tempelhof, Berlin 1947.
123 Lásd a 62. sz. jegyzetet.
124 A Reclam kiadó kisformátumú zsebkönyveket jelentet meg Németországban.
125 Ez idő szerint.
126 „Úri erkölcs", a nietzschei felsőbbrendű ember erkölcse.
127 „Amikor még erdőben lakó fiúcska voltam."
128 Gdansk
129 SS-tisztiiskola.
130 Isteni értelem.
131 Eichmann egyik fiúgyermeke, a szövegből nem tűnik ki, melyikről van szó.
132 Értelmezhetetlen elírás.

A könyvben szereplő személyek adattára

ABETZ, Otto von (1903–1958), német diplomata, SS-Standartenführer. 1940–1944: párizsi nagykövet.

ANTONESCU, Ion (1882–1946), román tábornagy, politikus. 1940–1944: a romániai fasiszta diktatúra vezetője (Conducator). Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

ANTONESCU, Mihai (1907–1946), román jogász, politikus. 1941–1944: miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

BACH-ZELEWSKI, Erich von dem (1899–1972), SS-Obergruppenführer és rendőrtábornok. 1944-ben a varsói felkelés leverését irányítja.

BATIZFALVY Nándor, rendőrkapitány, 1944-ben a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatósághoz beosztott tisztviselő.

BECHER, Kurt (1909–), német kereskedő, SS-Standartenführer. 1941-ben szovjet területen részt vesz több ezer zsidó meggyilkolásában. Később az SS egyik gazdasági szakértője. 1944–1945: az SS magyarországi gazdasági megbízottja.

BECKERLE, Adolf Heinz, német diplomata, a II. világháború idején szófiai követ.

BEGER, Bruno, német antropológus, a Sven-Hedin Intézet munkatársa, aki zsidók csontvázán végzett vizsgálatokkal a zsidóság „faji alacsonyrendűségét" kívánja bizonyítani.

BELEV, Alexander (1900–1944), bolgár ügyvéd. 1942–1944: a zsidó ügyek kormánybiztosa a bolgár belügyminisztériumban.

BENZLER, Felix, német diplomata, a külügyminisztérium meghatalmazott képviselője Belgrádban, Szerbia vezénylő tábornoka mellett.

BENZLER, Gottlob (1895–1975), SS-Obergruppenführer, az SS vezetési főhivatalának főnöke. 1944 augusztusában ő irányítja a szlovák nemzeti felkelés leverését.

BEST, Werner (1903–1989), jogász, SS-Obergruppenführer. 1939–1940: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal II. Igazgatási és Jogi Hivatalának vezetője. 1940–1942: a Biztonsági Szolgálat vezetője a megszállott Franciaországban. 1942–1945: teljhatalmú birodalmi biztos Dániában.

BISMARCK, Otto von (1815–1898), német politikus. 1871–1890: a Német Birodalom első kancellárja.

BLASCHKE, Karl, SS-Brigadeführer, Bécs polgármestere a náci uralom idején.

BÖHME, Franz, német katonatiszt, a hegyi csapatok tábornoka. 1941–1942: Szerbia meghatalmazott vezénylő tábornoka.

BORMANN, Martin (1900–1945), a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt apparátusát irányító pártkancellária vezetője, Hitler személyi titkára.

BOUHLER, Philip (1899–1945), 1933–1945: a náci párt birodalmi vezetőinek egyike. 1933–1945: a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt Vezéri Kancelláriájának (Führerskanzlei) vezetője. 1939–1941: a testi és szellemi fogyatékosokat meggyilkoló, úgynevezett eutanázia-program irányítója. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

BOUSQUET, René (1909–), francia köztisztviselő. 1941–1944: a kollaboráns Vichy-kormány rendőrfőnöke.

BRACK, Viktor (1904–1948), német köztisztviselő, a vezéri kancellária helyettes vezetője. Részt vesz az eutanázia-program irányításában. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

BRAND, Joel (1907–1964) erdélyi cionista. A II. világháború idején több zsidómentő akcióban vesz részt.

BRAUN, Eva (1912–1945), Adolf Hitler barátnője. 1945. április 29-én összeházasodnak, a következő napon öngyilkosságot követnek el.

Adolf Eichmann azon megjegyzése, hogy Eva Braun Hitler diétás szakácsnője lett volna, tévedés.

BRUNO, Giordano (1548–1600), olasz filozófus.

BÜRCKEL, Joseph (1894–1944), az Anschluss után Ausztria birodalmi biztosa, aki irányítja az osztrák tartományok beolvasztását a birodalomba.

DALUEGE, Kurt (1897–1946), német rendőrtábornok, SS-Obergruppenführer. 1936–1942: a közrendészet (Ordnungspolizei) főnöke. 1942–1943: Cseh- és Morvaország helyettes védnöke. 1946-ban háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

DANNECKER, Theodor (1913–1945), SS-Hauptsturmführer. Részt vesz a deportálás szervezésében Franciaországban, Bulgáriában, Olaszországban és Magyarországon. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

DARQUIER DE PELLEPOIX, Louis (1897–1980). 1942–1944: a Vichy-kormány zsidóügyi kormánybiztosságának vezetője.

DARWIN, Charles (1809–1882), brit természettudós, biológus, nevéhez fűződik a természetes kiválasztódás elmélete.

EICKE, Theodor (1892–1943), SS-Obergruppenführer, a Waffen-SS tábornoka. 1934–1939: a koncentrációs táborok és a halálfejes őralakulatok felügyelője. 1939–1943: a Waffen-SS Totenkopf (halálfejes) hadosztályának parancsnoka.

EISENHOWER, Dwight David (1890–1969), amerikai hadseregtábornok (tábornaggyal azonos rendfokozat). 1942–1945: földközi-tengeri, majd nyugat-európai szövetséges főparancsnok.

ENDRE László (1895–1946), köztisztviselő, politikus. 1938–1944: Pest vármegye alispánja, közismert antiszemita, nyilasbarát nézeteiről 1944 áprilisától a belügyminisztérium adminisztratív államtitkára, a magyarországi deportálás egyik kulcsembere.1946-ban háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

EPIKUROSZ (Kr. e. 341?–270), athéni görög filozófus.

FERENCZY László, csendőr alezredes, a magyar csendőrség és az Eichmann-törzs összekötőtisztje, a magyarországi deportálás egyik kulcsembere. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

FRANK, Karl Hermann (1898–1946), szudétanémet politikus, SS-Gruppenführer, rendőr altábornagy. 1939–1943: a Cseh–Morva Protektorátus rendőrfőnöke államtitkári rangban. 1943–1945: a protektorátus államminisztere. 1946-ban háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

FREISLER, Roland (1893–1945), német jogász, igazságügyi államtitkár, majd a berlini népbíróság (Volksgericht) elnöke.

FRIGYES, II. Nagy (1712–1786), 1740-től Poroszország királya.

FUCHS, Günther, a lódzi Gestapo zsidókérdéssel és gettóigazgatással foglalkozó osztályának egyik vezetője.

FUCHS, Wilhelm, SS-Standartenführer, a szerbiai SS bevetési csoport egyik parancsnoka.

GABROVSKI, Peter, bolgár politikus, a Bolgár Nemzet Őrei nevű fasiszta szervezet vezetője. 1940–1943: a szélsőjobboldali Bogdán Filov vezette kormány belügyminisztere.

GESCHKE, Hans, SS-Oberführer. 1944-ben a magyarországi SS Biztonsági Szolgálat vezetője.

GLOBOCNIK, Odilo (1904–1945), SS-Obergruppenführer. 1941–1943: a Reinhard-akció vezetője. Ennek megvalósítása során megölik a lengyelországi zsidóság zömét, több mint kétmillió embert. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

GLUECKS, Richard (1889–1945), SS-Obergruppenführer és a Waffen-SS altábornagya. 1939–1945: a koncentrációs táborok felügyelője. Ő hozza létre a haláltábort Auschwitzban, irányítja a foglyokon folytatott orvosi kísérleteket. Szabályozza a táborokba való beszállításokat, és a legszigorúbb „szelekciót" rendeli el, ami a munkaképtelenek meggyilkolását jelenti. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

GOEBBELS, Josef (1897–1945), a náci párt egyik legfontosabb vezető és hangadó személyisége. 1933–1945: birodalmi propaganda- és népnevelési miniszter. 1944–1945: a totális háború teljhatalmú birodalmi biztosa. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

GÖRING, Hermann (1893–1946), német repülőtiszt, politikus, birodalmi tábornagy. 1935–1945: a légierő főparancsnoka. 1936–1940: a négyéves terv teljhatalmú birodalmi megbízottja. 1939: a birodalmi

védelmi tanács elnöke és Hitler dezignált utódja. Bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

GROSZ Andor (1905–1970-es évek eleje), 1941-től a német és a magyar titkosszolgálat ügynöke, összeköttetésben áll az SS Biztonsági Szolgálattal és az amerikai kémszolgálattal is. 1944-ben közvetítőként szerepel az isztambuli titkos tárgyalásokon az SS és a cionisták között a „teherautókért zsidó életeket"-ügylet tárgyában.

GRÜBER, Heinrich (1891–1975), német evangélikus lelkész. Szervezetet hoz létre a zsidók támogatására, ezért koncentrációs táborba kerül. 1961-ben az egyetlen német tanú az Eichmann-per tárgyalásán, hogy bizonyítsa „egy másik Németország" létezését.

GÜNTHER, Rolf, SS-Sturmbannführer. Adolf Eichmann helyettese és legközelebbi munkatársa.

HAECKEL, Ernst (1834–1919), német zoológus.

HARSTER, Wilhelm (1904–), német rendőr altábornagy. 1940–1943: Hollandiában a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnoka. 1943–1945: ugyanezt a tisztséget tölti be Olaszország még német uralom alatt álló területén.

HAUSNER, Gideon (1915–1990), izraeli jogász. 1960–1963: Izrael állam főügyésze. Az Eichmann-perben a vádat képviseli. 1965–1981: parlamenti képviselő. 1972–1974: tárca nélküli miniszter. A politikai életből való visszavonulása után a Jad Vashem világtanácsának elnöke.

HERZL, Theodor (1860–1904), a modern cionizmus megalapítója.

HEYDRICH, Reinhard (1904–1942), tengerésztiszt, SS-Obergruppenführer, rendőr tábornok. 1931-től az SS Biztonsági Szolgálata, 1936-tól a Biztonsági Rendőrség, 1939-től a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vezetője. 1941–1942: Cseh- és Morvaország helyettes birodalmi védnöke, ténylegesen a protektorátus kormányzója. Bombamerényletben halálosan megsebesül.

HIMMLER, Heinrich (1900–1945), 1929–1945: az SS birodalmi vezetője (Reichsführer SS), emellett 1936–1945: a német népiség erősítésének birodalmi biztosa. 1943–1945: birodalmi belügyminiszter. 1944: a hátországi tartalék hadsereg parancsnoka. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

HITLER, Adolf (1889–1945), osztrák származású német politikus, a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt vezére (Führer). 1933–1934: birodalmi kancellár (miniszterelnök). 1934–1945: állam- és kormányfő. 1938–1945: a véderő (Wehrmacht) főparancsnoka. 1941–1945: a szárazföldi hadsereg (Heer) főparancsnoka. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

HOFFMANN, Karl, német rendőrattasé és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal képviselője Bulgáriában.

HORTHY Miklós (1868–1957), tengerésztiszt, altengernagy. 1920–1944: Magyarország kormányzója. 1944–1948: Németországban, 1948–1957: Portugáliában él.

HÖSS, Rudolf (1900–1947), SS-Obersturmbannführer. 1940–1944 (megszakítással): az auschwitzi haláltábor parancsnoka. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

HÖTTL, Wilhelm (1915–), SS-Sturmbannführer, 1939-től az SS Külföldi Biztonsági Szolgálatának magyar referense.

HUDAL, Alois, olasz római katolikus püspök.

IMRÉDY Béla (1891–1946), pénzügyi szakember, politikus. 1938–1939 miniszterelnök, 1940–1944: a szélsőjobboldali ellenzéki Magyar Megújulás Pártja vezetője. 1944. május–augusztus: tárca nélküli közgazdasági miniszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

JAGOW, Dietrich (1892–1945), német diplomata. 1941–1944: budapesti követ.

JAROSS Andor (1896–1946), politikus. 1940–1944: a szélsőjobboldali ellenzéki Magyar Megújulás Pártja helyettes vezetője. 1944. március 22.–augusztus 7.: belügyminiszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

JECKELN, Friedrich (1895–1946), SS-Obergruppenführer. 1941–1944: magasabb SS- és rendőrvezető az elfoglalt szovjet területeken. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

JÜTTNER, Hans, SS-Obergruppenführer, az SS vezetési főhivatalának és a Waffen-SS főhadiszállásának főnöke.

KALTENBRUNNER, Ernst (1903–1946), osztrák jogász, politikus, SS-Obergruppenführer, rendőr tábornok. 1943–1945: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vezetője. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

KANT, Immanuel (1724–1804), német filozófus.

KAPPLER, Herbert (1907–1978), SS-Obersturmbannführer. 1944-ben a római Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat parancsnoka.

KASCHE, Siegfried, német diplomata, zágrábi követ.

KATZMANN, Fritz (1906–1957), SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy. 1939–1943: SS- és rendőrvezető Galíciában. 1943–1945: magasabb SS- és rendőrvezető Danzig (Gdansk) körzetében.

KENNEDY, Joseph Patrick (1888–1969), amerikai üzletember és diplomata. 1938–1940: londoni nagykövet.

X. KERESZTÉLY, 1912–1947: Dánia királya.

KESSELRING, Albert (1885–1940), német repülőtiszt, vezértábornagy. 1941–1945: Délnyugat főparancsnok (Olaszország, Földközi-tenger térsége).

KILLINGER, Manfred von (1886–1944), német diplomata. 1940–1944: bukaresti követ. 1944-ben öngyilkosságot követ el.

KOSAK, Vladimir, horvát politikus, a fasiszta usztasa bábkormány pénzügyminisztere.

KOVARCZ Emil (1899–1946), nyilas politikus. 1944 áprilisától a nyilas fegyveres alakulatok szervezője, előkészíti Szálasi hatalomátvételét. A nyilas kormányban a totális mozgósítás tárca nélküli minisztere. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

KRAUSZ Miklós, a magyarországi Palesztina Hivatal vezetője.

KRÜGER, Friedrich Wilhelm (1894–1945), SS-Obergruppenführer. 1939–1943: magasabb SS- és rendőrvezető a Lengyel Főkormányzóságban. 1944: a Prinz Eugen Waffen-SS hadosztály parancsnoka. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

KRUMEY, Herman (1905–), SS-Obersturmbannführer. 1944-ben Magyarországon az Eichmann-kommandó helyettes parancsnoka.

LÁDAY István, csendőr ezredes, belügyminisztériumi államtitkár a nyilas kormányzatban.

LANGE, Herbert, SS-Hauptsturmführer. A Lódz közelében lévő Chelmno községben létrehozott első haláltábor parancsnoka.

LAVAL, Pierre (1883–1945), francia politikus a kollaboráns Vichy-kormányban, 1940-ben és 1942–1945 között miniszterelnök. Hazaárulás vádjával halálra ítélik és kivégzik.

LECCA, Radu, a zsidókérdés kormánybiztosa a romániai Antonescu-kormányban.

LORKOVIC, Mladen (1909–), horvát usztasa politikus, 1941–1945: külügyminiszter.

LOSPINOSO, Guido, olasz rendőr tábornok, a zsidóügyek kormánybiztosa.

LÖWENHERZ, Josef (1884–1946?), ügyvéd, az Anschluss után a bécsi zsidóság vezetője.

LUDENDORFF, Mathilde, Erich Ludendorff német tábornok felesége, aki a férjével együtt az első világháború után nagy szerepet vállal az antiszemita és szabadkőműves-ellenes propagandában.

LUDIN, Hanns Elard (1905–1947), német diplomata. 1941–1944: pozsonyi követ. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

LUTHER, Martin (1896–1945), német helyettes külügyi államtitkár. 1940–1943: a külügyminisztérium Németország-osztályának vezetője. Hatáskörébe tartozik a zsidókérdés és a „végső megoldás" az európai államokban.

MACH, Sano (1902–), szlovák politikus. 1940–1944: a fasiszta szlovák bábkormány belügyminisztere.

MACKENSEN, Hans Georg von (1883–1947), német diplomata. 1933–1937: budapesti német követ. 1937–1938: külügyi államtitkár. 1938–1943: római nagykövet.

MELANCHTON, Philip (1497–1560), a német reformáció egyik vezető személyisége, Martin Luther munkatársa.

MELBOURNE, William Lamb Lord (1779–1848), angol politikus. 1834, 1835–1841: miniszterelnök.

MEYER, Alfred, a náci párt magas rangú funkcionáriusa (Gauleiter, körzetvezető), a megszállt keleti területek birodalmi minisztériumának államtitkára.

MILDENSTEIN, Leopold von, SS-Untersturmführer. 1934-ben az SS Biztonsági Szolgálat főhivatala zsidóügyi osztályának első vezetője a részleg megalakulása idején.

MÜLLER, Heinrich (1900–1945), német rendőrtiszt, SS-Gruppenführer és rendőr altábornagy. 1939–1945: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. hivatalának (Gestapo, Geheime Staatspolizei, titkos államrendőrség) vezetője. 1945-ben nyomtalanul eltűnik.

MUSSOLINI, Benito (1883–1945), az Olasz Fasiszta Párt vezére (Duce). 1922–1943: diktátori hatalommal felruházott miniszterelnök. Olasz partizánok kivégzik.

NAUMANN, Erich (1906–1951), SS-Oberführer. 1939-ben a lengyelországi VI., majd 1941–1943-ban a szovjet területen alkalmazott B bevetési csoport parancsnoka. 1943–1944: a hollandiai Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat parancsnoka. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

NEBE, Arthur (1894–1945), SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagy. 1937-től birodalmi bűnügyi igazgató és a bűnügyi rendőrség főnöke. 1941-ben a Szovjetunió elfoglalt területén több tízezer gyilkosságot elkövető B bevetési csoport parancsnoka. Kapcsolatba került a német ellenállási mozgalommal, ezért 1945-ben kivégzik.

OHLENDORF, Otto (1907–1951), SS-Gruppenführer. 1939–1945: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal III. hivatalának (SD-Inland, belföldi Biztonsági Szolgálat) vezetője. 1941–1942: a szovjet területen alkalmazott D bevetési csoport parancsnoka. 1943–1945: helyettes államtitkár és a külkereskedelmi osztály vezetője a birodalmi gazdasági minisztériumban. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

OBERG, Carl Albrecht (1897–1965), SS-Obergruppenführer és rendőr tábornok. 1941–1942: SS- és rendőrvezető a Lengyel Főkormányzóság Random körzetében. 1942–1944: magasabb SS- és rendőrvezető Franciaországban.

PESEV, Dimitr, a bolgár parlament alelnöke, aki 1943-ban 43 képviselő élén manifesztumban tiltakozik a bolgár zsidóság deportálása ellen.

PÉTAIN, Philippe (1865–1951), francia tábornagy, politikus. 1940–1944: a Vichy székhelyű, németekkel kollaboráló francia állam vezetője.

PILSUDSKI, Józef Klemens (1867–1935), lengyel politikus, tábornagy. Az 1918-ban újjászületett lengyel állam vezetője.

POHL, Oswald (1892–1951), SS-Obergruppenführer és a Waffen-SS tábornoka. 1942–1945: az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatalának vezetője. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

PRÓTAGORÁSZ (Kr. e. 490–421), athéni görög filozófus.

RADEMACHER, Franz (1906–1973), német diplomata. 1940–1943: a külügyminisztérium D III. osztályának, az ún. zsidóügyi referatúrának a vezetője.

RAHN, német diplomata, 1944–1945: nagykövet Mussolini salói köztársaságánál, részt vesz az 1944. októberi német-nyilas hatalomátvétel előkészítésében is.

RASCH, Emil Otto (1891–1948), SS-Brigadeführer. 1941-ben az ukrán területen alkalmazott C bevetési csoport parancsnoka. Háborús bűnösként letartóztatják, a fogságban hal meg.

RASCHER, Sigmund, német orvos, a légierő tisztje, a dachaui koncentrációs tábor foglyain végzett halálos kimenetelű kísérleteket.

RAUTER, Hanns Albin (1895–1949), SS-Obergruppenführer és a Waffen-SS tábornoka. 1940–1945: magasabb SS- és rendőrvezető Hollandiában. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

RIBBENTROP, Joachim von (1893–1946), német diplomata, politikus. 1938–1945: birodalmi külügyminiszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

RICHTER, Gustav (1913–), német ügyvéd, SS-Hauptsturmführer, Adolf Eichmann referatúrájának munkatársa. 1941–1944: a román kormány zsidóügyi tanácsadója.

RITTER, Karl (1883–), német diplomata, külügyminisztériumi osztályvezető.

ROSENBERG, Alfred (1893–1946), német publicista, a náci párt vezető ideológusa. 1933–1945: a párt Külpolitikai Hivatalának vezetője. 1941–1945: a megszállt keleti területek birodalmi minisztere. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

ROTTA, Angelo, c. érsek. 1930–1945: a pápai Szentszék budapesti követe (nuncius), több ízben tiltakozik a zsidóüldözés és deportálás ellen.

ROTTENBERG, Marcus, belga rabbi.

SARTRE, Jean-Paul (1905–1980), francia filozófus és író.

SHAW, George Bernard (1856–1950), angol drámaíró.

SCHELLENBERG, Walter (1910–1952), SS-Brigadeführer. 1939–1942: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal VI. hírszerző hivatalának (SD-Ausland) helyettes vezetője, 1942–1944: vezetője. 1944: az egyesített SD-Ausland és a katonai hírszerzés és kémelhárítás (Abwehr) vezetője.

SCHIRACH, Baldur von (1907–1974), 1929–1940: a Hitler-Jugend („Hitler-ifjúság") vezetője. 1940–1945: Bécs Gauleitere (kormányzója).

SCHÖNGARTH, Eberhard (1903–1946), 1941–1944: a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnoka a Lengyel Főkormányzóságban. 1944–1945: ugyanezt a funkciót tölti be Hollandiában. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

SCHOPENHAUER, Arthur (1788–1860), német filozófus.

SCHÖNERER, Georg Ritter von (1842–1921), osztrák pángermán és antiszemita teoretikus és publicista.

SCHWARZ-BOSTOWITSCH, SS-Sturmbannführer, a szabadkőművesség szakértője a Biztonsági Szolgálatnál.

SERVATIUS, Robert, német ügyvéd. 1945–1947: védőként részt vesz a háborús bűnös náci orvosok perében. 1961–1962: Eichmann védője a jeruzsálemi bíróságon folytatott perben.

SEYSS-INQUART, Arthur (1892–1946), osztrák ügyvéd, az ausztriai náci mozgalom vezető személyisége. 1938 márciusában néhány napig osztrák kancellár, a nevéhez fűződik a német csapatok „behívása" Ausztriába. 1940–1944: a megszállt Hollandia birodalmi biztosa. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

SIEVERS, Wolfram, SS-Obersturmbannführer, az SS kötelékébe tartozó Ahnenerbe („ősi örökség") Kutatóintézet vezetője. Az intézet keretében foglyokon halálos kimenetelű orvosi kísérleteket végeztek. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

SIX, Franz Walter, SS-Sturmbannführer. 1939–1945: a Birodalmi Biztonsági Főhivatal II., majd VII. világnézeti hivatalának vezetője. 1941-ben a B bevetési csoport 7c különleges kommandójának (Vorkommando Moskau) parancsnoka.

STAHL, Heinrich (1868–1942), 1933–1942: a berlini zsidó közösség elnöke. 1939–1942: a németországi zsidók birodalmi egyesületének helyettes elnöke. 1942-ben Theresienstadtba deportálták, ott hunyt el.

STAHLECKER, Franz (1900–1942), SS-Brigadeführer és rendőr vezérőrnagy. 1941: a balti államokban alkalmazott. A bevetési csoport parancsnoka. 1941–1942: az Ostland birodalmi biztosságban (Baltikum és Fehéroroszország) a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat parancsnoka.

STEENGRACHT, Gustav Adolf, német diplomata. 1943-tól külügyminisztériumi államtitkár.

STIFTER, Adalbert (1805–1868), osztrák költő és festő.

STORFER, Berthold, osztrák pénzügyi szakember. 1938-ban a bécsi tengerentúli kivándorlási iroda ügyvezető igazgatója.

STUCKART, Wilhelm (1902–1953), német jogász, politikus. 1935–1945: a birodalmi belügyminisztérium államtitkára. Részt vesz a nürnbergi faji törvények kidolgozásában. SS-Gruppenführer. Himmler bizalmi embere a belügyminisztériumban.

SZÁLASI Ferenc (1897–1946), katonatiszt, politikus. A Nyilaskeresztes Párt megalapítója és vezetője. 1944. október 16.–1945. március 28.: „Nemzetvezető" címmel Magyarország állam- és kormányfője. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

SZÓKRATÉSZ (Kr. e. 469–399), athéni görög filozófus.

SZTÓJAY Döme (1883–1946), honvédtiszt, altábornagy, diplomata. 1935–1944: berlini követ. 1944. március 22.–augusztus 29.: miniszterelnök és külügyminiszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

TATARESCU, Georghe (1886–1957), román politikus. 1934–1937 és 1939–1940 miniszterelnök.

THADDEN, Eberhard von (1909–1964), német diplomata. 1943–1945: a külügyminisztérium zsidóügyekkel foglalkozó referatúrájának (Inland IIA) vezetője.

TERBOVEN, Josef (1898–1945), SA-Obergruppenführer. 1940–1945: Norvégia birodalmi biztosa. 1945-ben öngyilkosságot követ el.

TUKA, Vojtech (1880–1946), szlovák jogász, politikus. 1939–1944: a szlovák fasiszta bábállam miniszterelnöke és külügyminisztere. Háborús bűnösként halálra ítélik, az ítélet végrehajtása előtt a fogságban meghal.

TURNER, Harald (1891–1947), SS-Gruppenführer. 1941–1942: a szerbiai német katonai közigazgatás igazgatási törzsének vezetője. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

ÜBELHÖR, Friedrich, SS-Brigadeführer, a Lengyel Főkormányzóság egyik körzetének vezetője. 1939 szeptemberében a zsidók számára elrendeli a sárga karszalag, decemberben pedig a sárga Dávid-csillag viselését.

UNTERMEYR, Samuel, az 1933-ban megalakult szervezet, a Zsidó Jogok Védelmezésének Amerikai Ligája egyik vezetője. Több alkalommal kísérletet tesz a hitleri Németország nemzetközi bojkottjának megszervezésére.

VAJNA Gábor (1891–1946), nyilas politikus, Szálasi Ferenc közvetlen munkatársa. 1944. október 16.–1945. március 28.: belügyminiszter. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

VALLAT, Xavier (1891–1972), francia szélsőjobboldali politikus. 1941–1942: a Vichy-kormány zsidóügyi kormánybiztosságának vezetője.

VEESENMAYER, Edmund (1904–1977), német gazdasági szakember, különleges megbízatású külügyminisztériumi főtisztviselő, SS-Brigadenführer. 1944. március 20.–1945. március 28.: a német birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja és követe.

WAGNER, Horst (1906–1977), német diplomata. 1943–1945: a külügyminisztérium II. belföldi osztályának vezetője. Hatáskörébe tartoztak az SS-szel, a rendőrséggel, valamint a zsidósággal kapcsolatos ügyek, közreműködött a deportálási akciókban.

WALLENBERG, Raoul (1912–1947?), svéd diplomata. 1944-ben a budapesti svéd követség beosztottjaként több ezer zsidó életét menti meg. Budapest elfoglalása után szovjet fogságba kerül, szovjet adatok szerint 1947-ben a börtönben meghal. Az állítás nem kielégítően bizonyított, Wallenberg sorsa mindmáig kétséges.

WEIZSÄCKER, Ernst Freiherr von (1882–1951), német diplomata. 1938–1943: külügyi államtitkár. 1943–1945: vatikáni nagykövet.

WINKELMANN, Otto (1894–1977), SS-Obergruppenführer és rendőr tábornok, majd a Waffen-SS tábornoka. 1944-ben magyarországi magasabb SS- és rendőrvezető.

WIRTH, Christian (1885–1944), SS-Sturmbannführer, rendőr őrnagy. Az eutanázia-program egyik szervezője. 1941–1943: közreműködik a belzeci, sobibori és a treblinkai haláltáborok üzembe helyezésében és irányításában.

WISLICENY, Dieter (1911–1948), SS-Hauptstumführer. Eichmann munkatársa a szlovákiai, a görögországi és a magyarországi zsidók deportálásában. Háborús bűnösként halálra ítélik és kivégzik.

WOLFF, Karl (1900–1984), SS-Obergruppenführer és a Waffen-SS vezérezredese. 1935–1943: Himmler főségédtisztje és személyes törzsének főnöke. 1943–1945: magasabb SS- és rendőrvezető. Olaszország németek által megszállva tartott északi részén és Mussolini rendőri tanácsadója.

ZÖPF, Wilhelm (1908–), SS-Sturmbannführer. 1941–1944: a hollandiai német Biztonsági Rendőrség zsidó referatúrájának vezetője.

Időrendi táblázat

1925.	
május–június	Megalakul az SS (Schutzstaffel, védőosztag) mint Adolf Hitler testőrsége.
1929.	
január 6.	Hitler kinevezi Heinrich Himmlert az SS birodalmi vezetőjének (Reichsführer SS).
1931.	
október	Himmler létrehozza az SS Biztonsági Szolgálatát (Sicherheitsdienst, SD), Reinhard Heydrich vezetésével.
1932.	
április 1.	Eichmann belép az ausztriai nemzetiszocialista pártba és az SS-be.
1933.	
január 30.	Paul von Hindenburg német államelnök birodalmi kancellárrá (miniszterelnökké) nevezi ki Adolf Hitlert, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vezérét.
február	Eichmann csatlakozik a német területen működő osztrák SS-alakulatokhoz.
március 20.	Megkezdi működését az első koncentrációs tábor Dachauban.
április 1.	a zsidó üzletek egynapos bojkottja egész Németországban.
április 26.	Megalakul Berlinben a Titkos Államrendőrség (Geheime Staatspolizei Gestapo).
június 30.	Hitler parancsára az SA (Sturmabteilung, rohamosztag) számos vezetőjét megölik („hosszú kések éjszakája").

július 20. Hitler rendeletére az SS az SA-tól független, önálló szervezetté válik a náci párton belül.

1934.

január 29. Eichmann az osztrák SS dachaui kiképzőtáborába kerül.

április 22. Reinhard Heydrichet kinevezik a Gestapo vezetőjének.

július 9. Hitler rendeletére a Biztonsági Szolgálat a náci párt egyetlen felderítő és kémelhárító szerve.

október 1. Eichmann önként jelentkezik szolgálatra az SD berlini főhivatalába.

1935.

szeptember 15. A náci párt nürnbergi pártnapján bejelentik a fajvédő törvényeket: a zsidókat megfosztják a német állampolgárságtól, megtiltják a zsidók és nem zsidók házasságát, valamint házasságon kívüli nemi érintkezésüket.

1936.

június 17. Heinrich Himmlert Hitler kinevezi az SS birodalmi vezetője tisztség megtartásával a Német Rendőrség főnökévé.

1938.

március 13. Német csapatok bevonulnak Ausztriába, amelyet a Nagynémet Birodalomhoz csatolnak (Anschluss).

augusztus 26. Eichmann vezetésével Bécsben megalakul a Zsidó Kivándorlás Központja.

szeptember 29–30. Hitler német kancellár, Mussolini olasz, Daladier francia és Chamberlain brit miniszterelnök Münchenben egyezményt ír alá, amelynek értelmében Csehszlovákiától Németországhoz csatolják a Szudéta-vidéket.

1939.

január 24. Megalakul a Zsidó Kivándorlás Birodalmi Központja.

március 14. Szlovákia formailag független állam lesz. A német–szlovák védnökségi egyezmény értelmében (március 23.) német ellenőrzés alá kerül Szlovákia bel- és külpolitikája.

március 15. A német hadsereg bevonul Cseh- és Morvaországba, amelyet Cseh–Morva Protektorátus néven a Nagynémet Birodalomhoz csatolnak.

július 26. Eichmann létrehozza a zsidó kivándorlási irodát Prágában.

augusztus 23. Moszkvában a Szovjetunió és Németország megnemtámadási szerződést köt, és egy titkos jegyzőkönyvben megegyezik a lengyel-balti térség felosztásában.

szeptember 1. Németország hadüzenet nélkül megtámadja Lengyelországot.

szeptember 3. Nagy-Britannia és Franciaország hadiállapotba kerül Németországgal.

szeptember 17. A szovjet hadsereg benyomul Kelet-Lengyelországba, és birtokba veszi az augusztus 23-i titkos jegyzőkönyvben kijelölt területeket.

szeptember 21. Heydrich elrendeli, hogy Lengyelországban a kisközségek zsidó lakóit a városokba kell beköltöztetni.

szeptember 22. Reinhard Heydrich vezetésével megalakul a Birodalmi Biztonsági Főhivatal.

október 7. Hitler kinevezi Himmlert a német népiség erősítésének birodalmi biztosává.

december 21. Eichmannt kinevezik a Birodalmi Biztonsági Főhivatal IV. Hivatalában (Gestapo) különleges előadónak.

1940.

április 27. Himmler parancsot ad koncentrációs tábor létesítésére Auschwitzban. Június elején megérkezik az első fogolyszállítmány.

április 30. Létrehozzák az első bekerített gettót a lengyelországi Lódzban.

május 10. Megkezdődik a német hadsereg offenzívája a nyugati ponton.

június 22. Franciaország leteszi a fegyvert.

1941.

június 22. Németország előzetes hadüzenet nélkül megtámadja a Szovjetuniót.

június 23. Az elfoglalt szovjet területeken megkezdik a zsidók szisztematikus legyilkolását az SS bevetési csoportjai.

szeptember 23. Végrehajtják az első elgázosítást Auschwitzban.

november 9. Eichmannt előléptetik SS-Obersturmbannführernek.

1942.

január 20. A Berlin melletti Wannsee elővárosban a legfontosabb német hatóságok képviselőinek részvételével megrendezett tanácskozáson Reinhard Heydrich körvonalazza a zsidókérdés „végső megoldását", a zsidóság deportálását a keleti területeken létesítendő megsemmisítőtáborokba.

február 1. Megalakul az SS Igazgatási és Gazdasági Főhivatala.

1943.

március 13. Auschwitzban és Birkenauban üzembe helyezik a gázkamrákat és a krematóriumokat naponta több ezer ember elpusztítására alkalmas kapacitással.

1944.

március 19. –május 15. Német csapatok megszállják Magyarországot.

július 9. Deportálják a magyarországi vidéki és Budapest környéki zsidóságot.

július 6. Horthy Miklós kormányzó megtiltja a budapesti zsidóság deportálását.

október 15. Horthy Miklós kormányzó sikertelen kísérlete Magyarország kilépésére a háborúból.

október 16. Megalakul Szálasi Ferenc, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom pártvezetője elnökletével a Nemzeti Összefogás Kormánya.

1945.

május 8. Németország fegyveres erői feltétel nékül kapitulálnak.

augusztus Eichmann Otto Eckmann SS-Untersturmführer álnéven amerikai fogságba kerül.

november 20. A Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt Nürnbergben megkezdődik a háborús főbűnösök pere.

1946.

január 3. Wisliceny vádló említi meg Eichmann nevét nürnbergi tanúvallomásában.

január 5. Eichmann megszökik a fogolytáborból, és négy évig Németországban rejtőzködik.

1950.

július 14. Eichmann egy olasz ferences rendi szerzetes által szerzett, Ricardo Klement névre szóló hamis papírokkal Argentínába érkezik, majd ott letelepszik.

1960.

május 11. Izraeli titkos ügynökök elfogják Eichmannt.

május 23. Ben Gurion izraeli miniszterelnök bejelenti a parlamentben, hogy Eichmannt az izraeli titkosszolgálat elfogta és Izraelbe szállította.

1961.

április 11. Megkezdődik Jeruzsálemben az Eichmann-per tárgyalása.

1962.

május 31. Eichmannon végrehajtják a halálos ítéletet.

SS-rangok, tiszti rendfokozatok

SS-Oberstgruppenführer	vezérezredes
SS-Obergruppenführer	fegyvernemi tábornok
SS-Gruppenführer	altábornagy
SS-Brigadeführer	vezérőrnagy
SS-Oberführer	vezérőrnagy és ezredes közötti rang
SS-Standartenführer	ezredes
SS-Obersturmbannführer	alezredes
SS-Sturmbannführer	őrnagy
SS-Hauptsturmführer	százados
SS-Obersturmführer	főhadnagy
SS-Untersturmführer	hadnagy

Tartalomjegyzék

Kiadói előszó	5
Eichmann útmutatásai a kiadáshoz	7
Eichmann előszava	11
I. Eichmann visszatekintése életútjára	13
II. Holokauszt országonként	151
III. Filozofikus elmélkedések	251
IV. A kézirat függelékei	292
Mellékletek	297
Eichmann és a holokauszt	299
Jegyzetek	313
A könyvben szereplő személyek adattára	321
Időrendi táblázat	335
SS-rangok, tiszti rendfokozatok	341

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

A 156423

Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer (alezredes) nem viselt magas rendfokozatot, azonban a Gestapo zsidóügyi referatúrájának vezetőjeként munkaköre és hatalma egész Európára kiterjedt. Ő kapta a megbízást a „végső megoldás", azaz a zsidóság megsemmisítésének gyakorlati megvalósítására. Eichmannt 1960-ban az izraeli titkosszolgálat Argentínában fogta el. 1961-ben Jeruzsálemben bíróság elé állították, halálra ítélték. 1962-ben végre is hajtották az ítéletet és hamvait a tengerbe szórták. Naplóját a tárgyalás befejezése és az ítélethirdetés között eltelt hónapokban írta. Az első részben visszatekint életére, családjára, neveltetésére, útjára az SS-be. A második részben országonként írja le – legnagyobb terjedelemben a magyarországi – tevékenységét, a harmadik fejezetben pedig elmélkedik a történtekről. Elismeri a Holocaust megtörténtét, viszont váltig tagadja a saját személyes szerepét és felelősségét. Ő csak egy jelentéktelen csavar volt az általa bálványoknak nevezett Hitler, Himler, Heydrich, Göring és Müller kolosszális gyilkoló gépezetében...

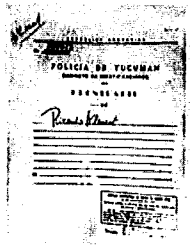

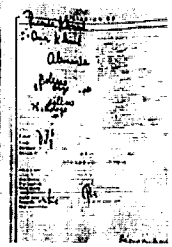

1990,–

ISBN 963-8200-01-4

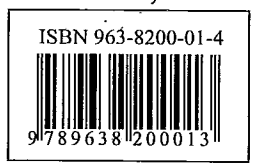

Adolf Eichmann

Tárgyalástól ítéletig

Feljegyzések a börtönből